317.287

III. folyam XIII.évfolyam 2009. III-IV. szám

KÉK

Kultúra és Közösség

művelődéselméleti folyóirat

Európai egyetem lokális szemszögből

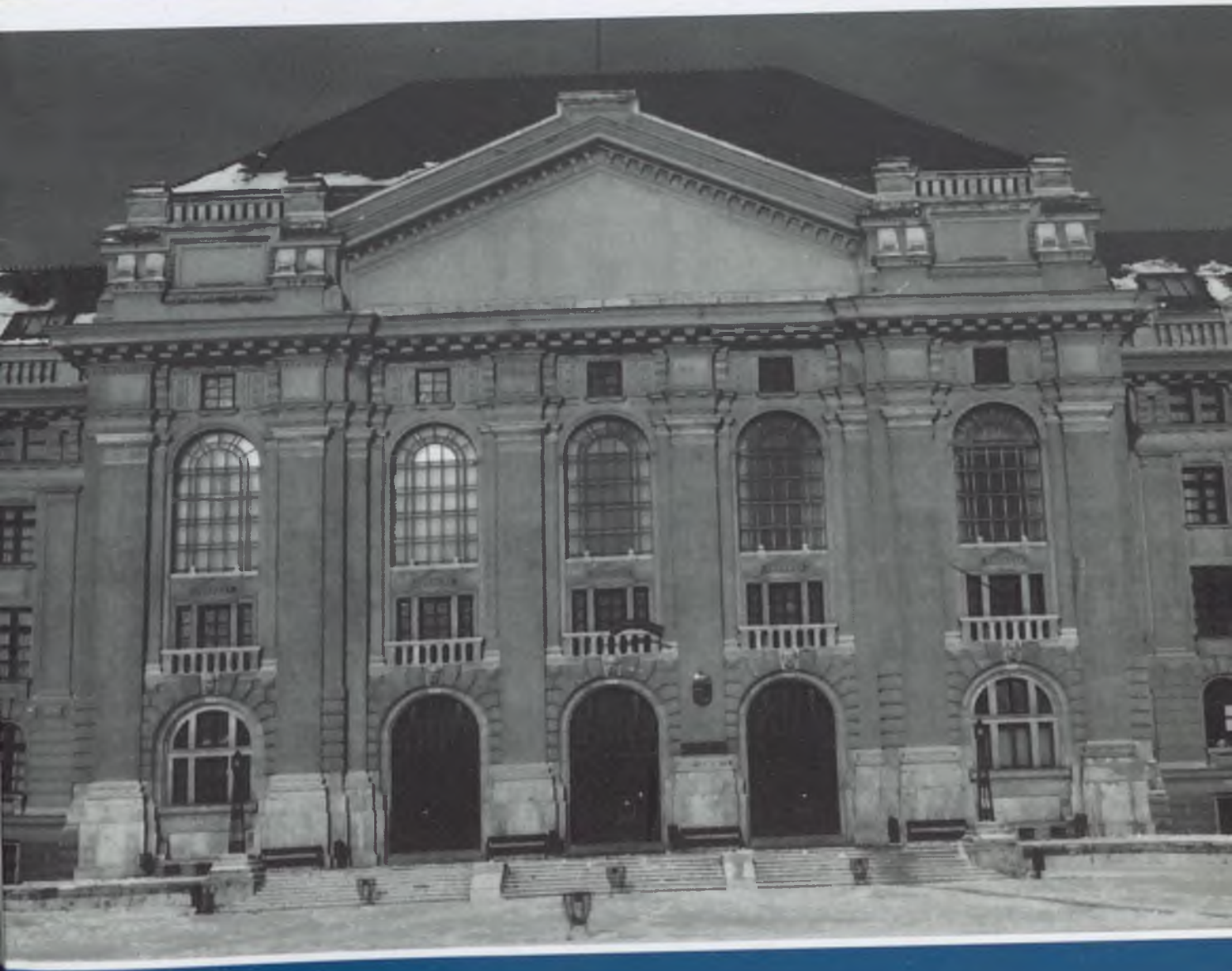

JT-287

Kultúra és Közösség

Európai egyetem lokális szemszögből

művelődéselméleti folyóirat

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Kultúra és Közösség

művelődéselméleti folyóirat

Lapunk szerkesztősége az MTA Szociológiai Kutatóintézetének Kultúrakutató Műhelyében működik.

Főszerkesztő: Tibori Tímea
Főszerkesztő-helyettes: A. Gergely András

A szerkesztőbizottság tagjai:
A. Gergely András, Kraiciné dr. Szokoly Mária, Laki Ildikó, Paksi Veronika, T. Kiss Tamás

Szerkesztőség címe:
MTA Szociológiai Kutatóintézet
1014 Budapest, Úri utca 49. Tel./Fax: +36 1 224 0797

Kiadja:
Belvedere Meridionale
6725 Szeged, Hattyas sor 10.
www.belvedere.meridionale.hu
Felelős kiadó: Jancsák Csaba

Fotók: Bolla Tamás (címlap, 42, 50, 78 oldalak)

Nyomdai kivitelezés:
s-Paw Bt.
6794 Üllés, Mező Imre u. 7.
www.s-paw.hu
Felelős vezető: Szabó Erik

ISSN 0133-2597

A lap megrendelhető a kiadó címén.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

TARTALOMJEGYZÉK

Szerkesztőségi közlemény 4
Ajánlás 5
Balogi Barbara, Gál Éva, Dusa Ágnes Réka, Sőrés Anett:
Csoportok és kultúrák – Elméleti megalapozás 7
Sőrés Anett: A kulturális fogyasztás csoportképző szerepe 11
Gál Éva: Kocsmák és szórakozóhelyek 27
Dusa Ágnes: A vallás mint csoportképző tényező 43
Balogi Barbara: A pénzhez és hatalomhoz való viszony csoportképző szerepe 51
Kovács Klára: Küzdelmek a ringben – és azon kívül 63
József N. Szabó: Kulturdiplomatische bestrebungen von Ungarn: 1945 – 1948 79
A. Gergely András: A szeretet, mint a transzkulturáció formája 85
Szerzőink 95

Szerkesztőségi közlemény

A KÉK Szerkesztősége a III. folyam elmúlt 12 évében mindig örömmel fogadta a felsőoktatásban tanuló fiatalok írásait. Eddig döntően egyéni dolgozatokkal jelentkeztek a hallgatók, így alkalmunk volt azokat – a szerzőkkel egyetértésben – a témához igazítani, formálni, stílusán csiszolni.

A debreceni fiatal szociológusok munkája csoportos kutatásuk eredménye, melyet áthat a tanulás során szerzett tapasztalatok újdonsága, a témával – az ifjúsági kultúrával – való azonosulás, az érintettség. Dolgozataikat Szabó Ildikó egyetemi tanár igényes vezetésével úgy szerkesztették egységbe, hogy abból kirajzolódik egy európai egyetemistákat képző város arculata, és a lokalitást megjelenítő fiatalok önreflexiója.

A Szerkesztőség különleges értéknek tekintette a hallgatók valóságfeltáró szándékát, ezért a szövegeken alig változtatott, ezzel is elismerve az ifjúsági kultúra sajátos kifejezésformáit, látásmódját. Kettős tükröződése ez világunknak, amelytől – bár sokszor beleborzongunk – nem tudunk elszakadni. Reméljük, az írások kifejező ereje, őszintesége Olvasóinkat is meggyőzi a terepmunka fontosságáról.

Ajánlás

Az itt következő összeállítást a Debreceni Egyetem Ifjúságszociológiai Műhelyének egyetemista hallgatói készítették. A kutatás különleges értéke, hogy olyan témáról készült, amelyet a hallgatók belülről – érintettségük, tapasztalataik és személyes élményeik révén – jobban ismernek, mint a kutatást vezető szociológus: az egyetemisták csoportvilágáról. Mit tett hozzá a hallgatók sajátos tudásához a szociológia? A megismerés és a megértés tudományos dimenzióját: a témaválasztás, a részvétel és a vizsgálódási nézőpontok tudatosságát, a tapasztalatok feldolgozásának módszereit, az elemzés szempontjait, az összefüggések értelmezési kategóriáit. 2009 tavaszán egy nagyobb kutatás előkészítésének céljából kezdtünk hozzá jellegzetes és modell értékű egyetemista csoportok megfigyeléséhez és szociológiai szempontú bemutatásához. Az akkor harmadéves szociológia alapszakos hallgatók terepmunkája nyomán 16 esettanulmány készült el. Ezek további feldolgozására, szerkesztésére és értelmezési keretbe foglalására a terepmunkában résztvevők közül négyen vállalkoztak: Beregi Barbara, Dusa Ágnes Réka, Gál Éva és Sőrés Anett. Dusa Ágnes Réka egy külön tanulmánnyal is szerepel összeállításunkban. Mire ez az összeállítás jelenlegi formájában elkészült, közreműködői újabb csoporttapasztalatokkal is gazdagabbak lettek: a szakmai együttműködés tapasztalataival.

A Debreceni Egyetem különleges terep az egyetemista kultúra tanulmányozására abból a szempontból, hogy itt a hallgatók háromnegyede nem debreceni lakos. Debrecen egyetemi város, ahol a hallgatók inkább „össze vannak zárva", mint a fővárosban. Ezért itt a kortárs csoportoknak és a csoporthatásoknak nagyobb jelentőségük van a diákok életében, mint ha lakóhelyükön, illetve, ha Debrecennél nagyobb léptékű településen folytatnák egyetemi tanulmányaikat. Az itt olvasható dolgozatok ebbe a szövevényes, sokféle körülmény, érték, cél és tevékenység mentén szerveződő csoportvilágba engednek bepillantást. Sajátos tükör rajzolódik ki belőlük, amelyben talán az egyetemi hallgatók is másként látják magukat, mint ha csak primer tapasztalataikra támaszkodnának, de amelyben a társadalomtudományok művelői is in statu nascendi fedezhetnek fel kevéssé ismert kisvilágokat és további kutatásokra érdemes jelenségeket.

Ajánlom ezeket az írásokat a csoportkultúrák iránt érdeklődő vagy pusztán a csoportviszonyaikat jobban megérteni kívánó egyetemistáknak, ifjúságszociológiával, kultúrakutatással és csoportkutatással foglalkozó társadalomkutató kollégáimnak és leendő kollégáinknak, akiket szakmai érdeklődésük az ifjúság, a kultúra és az ifjúsági csoportok bonyolult viszonyának, a kultúrateremtés különleges folyamatának megismerése felé fordít. Én ezeknek az írásoknak néhány szerzőjére is leendő kollégaként tekintek. A Kultúra és Közösség szerkesztői által biztosított nagyvonalú lehetőséggel élve most együtt olvashatóak írásaik. Szíves figyelmükbe ajánlja ezeket az írásokat a kutatás vezetője. Fogadják őket szeretettel.

Szabó Ildikó DSc
egyetemi tanár

Balogi Barbara, Gál Éva, Dusa Ágnes Réka, Sőrés Anett

Csoportok és kultúrák – Elméleti megalapozás

Bevezetés

A hétköznapi élet során használatos kultúra fogalma sokkal szűkebb, mint ahogyan a társadalomtudományok értelmezik. A **kultúra** fogalmába nemcsak a művészi alkotások tartoznak bele, hanem minden emberi termék a kultúra része. A kultúra részei a tárgyak, a tudás, a normák és értékek. Ennek megfelelően a kultúra folyamatosan változik: mind horizontálisan (az idő mentén), mind vertikálisan (az egyes társadalmi rétegek és csoportok mentén).

A kutatók a különböző korokban így eltérően értelmezték a fogalmat – próbálták folyamatosan bővíteni, illetve pontosítani. A 80-as években Agárdi Péter rámutatott, hogy az az értelmezés, mely szerint kultúrán a szellemi élet értékeit, a műveltséget és a különböző alkotásokat értik, pontatlan és szűkös (Agárdi 1986). Vitányi Iván is erre a megállapításra jutott, így a következőképpen alkotta meg a kultúra némiképp egzaktabb, kétdimenziós definícióját: *„a kultúra részben dolgokból (objektivációkból, értékekből), részben e dolgokkal kapcsolatos tevékenységekből (magatartásformákból, viselkedésmintákból) áll, mindig egyszerre mindkettőből"* (Vitányi 1981). A kultúra konceptualizálása – a fogalom összetettsége miatt – húsz év elteltével sem vált egységessé, mindenki által elfogadottá. A definíció a társadalmi változások miatt folyamatosan bővült és differenciálódott, így a kutatók a meghatározás során egyre inkább összetevőinek tematizálása felé mozdultak el. Raymond Williams a kultúra meghatározásának három fajtáját különíti el. Eszerint létezik egy *„eszményi"* meghatározás, mely a kultúrát olyan folyamatnak tekinti, melynek során az emberiség a tökéletesedés felé halad. *„E meghatározás alapján a kultúra elemzése lényegében azokat az értékeket igyekszik felfedezni az emberek életében és műveiben, amelyek feltehetően időtlen rendet alkotnak, vagy folyamatosan az egyetemes emberi létezésre vonatkoznak"*. A második a „dokumentumként" való értelmezés, amely kultúrának nevezi az emberi értelem vagy képzelet minden olyan művét, amelyek részletesen rögzítik a gondolatok és tapasztalatok összességét. A harmadik meghatározás *„társadalmi"*, mely a kultúrát sajátos életmódként értelmezi, amely *„bizonyos jelentéseket és értékeket fejez ki – nemcsak a művészetben és a tudományban, hanem az intézményekben és a mindennapi viselkedésben is"* (Williams 2003). Andorka meghatározása pedig már rövid és lényegre törő: *„A kultúra a külső környezethez való alkalmazkodás eszköze. Anyagi, kognitív és normatív elemekből áll, vagyis tárgyakból, tudásból, továbbá értékekből, normákból"* (Andorka 2006).

1. A kultúra értelmezési dimenziói

1.1. Tömegkultúra kontra magaskultúra

Napjaink kultúra-értelmezésének vizsgálatakor megkerülhetetlen a **tömegkultúrának**, mint fogalomnak, illetve mint jelenségnek elméleti leírása. A *„tömegkultúra"* a legtöbb szakirodalomban – valamint egyre inkább a hétköznapi szóhasználatban is – negatív értelemben, a **magaskultúrával** szembeállítva jelenik meg. Ennek a pejoratív jelentéstartalomnak az egyensúlyozásra használja Gans (2003) a *„népszerű kultúra"* kifejezést, melynek *„nagy része a média kínálatában jelenik meg"*. A szerző maga is megfogalmazza a tömegkultúra kritikáját, azonban – ahol lehet – igyekszik a népszerű kultúra védelmére kelni. A tömegkultúra kritikáját négy pontban összegzi:

1. *„A népszerű kultúra alkotásai negatív jellegűek;*
Mert kizárólag a fizető közönség kedvéért tömegtermeléssel állítják elő haszonra törekvő vállalkozók" (Gans 2003: 121).

A tömegkultúra legfőbb jellemzői tehát: (1) a tömegtermelés által kialakult szabványosítás és ezzel az egyediség megszűnése; valamint (2) az alkotás legfőbb célja a haszon, így az alkotók és az alkotások között verseny alakul ki. (Ez Gans szerint a magaskultúrára is jellemző.)

2. *„A népszerű kultúra negatív hatást gyakorol a tömegkultúrára;*
Mert kölcsönzéseivel lealacsonyítja a magaskultúrát, és magához csábít sokakat, akik különben magaskultúrát alkothatnának" (Gans 2003: 121).

A magas- és a tömegkultúra termékei közötti kölcsönhatás felerősíti a következő ellentétből származó problémákat: míg a népszerű kultúra nagy nyereséget biztosít, addig a magaskultúra ugyan magas presztízst, de alacsony jövedelmezést jelent, amit talán egy méltányosabb adózási rendszerrel lehetne csökkenteni (Gans, 2003: 127-128).

3. *„A népszerű kultúra negatív hatást gyakorol közönségére;*

Mert tartalmainak fogyasztása jó esetben talmi kielégülést, rossz esetben érzelmi károsodást okoz a közönségnek" (Gans, 2003: 121).

Az egyén – tömegkultúra általi – elszigetelése és a hamis valóság érzete leginkább a szegényebb rétegekre hat.

4. *„A népszerű kultúra negatív hatást gyakorol a társadalomra;*

Mert széles körű forgalmazása nemcsak a társadalom kulturális minőségét, illetve civilizációját rontja le, de a totalitarizmust is elősegíti azzal, hogy passzív és diktatúrára törekvő demagógoknak a tömegek meggyőzését szolgáló technikáira különösen fogékony közönséget teremt" (Gans, 2003: 121).

Gans szerint ezek a vádak pontatlanok, éppen úgy, mint az előző három kritika állításai. Bizonyítékok birtokában jelentős különbségeket tapasztalhatunk a valóság és a között, amit a népszerű kultúra hatásairól gondolunk. A vélt romboló hatások tévesen felmértek, így annak ellenére, hogy a tömegmédia természetesen rendelkezik olyan esetlegesen destruktív jellemzőkkel, amelyeket megismerhettünk, fel kell rá hívnunk a figyelmet, hogy ezek véletlenül sem olyan erőteljes és eltorzított mértékben manifesztálódnak, ahogy azt egyesek állítják (Gans, 2003: 142).

1.2. Csoportkultúra kontra szubkultúra

A kultúra és a tömegkultúra fogalmainak tisztázása után jutunk el átfogó kutatási témánk kulcsfogalmához, a **csoportkultúra** és a **szubkultúra** definíciójához. Előtte azonban tisztáznunk kell, mit értünk csoport alatt. A **csoport** nem pusztán az egyének összessége. Csoportnak nevezzük az egyének olyan együtteseit, amelyeket bizonyos közös ismérvek jellemeznek, kötnek össze. Minden csoportnak vannak tehát jellegzetes jegyei. Ilyen lehet a rendszeres közös tevékenység, a célok hasonlósága, az értékrendek közössége, az életforma, az ízlés, a csoporthoz tartozás látható kifejezése stb. Az öltözködés például kifejezheti az ízlést, a gondolkodásmódot, az életformát, a társadalmi státuszt vagy akár a normakövetés mértékét is. Mindezekre természetesen napjainkban hatással van a tömegkommunikáció is (Szapu 2002). Megkülönböztetünk informális és formális csoportokat. Az előbbiek spontán jönnek létre, és olyan létszámúak, hogy minden tag számára adott a szemtől szembeni kapcsolat lehetősége a többiekkel. A formális csoportokat meghatározott szervezeti szabályok szerint írhatjuk le. Ezek olyan társadalmi nagycsoportok, amelyek tagjai nem feltétlenül vannak egymással kapcsolatban. Az egyetemisták például ilyen társadalmi nagycsoportot alkotnak.

Az emberek társas interakcióik és rendszeres együttes cselekvéseik során szerveződnek csoportokba. A fiatal felnőttek számára egyre többet jelent a kortársaikkal való kommunikáció, a mások értékelése, ítélete. Egyre jobban meghatározza szemléletünket a közösség normarendszere. Egy csoport kialakulásának meghatározó tényezője lehet ezáltal a csoporttagok térbeli közelsége, a találkozások gyakorisága, a közös sors vagy érdek is. Egy csoport tagjai általában a közösség szintjén tervezik tevékenységeiket, de különböző közösségek között is alakulhat ki kapcsolat, viszont akár el is szigetelődhetnek egymástól.

Tevékenységeink jelentős részét minden életkorban csoportosan végezzük. Már óvodás korunktól kezdve tartozunk valamilyen kortárscsoporthoz, és ez a későbbiek során is így van. A különböző iskolai szakkörök, szabadidős tevékenységek vagy barátaink, ismerőseink, illetve később munkatársaink révén is különböző csoportokhoz tartozunk. A csoport az emberek kapcsolatának, egyesülésének legáltalánosabb formája, közvetítő szférája az egyén és a társadalom közötti kölcsönhatásnak, és egyéni magatartásunk meghatározásának is releváns alkotóeleme. Formálódni ugyanis leginkább közvetett módon, a csoporton, a közösségen keresztül lehet (Kalmár-Lendvainé 1975).

Szapu Magda (2002) a kultúrák egyenrangúságát hangsúlyozza – erre alapozza **csoportkultúra**-elméletét: *„A fiatalok elkülönülő csoportjainak kultúráit – szemben a társadalomtudományokban meghonosodott ›szubkultúrával‹ - mi olyan egymás mellett élő, azonos időkeretben létező és azonos értékű*

kultúrákként értelmezzük, amelyek együttesen alkotják az ifjúsági kultúrát." A definícióból következik, hogy az ifjúság körében számos csoportkultúra létezhet egymás mellett. Egyesek szemben állnak a főárammal és egymással – ezek az úgynevezett ellenkultúrák –, és vannak, amelyek között szinte már elmosódott a határ. Így egy egyén akár több csoportba is tartozhat. Általában azonban ezek nem egyenlő mértékű hatást fejtenek ki az egyénre, aminek hosszú távon az lehet a következménye, hogy az egyén csoporttagságai és kötődései változhatnak: egyesek meggyengülhetnek vagy meg is szűnhetnek, miközben mások megerősödnek. Ez a jelenség azonban erősen függ a befolyást gyakorló csoportok működésétől, az együttes cselekvést szabályozó normarendszerének koherenciájától és erejétől.

A **szubkultúra** fogalmát Albert K. Cohen (1969) vezette be a szociológiába, valamint megállapította ezek kialakulásának és működésének kritériumait is. Szerinte a szubkultúrák közös normák és eszközök alapján jönnek létre. Kialakulásukhoz szükséges egy, a régitől eltérő gondolkodásmód, viselkedés és cselekvés többek által való támogatása, mely szemben állhat (1) a mainstream kultúrával vagy (2) más szubkultúrákkal. Az egyénnek igényei kielégítése céljából szüksége van a csoportra. A tagok egyéni érdekeinek összességéből jönnek létre a csoportérdekek, melyek védelmét szolgálják a normák. A csoportnormákhoz minden csoporttag alkalmazkodik (még akkor is, ha ahhoz nem minden esetben fűződik személyes érdeke, hiszen fél a kirekesztés szankciójától). Az azonos értékrendek így kölcsönös és folyamatos megerősítést nyernek. A csoport mindezek által elősegíti az egyén társadalmi integrációját.

A szubkultúra R. L. Taylor (1994) szerint egy olyan csoport megkülönböztető normáira, értékeire, hiedelmeire és életstílusára utal, amely elhatárolódott más csoportoktól, s attól a nagyobb kulturális és normatív rendszertől, amelynek a része. Andorka a következőképpen definiálja: *„egy nagy társadalmon belül élő kisebb társadalmi csoport kultúrája, mely eltér a többség kultúrájától"* (Andorka 2006: 763). A legegyszerűbb esetek a különböző anyanyelvű, különféle etnikumokhoz tartozó, különböző vallású csoportok szubkultúrái. A modern társadalmakban még más elválasztó vonalak (életkor, nemek, tevékenységek) mentén is elkülönülnek szubkultúrák.

1.3. Speciális csoportkultúrák

Kialakult manapság egy kifejezés, amelyet a szubkultúra (illetve leginkább az ifjúsági szubkultúra) szinonimájaként szoktak használni. Ez a klubkultúra. Ezt azért nem tűnik feltétlenül jónak, mert nagyon leszűkíti azokat a helyszíneket, ahol a fiatalok találkoznak. Gondoljunk csak az olyan új ifjúsági csoportokra, mint például az emósok, akik fő kommunikációs eszközként valamilyen gyors üzenetváltási szoftvert használnak (pl. msn, skype), gyülekezőhelyeik pedig plázák vagy terek, játszóterek. A klubkultúrák ráadásul elsősorban a zenei ízlés mentén szerveződtek, míg mi úgy gondoljuk, hogy az egyetemen a zenei ízlés mellett más szempontok markánsabban határozzák meg a csoportok, közösségek kialakulását.

Egy másik speciális csoportkultúra, a rajongói kultúra sokáig kívül esett a szubkultúra-kutatók érdeklődési köréből. Kacsuk (2005) szerint az azért van így, mert ez elsősorban a lányokra jellemző, akiket kevésbé engedtek a szülők „bandázni". A rajongói kultúra csak a „rajongáshoz" kötött csoportokat és irányzatokat veszi számba. A kutatók elsősorban a popkultúra szempontjából vizsgálták a rajongói kultúrát, így a rejtettebb csoportok kimaradtak a vizsgálatokból. Az ilyen típusú csoportkultúra megfigyelése tehát eléggé sajátos.

2. Egyetemista kultúra, egyetemista csoportkultúrák

Az **ifjúsági kultúra** a legmegfelelőbb kategória a kutatási témánk szempontjából – de csak akkor, ha csupán egyetemistákat szeretnénk megfigyelni. Andorka a következőképpen definiálja: *„olyan zenei, öltözködésbeli, viselkedési és fogyasztási szokásokkal bíró csoportok, melyek különböznek egymástól, ezáltal külön csoportokat hoznak létre a társadalmon belül"*. (Andorka, 2006). Ebben az esetben felmerülhet, hogy ki számít fiatalnak, vagyis egy ifjúsági csoport tagjának, van-e valamilyen korhatár, amin túl már valaki nem részese az ifjúsági kultúrának. Ezen a ponton válik fontossá tisztázni az „egyetemista" fogalmát, még akkor is, ha ez mindenki számára ismert és egyértelműnek tűnik. Az általunk elkészített esettanulmányokban nem az összes egyetemistára vonatkozóan kívántunk következtetéseket levonni, csupán a *nappali tagozaton tanulók* néhány csoportjáról. Fontos a különbségtétel, mert a kép-

zés módja a hallgató életmódját és időbeosztását alapvetően meghatározza. Így egyetérthetünk Szapu Magda (2002) következő megállapításával: *„Az ifjúsági kultúra az a szubkultúra, melyen átszövődnek az ifjúság társadalmi helyzetét befolyásoló tényezők."*

Az ifjúsági kultúra legjellemzőbb jegyei az életmódban, a kapcsolatokban, a kulturális fogyasztásban és a társas tevékenységekben nyilvánulnak meg: a zenében és az öltözködésben, különböző divatok és ízlési áramlatok formájában, a kapcsolatok terén a baráti és a kortárscsoporti kapcsolatok fontosabbá válásában a családi kapcsolatokkal szemben, a szabadidő-tevékenységekben, az ízlésben, a felnőtt értékekkel szembeni különállásban és az életstílus individuális megtapasztalásában. Különbségek figyelhetők meg nemi és etnikai, valamint osztályhovatartozás és iskolázottság szerint, illetve a kulturális stílusok mentén. A sokszínű ifjúsági kultúra a modern társadalmakban összekapcsolódik a tömegkommunikáció meghatározó szerepével és növekvő befolyásával. Ez új piacot hozott létre a kulturális termékekben, elsődlegesen az ifjúságot célozva meg.

Az egyetemisták közös létformája által létrejövő ifjúsági kultúrát tekintjük az **egyetemista kultúrának**. Az egyetemi tevékenységekhez való viszony, az egyetem által szervezett kulturális és más rendezvényeken való részvétel és az egyetemen kívüli programokban való részvétel kereteit az egyetemisták közötti csoportviszonyok alkotják. Ezek a tevékenységi szintek jelentősen befolyásolják az egyetemista kultúrát. Az egyetemista kultúra a különböző csoportviszonyokban, a tevékenységek rendszerében formálódik.

Terepmunkánk során a különböző szempontok szerint szerveződő csoportok résztvevő megfigyelésével, tapasztalataink feldolgozásával, illetve a tagokkal készített interjúk segítségével kívántuk minél teljesebb képet kapni a debreceni egyetemisták csoportkultúráinak sokszínűségéről. Abból a szempontból lehet érdekes kutatásunk, hogy egy gyorsan változó egyetemista kultúra sajátos metszetét próbáljuk bemutatni, úgy, ahogy ezt 2009 tavaszán láttuk. Kutatásunk jelentőségét egyrészt abban látjuk, hogy olyan közegben folytattuk vizsgálódásainkat, amelyet belülről ismerünk. Másrészt azért lehet érdekes a debreceni egyetemisták csoportvilágának szociológiai és antropológiai módszerekkel történt bemutatása, mert egyetemünkön a hallgatók döntő többségének nem Debrecenben van az állandó lakása. A többség családjától távol él, és ezért különösen nagy jelentőségük van a csoporthatásoknak.

Elsősorban az egyetemi főtevékenységen (tanulás, előadásokon és szemináriumokon való részvétel, dolgozatok írása, vizsgákra való készülődés, diplomamunka készítése), illetve a szakmai szocializációval szorosan összefüggő tevékenységeken kívüli egyetemi életre koncentráltunk. Fő vizsgálati területeink a következők voltak: *kulturális fogyasztás, szórakozási szokások, vallás, a pénzhez és a hatalomhoz való viszony.* A következő fejezetek az előbbi szempontok szerint foglalják össze a különböző témákban készített vizsgálódások eredményeit.

Sőrés Anett

A kulturális fogyasztás csoportképző szerepe[1]

Bevezetés

A kultúra fogalma – mint az már az elméleti részből is kiderült – igen tág. Vitányi (1997) értelmezésében *„a kultúra az ember viszonya az objektivációk általa teremtett világával: vagyis az ember által átalakított természettel, a létrehozott tárgyi világgal, a technikai-termelési eljárásokkal és fogyasztási szokásokkal, a közösség és a társadalom struktúráival, az életmóddal, valamint a mindezek alapjául szolgáló ismeretekkel, tudással, normákkal, szimbólumokkal, tehát a tudományokkal, művészetekkel, erkölccsel, vallással, hittel, az emberek mindennapi beállítódásával és magatartásával"*. Ebből kiindulva egy fogyasztásorientált megközelítést alkalmaztam a debreceni egyetemisták kulturálisan értelmezhető tevékenységrendszerének csoportosítására, mely a következő dimenziókból épül fel:

(1) művészet
- színház- és mozi-látogatás;
- koncert- és hangverseny-látogatás, zenehallgatás;
- irodalmi körben és író-olvasó találkozókon való rendszeres részvétel

(2) életmód
- divat;
- szabadidő-eltöltés

(3) a hétköznapi ismeretekhez való viszony, tájékozódás
- médiafogyasztás és ennek közvetlen hatása a közösségek alakulására

(4) normakövetés
- minták és szabályok
- a ragaszkodás erőssége

Ez a fejezet hat esettanulmány eredményeire épül. Az esettanulmányok jól jellemzik a debreceni egyetemisták kulturális fogyasztási szokásait, valamint ezek hatását a csoportok szerveződésére, életmódjára, tevékenységi rendszerére. Az esettanulmányokból kiolvasható tapasztalatok jól érzékeltetik az egyetemi életformák sokszínűségét is. A kulturális fogyasztás első három dimenziójával különböző esettanulmányok foglalkoznak. A szerzők vizsgálták az adott dimenzióban előforduló tevékenységtípusokat, valamint az ezek mentén leírható csoportokat. Kutatásuk kiterjedt a kulturális tevékenységek gyakoriságára, ezek alternatíváira és funkcióira is (Kivel? Miért? Mit fejez ki?).

1. A művészet- és kultúrafogyasztás dimenziói

Ebben a részben a művészet és a kultúra fogyasztására helyezzük a hangsúlyt. A tárgyalandó eredmények két esettanulmányból származnak. Tóth Boglárka kvalitatív módszerekkel (résztvevő megfigyeléssel és strukturált interjúkkal) derítette fel az egyetemisták nyilvános és társas kulturális fogyasztását a mozi- és színházlátogatáson, hangversenyre és író-olvasó találkozókra járáson keresztül. Pető Kitti ugyanilyen módszerekkel a diákok egyéni zenehallgatási szokásaira koncentrált, illetve ennek összefüggéseit vizsgálta más, csoportkulturális dimenziókkal (pl. öltözködés, szórakozási szokások).

1.1. Mozi, színház, hangverseny, író-olvasó találkozó[2]

Esettanulmányomban a magaskultúra nyilvános helyszíneire koncentráltam: a mozira, a színházra, a hangversenyre és az író-olvasó találkozóra. Megfigyeléseimet a debreceni Csokonai Színház kamaraszínházában, a Kölcsey Központban, az Apollo moziban és a Debrecen Plázában található Cinema Cityben folytattam. A szóbeli anyaggyűjtés egyéni formában történt 2009 áprilisában. Az egyetemisták kiválasztásában a változatosságra törekedtem, így az általam elkészített 14 interjú alanyai között egyaránt voltak a Bölcsészkar, a Természettudományi Kar és az Informatikai Kar hallgatói, lányok és fiúk vegyesen. Olyan egyetemistákat igyekeztem megkérdezni, akik nyitottak voltak az úgynevezett magaskultúrához kötődő tevékenységek iránt. A 14 alany közül 6 lány és 8 fiú volt, kor szerinti megoszlásuk pedig a következőképpen alakult: 19-20 éves 3 fő, 21-22 éves 6 fő, 23, illetve 25 éves 2–2 fő, 27 éves pedig 1 fő. A BTK-ra heten, a TTK-ra öten,

[1] *Ezt a részt Sőrés Anett szerkesztette. Az egyes esettanulmányok írói: Tóth Boglárka (1.1), Pető Kitti (1.2), Nagy Zita (2.1), Sőrés Anett (2.2), Zékány Erzsébet (2.3), Balku Anett (3.1).*

[2] *Az esettanulmány szerzője Tóth Boglárka.*

az Informatikai Karra ketten járnak. Az alanyok kiválasztásában elérhetőségük volt a fő szempontom. Az interjúkat lehetőség szerint semleges környezetben, kávéházakban és szabadtéri helyszíneken készítettem. A strukturált interjúk témaköreit az engem leginkább foglalkoztató összefüggések szempontjából állítottam össze:

- A kultúra fogalmának értelmezése, funkciója
- Preferált művészeti ágak
- Kultúrafogyasztási szokások (mozi, színház, hangverseny, író-olvasótalálkozó)
- A kultúrafogyasztás inputjai és outputjai (ki befolyásolja, és mit befolyásol)

A megkérdezettek nagy része valamilyen közvetlen kapcsolatban áll egyes művészeti ágakkal. A művészeteket az önkifejezés egy lehetséges módjának tartják. Többen játszanak valamilyen hangszeren (fuvola, zongora, gitár), vagy verseket, prózákat írnak. A kultúra-fogyasztás motivációjaként az egyik alany a következőt nevezte meg: *„a kulturális események jó alkalmat adnak arra, hogy barátokkal és barátnőkkel közös programunk legyen"*.

A megkérdezett egyetemisták ritkán járnak **moziba**. A hagyományos típusúakat és a multiplexeket hasonló arányban látogatják – ilyenkor általában olyan könnyed műfajú filmek mellett döntenek, melyek segítenek kikapcsolni a tanulás mellett (vígjáték, romantika). Ha a szórakozásnak ezt a formáját választják, általában másokkal közösen teszik: *„Barátokkal, családdal járok moziba, egyedül nem szeretek, valakivel mindig meg kell beszélnem, milyen a film"* (21 éves lány). Érdekes, hogy többen választják a filmek letöltését, ebből pedig arra következtetek, hogy a mozizás, mint közös, együttes tevékenység veszíteni látszik népszerűségből. Ez kapcsolatban lehet a magas jegyárakkal, melyekre többen panaszkodtak, s azzal, hogy a hasonló élményt nyújtó házimozi rendszerek és a filmek széles körben hozzáférhetőek. Mindezeknek köszönhetően csökken a mozi látogatási igény.

A modern média által nyújtott kényelem, olcsó ár és széleskörű hozzáférhetőség nyilván a kultúra és a művészet minden ágára negatív hatással van – fogyasztási szempontból. Azonban, ha a debreceni egyetemisták **színházlátogatási** szokásaira koncentrálunk, két további okot is találunk. (1) Sokszor kommunikációs szakadékok miatt járnak csak kevesen színházba. Ilyenek: a nem megfelelő hirdetés, az információk hiánya, az információkhoz való hozzáférés nehézsége. Színházi látogatásaim alkalmával ugyanis főleg középiskolás csoportokat láttam a fiatalabb nézők körében. Ebből arra következtettem, hogy az egyetemista korosztálynak szüksége van bizonyos „ráhatásra" ahhoz, hogy eljárjon színházi előadásokra. Magyarán megfogalmazva a diákok – hacsak nem jön szembe velük – maguktól nem fogják megtekinteni a színdarabot. (2) A diákok szemében a színháznak inkább a művelődési funkciója kerül előtérbe, mintsem a kikapcsolódással, a szórakozással kapcsolatos funkciója. Erre utal némiképp az is, hogy „különleges élmény" számukra, hogy ott lehettek, és presztízs értéket tulajdonítanak magának az intézménynek. Az interjúalanyok egybehangzóan úgy nyilatkoztak, hogy (átlagban) évente pár alkalommal mennek el színházba.

Komolyzenei koncertekre a megkérdezett egyetemisták még ritkábban jártak: legfeljebb azok, akiknek valamelyik rokona tagja az adott zenekarnak. „Önszorgalomból" az érdeklődők szintén a könnyedebb műfajú koncertek, hangversenyek látogatását preferálják – mint például a jazz koncerteket.

Az **író-olvasótalálkozók** és az **irodalmi körök** a megkérdezett egyetemisták érdeklődése szempontjából még az előbbieknél is rosszabb helyzetben vannak. A már felvázolt okok miatt (a kommunikáció hiánya és a szórakozás funkciójának háttérbe szorulása a művelődéssel szemben) nemcsak az érdeklődés hiányzik belőlük, de ismereteik is hiányosak. Voltak, akik azt sem tudták, hol keressék ezeket a rendezvényeket; akik pedig esetlegesen arról számoltak be, hogy látogatnak ilyen jellegű összejöveteleket, úgy nyilatkoztak, hogy ezekre író ismerőseik révén jutnak el.

A vizsgálat kiterjedt a kulturális fogyasztás független és függő tényezőire is. Az interjú utolsó blokkjában a következő kérdéskörökre kerestem válaszokat:

(1) Ki vagy mi befolyásolja a diákok kulturális fogyasztását?

(2) A kulturális fogyasztásnak valóban van-e csoportformáló és összetartó ereje?

(3) Mit befolyásol még a kulturális fogyasztás és a benne megnyilvánuló ízlés?

A kulturális fogyasztásban nyilván nagy szerepe van a szocializáció során kapott (kulturális) tőkének. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy a legtöbb hallgató arról számolt be, hogy kulturális attitűdjeit és magatartását leginkább a család és az iskola be-

folyásolta. A család szerepéről tanúskodott az egyik 21 éves lány válasza: *„anyukám szereti a festményeket, gyakran olvas festőművészekről szóló könyveket és mutat nekem képeket"*. Az elhangzottak alapján úgy vélem, a szülők és a rokonok hatása egyértelműen pozitív. Ez azonban nem mondható el az iskola szerepéről alkotott véleményekről, melyekről meglehetősen paradox véleményeket fogalmaztak meg. Egyesek szerint az iskola legfőbb érdeme, hogy a pedagógusok megismertetik a tanulókkal a különböző hazai és külföldi szépirodalmi műveket, melyeket önszorgalomból nem feltétlenül olvasnának el. Egy 23 éves lány mindezt a következőképpen fogalmazta meg: *„A festészet, abból is az impresszionisták és romantikusok. Nagyon sokat foglalkoztunk az általános iskolában a festőkkel és műveikkel, talán ez lehetett hatással rám. A költészetet is szeretem, mindig szerettem olvasgatni őket."*

Mások szerint azonban éppen ezen a ponton billen át az oktatás befolyása a negatív oldalra. Sokan úgy vélekedtek, hogy a legtöbb tanár nem nyitott a napjainkban egyre inkább elterjedt népszerű kultúrára, olyannyira, hogy a könnyedebb irodalmi és zenei műfajokat egyenesen szubkultúrának tekinti, a szó lekicsinylő értelmében. Ez végül nemcsak a generációk közötti, de a magas- és a népszerű kultúra közötti szakadékok mélyüléséhez és kiszélesedéséhez vezethet.

A család és az iskola tehát – közvetlenül vagy közvetve – befolyásolja a fiatalok kulturális fogyasztását, ezáltal pedig egyértelműen társas kapcsolataikat, csoporthoz való tartozásukat is (annak ellenére, hogy a későbbi társalgások, interakciók során inkább közvetve, mint közvetlenül jelenik meg a kultúra és a művészet). Különbözőképpen ugyan, de a következő idézetek mindegyike ezt a megállapítást támasztja alá.

„Fontos az embernek hasonló ízlésűekkel barátkozni, máskülönben nehéz lesz eldönteniük, hogy hová is mennek péntek esténként" (21 éves lány)

„Nem ez az első kérdésem, ha megismerkedem valakivel, de a viselkedéséből le lehet szűrni, hogy mennyire tájékozott, tehát nem akarattal, de végül is valamennyire befolyásol" (21 éves lány)

„Természetesen befolyásol, mint minden józan, racionális gondolkodású, művelt embert" (23 éves fiú)

A kulturális fogyasztás alapján is megfigyelhető a csoportok között az elhatárolódás, a megkülönböztetés. Ezzel kapcsolatban egy különleges jelenséget figyeltem meg az egyes karok diákjai között. A bölcsészeket kulturális fogyasztásuk alapján más karok hallgatói jellegzetesen elkülönülő klikként kezelik, s ennek néha pejoratív tartalmat tulajdonítanak. A válaszok alapján arra jutottam, hogy az egyéb karon tanulók szerint a bölcsészek élete könnyű, s egyfajta humán témákban lavírozó „mimóza művészlelkeknek" skatulyázzák be őket. Mindezek ellenére azt kell, hogy mondjam: habár a megkérdezett diákok nyitottak a klasszikus kultúrára, az egyre szűkülő kínálat és a növekvő árak következtében érdeklődésük stagnál, így *a kultúra fentiekben említett szegmenseinek csoportformáló hatása csekély a többi jelenséghez képest.* A kultúra vizsgált szegmensei elsősorban a szórakozás, kikapcsolódás ellentéteként felfogott „művelődés" képzetét keltik fel, nem a műélvezet képzetét; a művelődéshez pedig gyakran negatív sztereotípiák kapcsolódnak.

1.2. Mindennapi zenehallgatás[3]

A zenehallgatás, a zenei ízlés tagadhatatlanul csoport- és szubkultúra-formáló erővel bír napjaink ifjúságának körében – gondoljunk csak Szapu Magda (2002) kutatásaira, vagy akár saját tapasztalatainkra is. Ezért választottam esettanulmányom témájául az egyetemisták zenehallgatási szokásainak kutatását. Két fő kérdés keltette fel leginkább az érdeklődésemet: (1) milyen funkcióval bír a *mindennapi zenehallgatás* a debreceni egyetemisták kulturális életében, valamint (2) a kulturális fogyasztás mely más szegmenseivel összefüggésben alakítja ki a csoporthoz tartozás érzését a diákokban.

Témám módszertani megközelítése során a zenehallgatás egyik alapfunkciójából indultam ki, amellyel én is gyakran élek: a közlekedésre fordított idő „hasznosítását". Mint egyetemista, én is gyakran használom a tömegközlekedést, így észrevettem, hogy a buszon, a villamoson, illetve sétálás közben milyen sokan hallgatnak zenét. Általános jelenség, hogy amikor egy fiatal egyedül felszáll a járműre, ahelyett, hogy helyet keresne magának vagy kapaszkodna, az az első dolga, hogy elővegye az mp3 lejátszóját vagy a telefonját, és bedugja a fülébe fülhallgatóját. Ezért úgy döntöttem, hogy a megfigyelés és az interjúalanyok kiválasztásának helyszíneül a legtöbb diák által igénybe vett tömegközlekedési eszközt, a villamost választom – annak is az egyetem főépülete felől közlekedő járatát. Utazás közben véletlenszerűen választottam ki az alanyokat, a kérdezés előtt egy kis játékot alkalmazva:

[3] *Az esettanulmányt Pető Kitti készítette.*

öltözete alapján megpróbáltam kitalálni, milyen műfajú zenét hallgat az illető. Az esetek többségében jól tippeltem – de erről majd a későbbiekben írok részletesen.

Először a zenehallgatás funkcióit próbálom meg összefoglalni. Abból a tapasztalatból indulok ki, hogy a *zenehallgatás nem feltétlenül társas tevékenység.* Amennyiben valaki egyedül hallgat zenét, úgy fő célja az időtöltés vagy a kikapcsolódás – akár otthon, akár útközben. Azonban – ahogy azt majd a későbbiekben, a tapasztalatok alapján is beláthatjuk – ily módon is, közvetetten kifejezi a csoporthoz, szubkultúrához való tartozását. Ha egy fiatal társaságban, szórakozás céljából teszi ugyanezt, akkor közvetlenül, aktív formában juttatja kifejezésre

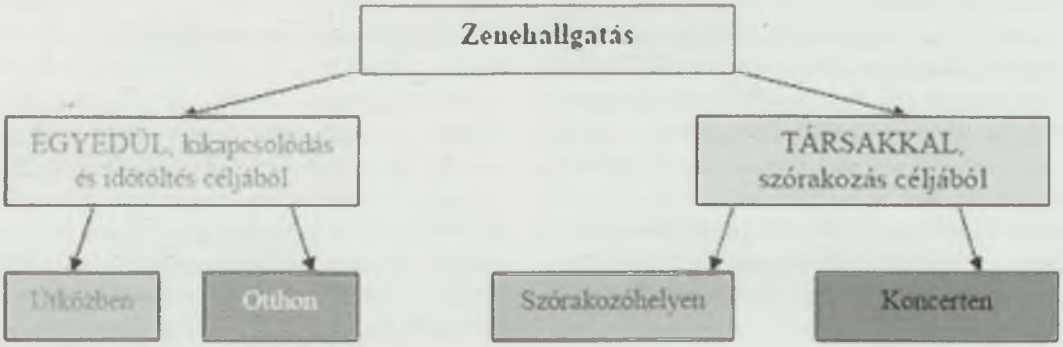

1. ábra: A zenehallgatás funkciói

attitűdjeit, identitását. Ezeket a gondolatokat az 1. ábrán foglaltam össze.

A megfigyelt és megkérdezett alanyok közül jelen tanulmányban két esetet emelnék ki, melyek a két végletet képviselték. Első alanyomról (huszonéves lány), úgymond, ránézésre megmondható volt, hogy melyik zenei irányzatot képviseli: fekete nadrágot, azonos színű atlétát és napszemüveget viselt, csuklóját több bőrkarkötő is díszítette, körmei sötétre voltak festve – Magyarországon (és valószínűleg a világ legtöbb országában is) a rockerek öltöznek így. A feltevésem beigazolódott. Éppen a *Tankcsapda* zenekar egyik számát hallgatta – ahogy ő fogalmazott, nála most ez az együttes *„az aktuális kedvenc"*, de ugyanúgy szívesen hallgat más, hasonló műfajban tevékenykedő előadókat (még Pink nevét említette). Ő saját magát is rockernek vallotta, így főként olyan szórakozóhelyeket látogat, ahol az ő zenei ízlése érvényesül. Ezek általában olyan kocsmák, ahol barátaival zenegépet is igénybe vehetnek. Másik alanyom (szintén huszonéves lány) kinézetre teljesen az ellentéte volt az előzőnek. Farmert és rózsaszínű pólót viselt, a vállán fehér táska volt. Ő – számomra meglepő módon – népi zenét hallgatott a lejátszóján, azon belül is a Csík zenekar egyik számát. Elmondta, hogy mivel szórakozóhelyeken nem igazán lehet találkozni ezzel a műfajjal, csak koncerteken tudja élvezni az általa preferált zenei irányzatot. Így csak ritkán jár el „bulizni": egyetemi tanulmányainak öt éve alatt mindössze négyszer volt diszkóban – akkor is csak azért, mert a barátai kérték –, mivel határozottan kifogásolja az ott játszott zenék stílusát.

A tapasztalatok azt bizonyították, hogy *a zenehallgatás, a zenei ízlés a kulturális élet más szegmenseinél kiemelkedően erősebb csoportformáló jelentőséggel bír – a napjainkban teret nyerő népszerű kultúrát képviselő, szórakozóhelyeken gyülekező rockerektől a magaskultúrát (komoly- és tradicionális népi zenét kedvelő) fogyasztó, inkább csak koncerteket és hangversenyeket látogató diákcsoportokig.* A két végpont által kijelölt skálán természetesen számtalan különböző zenei ízlést követő kulturális fogyasztás előfordul, melynek tagjai nemcsak zenehallgatási szokásaikkal, hanem öltözködésükkel és a szórakozáshoz való attitűdjükkel is igyekeznek kifejezni az adott csoporthoz való tartozást.

2. Életmód

Azt már az eddigiek alapján is beláthatjuk, hogy az öltözködés az életmód és az értékrend fontos kifejezése. A **divat** követése vagy éppen elutasítása első benyomásra is számos dolgot fejez ki az egyénről. Következtethetünk róla csoporthoz (vagy szubkultúrához) való tartozására, és ezáltal akár zenei ízlésére is – ez fokozottan érvényes a fiatalokra. Ha pedig túlnézünk a jellemző ruhadarabokon, az aktuális

divathoz való alkalmazkodás, a márkahűség legtöbb esetben arról árulkodik, hogy viselője mely társadalmi rétegből származik. De az öltözködéssel átfogalmazott testünkkel személyiségünkről is üzenni akarunk. A divathoz való viszonyunk kifejezi, hogy milyennek akarunk látszani, milyen csoporttagságról akarunk másokat tájékoztatni. Az öltözködésben kifejeződő csoportjegyeket Nagy Zita megfigyelések alapján mutatja be. Az életmód másik indikátora a szabadidő-eltöltés módja. A különböző szabadidő-eltöltési módok közül tanulmányunknak ebben a részében a sportolással foglalkozunk külön is Sőrés Anett résztvevő megfigyelésen és személyes tapasztalatokon alapuló esettanulmánya alapján. A fejezet zárásaként Zékány Erzsébet vizsgálatán keresztül nyerhetünk betekintést egy speciális életmód-közösség, a Vámospércsi úti kollégisták csoportjának működésébe.

2.1. Az öltözködés üzenetei [4]

Esettanulmányom témájául azért választottam az öltözködés vizsgálatát, mert nagy szerepet játszhat a baráti körök, kiscsoportok kialakulásában. Kutatási módszerként a megfigyelés technikáját fogom alkalmazni, amelyet részben kiegészítek azzal a tapasztalattal, amelyet az egyetemen töltött három év során szereztem.

A divat megjelenése óta mindig jelen van egy „anti-divat" irányzat is, amely a divat főáramának elutasítása, megtagadása. Az anti-divat megjelenése is az ifjúság „lázadásához" kötődik. Ezt érzékelhetjük ma is a legtöbb ifjúsági szubkultúrában, amelyben maga az öltözködés is a többségi társadalommal való szembenállást fejez ki. Egy csoportra jellemző öltözködési stílus követése felismerhetővé teszi, hogy az egyén annak a csoportnak a tagja, így *az öltözék a csoport megkülönböztető* jegyévé válik. Két, egyértelműen elkülöníthető egyetemista közösség ruházkodási szokásait figyeltem meg, és hasonlítottam össze. A hallgatók nappali megjelenésére koncentráltam, két helyszínen: (a) a főépület (a volt Kossuth Lajos Tudományegyetem) előtti és (b) a Kassai úti Campuson található TEOK épület előtti területen. Fontos megjegyeznem, hogy az előbbi helyszínen elsősorban bölcsészhallgatók, az utóbbin pedig a Jogi Kar és Közgazdaságtudományi Kar diákjai fordulnak meg. Esettanulmányom két helyszíni megfigyelésen alapul.

Az első megfigyelést 2009. április 9-én (egy csütörtöki napon) a délutáni órákban, 14 és 16 óra között végeztem a főépület előtt, illetve mellett, amikor viszonylag sokan tartózkodnak az egyetemen. Az időjárást is megemlítném, mert a ruházkodás szempontjából fontos – szép tavaszi, meleg idő volt. Négy különböző csoportot figyeltem meg, melyek egyúttal különböző öltözködési típusokat is képviseltek.

Első csoport: Átlagos öltözet. Az egyetlen négyfős csoport a főépülethez vezető lépcsőn üldögélt, három lány és egy fiú. A társaság öltözéke viszonylag összehangolt volt. Négyből hárman napszemüveget viseltek, amely követte az éppen aktuális divatot, vagyis nagy lencséjű, széles, olyan, ami eltakarja az arc jelentős részét. A lányokon és a fiún egyaránt farmernadrág volt, egyenes szárú, ami a jelenlegi divat szempontjából átlagosnak mondható, hiszen az igazi divat követői inkább szűkszárú nadrágot viselnek. A felső ruházatot tekintve a fiú pólót viselt. A lányokon inkább ujjatlan – világos vagy fehér színű (csak egy lányon volt fekete trikó) – felső volt, hajuk valamilyen módon (az egész vagy csak tincsekben) festve és hátul copfban összefogva. A társaságban csak az egyik lány ruházata volt némileg feltűnőbb, azonban az ő viselete sem lógott ki jelentősen a sorból: fehér baseball sapkát, fehérkeretes napszemüveget, nagy, kör fülbevalót és magas sarkú, divatos cipőt viselt. Összességében véve azonban egyiküknek sem volt kirívó, szemet megkapó, a divatlapokra emlékeztető ruházata.

Második csoport: Konzervatív öltözet. A padon üldögélő lányok nem viseltek feltűnő ruházatot: szemmel láthatóan nem követték a divatot, inkább régebbi ruhadarabokat hordtak. Az öltözékük a tavaszi jó időhöz igazodva világos, de nem élénk színű volt. Szoknya és nadrág egyaránt előfordult, anyagát tekintve farmer. Kiegészítők közül csak egy-egy visszafogott napszemüveget viseltek, nagyobb ékszereket egyáltalán nem; cipőjük lapos talpú volt. Arc- és hajfestéket nem használtak.

Harmadik csoport: Elegáns öltözet. Az Egyetem tér másik oldalán két fiú öltözéke egy kicsit eltért a megszokottól. Ruházatukat inkább az „elegáns" jelzővel írnám le: sötét színű, élére vasalt szövetnadrágot és inget viseltek, hozzá illő laptop- vagy aktatáskával, napszemüveggel. Hajuk rövid, tüskésre zselézett volt.

[4] *Az esettanulmány Nagy Zita munkája.*

Negyedik csoport: Rocker öltözet. Az előző társaság mellett helyet foglaló két fiú öltözékét nem nevezném tavasziasnak. Fekete, bővebb fazonú pulóvert, azonos színű farmert és bakancsot, valamint bőrből készült csuklópántot viseltek. Hajuk hosszú volt, hátul copfban összefogva. Nagyobb hátizsák volt náluk. Ránézésre tehát a rockerek szubkultúrájának jegyeit viselték.

A jól elkülöníthető csoportok ellenére meg kell jegyezni, hogy a csoportok közötti eltérő jegyek első ránézésre fel sem tűntek volna. Mindenki öltözéke mindennapi, a helyhez illő volt. Az egyetemi, főként bölcsészhallgatók öltözéke összességében természetesen ennél sokszínűbb – ezt egyetemi hallgatóként tapasztaltam. Ugyanakkor az mindenképpen elmondható, hogy az öltözékek általában nem kirívóak vagy feltűnőek, összességében átlagosnak mondhatóak. Ez a „mindennapiság" azonban inkább a Jogi és Közgazdaságtudományi Kar hallgatóival való összehasonlítás alapján fog igazán látszani.

2. és 3. ábra: A bölcsészhallgatók öltözetének illusztrációja

A második megfigyelés az elsőhöz hasonló körülmények között zajlott a Kassai úti TEOK előtt, a koradélutáni órákban, tizenkét óra és délután két óra között; az idő kellemes meleg volt. A megfigyelt hallgatók többnyire csoportokban álldogáltak vagy üldögéltek a TEOK-épület előtt. Itt is négy nagyobb csoportot különítettem el.

Első csoport: Elegánsan divatos öltözet. A legnagyobb csapatot az épület előtt részben álldogáló, részben ülő társaság képezte. Összesen heten voltak: három fiú és négy lány. A csoport nemcsak létszáma miatt, hanem a tagok öltözetéből fakadóan is elég szembetűnő jelenség volt – úgy festettek, mintha egy divatlapból léptek volna elő. Először a *fiúkat* mutatom be. Az egyik fiú (A) bézs színű vászonnadrágot viselt, bőr félcipővel, hozzá világos, fehér inget, amelynek háti oldalán a márkajelzés volt látható, díszes varrással. Haja sötétbarna volt, hátrafelé zselézett (ez elég gyakori jelenség a Campus-udvaron látható egyetemista fiúk körében). A másik két – tüskésre zselézett hajú – fiú egyike (B) háromnegyedes szabású farmernadrágot viselt, a másik (C) pedig hosszú fazonút. A „B" jelzésű alany sportcipőt viselt; passzos, halvány rózsaszín, elején mintás pólót; fején napszemüveget. A „C" alanyon szintén márkás sportcipő volt és színes, testhez simuló póló. Mindhárom fiúnál oldaltáska volt. A lányok szintén nagyon jólöltözöttek voltak. Az egyiken fehér farmernadrág volt; kicsit szűkített fazonú, lapos, de ugyanakkor nőies félcipő; ehhez színben illő, manapság nagyon divatos, nagyméretű válltáska; valamint öv és ékszerek. Arcán látható, de nem erős smink volt; a napszemüveget a hajára tolva viselte. Egy másik lány látszólag márkásabb, jobb minőségű farmer miniszoknyát hordott, amelyhez tűsarkú, divatos bőrcipőt vett fel, valamint szűkebb fazonú, világoszöld felsőt. Szemét napszemüveg takarta – nagy lencséjű, fehér kerettel. Haja világosszőkére volt festve. Ő is viselt kiegészítőket (fülbevaló, nagy válltáska). A harmadik lányon élére vasalt, szövet rövidnadrág volt mintás harisnyával; felül szűkszabású, karcsúsított, halványrózsaszín ing. Szintén nagyobb válltáska volt nála, amely illett a lábán lévő bőr, magas sarkú cipőhöz; szemét pedig divatos napszemüveg takarta. A negyedik lány hosszú, erősen szűkített szárú, mintásan koptatott, kék farmernadrágot viselt. Hozzá hegyes orrú, vékony, tűsarkú, nem hétköznapi mintás körömcipőt viselt; illetve a megszokott kiegészítőket (öv, nagy válltáska, nagyobb fülbevaló, hozzá karkötő). A felsőruházata szűk fazonú, mélyebb dekoltázsú, világos színű volt. Fején napszemüveget viselt, de mivel a hajára tolta, így láthatóvá vált, hogy szemöldöke kozmetikailag tetovált, és szemét is smink díszítette. A lányok mindegyike feltűnően lakkozott műkörmöket viselt.

Második csoport: Feltűnően divatos öltözet. Egy padon két lány ült, egy fiú társaságában. A lányok öltözéke feltűnően divatos volt – világos, élénk színekben pompáztak. Mindkettőjük haja festett: egyik világos barna, a másik pedig világos szőke. Hajuk egyenesítve volt, lépcsőzetesen vágott, frufruval. Mindketten szűk szárú, világos farmernadrágot viseltek, magas sarkú (egyik inkább tűsarkú) cipővel, amely a mostani divathoz teljes mértékben igazodik. Bőrük szoláriumbarna volt, és látható műkörmöt viseltek. A ruházatukhoz természetesen látványos kiegészítők is párosultak: övek, ékszerek, és a divatos öltözködés szabályainak megfelelően a táskájuk illett a cipőhöz és az övhöz. Egyikőjük karjában világos színű, tavaszi kiskabát volt. A fiú – a lányokhoz illően – szintén jól öltözött volt. Fekete nadrágot, hozzá illő világos színű (halvány rózsaszín) inget viselt, alkalmi jellegű cipővel. Haja hátrafelé fésült, zselézett volt, kezében aktatáska. Mindannyian napszemüveget viseltek, természetesen az aktuális divatnak megfelelőt. A ruháik láthatóan márkásabb, drágább darabok voltak – ebben megegyeztek az első csoport tagjaival –, azonban ők ezekből is a sokkal erősebb, rikítóbb, hivalkodóbb színűeket választották. Ennek célja valószínűleg elsősorban a figyelemfelkeltés, másodsorban az életöröm kifejezése volt.

Harmadik csoport: Visszafogottan divatos öltözet. A mellettük lévő padon kettesben beszélgetett két lány. Öltözékük az előzőekhez képest jóval visszafogottabb volt, de egyértelműen divatos. Egyikük fehér, egyenes szárú, hosszú farmernadrágot viselt, a másik pedig kék, háromnegyedes szabású. Cipőjük ugyan nem volt magas sarkú, de csinos és nőies – hozzá illő táskával és övvel. Felsőruházatukat a nőiesség, a szűk szabás és a visszafogott világos szín jellemezte. Mindkettőjük haja festett volt: egyiküké sötétvörös, a másikuké sötétbarna, szőke tincsekkel. Az egyik lány hátán, derékvonalban, tetoválás vonalai látszódtak a felső alól. Az ékszerek náluk is látványosak voltak, és igényes (feltételezhetően) műkörmöt viseltek. Mindkettőjük fején napszemüveg volt. Őket az különböztette meg az előző két csoport tagjaitól, hogy inkább a kényelmet helyezték előtérbe, azonban ügyeltek arra, hogy a hozzáértők számára egyértelműen kiderüljön: követik a divatot.

Negyedik csoport: Sportos öltözet. A Campus udvarán gyakran látni sportoló fiatalokat. Így volt ez ma is. Egy négyfős társaság beszélgetett az épület előtt: három fiú és egy lány. Az egyik fiú sötétpiros szabadidőalsót; márkás, fehér, passzos pólót és színben hozzá illő, szintén márkás sportcipőt viselt. Sötétbarna haján napszemüveg volt, bőre pedig napbarnított (feltételezem, szoláriumban barnult). Egy másik fiú háromnegyedes nadrágot viselt, trikóval és lábujjbedugós papuccsal, fején baseball sapkával. Az öltözéke összességében hasonlóan sportos volt, világos színű. A harmadik fiú sötétszínű rövidnadrágot és fehér, passzos, márkás pólót viselt; szintén márkás sportcipővel. Arcát napszemüveg takarta el. A velük beszélgető lány illett a társaság stílusához: világoskék farmernadrágban, világoszöld trikóban és sportcipőben volt, haja copfban összekötve, fején napszemüveg. Smink nem volt az arcán, haja azonban tincsekben festett volt. A társaság mindegyik tagjánál hátizsák vagy nagyobb oldaltáska volt. A csapaton látszott, hogy valamilyen edzésre készülnek, amire az öltözékükből egyértelműen következtetni lehetett. Valószínű részben ez az oka az öltözék ilyen szintű harmóniájának is.

4. és 5. ábra: A közgazdasági és jogi karra járó hallgatók öltözködésének illusztrációja

Összegzésként szeretném felvázolni a legfőbb eltéréseket a bölcsészhallgatók és a jogi vagy köz-

gazdaságtudományi karokon tanulók öltözködése között. A BTK-sok elsősorban visszafogottabb darabokat viselnek. Ruházatuk kiválasztásában a kényelem a legfőbb szempont a hétköznapokban. A márkák, a drága holmik hangsúlyozása, a figyelemfelkeltés kevésbé hangsúlyos, mint a campusos diákok esetében. Ugyan az egyetem főépülete előtt is előfordul, hogy egy-egy szemet megkapó ruházat jön velünk szembe, ugyanakkor ez mégsem olyan általános, mint a KTK és az ÁJK területén. Úgy is fogalmazhatnék, hogy az Egyetem téri hallgatók a márkákat is máshogyan viselik. Ezen azt értem, hogy a Kassai úti diákok láthatóan azért veszik fel a drága, márkás ruhadarabokat, mert egyfajta presztízst képviselnek. Ezzel szemben a bölcsészhallgatók valószínűleg csak a jobb minőség miatt veszik meg, és kevésbé a státuszszimbólum miatt. Érdemes azt is megemlítenem, az egyetem főépülete előtti területen inkább a diákok heterogénebb csoportjait láthatjuk, míg a Campuson a ruházat egyfajta egységet képez, és homogenizálja a hallgatókat. Végül fontos hangsúlyozni, hogy a vizsgált tereken megfigyelt kiscsoportok tagjai minden esetben közös öltözködési stílust követtek. A divatnak tehát – mint a kulturális fogyasztás egyik szegmensének – csoportképző ereje, illetve a csoporthoz való tartozást kifejező jelentősége bizonyítást nyert.

2.2. A közös sport, mint csoportképző tényező [5]

A kultúra fogyasztásorientált megközelítésében a divat mellett a **szabadidő-eltöltés** képezi az életmód másik aldimenzióját. Ezt az aspektust egy olyan egyetemista csoporton keresztül vizsgáltam, amely a közös sport által szerveződött. Társaimhoz hasonlóan én is az adott csoport külső és belső jellemzőire koncentráltam, igyekeztem elemezni ezeknek a kulturális fogyasztás más szegmenseihez való kapcsolódását, valamint kitértem a közös sportolás csoportkohéziós erejére is.

Az általam megfigyelt kosárlabda-csapat félúton helyezkedik el az amatőr és profi szint között: hetente legalább ötször másfél órát edzenek együtt, ezen kívül több bajnokságban is indulnak, ami heti lebontásban egy vagy akár több mérkőzésen való részvétellel járhat. A tagok többsége nem kap fizetést; önszorgalomból, sportszeretetből végzi a csapathoz való tartozással járó kötelességeket. Fontos jellemző még, hogy – a sportcsapatok többségével megegyezően – nem koedukált: csak fiúk, férfiak alkotják, szám szerint 18-an (mindnyájan a Debreceni Egyetem hallgatói). Kutatásom során szintén a résztvevő megfigyelés módszerét alkalmaztam, és információimat korábbi tapasztalataimmal is kiegészítettem. Szerepemet és célomat az alanyok előtt nem kívántam felfedni annak reményében, hogy kötetlenebb szituációban (ami jelen esetben egy kerti partit jelentett) jobban megnyílnak, mint egy kötött interjúszituációban. Megfigyelési szempontjaim a következők voltak: (a) érdeklődési kör és beszédtémák, (b) zenei ízlés, (c) társadalmi státusz, (d) életmód és (e) divat.

Első megfigyelési szempontom az volt, hogy a csoport együttléte során milyen beszédtémák kötötték össze a tagokat. Mint azt már Wessely Anna (1998) is megállapította, a csoportkultúrák kialakulásának folyamatában főszerepet játszanak az interakciók. Ezek nagy része verbális formában történik: beszélgetések során. Ezért is találtam fontos szempontnak a beszédtémák megfigyelését, melyeket egyrészt maga a csoport jellege és közös tevékenysége határoz meg, másrészt az egyének érdeklődési körének egymásra hatása. A beszélgetési témák csoportosíthatóak aszerint, hogy mennyire fontosak a csoporttagok számára: mikor említik meg ezeket egy adott kommunikációs cikluson belül, mennyit beszélnek róla, milyen gyakran és a csoport menynyire széles körében. Ezen kritériumok alapján az *elsődleges témakört* (amelyet legelőször, leghosszabb ideig, leggyakrabban és legszélesebb körben említettek) a csapathoz és a közös sporthoz közvetlenül kapcsolódó kérdések alkották. A *másodlagos beszédtémák* – a csapat összetételéből adódóan – a „tipikus férfi témakörök" köré szerveződtek, mint a sport, az autók, az autó-sport, a technika, stb. *Harmadlagosan* jelentek meg az egyes tagokat individuálisan érintő, de nem szenzitív kérdések; míg végül a magánéleti, szenzitív kérdések, melyekről a legritkábban, legrövidebb ideig, és inkább csak zárt körben, két-három tag részvételével zajlott beszélgetés. A csoport kommunikációjának imént felvázolt szerkezetét a 6. ábra mutatja.

Második megfigyelési szempontom az volt, hogy a zene mit jelent a vizsgált csoport számára. A zenei ízlés – mint ahogy azt már Szapu Magda (2002) kutatása is bebizonyította – napjaink ifjúságának körében igen erős csoportképző tényezőnek számít. Ezért feltételeztem, hogy más, nem csak tisztán zenei ízlés alapján szerveződő csoportok számára is

[5] *Az esettanulmányt Sőrés Anett készítette.*

6. ábra: A csoport kommunikációjának szerkezete

közös alapot nyújthat. Ezt a hipotézist azonban a megfigyelésem során szerzett tapasztalatok nem támasztották alá. Ugyanis a csapattagok – figyelembe véve azt is, hogy nem tartoznak a csapaton kívül másik, zenei ízlés alapján szerveződő csoporthoz, csupán fogyasztói a kultúra ezen ágának – nem képviselnek homogén zenei ízlést. Sőt, az általuk preferált zenei stílusok is elég széles skálán mozognak: a hip-hopot és rapet kedvelőktől a techno zenét szeretőkön át rockot hallgatókkal bezárólag sokféle stílussal találkoztam. A zenei ízlés a csoporton belül nem jelent meg külön csoportszervező tényezőként. Az eltérő zenei ízlésből fakadó eltérő szórakozóhely-preferenciákat kompromisszumos megoldással hozzák közös nevezőre: pubokat, kocsmákat látogatnak együtt iszogatás, de elsősorban beszélgetés céljából. Gyakran rendeznek házibulikat is – ez (kollektíven) általában havi rendszerességgel történik –, vagy (ha az időjárás engedi) a megfigyelési alkalomhoz hasonló sütéseket. Megszokott szórakozási formának számít még a közös meccsnézés, amit heti vagy kétheti rendszerességgel szerveznek. Az éjszaki kimaradások nem túl gyakoriak a körükben, amit életmódjukkal (edzések, mérkőzések, egészség) indokolnak. Többségük az összejövetel során sem fogyasztott nagyobb mennyiségű alkoholt, azonban – számomra eléggé meglepő módon – a csapatnak közel egynegyede dohányzott, és, mint kiderült, rendszeresen is dohányoznak.

Az általam vizsgált csoport *társadalmi státusz* szempontjából is sokszínűnek bizonyult. Tekintettel arra, hogy egyik tagról sem mondható el, hogy anyagilag független a szüleitől, a társadalmi helyzetüket a családi háttér határozza meg. Azonban az egyes tagok léthelyzete igen eltérő. Vannak olyanok, akik nem debreceniek, így albérletben élnek, és szüleiktől távol töltik idejük nagy részét; és vannak olyanok is, akik a szüleikkel élnek egyetemi tanulmányaik folytatása alatt, azonban mellékállásban valamilyen munkát végeznek, hogy kiegészítsék a zsebpénzüket. A társadalmi státusz természetesen az öltözködésben, a márkás vagy nem márkás ruhadarabok viseletében is megnyilvánul – mind a hétköznapokban, mind pedig az edzéseken hordott felszerelésben és kiegészítőkben. Ezen kívül a társadalmi helyzet dimenziójának jó mutatója még szerintem a saját autó birtoklása, amit a csoport 18 tagja közül négy mondhat el magáról. A saját autó megléte azonban független az általuk végzett munkától, valószínűleg ez is a család társadalmi pozíciójával van összefüggésben. Összegezve tehát elmondhatom, hogy sem a zenei ízlés, sem a társadalmi státusz nem játszott szerepet sem a csoport, sem a csoporton belüli alcsoportok szerveződésében.

A társadalmi ranglétrán elfoglalt pozícióval szoros kapcsolatban áll az *életmód*, melyen belül – szintén Vitányi definíciójából kiindulva – a divatot és a szabadidő-eltöltést vizsgáltam. Az öltözködést és a divatkövetést tekintve a csoport szintén eléggé heterogénnek bizonyult. Nem tudnék megemlíteni olyan viseleti stílust, amelybe mindannyiukat be lehetne sorolni. Voltak, akik egy ilyen szabadidős programra is, mint a kerti sütés, márkás pólóban és inkább elegánsnak mondható szövetnadrágban érkeztek, de olyanok is, akik kevésbé hivalkodó, inkább a kényelmet előnyben részesítő melegítő-együttest választottak. Ez természetesen itt is a két véglet, és azok voltak többségben, akik átlagosnak, hétköznapinak mondható öltözetben jelentek meg: sportos vagy galléros pólóban és farmerban, kényelmes cipővel. Utóbbi darabokon nem, vagy csak visszafogottan feltüntetett márkajelzés volt.

A szabadidő eltöltésének módja és beosztása viszont – leginkább a csoport jellegéből fakadóan – *egységes volt*. Eleve abból kell ugyanis kiindulnom, hogy az egyetemi kötelezettségek mellett – ami tulajdonképpen kötött időnek tekinthető – a napi időfelhasználást jelentősen behatárolja az edzések időpontja. A többség ugyanis ehhez a közel két órás edzéshez igazítja napirendjét – hétvégenként pedig az esetleges mérkőzésekhez az időbeosztását. Főleg igaz ez azokra, akik nem Debrecenben laknak a családjukkal, hiszen számukra az otthon töltött időt is ezek a fix programok és az utazás szabják meg.

Már korábban utaltam rá, hogy a szóban forgó csoporton belül is megfigyelhető *kisebb csoportok szerveződése*. Azon szempontok közül azonban, melyek alapján a csoport heterogénnek bizonyult

(zene, divat, társadalmi helyzet), egyik sem számított csoporton belüli alcsoportképző tényezőnek. Megfigyelésem szerint a *csapaton belüli tagolódás* – mondhatni: rétegződés – inkább *korcsoportok* szerint történik. Így több időt töltenek együtt azok, akik már az egyetemen is végzős korban vannak (rájuk a csapat tagjai felnéznek, tisztelik őket; ezért használtam a „rétegződés" kifejezést is), akik éppen félúton járnak, vagy akik még csak nemrég léptek be a felsőoktatásba (első-, legfeljebb másodévesek). Az egyetemi tanulmányokkal eltöltött idő általában összefügg a csapattagság idejével is. A csoporton belüli elkülönülés másik tényezőjét *egy másik, a sporttól független érdeklődési csoporthoz való tartozás* jelentette. A legerősebben ez annál a fiúnál figyelhető meg, akinek a baráti köre erősen informatikai érdeklődésű. Legfőbb társas elfoglaltságuk, hogy interneten keresztül (vagy esetenként egy szobából) online játékokat játszanak egymással, illetve „chatelnek". Tekintve, hogy az ilyen típusú elfoglaltság még napjainkban erősen helyhez (általában az otthonhoz) kötött, így a szóban forgó fiú nagyon ritkán jelenik meg a sportcsapat közös rendezvényein, ami negatívan hat a csoporton belüli pozíciójára és a csapattagokkal való kapcsolatára is.

A csapat tagjai között ennek ellenére erős a csapattudat, a *csapatkohézió*. Ez általában két forrásból táplálkozik: (1) a közös célból, a közös tevékenységből és a közösen elért eredményekből; (2) a más sportcsapatoktól (leginkább a többi kosaras csapattól) való elkülönülésből. Ez a két tényező, valamint az azonos életmód és a megegyező elsődleges érdeklődési kör az, amely – a sok más eltérő jellemző ellenére – kialakítja a csapat tagjainak identitását, a csoporthoz való tartozás érzését.

Mint kortárscsoport, természetesen egy ilyen sportcsapat is igen nagy hatással van a tagok életére. Ennél fogva teljesíti fő funkcióját is: nevel és szocializál. A tagok fegyelmet, alkalmazkodást, szolidaritást és szerepeket tanulhatnak; megoszthatják egymással problémáikat vagy éppen örömüket, sikereiket; a sport által pedig felnőttként is tovább vihetik az egészséges életmód és a testnevelés gyakorlatát.

A sport alapján szerveződő csoportok az egyik legjobban körülhatárolható, leginkább intézményesült csoportkultúrát alkotják napjainkban. Így van ez az egyetemi egyesületek esetében is, melyek amatőr voltukat megőrizve (tehát nem hivatásszerűen, hanem hobbiként űzik tevékenységüket) informális csoportoknak tekinthetők. A sport mint csoportkultúra legfőbb kohéziós ereje a sportolókra jellemző életmód és a közös cél együttes és feltétel nélküli megvalósításának folyamatában rejlik – még akkor is, ha ennek nem feltétlenül vannak egyértelmű megnyilvánulási formái.

2.3. Egy életmód-közösség: a Vámospércsi úti kollégisták [6]

A Debreceni Egyetemen a hallgatók nem csak szakjukból vagy közös érdeklődési körükből eredően szerveződnek csoportokba. Az egyetemi évek alatt a különböző kollégiumokban élő hallgatók között is bizonyos összetartozás alakul ki. A kollégisták már egy jellegzetes életmód-csoportot képeznek, de ezen belül is vannak kisebb csoportok. Lehet őket úgy is tipizálni, ahogy Gergely Orsolya csoportosítja a kolozsvári diákokat albérletük berendezése alapján. Négy kategóriát különböztetett meg: a szállás típusú; az ideiglenes lakás; az átmeneti otthon és az „otthon" típusú lakások kategóriáját (Gergely 2004). Ezeket a lakások felszereltsége alapján alkotta, és az alapján, hogy az ott lakók mennyire érzik magukat otthon. Ezek a kategóriák, ha nem is teljesen, de részben a kollégiumra is vonatkoztathatók. Ugyanis itt is jellemző a *szállás* vagy az *ideiglenes* bentlakás kategóriája, mert vannak olyanok, akik szinte csak aludni, enni, tanulni jönnek a kollégiumba, a szobáikat nem díszítik ki, nem hoznak be használati tárgyakat, nem a kollégiumon belül vannak barátaik, és nem vesznek részt a kollégiumi életben. Szobáik üresek, csak a legszükségesebb tárgyak találhatók meg bennük és „lakóik" többnyire nem is tartózkodnak bent.

Az *átmeneti otthonnak* megfelelő típus is megfigyelhető az egyetemi kollégiumokban. Az előbbiekkel szemben ugyanis vannak, akik próbálják minél otthonosabbá tenni a szobájukat, hiszen itt töltik az idejük nagy részét. A tanuláshoz, a főzéshez, a szórakozáshoz szükséges tárgyakkal töltik meg a kis szobákat. Például számítógépet, televíziót hoznak be maguknak, konyhai eszközöket, hogy főzni tudjanak, ha hosszabb ideig nem látogatnak haza.

Az utolsó típus, tehát az *otthon* típusú lakás azonban nem jellemző a kollégiumokra. Ugyanis Gergely Orsolya szerint ezt a típust már az egyén inkább tekinti otthonának, mint a szülői házat, vagy esetleg egyformán tekint mindkettőre. A kol-

[6] *Az esettanulmányt Zékány Erzsébet készítette.*

légiumban, ha sokan mindent meg is tesznek azért, hogy minél otthonosabb legyen a szobájuk, mégsem érzik magukat otthon, hiszen ez is csak egy évre szól, vagy esetleg az egyetemi tanulmányok végéig, de utána már nem maradnak ott, mint például egy albérletben vagy egy saját lakásban.

A kollégistákat más szempont szerint is lehet csoportosítani, ami részben fedi az előbbi csoportosítást. Két véglet van, a *centrális* és a *perifériális* kollégista, azonban e két véglet között nem lehet egyértelmű választóvonalat húzni, nem lehet egyértelműen mindenkit az egyikbe vagy a másikba besorolni. Vannak, akik központi, aktív szerepet játszanak a kollégium életében, és vannak passzívak is, akik csak szállásnak tekintik a kollégiumot. De ezek mértékét sem lehet egyértelműen meghatározni.

A Debreceni Egyetemhez nagyon sok kollégium tartozik, de a következőkben eggyel: a Vámospércsi úti kollégiummal és ott lakó hallgatókkal ismerkedjünk meg. A Vámospércsi Úti Kollégium, azaz a VÚK nem a modern szobáiról, felszerelési tárgyairól vagy az egyetemhez való közelségéről híres. Az itt lakók kis közösséggé formálódva próbálják úgy tölteni mindennapjaikat, hogy minél jobban érezzék magukat, és hogy kollégiumuk ne csak szállásként funkcionáljon, ahol aludni tudnak, hanem második otthonként.

Mind az épületnek, mind az elhelyezkedésének rengeteg negatív oldala van. A Debreceni Egyetem főépületétől a kollégium 40-60 percnyi távolságra van busszal, illetve villamossal. Mivel ebbe a kollégiumba különböző karokról juthatnak be a diákok (ÁJK, BTK, IK, KTK, TTK), innen a város különböző pontjaira kell eljutniuk. Ez természetesen nagy nehézséget jelent, hiszen majdnem egy órával hamarabb el kell indulniuk, hogy időben beérjenek az órára.

7. ábra: A kollégium épülete

A kollégium épülete – ahogyan a fényképen is látszik – nem a legújabb. Régen nem is kollégium volt, csak hely hiányában azzá tették. 240 hallgató befogadására alkalmas, akik háromágyas szobákban laknak. A szobákhoz nem tartoznak külön fürdőhelyiségek, hűtők, mikrohullámú sütők. Minden folyosóhoz egy zuhanyzó – vagy egy-egy a lányoknak és a fiúknak, ez szintenként változik –, egy konyha és egy hűtőszoba tartozik. A külön szobában elhelyezett hűtőszekrények mindegyikén két vagy három szoba közösen osztozik. A zuhanyzókat tavaly nyáron újították fel, de reméljük, hogy a kollégium többi részét is ugyanúgy felújítják majd idővel.

8. és 9. ábra: A konyha és a hűtőszoba a kollégiumban

A kollégium tehát távol van a városközponttól, így a hallgatók kissé el vannak zárva az egyetem központi eseményeitől, rendezvényeitől. Ennek ellensúlyozására a Vámospércsi Kollégiumban nincs hiány programokban.

Először is a tanév kezdetén a kollégium úgynevezett Róka-avatóval köszönti az új kollégistákat. Ez egy olyan beavatási szertartás, ahol különböző feladatokat kell megoldaniuk a diákoknak, majd egy

vicces esküvel hivatalosan is a VÚK tagjaivá válnak. Az avatásnak az a célja, hogy az újak megismerkedjenek a többiekkel, könnyebben tudjanak beilleszkedni, barátokat szerezni, és hogy maga a közösség is erősödjön. Emellett a kollégiumnak van külön focicsapata is, amely különböző versenyeken vesz részt, ahová alkalmanként a lányok is elkísérik őket, hogy szurkoljanak a játékosoknak.

Közös kirándulásokra is van lehetőségük az itt lakóknak. Ebben az évben egy nyertes pályázatnak köszönhetően sok kirándulás megszervezésére adódott lehetőség, amelyeken igen kicsi részvételi díjért vagy akár teljesen díjtalanul lehetett részt venni.

Havonta egyszer kisebb diszkókat is rendeznek az aulában, mindig más zenei stílussal, hogy kielégíthessék a különböző kívánságokat. Ezen felül a közelben nemrég nyílt egy új kocsma, ahová a kollégisták beülhetnek beszélgetni és szórakozni, nem kell már ehhez feltétlenül bemenniük a városba. A programok segítik közösséggé formálni a különböző beállítottságú diákokat. Mindenki megtalálhatja a számára érdekes elfoglaltságot, és távol a megszokott környezettől, barátoktól, ismerősöktől, kellemes és hasznos időtöltésre nyújt lehetőséget a kollégium.

A kollégium néhány lakójával készített interjú keretében a diákotthonról alkotott véleményükre voltam kíváncsi, illetve megfigyeltem, hogyan viselkednek ebben a közegben az itt lakók, hogyan illeszkednek be, és mely elfoglaltságokban vesznek részt. A kollégistákkal folytatott beszélgetéseim kötetlenek voltak. Először a kollégiumban megfigyelt jellemzőket mutatom be, majd az interjúk során elhangzottakat elemzem.

A megfigyeltek szerint mindig van egy olyan csoport a kollégiumban, akik mindig részt vesznek minden eseményen. De előfordul ennek ellenkezője is. Vannak olyanok is, akik egyáltalán nem vesznek részt a kollégium által szervezett eseményeken, és elzárkózottan élnek. Ezek a kollégisták nem vesznek részt semmiben, csak a szobájukban ülnek.

A rendezvényeken kívül a közös terek használata is nagyon fontos. Mivel a folyosókon közös a konyha, a hűtőszoba, a zuhanyzó, a dohányzó helyiség, így számtalan alkalommal kerülnek kapcsolatba egymással az itt lakók. Ha enni, dohányozni vagy zuhanyozni akarnak, ki kell mozdulniuk a szobákból. A közös tereken találkoznak egymással, és ez megkönnyíti a barátkozást.

A beszélgetésekből kiderült, hogy az ideérkezőknek rossz volt a legelső benyomásuk a kollégiumról, a belvárostól, az egyetemektől való távolsága miatt. Az épület rossz állapota is ijesztő az elején. Sokan mesélték, hogy megriasztotta őket a látvány, hogy itt kell majd lakniuk. Azonban az első benyomások után már nemcsak a kollégium negatív oldalai miatt siránkoztak, hanem próbáltak pozitívan hozzáállni az új környezethez: beilleszkedni, barátokat, ismerősöket szerezni. A társaság feledtette velük az épület rossz oldalait, és megpróbálták minél jobban érezni magukat az új környezetben.

A kollégiumi rendezvényekről megoszlottak a vélemények. Vannak, akik teljesen meg vannak elégedve ezek minőségével és mennyiségével, de vannak, akik szerint még ennél is több programra lenne szükség. Úgy látják, van érdeklődés ilyen események iránt, de jobb lenne, ha többen vennének részt rajtuk, akkor még több rendezvény lenne.

A kollégiumi közösségről egyöntetű volt a válaszadók véleménye. Sokan mondták régebbi tapasztalataik alapján, hogy a VÚK-ban sokkal jobb a közösség, sokkal jobban összetartanak az ott lakók, mint a többi debreceni kollégiumban. Többen mesélték, hogy például ebben a diákotthonban megszokott, hogy ha a diákok találkoznak egymással a folyosón vagy bárhol máshol, köszönnek egymásnak, még, ha nem is ismerik egymást. A vélemények szerint ez a többi kollégiumra nem jellemző ilyen mértékben.

Tehát a VÚK-ban egy olyan kis életmód-közösség jött létre, ami a többi modern kollégiumra nem igazán jellemző. Azaz nem minden az épület minőségétől függ, hanem attól, hogy kik laknak benne, és hogyan teszik kellemesebbé az ott eltöltött időt. Ebben a kollégiumban figyelnek a kollégisták igényeire is a kultúra, a sport és a szórakozás terén, és a kollégisták sok programban vesznek részt. A diákok többsége szeret itt lakni, a közösségi élet feledteti a rossz környezeti viszonyokat.

3. Média-fogyasztás

A modern médiumok használata, mint a kulturális fogyasztás egyik fő területe a globalizáció terjedésével vált jelentőssé. A média fontos szerepet játszik a magaskultúrától elkülönülő tömegkultú-

ra térhódításában. Az életmódminták és értékek mediatizált megjelenítésében kétségtelenül helyzeti előnyük van a nagy és gazdag országoknak, a fejlett médiaiparnak és a globális médiapiacnak. Gondoljunk csak arra a folyamatra, melynek köszönhetően a világ bármely részén ugyanazokat a hollywoodi filmeket és amerikai, dél-amerikai vagy olasz sorozatokat nézhetjük, ugyanazok a reklámok csalogatnak bennünket a McDonald's-okba, és ugyanazokat a zenéket hallgathatjuk a világ legkülönbözőbb részein. A fogyasztókért folytatott globális versenyben a gazdag nyugati országok mellett ma már ott találjuk a legjelentősebb, leggazdagabb ázsiai országokat is. Egyre terjednek hazánkban is az ázsiai termékek, például a kínai ruhaüzletek, az indiai, a kínai és a japán éttermek, indiai filmek. Japán külön divatot teremtett. Kultúráját világszerte kedvelt filmek (Az utolsó szamuráj, Kill Bill), könyvek (Egy gésa emlékiratai) és különböző tradicionális harcművészetek (aikido, kendo, judo) népszerűsítik. És hogy hogyan hat a japán tömegkultúra a debreceni egyetemisták csoportszerveződésére? A kérdésre a következő esettanulmány ad választ.

3.1. Az anime rajongóinak csoportja [7]

Mivel a szakdolgozatomban a globalizáció kultúrára gyakorolt hatását vizsgáltam, felkeltette érdeklődésemet egy Japánból indult kulturális termék, az anime rajongóinak csoportja. Választásom azért is esett rájuk, mert több egyetemista ismerősömnek a szenvedélye az ilyenfajta „rajzfilmek" nézése. Rajtuk keresztül pedig közelebb tudtam kerülni ahhoz a társasághoz, akik a megfigyelésem célcsoportját alkották.

Mi is az anime? A kifejezés (az „animation" szó rövidüléséből) a japán stílusú rajzfilmek összefoglaló neve. Ezek az animációk sajátos rajzstílussal rendelkeznek, melyek tulajdonképpen a japán képregény (manga) rajzolási stílusát vették át. Fogyasztói nem kizárólag a gyerekek, egyes műfajainak (például akció, kaland, romantika, dráma, fantasy, sci-fi, horror, pornográf) a felnőtt közönség a célcsoportjuk. Vannak köztük egész estés filmek és sorozatok is.

Az animekedvelő fiatalok Debrecenben egyesületbe tömörültek. Az egyesület megalakulásának az volt az előzménye, hogy a mostani elnök 2000-ben levelezőtársakat keresett magának a hasonló érdeklődésűek között, akikkel később (a magas létszám miatt) megalakították levelezős klubjukat, amelyet Japán Rajzfilmek Klubjának neveztek el. Többször próbálkoztak személyes találkozókkal, míg végül 2003-ban sikerült egy helyet találniuk, ahol rendszeresen össze tudtak jönni. Ekkor kezdte meg működését a Debreceni Anime Meet, amely 2006-ban *Debreceni Anime Egyesület* néven vált egyesületté. Jelenleg hetente egyszer, péntekenként tartják összejöveteleiket egy gimnázium ebédlőjében. Eleinte csak mangákat olvastak, animéket néztek, rajzoltak, beszélgettek, viszont mára több rendezvény résztvevői és szervezői is. Eljárnak a Japánhoz bármilyen módon kapcsolódó eseményekre, például a japán napra az egyetemen, megtekintették a Csokonai Színházban a japán Ókura Színház vendégjátékát. Részt vesznek országos animés rendezvényeken, pl. az AnimeCon-on (az angol „convention" /szövetség, kongresszus/ szóból), szerveznek cosplay táborokat (a cosplay az angol „costume" /jelmez/ és „play" /játék, színdarab/ szavak összeolvadásából ered). Vannak, akik japánul tanulnak, és japán zenét hallgatnak. Tagságuk körülbelül 30-40 főből áll, 15-25 évesek, debreceniek vagy a környező települések lakói – közülük közel 15 fő egyetemista. A részvevők között valamivel több a lány. Akik hetente találkoznak, magukat *„meeteseknek"* nevezik. A tagok havi 200 forint tagdíjat fizetnek. Elnökük az a 22 éves egyetemista lány, akinek eredeti célja a levelezőtársak keresése volt. Működik egy honlapjuk is, amelynek fórumán is tarthatják a kapcsolatot egymással. Véleményük szerint az egyesület célja a japán kultúra iránti igény felkeltése és ápolása, a japán rajzfilmvilág bemutatása és megismertetése.

10. és 11. ábra: Anime-jelmezek

Vizsgálati módszerem a részvevő megfigyelés volt. Két alkalommal figyeltem meg a csoportot. Úgy döntöttem, a megfigyelések alkalmával nem árulom el kilétemet és szándékomat, mivel az valószínűleg befolyásolta volna alanyaim viselkedését.

[7] *Az esettanulmányt Balku Anett készítette.*

Az ismerőseim – akiket nevezhetek informátoroknak – tudták egyedül az ottlétem valódi célját. Az első alkalommal is velük együtt érkeztem, mint érdeklődő, és a tagok külső jellemzőinek vizsgálatára helyeztem a hangsúlyt.

Az első megfigyelés nem ideális körülmények között zajlott: a „meetesek" törzshelye aznap nem állt a rendelkezésükre, így az elnök javaslatára a tagok a nagyerdei tónál találkoztak. Délután fél négy körül érkeztünk meg, és akkorra 25-30 fiatal volt már a parkban. Nagyrészt kis csoportokban, asztaloknál ülve beszélgettek; jórészt a fiatalabbak és idősebbek elkülönülve, de volt egy-két ember, aki közöttük ingázott, és próbált bekapcsolódni itt is, ott is a beszélgetésekbe; egy nagyobb lánycsoport pedig elvonult a játszótérre – *nem voltak kötött programok*. A témákat tekintve beszéltek általános dolgokról (iskola, párkapcsolat, stb.), és természetesen animékről is. Megfigyelésem szerint már kialakult köztük egyfajta közös nyelv, ami a kívülállók (mint én is) szinte érthetetlen, és amely révén ők már szinte fél szavakból is megértik egymást. A bemutatkozásnál valaki csak köszönt, viszont páran voltak, akik kezet is fogtak velem, sőt akadt olyan, aki három puszival üdvözölt (mintha régi ismerősök lennénk). Általánosságban elmondható, hogy *közvetlenek voltak*, habár volt, aki nem viselkedett ennyire nyitottan. A jelenlévők nem fogyasztottak alkoholt vagy egyéb tudatmódosító szereket.

A megjelentek többsége *hétköznapi ruhát* viselt (farmer, póló); öltözetük nem valamely ifjúsági szubkultúrához, inkább egy bizonyos társadalmi réteghez való tartozást fejezett ki. Látszott, hogy többségük nem a legtehetősebb rétegből származik: a márkás ruhák nem igazán voltak jellemzők közöttük. Kinézetre volt egy-két „extrém figura": piros haj, vastagon kifestett szemek, piercing, biztosítótű a szájban. Két olyan lány volt még, akik feltűnően, kirívóan néztek ki: bő, fiús nadrágot, kékre festett körmöket, nagy gyűrűket, acélbetétes bakancsot viseltek, rózsaszín cipőfűzővel. Ők feltételezhetően tagjai valamely szubkultúrának vagy más csoportnak is, mivel nem ez a jellemző öltözködés az „átlagos meetesek" között.

A második megfigyelés során – mely a következő találkozón, egy héttel később zajlott – az összejövetelek menetének és a csoportműködéseknek a vizsgálatára helyeztem a hangsúlyt. Ezeknek a szempontoknak egy fontos tényezője volt a találkozóhely berendezése, mivel a nyolcfős asztalok nem tették lehetővé a kisebb létszámú csoportok klikkesedését. A létszám nagyságrendileg az előző találkozóéhoz hasonló volt. Az első 45 perc szintén *nem volt szervezett*: az idő gyülekezéssel, tagdíjszedéssel, beszélgetésekkel telt. Egy lány a rajzait mutogatta a többieknek (a „meetesek" közül sokan rajzolják kedvenc szereplőiket az animékből), mások könyveket hoztak és ezekről beszélgettek, négy fiú pedig a „Magic The Gathering" nevű kártyajátékkal kezdett játszani.

Ezek után következett a *kötött program*. Egy régi tag köszöntötte az egybegyűlteket, és szavazásra bocsátotta, hogy van-e igény arra, hogy a legfrissebb animékből tartson egy kis bemutatót. Volt rá igény, így az étkezőben levő projektor és egy hozott laptop segítségével a falra vetítették ki a rajzfilmeket. Az animátor mindegyik előtt pár mondatban ismertette a cselekményt, majd egy kis értékelést is mondott róluk. Felhívta a tagok figyelmét, hogy a honlapjukon találnak ezekről az animékről bővebb leírást és kritikát, amelyek az ő munkái. A többiek általában figyeltek vagy halkan beszélgettek, a kártyások folytatták tovább a játékot. A következőkben az elnök kért szót. Először néhány közérdekű közleményt mondott el (pl. a következő gyűlés helyszíne és időpontja), majd ő is felhívta a figyelmet az egyesületi honlapra. Ismertette a szervezés alatt lévő programjaikat (állatkerti látogatás, közös sütés, AnimeCon-on való részvétel), amikhez a tagok is hozzászólhattak. Végül körbeadtak egy jelenléti ívet. Végül ismét *szabad program* következett. A társaság szétszéledt: beszélgetések és kártyapartik kezdődtek, illetve előkerült még 2-3 laptop is, amelyen néhányan animéket néztek, vagy közösségi portálokat böngésztek. A lány, aki az ismertetőket tartotta a gyűlés elején, lejátszotta a két animének a legelső részét, kedvcsinálóként – többen ezt nézték.

Megfigyeléseim alapján megállapíthatom, hogy az egyesületben résztvevők elsődleges, manifeszt célja az volt, hogy közös érdeklődésük alapján olyan közösséget alakítsanak ki, ahol animéket nézhetnek, találkozhatnak egymással. Amikor a csoportból egyesület vált, tagsága megnövekedett, célként tűzték ki azt is, hogy ezt az élményt és ismeretet másokkal is megosszák. Úgy érzem azonban, hogy a csoport magját alkotó személyek mára inkább átalakultak baráti társasággá, de az új tagok még mindig a korábbi igénnyel érkeznek az egyesületbe. Látens funkcióként megjelenik a csoport

identitásának, összetartozásának megerősítése. Ezt különböző eszközökkel érik el. A csoporthoz való tartozásukat például névadással erősítik meg (szinte mindenkinek van egy japán neve, amelyet vagy saját maga választ a kedvenc karaktere után, vagy a többiek nevezik el, valamilyen szereplővel való hasonlósága alapján), közös nyelvrendszert alakítanak ki egymás között, élményeiket együtt beszélik meg. A csoporthoz való tartozás érzelmi aspektusát erősítik az egymás között használt japán nevek, a közös értéknek tekintett japán kultúra, és az animenézés élménye, amelyet esetleg otthon a szüleikkel, vagy az iskolában nem tudnak megosztani másokkal.

A csoportnak van egy magja, akik már régebb óta tagok, és általában idősebbek. Ők szinte mindig jelen vannak az összejöveteleken, ők az egyesületi élet szervezői, a „hangadók", akik összetartják a csoportot. Ők lépnek érintkezésbe az újakkal, és segítenek nekik integrálódni a csoportba. Tehát valamilyen szinten megfigyelhető egyfajta hierarchia a tagok között. Legnagyobb tekintélye az *elnöknek* van, ő a főszervező, az ötletgazda. Segítői a *„hangadók"*, akik az elnökkel együttműködnek, segítenek a programok megszervezésében, lebonyolításában. A *tagok* pedig elfogadják ezt a rendszert. Segítik a munkájukat, de felvethetnek ötleteket, és megszavazhatják például azt, hogy mi legyen a következő program, vagy, hogy mit nézzenek az összejöveteleken. Megfigyeléseimből az derült ki, hogy nagy az „átjárás" az egyesületben, tehát nevezhetjük tranzitcsoportnak. Az érdeklődők jönnek-mennek, ezért is volt olyan nagy a megjelentek száma. Azonban ahhoz, hogy valaki valóban a csoport tagjává válhasson, véleményem szerint *tenni* is kell valamit (pl. rendszeresen járjon a találkozókra, vegyen részt a programokon, segítsen a szervezésben és vitassa meg élményeit a többiekkel).

Az anime egyesület más csoportokkal és egyesületekkel is jó kapcsolatot ápol. Más városok (főleg Budapest) animéseivel sokszor az interneten keresztül érintkeznek. Részt vesznek egymás rendezvényein (pl. AnimeCon, cosplay tábor) is. Debrecenben is van ismeretségük (pl. Kapu Távoli Világokra Egyesület), akikkel közös programokat is szerveznek. Ilyet utoljára februárban rendeztek Debrecenben, az OSzAKE-t (Országos Szerepjáték, Anime és Képregény Est). Ez az egyik esete tehát annak, hogy hogyan hat a modern média a csoportszerveződésekre.

4. Normakövetés

A kulturális fogyasztásnak a fejezet elején felvázolt dimenziói közül az utolsó a normakövetés. Erről a témáról nem készült külön esettanulmány. Az eddigiek tapasztalatai alapján azonban megpróbálom összegezni a minták és a szabályok, valamint az ezekhez való ragaszkodás jelentőségét a debreceni egyetemisták csoportkultúráinak szemszögéből.

Minden egyes csoportnak – így a debreceni egyetemista csoportoknak is – megvannak a saját normái; ezek mentén szerveződnek az adott közösségek. A tagok közötti interakciókban formálódnak azok a szabályok és normák, amelyek ahhoz szükségesek, hogy csoportként megkülönböztessék magukat másoktól, és mások a csoporthoz való tartozásuk alapján azonosítsák őket. Egy csoport által elfogadott szabályok, minták és normák kétféleképpen jöhetnek létre: vagy (1) öncélúan, a csoport szerveződési szempontjának és funkciójának megfelelően; vagy (2) egy már magasabb szinten fennálló normarendszerrel szemben. Ez utóbbira napjainkban is sok példát találhatunk. Gondoljunk csak az ifjúság körében egyre inkább elterjedő zenei szubkultúrákra: akár az „EMO" stílus követőire; akár a Pető Kitti esettanulmányában is bemutatott rockerekre, akik már több generáció óta egyfajta lázadást fejeznek ki a fennálló rendszerekkel és kulturális konvenciókkal szemben. Ezen csoportkultúrák közös vonása egyrészt az, hogy a zenei ízlés és fogyasztás mellett öltözékükkel, hajviseletükkel, sminkjükkel és színhasználatukkal (például a fekete színnel) fittyet hánynak a divathoz vagy a praktikumokhoz való alkalmazkodásra. Másrészt a lázadást nemcsak a külsőségekben, hanem viselkedésükben is igyekeznek kifejezésre juttatni: a zenei irányzatnak megfelelő dalszövegekből átvett szóhasználattal és az idősebb generációk által elvárt magatartási normák elutasításával. Én ehhez a második kategóriához sorolnám még a Nagy Zita vizsgálatában megemlített „ellendivatokat" is, melynek követői igen gyors reakcióidővel jelennek meg egy éppen létrejövő vagy már stabilan kialakult öltözködési irányzattal szemben. Az említett kutatás tapasztalatai alapján körülhatárolhatóak olyan öltözködési stílusok, melyek tulajdonképpen „örök ellendivatot" képviselnek – gondolok itt a konzervatív viselet képviselőire (a BTK-sok második csoportja), a már említett rockerekre (a BTK-sok negyedik csoportja) és a sportos öltözék kedvelőire (a Campus-osok negyedik csoportja). Ezen mikroközösségeknek va-

lószínűleg az egyetlen közös vonásuk az – természetesen azon kívül, hogy debreceni egyetemisták –, hogy élesen elhatárolódnak a többség által mondhatni automatikusan követett, aktuális öltözködési irányzatoktól. A második pontban említett „ellencsoportok" tehát általában a társadalom többsége által elfogadott szabályrendszer valamely szegmense ellen lázadnak fel; míg az első pontban említett csoportok igyekeznek hozzáigazítani, beágyazni saját normáikat a társadalom által általánosan elfogadottak közé. Egy csoport mintái függnek eszerint az adott közösség önmeghatározásától – attól, hogy a csoport hogyan akarja elhatárolni magát a többi csoporttól –, illetve a csoportszerveződés fő szempontjától, motivációjától és funkciójától is.

Tapasztalataim szerint ugyancsak a *konkrét csoportszerveződés kritériumai* határozzák meg, hogy az elfogadott normák konkrétan mire vonatkoznak, mit követelnek meg a tagoktól. A csoport-hovatartozás az adott kritérium alapján egyfajta homogenitást jelent, azonban a tagok számos más szempont szerint különbözhetnek egymástól – mint ahogy ezt a sport alapján szerveződő ifjúsági közösség vagy az animések esetében is tapasztaltuk. Ezen normák kényszerítő ereje magától értetődően jóval erősebb azokban a csoportokban, melyek (akár formálisan, akár informálisan) szervezettek, mivel a csoporttagok ismerik egymást, és valamilyen formában közvetlen kapcsolatban állnak egymással. E csoportok megkövetelhetik tagjaiktól meghatározott viselkedési, életmódbeli, fogyasztási vagy a társas kapcsolatokra vonatkozó szabályok betartását. Az általunk vizsgált mindkét közös érdeklődés szerint szerveződött csoportban a legfontosabb – és talán egyetlen – elvárás a tag rendszeres részvétele volt a közösség életében (egyik esetben a közösségi összejövetelek, másik esetben az edzések formájában). A közös érdeklődés miatt kialakult „szokás" az, amely összetartja az adott csoportokat, és egyben megkülönbözteti őket másoktól.

Mi történik azonban abban az esetben, ha egy tag nem tartja be a csoport-többség elfogadott normái alapján meglevő szabályokat? Ahogy Cohen (1969) is írja: az egyén célja mindig az, hogy egy csoport tagja lehessen. Ha csoportérdeket sért, vagyis például olyan viselkedési formákat vesz fel, amelyeket a csoport nem fogad el, kirekeszthetik. A csoportkultúrák elsődleges szerepe tehát az értékek mentén végbemenő integráció, hogy az egyén olyan emberekkel tartozzon egy csoportba, akik vele azonos értékrendet követnek. Ezekben a csoportokban az egyén értékei megerősítést nyernek. A csoporttagok között kialakult viszonyok baráti kapcsolatok alapjai lehetnek, így erősíthetik az egyén társadalmi integrációját. Mindez összecseng azokkal a tapasztalatokkal, amelyeket a debreceni egyetemisták körében, a kulturális fogyasztás egyes dimenziói alapján létrejött csoportok tagjainak megfigyelése során gyűjtöttünk.

Gál Éva

Kocsmák és szórakozóhelyek[1]

„De a kocsma bezzeg hangos!
Munkálódik a cimbalmos,
A legények kurjongatnak,
Szinte reng belé az ablak".
/**Petőfi Sándor**: *Falu végén kurta kocsma*, **Szatmár, 1947**./

Bevezetés

Az itt következő fejezet a diákok által kedvelt szórakozóhelyekről szól. A debreceni kocsmák és szórakozóhelyek életét figyeltük meg, ezen belül is az idelátogató egyetemistákat. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy bizonyos tényezők befolyásolhatják az e fejezetből kiolvasható eredményeket. Ezek között említeném a módszereket. *Résztvevő megfigyelőként* voltunk jelen belvárosi és egyetemhez közeli kocsmákban, szórakozóhelyeken. Megfigyeltük a diákok fogyasztási szokásait, öltözködésüket, viselkedésüket, illetve beszélgettünk velük szórakozási szokásaikról. Emellett a kocsmák és szórakozóhelyek világának bemutatásához *nem strukturált beszélgetéseket* folytattunk, *személyes interjúkat* is készítettünk, valamint a helyszíneket illusztráló *fotókat*. Az alkalmazott módszerek előnye, hogy jó megfigyelési szempontok kialakítását teszik lehetővé, és segítségükkel plasztikus képet lehet rajzolni a vizsgált szereplőkről, helyszínekről, jelenségekről és tevékenységekről. Hátrányuk viszont, hogy az eredmények érvényessége térben és időben korlátozott. Az esettanulmányok tehát a debreceni egyetemisták kedvelt szórakozóhelyeire érvényesek, és a 2009 tavaszára jellemző képet mutatják meg.

A következőkben néhány fogalmat szeretnénk tisztázni, melyek elengedhetetlenek a téma szempontjából.

A **szórakozás** fogalmának megismeréséhez Szapu Magda tanulmányát használtuk fel, melyet a kaposvári vizsgálata alapján készített. Eszerint *„a szórakozás – a szabadidőtöltés egyik formája – olyan tevékenység, melynek a célja a társas együttlét, színtere a szórakozó – és gyülekezőhelyek különböző típusai. Olyan magatartás- és cselekvésforma, amely társadalmilag lefogadott, állandóan és rendszeresen ismétlődő szokássá vált. Állandósult, alkalomhoz (szabadidő), helyszínhez (szórakozóhely, klub, kocsma) és funkcióhoz (pihenés, kikapcsolódás, örömforrás: tánc, ital, drog; ismerkedés) kötött. Kifejező eszközei különböző kommunikációs formák: zene, szöveg, beszéd, gesztusok, öltözet, fogyasztási cikkek. A szórakozás alkalom a nyilvános szereplésre, az eltérő nemű és korú ifjúsági csoportok találkozására, együttlétére, a kötöttséggel szemben a szabadságra (úgy magatartásban, cselekvésben és gondolkodásban); választható és tere nyújt az egyéni találékonyságnak, az önkifejezésnek."* (Szapu 2002: 136–137).

A **szórakozóhelyet** úgy lehetne definiálni, mint *„az a térbeli közeg, ahol a hétköznapitól eltérő módon tölthetik el az emberek a szabadidejüket: zenehallgatás, beszélgetés, táncolás, ismerkedés, italozás, játék (csocsó, biliárd, kártya). A szórakozó illetve gyülekező helyek csoportképző tényezők is egyben. E jegyek alapján elkülönülnek egymástól a diszkók, az alternatív szórakozóhelyek, és az úgynevezett vegyes, iskolákhoz köthető szórakozóhelyek."* (Szapu 2002: 137)

Témánkból adódóan fontos tisztáznunk a „kocsma" szó tartalmát, ugyanis időnként az emberek egyfajta pejoratív értelmet társítanak ehhez a szóhoz. Dojcsák Ádám olvasatában a **kocsma** *„olyan vendéglátó ipari egység, mely az egyéni, vagy a csoportos kikapcsolódáshoz gyülekezőhelyeként szolgál. Lehet zenés, esetleg táncos hely is, ahol ételt nem árusítanak. Fő profilja az alkoholos és egyéb, alkoholmentes italok árusítása. A játék lehetősége sokszor adott (csocsó, biliárd), ezért fiatalok is járnak oda, de bármely egyén, aki a 18. életévét betöltötte korlátozások nélkül tartózkodhat a helyen, és fogyaszthat alkoholt, társaloghat, ismerkedhet, és szórakozhat."*

Szükségesnek tartottuk a **diszkó** fogalmát is meghatározni. A diszkók a fiatalok körében népszerű, a média hatására divattá és életformává vált,

[1] *Ezt a részt Gál Éva szerkesztette. Az esettanulmányokat Dojcsák Ádám (1.), Gál Éva (2.), Deregi Krisztina (3.) és Gál Beáta (4.) készítették.*

rendszeresen nyitva tartó, nagyobb tömegeket vonzó, önálló épületben működő szórakozóhelyek, ahol a közönség DJ-k által szolgáltatott zenére táncol. A hétvégi diszkózás a fiatalok társas összejövetelének egyik formája. Ismerkedési alkalom. A felnőttek felügyelete alól kikerülő fiatalok kötetlen szórakozását, fogyasztását biztosítja. A diszkó működtetője és a DJ személye „szűri" a közönséget: a hely belső kialakítása, a szórakozóhelyekre jellemző zenei stílusok, a szolgáltatások köre és árfekvése nagyban befolyásolja a szórakozási szokásokat. Ma már a diszkókban teljeskörű a szolgáltatás. A márkás italok árusítása és a divatos house-zene egy rétegközönséget céloz meg (Szapu 2002).

Miután a legfontosabb fogalmakat konceptualizáltuk, továbbléphetünk. A kocsmák és ivók már évszázadok óta jelen vannak a társadalom mindennapjaiban. Régebben csak a férfiak „kiváltsága" volt ezeknek a helyeknek a látogatása, nők csak igen ritkán tartózkodtak kocsmákban (pl.: a kocsmárosné), de az idő múlásával, a nők emancipálódásával és a társadalom átalakulásával ez megváltozott. A 20. századra már a nők is részesei lehettek a kocsmai életnek, bár az nem vetett jó fényt rájuk.

A mai egyetemi ifjúsági kultúra fontos része a kocsmák látogatása. Természetesen van, aki nem szívesen vagy egyáltalán nem jár ilyen helyekre, és inkább más szórakozási formát keres magának, de úgy gondoljuk, mindenki volt már legalább egyszer valamilyen egyetemi bulin, sörsátorban vagy egyetemhez közeli kocsmában. Az emberek életmódjában és a kocsmák között vannak különbségek, de a kocsma csoportképző hatását kár is lenne tagadni.

A kocsmákat és szórakozóhelyeket bemutató fejezet négy esettanulmányon alapul. Dojcsák Ádám a számításba jöhető kocsmák széles panorámáját mutatja meg. Összehasonlítja a belvárosi és az egyetemi kocsmákat (Royal, Pince, Kiss Jazz, Nagy Jazz, Bakelit, Ibolya, Kikötő és Objektum). A külvárosi kocsmákat nem vizsgálta, mert a nem debreceni vagy Debrecen környéki diákok nagy része kollégiumban vagy albérletben lakik, főként a belvárosban, valamint az iskolák közelében. Debrecen külvárosa megőrizte kertvárosi jellegét. Ebből adódóan magas a családosok, illetve idős emberek aránya, így viszonylag kevés egyetemista lakik a külvárosokban albérletben. Gál Éva a kocsmák közönségére koncentrált: az Objektum (Teniszke) és a Kikötő egyetemistákból álló asztaltársaságait mutatja be megfigyelései és a pultos lányokkal készített interjúi alapján. Deregi Krisztina Debrecen két, talán legismertebb szórakozóhelyét: a Lovardát és a Bázist ismerteti meg az olvasóval. Gál Éva és Deregi Krisztina megfigyelési szempontjai hasonlóak voltak (kik járnak a vizsgált szórakozóhelyekre, milyen az öltözetük, mit isznak, milyen a térhasználat bent). Gál Beáta a politizáló csoportok jellegzetes belső terekkel rendelkező kocsmáit: a Hét Vezért és a Fácánkakast mutatja be.

1. A debreceni kocsmák világa az egyetemisták szempontjából[2]

1.1. Belvárosi kocsmák

A belvárosi kocsmák közül a következő helyeken végeztem megfigyeléseket: Royal, Pince, Kiss Jazz, Nagy Jazz, Bakelit és az Ibolya. Az egyetem környéki kocsmák közül a két legismertebbet vizsgáltam: a Kikötőt és az Objektumot, vagy, ahogy a köznyelv hívja, a „Teniszkét".

Az előbbi felsorolásból kissé kitűnik a **Bakelit**. Ez kávézó néven fut, persze profiljának része a kávézás biztosítása, de nem a klasszikus kávézó jut eszünkbe, ha egy este betérünk ide. A beltér hangulatos, fiatalos, a falakat képek díszítik, melyek a mai fiatalok körében a populáris zeneszámokkal együtt megadják a hely hangulatát. Első ránézésre egy fiatalos kávézónak tűnik, és *napközben* meg is őrzi ezt a mivoltát. Estére azonban szórakozni, bulizni vágyó fiatalok, főleg egyetemisták lepik el a helyet. Az összes általam vizsgált kocsma közül ez az egyik legdrágább, a többi belvárosi kocsmához képest is 20-30 Ft-tal drágábbak a sörök, a tömény italoknál ez akár 50 Ft vagy több is lehet. Ennek ellenére soha sem üres, és a fogyasztott italok mennyisége is „dicséretre" méltó.

Mindenféle csoportosulás megfigyelhető itt. Voltak asztalok, ahol csak lányok ültek. Fogyasztás szempontjából vegyes volt a kép. Egy részük alkoholmentes italokat fogyasztott (ásványvíz, gyümölcslé, kóla félék), de emellett vörösbor, koktél, valamint a megfigyelésem szerint a lányoknál kedvelt búzasör (Edelweiss) is gyakran volt az asztalokon. Láttam olyan asztalokat, ahol *egy fiú és egy lány* ült, ők minden bizonnyal egy párt alkottak. A párok többnyire nem fogyasztottak alkoholt, hanem csak kedélyesen

[2] *Az esettanulmány Dojcsák Ádám munkája.*

beszélgettek egy üdítő mellett. Voltak csak *fiútársaságok*. Itt a sör fogyott a leginkább. A legtöbben az alacsony vagy a középkategóriás söröket (Soproni, Stella), italokat választották, de akadt olyan is, aki a drágábbat (pl.: Heineken). A negyedik csoportot pedig a vegyes asztaltársaságok alkotják, *fiúk és lányok vegyesen*. Ezeknél az asztaloknál sört és a rövid italt is fogyasztottak.

Árkategóriában és színvonalban hasonló a **Pince** nevű kocsma. Szintén a tehetősebb és az igényes szórakozást kedvelő egyetemisták látogatják a helyet. Sok olyan fiatal is volt, akik már nem egyetemisták, és beszélgettem olyannal is, aki nem is volt egyetemista, de debreceni, és szereti a helyet. A helyiség neve beszédes, ugyanis tényleg egy pincébe kell lemenni, de belülről igen ízlésesen fel van újítva. Kis termekből és szeparált boxokból áll, ez különösen előnyös akkor, ha egy társasággal megy le az ember, és tölti el a szabadidejét. Amikor sokan vannak, a pult mellett lévő szabad területen (amely körülbelül 4x5-ös terület) a fiatalok táncra perdülnek, és éneklés közepette múlatják idejüket. A Pince előnye, hogy van terasza, ahova kiülhetnek az emberek, így nyáron és jó időben szívesen töltik ott az idejüket a fiatalok.

Mind a két kocsmára jellemző némiképpen az exkluzivitás, persze, a többi vendéglátó egységhez képest, illetve öltözködés szempontjából az elegánsabb, hétköznapitól eltérő viselet hordása. Fogyasztás terén vegyes a kép, ugyanis az olcsóbb és a drágább kategóriájú italokból is fogyasztanak a vendégek, viszont az olcsóbb kategóriájú máshol esetleg középkategóriának felel meg. A vendégek gyakran fogyasztanak koktélokat is, amik már igazán a drága kategóriába tartoznak: 600 Ft-tól felfelé növekszik az áruk.

A **Royalba** más csoportokhoz képest kevés egyetemista jár. Ez köszönhető elhelyezkedésének is, ugyanis a Nagyállomás mellett található. Három nagy helyiségből áll a Royal: a biliárd szalonból, a kaszinó részből, illetve egy nagy közös térből, ahol szintén boxok vannak, amelyek megfelelőek kisebb társaságok nyugodt beszélgetéséhez. A biliárdszalon és a kaszinó mindegyik korosztályt és társadalmi csoportot vonzza, a fiatalokat természetesen az előbbi. 18 év alatt nem léphet senki sem a kaszinóba. A sörök és a borok árai átlagosak, a tömény italok viszont valamivel drágábbak a megszokottnál.

A **Nagy Jazz** a Bajcsy-Zsilinszky utcán található, ahol a „Silence" és a „Bázis" szórakozóhelyek (diszkók) vannak, így ide igen sok egyetemista jár. Több kisebb helyiségből áll, kerthelyisége is van. Olcsóbb valamivel az előbb említett kocsmáknál, de a márkás italok itt is magasabb árszintet képviselnek. Ha buli van valamelyik közeli diszkóban, az egyetemisták jelentős része előtte betér ide, és többnyire alkohol fogyasztásával és beszélgetéssel készül az esti táncolásra. A sör itt is az elsőszámú italforrás, főleg a fiúknak, a lányok viszont jobban szeretik az úgy nevezett „long drinket", mely valamilyen tömény ital, például vodka, amit felöntenek két deci narancslével. Vannak, akik kifejezetten az olcsóbb, kommersz italokat fogyasztják, melyeknek többnyire nincs márkájuk, de a hely inkább a középkategóriás italok árusítására rendezkedett be. A beltér nem a legújabb. Természetesen, már amennyire egy kocsmánál ez lehetséges, tisztaság van, és a vécék állapota is megfelelő, de ez igaz az eddig felsorolt helyekre is.

A **Kiss Jazz** a Kálvin téren van, szintén a belvárosban, a változatosság kedvéért szintén egy pincében. A nevéből is adódóan kisebb, mint az előbb említett helyek. Nyáron itt is működik kinti rész, ahova ki lehet ülni. Ezt is szívesen látogatják az egyetemisták. Mindössze hét asztal van csak a helyiségben. Szintén nem tartozik a legújabb dizájnnal felszerelt kocsmák közé, de a szűkös tér hangulatossá, barátságossá teszi. Sört és bort egyaránt isznak az egyetemisták, ez a két ital dominál, de a bátrabbak feleseket is isznak. A zenegépnek köszönhetően a vendégek választják ki a zenéket.

A belvárosban még egy kocsma számít: az **Ibolya Söröző**. Ahogy egy ismerősöm fogalmazott: *„az Ibolya olyan nekünk, mint a muzulmánoknak Mekka. Egy debreceni egyetemistának életében egyszer el kell oda mennie"*. Elsőre talán magyarázatra szorul ez a minősítés, de rögtön kitérek rá, hogy miért. Az Ibolya a Plaza utáni villamosmegállónál van, félúton az egyetem és a Nagyállomás között, így jól megközelíthető. Ez a tipikus füstös, éneklős, italtól mámoros emberekkel teli, sokszor verekedésektől sem mentes kocsma. Megtestesíti mindazt, amit a szó hallatán elképzel az ember. Egy hatalmas előnye van az egyetemisták szempontjából a többi kocsmával szemben. Nonstop nyitva tart. Tehát, ha a diszkók már bezártak, az este sokszor itt folytatódik, és csap át a reggelbe. Két nagy csoportot tudnék elkülöníteni a vendégek összetételében: először is az egyete-

mistákat, másodsorban pedig az idős bácsikat, akik ittas állapotban előszeretettel kezdenek beszélgetést a fiatalokkal, és osztják meg mindazt, amit életük során átéltek. Ez a hely a legalacsonyabb árkategóriájúak közé tartozik. Természetesen a márkás italok itt sem olcsók, de az eddig említett kocsmákhoz képest még mindig ez a legolcsóbb hely. Mivel az egyetemisták általában nem tartoznak a legjobb anyagi helyzetben lévő társadalmi csoportok közé, sokszor az italfogyasztásnál spórolják meg a pénzt, aminek következtében névtelen alkoholos italok fogyasztása kerül előtérbe.

Kitérnék az Ibolya éjszakai életére. Minél jobban telik az idő, minél közelebb van a reggel, a színvonal annál inkább süllyed. A napközben még sokszor rock zenét hallgató fiatalok az ifjúsági szubkultúra ezen elfogadott változatát részesítik előnyben, de később már a mulatós, lagzis zenék mennek. Ennek egyik fő oka az alkoholfogyasztás.

Öltözködés szempontjából igen vegyes a kép. A többi belvárosi kocsmában megfigyelhető elegáns öltözködés itt nem jellemző, de jelen van időnként. Inkább az átlagos viselet (farmernadrág, pólók) dominál, és a ruhák márkájának a szintje sem üti meg a többi hely közönsége által kedvelt márkák szintjét, bár hangsúlyozom, ennek ellenére (és ettől függetlenül) kedvelt hely. Az odalátogatóknak sokszor a vadnyugati filmekből látott Salon- jelenetek ugranak be. A hajnal közeledtével már felesleges is lenne a beszélgetéseket figyelni, mert a legtöbbször összefüggéstelen mondatok, történetek követik egymást, valamint az ott mulatozók lelki és fizikai ereje is fogytán van, így nem ritka látvány az asztalon könyöklő vagy alvó ittas vendég.

Természetesen ennél több kocsma található a belvárosban, de én ezeket választottam ki. Úgy gondolom, minden típusból sikerült legalább egyet bemutatnom. Hétvégén persze, átalakul kissé a kép, ugyanis a nem debreceni egyetemisták közül sokan hazamennek, és a máshol tanuló, hazalátogató debreceni fiatalok veszik át a kocsmákban a helyüket.

1.2. Egyetem környéki kocsmák

Az egyetemhez közel két kocsma van, a már említett Objektum vagy más néven „Teniszke", illetve a Kikötő. A Teniszke és a Kikötő berendezésével, dizájnjával Gál Éva esettanulmánya részletesen is foglalkozik. Én elsősorban a kocsmák és közönségük általános bemutatására, valamint az ide járók öltözködésének jellemzésére vállalkozom. Ezekben a kocsmákban – a belvárosiakkal ellentétben, ahol nem csak egyetemisták fordulnak meg – sokkal homogénebb a vendégek köre.

A „**Teniszke**" közvetlenül a DEAC pálya mellett van, az egyetemi sportpálya mellett. Belülről szintén kissé vadnyugati hatást keltenek a fa asztalok és oszlopok, valamint a faburkolat. A Teniszkének is van kinti terasza, mely jó időben szinte mindig tele van. Az árak terén a középkategóriába sorolnám.[3] Alkalmazkodik az aktuális évszakokhoz, ugyanis télen forralt bort is árusítottak, tehát figyelnek a vendégek igényeire, és szezonális italokat is árusítanak. A sportpálya közelsége odacsábítja a futásban, focizásban megfáradt embereket, akik üdítővel, ásványvízzel, valamint sörrel csillapítják szomjukat. Előfordul, hogy szakesetek is vannak, ilyenkor az adott szakra járók nagyobb arányban képviseltetik magukat, de ez nem zárja ki más karok diákjait sem. Itt is van zenegép, melyet előszeretettel használ az ittas ifjúság, hogy kitombolja magát. Napszaktól függetlenül mindig van vendég, délelőtt persze, kevesen, de délutánra már kezd megtelni, és a lyukas órákat is kellemes környezetben tölthetik el az emberek. Nagy előrelépés volt, hogy betiltották a dohányzást, így a vizsgált vendéglátó ipari egységek közül egyedül itt tilos rágyújtani. Megfigyelésem szerint inkább a felsőévesek és a volt egyetemisták látogatják jobban a helyet.

Az öltözködés terén a sportos öltözet és a hétköznapi, „iskolába járós" viselet a mérvadó. A sportos öltözetet (rövidnadrág, melegítő, sportcipő) talán nem kell már magyarázni, hogy miért. A fiúknál farmer-, bársony, esetleg elegánsabb öltönynadrág mellett ing, póló, lányoknál nadrág, szoknya, top, vagy számomra már-már megnevezhetetlen ruhadarabok a jellemzőek, melyek a divatirányzatoknak köszönhetően szinte folyamatosan változnak, és egy férfi számára már követhetetlenek is.

Ennél nagyobb és ismertebb hely a **Kikötő**. Ez az egyik legnagyobb kocsma az általam bemutatottak közül. A karok tekintetében vegyes a kép, szinte minden karnak vannak itt képviselői, műszakisok, bölcsészek, TTK-sok (természettudományi kar), informatikusok és még sorolhatnám. Bent a pulton kívül asztalok is vannak, és csocsó is van, melyet előszeretettel használnak a fiatalok. Már említettem,

[3] *Ezt mások tapasztalatai is megerősítik.*

hogy a belvárosi kocsmákban a vécék meglehetősen tiszták, ez viszont nem mondható el a Kikötőről. Régen volt felújítva, ami látszik is rajta, és ahogy az idő telik, egyre inkább kezd valamilyen balkáni vasútállomás vécéjére hasonlítani. Ennek ellenére nagyon jó itt a társaság. A hely egyfajta olvasztótégelyként működik. Az egyetemisták szívesen beszélgetnek, ismerkednek egymással, más karok diákjait ismerhetik meg, itt kezdődik el sokszor az ismeretségi háló kiterjesztése. A Kikötő százméteres körzetében három diszkó is van, ahol drágább az ital, így nagyon jó befektetés itt kocsmát üzemeltetni. Ha megszomjazik valaki, csak átsétál a Kikötőbe, megissza a magáét, és visszamegy a diszkóba.

A Kikötő belsejét nehéz leírni, ugyanis nem túl erősek a fények, és mindig nagy a füst, de ez is egyfajta hangulatot teremt a helynek. Belül sötét színek dominálnak: a piros és a barna árnyalatai. Éjfél körül már egy kis tánc is kialakul a DJ-pult előtt. A két legkedveltebb ital a sör és a bor. Aránylag olcsó hely. A rövid italok is „egyetemistabarát" áron kaphatóak. A legjobban a pálinka fogy és ennek különböző változatai: szilva, körte, cseresznye, alma... A fütyülős mézes pálinkák igen kedveltek. Akik viszont valami erősebbre vágynak, Absinthot vagy Portoricoi rumot isznak, melyek alkoholfoka 80°. Hatalmas előnye a helynek a szép környezet, ugyanis a Nagyerdőben van.

1.3. Kocsmai beszélgetések

A beszélgetéseket megfigyelve a témák között sok hasonlóságot fedeztem fel. Általában kevés szó esik az egyetemről, a tanulásról, és akkor is főképpen arról beszélgetnek, hogy kinek milyen vicces vagy negatív élménye volt tanáraival, csoporttársaival. Az Objektumban (a Teniszkében) (talán az iskola közelsége miatt) többször lehet a tanulásról vagy iskolai feladatokról beszélő egyetemistákat látni.

A belvárosi kocsmákban a beszélgetésre alkalmas helyeken főként saját élményeikből összeállított történeteket, anekdotákat mesélnek el, és ezzel szórakoztatják egymást. Mivel sok a kollégista, illetve albérletben lakó diák, így arról a településről, ahonnan származnak szintén vicces, időnként meglepő történeteket hallhatunk a helyiek humoros élethelyzeteiről. Számomra érdekes volt megfigyelni, hogy egyes csoportokon belül el lehetett különíteni: ki milyen tájegységről jött. Ez persze, nem mindig egyértelmű, de az évek során a szabolcsi beszédmódot igen könnyen fel lehet ismerni, illetve a tájjellegű szavak is jelzik az ember származását. Néhány példa: ha Debrecenben „pustol" a hó, az azt jelenti, szakad a hó, ha egy borsodi egy csomag „makukát" kér, akkor egy csomag szotyira gondol, ha a „furik" szót használja valaki, szintén borsodi lehet, a talicskát érti rajta. Ha megkérdezik, hogy a „tutyi" a fejeden van-e, akkor biztos lehetsz benne, hogy egy Szolnok környéki diákkal beszélgetsz. A „jössztök" és a „jöttök" közötti vita pedig még ma sem dőlt el, van, aki így, van, aki úgy mondja. Persze, ezek csak apró részletek, de sok mindenre következtethetünk belőle, akár külön kutatás keretein belül is érdemes lenne foglalkozni a nyelvhasználattal. Az aktuálpolitikáról vagy történelmi eseményekről kevesebbet beszélnek az egyetemisták. Ha azonban valamilyen nagy magyar történelmi esemény évfordulója közeleg, vagy ha a politikusaink már olyan szemtelenül, egymást marva és látványosan tesznek rosszat az állampolgároknak, még a politikától idegen diákok is felszólalnak ez ügyben.

2. Egyetemisták a kocsmákban[4]

Az előző esettanulmányhoz képest egy egészen más típusú vizsgálatot mutatok be. A vizsgálódásaim helyszíne a Dojcsák Ádám által már bemutatott **Objektum (Teniszke)** és a **Kikötő**. Ezekben különböző *asztaltársaságokat* választottam ki, és az öltözékük, hajviseletük mellett megfigyeltem azt is, hogy mit fogyasztanak, valamint a viselkedésmódjukra is kíváncsi voltam. Megpróbáltam személyiségükről is képet adni, mely természetesen teljes mértékben szubjektív. Megkérdeztem másokat is, hogy mit gondolnak egy-egy adott személyről vagy asztaltársaságról. Érdekes volt a kapott válaszokat összehasonlítani az én benyomásaimmal.

2.1. Az Objektum „díszlete" és berendezése

Az Objektum igényes, tiszta (még a mosdó is!) és hangulatos. A dohányzás csak az épület előtt és a kerthelyiségben megengedett. Az épület kívül-belül faborítású. A külső fal zöld színű, belül a zöld, a sárga és a barna dominál (1. és 2. kép).

[4] *Az esettanulmány Gál Éva munkája.*

1. kép: Az Objektum az utcáról

2. kép: Az Objektum belső berendezése

A kiegészítők és az asztalok mintája militarista jellegű. A pult felett DVSC kupák és Red Bull-os dobozok sorakoznak egy pár bakancs és csillag-motívumok (melyek visszaköszönnek az asztalon is) társaságában. A helységben van csocsó, egy plazma-tv, melyen vagy egy zenecsatorna, vagy egy sportcsatorna műsora nézhető. Ettől függetlenül szól a rádió is, de a kerthelyiségbe a zene már nem ér el.

A falakat érzéseim szerint „Rejtő Jenős képregény-figurák" díszítik (3. számú kép).

3. kép: Az Objektum falainak grafikái

A kerthelység kövezett, bútorzata: fapadok és asztalok. Innen közelíthető meg az egyetem egyik tanterme, a DEAC. A tél kivételével a vendégek szinte egytől-egyig a teraszon ülnek (4. kép).

4. kép: A kerthelység berendezése

2.2. Interjú az Objektumban dolgozó pultos lánnyal

Először arra voltam kíváncsi, hogy kik látogatják leginkább a helyet, és mit fogyasztanak. Ezután rákérdeztem az egyetemisták viselkedésmódjára és szórakozási szokásaira, valamint arra, hogy milyen szubkultúrák képviselői kedvelik leginkább az Objektumot.

A vendégkör túlnyomó részét az egyetemisták és a sportklub tagjai teszik ki. A fiúk és a lányok aránya hasonló, kb. 50–50%. Leggyakrabban olcsó söröket (Kőbányai, csapolt Kozel) és kávét, capuccinót fogyasztanak. Ásványvizet inkább csak a lányok, de ők is ritkán. Üdítőt, gyümölcsleveket inkább napközben rendelnek, fiúk–lányok vegyesen. A pultos lány elmondása szerint akkor kérnek alkoholmentes italokat, ha még órára kell menniük. A borfogyasztás elhanyagolható az egyetemisták körében. A röviditalok közül a legelterjedtebb a Hubertus és a Kalinka vodka.

Gyakran előfordul, hogy a nyitvatartást (10:00–24:00) hajnalig kitolják (leggyakrabban szerdán, hajnali két óráig).

A vendégek nem sorolhatók be egy vagy több különálló szubkultúrába, inkább azt mondhatjuk (ha lehet ezt mondani), hogy az Objektum ven-

dégköre a debreceni egyetemisták szubkultúrájához tartozik.

A pultos lány elmondása szerint az egyetemistákkal még sosem került konfliktushelyzetbe, udvariasan kérik ki az italt, meg is köszönik, és napközben legtöbbször vissza is hozzák az üres üvegeket. Esténként nem jellemző, hogy visszavigyék a poharakat, üvegeket.

Az interjúból az derült ki, hogy összességében véve a fiúk több alkoholt fogyasztanak, mint a lányok. Sörökben az olcsókat, röviditalokban inkább a minőséget keresik.

2.3. Megfigyelések az Objektumban

Két csoportról tettem megfigyeléseket egymás után. Az **első megfigyelésre** 2009. április 14-én került sor 13 óra 5 perctől kezdődően. A megfigyelt asztalnál négy fiú ült. Kb. 20-22 évesek lehettek. A következő táblázatban összefoglaltam a megfigyelt személyek külső ismérveit:

A megfigyelt személyek külső ismérvei

A fiúk sorszáma	Megjelenésük
1.	Kockás ing, farmernadrág, tornacipő, övtáska, szakállas, rövid haj.
2.	Kockás ing, farmernadrág, tornacipő, övtáska, szakállas, rövid haj. Fekete póló, napszemüveg, fekete térdnadrág, sportcipő, kendő az övre kötve, zselézett, rövid haj.
3.	Fekete kötött pulóver, fekete baseball sapka, fekete nadrág, napszemüveg, hosszabb haj (max. 10 cm-es).
4.	Piros kapucnis pulóver, kockás térdnadrág, napszemüveg, lánc az övön, rövid haj.

1. táblázat: A megfigyelt személyek ruházata, hajviselete

Az 1-es és a 2-es számmal jelölt fiúk Kőbányait fogyasztottak üvegből, a 3-as és 4-es számmal jelöltek korsóból itták a csapolt Kozelt. Mind a négyen dohányoztak. A 3-as számmal jelölt fiú kék Pall Mallt szívott (csak az ő dobozát láttam).

A továbbiakban a megfigyelés közben támadt gondolataimat írom le, mivel ezek is információértékűek abból a szempontból, hogy egy kortárs egyetemista lányban milyen képzetek támadtak a megfigyelt négyfős társaságról. Ezek a reflexiók azt fejezik ki, hogy mit „üzentek" külsejükkel, testbeszédükkel a kocsma közönségét alkotók egyikének. Arra gondoltam, miközben megfigyeltem őket, hogy biztosan jó barátok lehetnek, akik minden bizonnyal az egyetemen ismerkedtek meg. Úgy éreztem, hogy biztosan nincs állandó barátnőjük, sőt, a 3-as számmal jelölt fiút igen tapasztalatlannak tartottam. A 2-es számmal jelölt fiú tűnt a viselkedése alapján a leggyerekesebbnek, és azt gondoltam róla, hogy neki biztosan nem volt még soha komoly kapcsolata. Olyannak tűnt, aki a középiskolás lányok körében lehet sikeres, de őket meg nem tiszteli, ezért nem is veszi komolyan. Mind a négyről úgy éreztem, hogy a „lógósok" táborához tartozhatnak. Az egyes számmal jelölt fiú lehet a „vezér a csapatban". 13:36 perckor a „vezér" elment, a társalgás elhalkult, és elcsendesedett. 13:45-perckor fejeztem be a megfigyelést.

Saját benyomásaim kontrollja gyanánt megkértem néhány szintén itt fogyasztó lányt, hogy mondják el a véleményüket ugyanerről az asztaltársaságról. Általánosságban az mondták róluk, hogy kb. 20-22 évesek lehetnek, lusták, nem járnak be előadásokra, gyakran puskáznak, és a főbb beszédtémáik biztosan a foci, a buli és a nők. Az egyes számú fiút ők is vezéregyéniségnek tartották, aki „*nagydumás*", és szereti kábítani a lányokat. Azt mondták, hogy ez a fiú a butácska lányokat kedveli, akiket könnyen „*elámíthat*", és udvarlás közben mindig azt mondja, amit a lány elvár tőle, így csábítja el őket. A második fiút tartották a megtűrt személynek, aki olyan „*vagány*" szeretne lenni, mint a társai. Épp ekkor köpött egyet ez a fiú, mire a lányok azt mondták, hogy ezzel is csak „*vagánykodni*" akart, hogy a kisebbségi komplexusát ezzel nyomja el. A hármas számú fiút „*sztorizónak*" mondták, akinek a mondanivalóját 80%-ban el is lehet hinni. A lányok szerint nincs barátnője, és nem az a „*csajozós*" típus. A négyes számú fiúra jellemzőnek gondolták a lódítást, a túlozást, és szerintük neki van barátnője, de a kapcsolatuk nem komoly. A megkérdezett lányokban tehát ahhoz hasonló benyomásokat keltett a négy fiú, mint bennem.

A **második megfigyelésre** az elsőt követően került sor, szintén 2009. április 14-én sor, 14 órától kezdődően. Az általam megfigyelt asztalnál ezúttal

is négy fiú ült. Kb. 23-26 év körüliek. A következő táblázatban összefoglaltam külső ismérveiket:

A megfigyelt személyek külső ismérvei

A fiúk sorszáma	Megjelenésük
1.	Csíkos póló, szürke kapucnis pulóver, farmer, rövid haj, borostás arc.
2.	Fekete póló, sötét nadrág, rövid haj, szakállas.
3.	Barna póló narancssárga csíkokkal, világos nadrág, sportcipő, rövid haj.
4.	Sárga póló, kockás térdnadrág, napszemüveg, rövid haj.

2. táblázat: A megfigyelt személyek ruházata, hajviselete

Az 1-es, 2-es és 4-es számmal jelölt fiúk csapolt Kozel sört fogyasztottak, a 3-as számú nem ivott semmit. Egyik sem dohányzott.

Ezúttal is feljegyeztem a megfigyelt asztaltársaság tagjaival kapcsolatos reflexióimat. Úgy láttam, hogy nem feltétlenül csoporttársak, hanem inkább lakótársak. A barátságuk mélyebbnek tűnt, mint az előbb megfigyelt asztaltársaság esetében. Az 1-es, 2-es és 4-es számmal jelölt fiúk ismeretsége régebbi, a 3-as számú fiút sehogyan sem tudtam hozzájuk kapcsolni. Úgy tűnt, hogy komolyabb dolgokról beszélgetnek, mint az előzőleg megfigyeltek. Mivel idősebbek voltak, végzősök lehettek, és a munkalehetőségeket is számba vették. Az 1-es, 2-es és 4-es számmal jelölt fiúknak biztosan van barátnőjük, bár úgy éreztem, hogy „tipikus férfiak", akik „hülyének" nézik a nőket. A megfigyelést 14:55 perckor hagytam abba.

Erről az asztaltársaságról is kikértem mások véleményét. Az eredmény a következő lett: Az 1-es, 2-es és 4-es számú fiúk diszkóba járnak szórakozni, „*csajozni*". A 3-as számú fiúról azt mondták, hogy „*anyuka pici fia*", aki a barátnőjét is úgy választja ki, hogy tessen az anyjának. Az anyukája megfőzi neki a hétre az „*elemózsiát*", és haragszik, ha megeszik előle a lakótársai. Rendszeres templomba járónak, szorgalmas egyetemistának gondolták. A 2-es számú fiúról úgy vélték, hogy egészséges életmódot folytat, túrázik, teljes kiőrlésű gabonából készült kenyeret fogyaszt, és rendszeresen jár edzőterembe. Az 1-es számú fiúra azt mondták, hogy "*játssza az elérhetetlent*", de biztosan van barátnője, aki nagyon attraktív, és bizonyára okos is. A 4-es számú fiúnak csak a külső számít, még akkor is, ha a lány „*butuska*". Ebben az esetben a megfigyelt csoport tagjai másokban az én benyomásaimtól némileg különböző benyomásokat keltettek.

2.4. A Kikötő „díszlete"

Az épület itt is faborítású, belül lambéria van. A falakon egy tengerparti kikötőt ábrázoló falfestmény látható, a plafon pedig teljesen be van ragasztva újságpapírokkal. A díszletek „matrózosak", mégsem érik el a kívánt hatást, miszerint egy kikötőben lennénk. A terem nagy, sötét, nem látható át, mindenhol fa és kő kombinációjú térelválasztók vannak (melyekben mellesleg a sötét miatt bármikor el lehet esni).

5. kép: A Kikötő pultja

Belül 70-80 személyes, kint 140 férőhelyes fedett terasz van (6. kép). A berendezést mindkét helyen fa asztalok és padok alkotják.

A terasz

6. kép: A Kikötő kerthelysége

Itt is van plazmatévé, melyen csak sportcsatornák műsorait láthatjuk, van zenegép, csocsó, és napközben rádió szól. A vécék állapota borzasztó, nagyon piszkos, a WC-papír lánccal és lakattal van „biztosítva". A mellékhelységben még felszereltek egy óvszer-automatát is. A Kikötő drágább, mint az Objektum, pedig közel sincs olyan igényes. Az üdítőt és a boros kólát papírpohárban szolgálják ki, üvegpoharat a sörökhöz adnak. A Kikötő délelőtt 10:00 órától hajnali 4:00 óráig tart nyitva.

2.5. Interjú a Kikötőben dolgozó pultossal

A Kikötő pultosától is megkérdeztem, hogy kik látogatják leginkább a helyet, mit fogyasztanak a fiúk és a lányok. Rákérdeztem az egyetemisták viselkedésmódjára és szórakozási szokásaira, valamint arra, hogy milyen szubkultúrák képviselői kedvelik leginkább ezt a helyet.

Az egyetemisták leginkább napközben és szerda, péntek és szombat esténkét járnak ide. A sörök közül inkább a Borsodit, az Arany Ászokat és a Soproni Ászokat kedvelik, csapolt sört ritkán kérnek. Sört inkább a fiúk kérnek, a lányok általában boros kólát vagy fehérboros almalevet, de sört is fogyasztanak. Ásványvizet nagyon ritkán, üdítőt és gyümölcsleveket inkább napközben, és szinte csak a lányok. A röviditalok közül a legkedveltebb a Hubertus, a vodka és a különböző pálinkák.

A pultos elmondása szerint az egyetemisták csak akkor viszik vissza az üres poharakat, üvegeket, ha bent ültek le; ha a teraszon, akkor szinte soha, bár mindig megköszönik a kiszolgálást. Konfliktushelyzetről nem számolt be.

A szórakozóhelyen megfordult vendégek szerinte nem sorolhatók be semmilyen különálló szubkultúrába sem.

2.6. További megfigyelések a Kikötőben

A megfigyelést 2009. április 17-én, délután fél háromkor végeztem. Ebben az időpontban az általam kiválasztott egyik asztalnál 4 lány és 2 fiú ült. Kb. 22-24 év körülick. A következő táblázatban összefoglaltam a megfigyelt személyek külső ismérveit:

A megfigyelt személyek külső ismérvei

A megfigyelt személyek sorszáma	Megjelenésük
1. (fiú)	Fekete-szürke csíkos kötött kapucnis pulóver, fekete nadrág, hajpánt, rövid haj, napszemüveg.
2. (lány)	Fehér blúz, fekete kardigán, farmer, hosszú haj (nem festett).
3. (lány)	Virágos blúz, farmer, hosszú haj (nem festett).
4. (lány)	Barna kapucnis zipzáras pulóver, farmer, napszemüveg, hosszú haj (nem festett).
5. (fiú)	Fekete póló, fekete nadrág, hosszú haj (összefogott).
6. (lány)	Fekete blúz, fekete nadrág, napszemüveg.

3. táblázat: A megfigyelt személyek ruházata, hajviselete

Az 1-es, 2-es 4-es és 5-ös számmal jelölt fiatalok Borsodit fogyasztottak, a 4-es számmal jelölt lányon kívül mindenki üvegből. A 3-as számmal jelölt lány gyümölcslevet, a 6-os számú kávét ivott. A 6-os számmal jelölt lányon kívül mindenki dohányzott.

Arra gondoltam, hogy az 1-es, 2-es, 3-as és 4-es számmal jelölt fiatalok szorosabb baráti kapcsolatban vannak, mivel a beszélgetés nagyrészt köztük zajlott. Az ő baráti társaságukba tartozhatott az 5-ös számmal jelölt fiú is, de a barátnője, a 6-os számú lány biztosan nem, mivel nem vett részt a társalgásban. Néha kérdeztek tőle valamit, de csak szűkszavúan válaszolt. Kívülállónak érezhette magát, és semmiképp sem érezte jól magát ebben a közegben. Nem hiszem, hogy csoporttársak, inkább lakótársak, vagy régebbi barátok lehettek.

A szomszéd asztalt figyeltem meg, ezért beszélgetésük egy részét hallhattam. Hallottam például, hogy az 1-es számmal jelölt fiú homoszexuális, és nincs kapcsolata. A 2-es és 3-as számú lánynak sincs, de a 4-es számú lány komoly kapcsolatban él.

Most is megkérdeztem mások véleményét az általam megfigyelt asztaltársaságról. Az eredmény a következő lett: Biztosan jó barátok, de a 6-os számmal jelölt lány nem tartozik közéjük. Alig

szólnak hozzá, biztosan nem kedvelik, és biztosan azért, mert túl sokat tanul. A 2-es számú lánynak tetszik az 1-es számú fiú, mert sokat ér hozzá, de a fiú nem viszonozza az érzéseit, csak barátnak tekinti (ők nem hallották azt, amit én igen). A 3-as és 4-es számú lánynak biztosan van komoly kapcsolata. Egyikük sem híve az egészséges életmódnak, talán csak a 6-os számú lány. Az ő és az 5-ös számú fiú kapcsolata válságban lehet, alig szólnak egymáshoz, csak a kezüket fogják, ráadásul a fiú barátai sem fogadták be a lányt maguk közé.

3. Lovarda vagy Bázis? A nagy bulik színhelyei[5]

3.1. A Lovarda

A Kassai úti egyetemi campus területén található – a múlt században épült huszárlovardából 1999-ben átalakított – „Lovarda" Hallgatói Kulturális és Konferencia Központ. Egyaránt megközelíthető autóbusszal és trolival. Az intézmény kulturális centruma a városban tanuló több mint tízezer egyetemistának és főiskolásnak. Teljes körű szolgáltatást tud nyújtani konferenciák, bálok szervezésében, lehetőséget kínál vállalati rendezvények, szakmai találkozók, koncertek, kulturális fesztiválok rendezésére. További előnye, hogy – a városban egyedülálló módon – nagyszámú látogató esetén sem okoz gondot a parkolás, és hogy az épületet övező nagy zöld terület kitűnő lehetőséget kínál szabadtéri rendezvények lebonyolítására.

A többfunkciós, színpaddal rendelkező 600 m2-es rendezvényteremben 600 fő tud helyet foglalni. A hang- és fénytechnikai berendezések kiválóan megfelelnek koncertek, bálok, színpadi előadások, bemutatók, konferenciák lebonyolítására. A színpad mögötti 240 m2-es hangulatos kávézó 150-180 fő befogadására alkalmas. A második szint ad helyet közel 120 m2-en a biliárd teremnek, amely állandóan nyitva van. Az első szinten található söröző és étterem. Itt napi ebédmenüjét mindenki megkaphatja.

[5] *Az esettanulmányt Deregi Krisztina készítette.*

A Lovarda

7. kép: A Lovarda épülete

3.1.1. Kik járnak a Lovardába?

Minden debreceni egyetemista vagy debreceni lakos ide jár, aki kedveli a szórakozást, az igényes zenét (szinte semmi mixelés[6]), és nem akar elmerülni az öltözködés részleteiben, mielőtt bulizni indul. Ezzel nem azt akarom sugallni, hogy ide „igénytelen" emberek járnak ruházkodás szempontjából, viszont a paletta nagyon széles e tekintetben. Ez a hely nemcsak a bulizásra vágyó fiataloknak alkalmas, mert, ahogy írtam, itt szinte minden megtalálható, ami a kulturális szórakozáshoz szükséges. Bár véleményem szerint ez a hely mégis a híres „bulikról" olyan elhíresült.

Mióta közvetlenül a Lovarda mellett megépült a Campus Kollégium, a hely előadók és partik szempontjából egyre igényesebb lett. Minden héten fellépők vannak, nincs állandó DJ, aki folyamatosan zenél szerdánként. Az előadók között szerepel minden évben a Pa-Dö-Dő, Korda György és Balázs Klári, Dévényi Tibor bácsi (aki még mindig a pöttyös labdáit dobálja a fiatalok nagy örömére), Irigy Hónaljmirigy stb. Nem egész este szolgáltatják ők a zenét, csupán egyórás műsorokat adnak. Ezek az előadók nem igazán diszkóba való stílusú zenét játszanak, de az egyetemisták szeretik őket. Ha híres és közkedvelt előadó lép fel, akkor nem ritka, hogy a belépésre szánt idő több mint fél óra, mert mindenkinek ki kell várnia, amíg eljut az ajtóig, ahol motozás következik. A fiúkat fiúk, a lányokat pedig lányok motozzák meg. Diákigazolvánnyal a belépés kedvezményes, 500 forint, ami egyáltalán nem mondható soknak. Az italárak kedvezőek, bár a bárpulthoz nagyon kevesen férnek oda, mert nagyon kicsi. A pultosok egyenpólót viselnek, semmi kiöltözés vagy esetleg kirívó ruha. A későbbiekben látni fogjuk majd, hogy ez a Bázisban nem így van.

[6] *Olyan technika, amellyel az eredeti zenét megváltoztatják, több „effektet" raknak bele, mint ami az eredeti dallamban megtalálható.*

3.1.2. Egy éjszakám a Lovardában

Az első megfigyelési pontom a Lovarda volt 2009. április 15-én. Éjfél körül indultam el a helyszínre (ez a legalkalmasabb időpont, mert ekkor kezdődik el igazán a „buli"). Rögtön szembetalálkoztam az első akadállyal, ami meggátolhatott volna abban, hogy bemenjek a helye, ugyanis hosszú sor ált a bejáratnál, így 45 percig csak várakoztam. Azok, akik ügyesebbek voltak nálam már előre megvették a jegyet (21 óra körül), és őket egy másik bejáraton beengedték. Volt már példa arra is, hogy én is előre megvettem a jegyet, de a jegyeladók szánalmas és értetlen tekintete arra késztetett, hogy ezt többet ne tegyem meg. Azonban a helyre belépni sem volt egyszerű. Átestem a fent leírt procedúrán (motozás testen, illetve táskában stb.). Ekkor már hatalmas tömeg fogadott. Mindenhol emberek táncoltak, ittak és – a hely lehetőségeihez mérten – beszélgettek. A sztárvendég (Niki Belucci[7]) még nem érkezett meg, így a rádióból szólt a zene. Három ruhatár van a Lovardában, a ruhatári díj 100 forint, itt is hosszú sorokat kellett végigállnom. A bárpulthoz lépve ismételten várakoznom kellett, de nem volt baj, mert így megfigyeltem, hogy ki milyen italt vesz. A nyertes a boros kóla volt, ez elég olcsó a többi rövid italhoz képest. Akciók mindig vannak, jelen esetben „egyet fizet, kettőt kap" tequila-akció volt. Ezt is sokan választották, mert elég, ha felváltva veszik meg, és mégis mindkettő alkoholt fogyaszt. A szeszes ital fogyasztása hozzátartozik a bulihoz. Azonban egyre gyakoribb, hogy egy üveg pezsgőt megvesznek közösen, így olcsóbban kijönnek, mintha pálinkát innának. Sör szinte minden fiú kezében van.

Az öltözködés eléggé változatos. A lányok inkább famert viselnek felsővel, de nem ritka a szoknya sem. A magas sarkú cipő és a vállra akasztott táska elengedhetetlen. A fiúk szintén a famert kedvelik pólóval vagy inggel. A fiúk viseletére a sportosság jellemző, ám pár évvel ezelőtt az elegáns öltözet (fekete nadrág, ing) volt népszerű.

A tánctéren sokan táncolnak, de azok, akik „menők" nem mennek le oda, hanem fent – ahonnan belátni az egész teret – táncolnak. Ezek után az emeletre mentem, ahol karaoke volt. A fiatalok itt teljesen más zenét énekeltek és hallgattak, mint lent, a diszkós helységben. Magyar dalokat énekeltek leginkább, itt már nem táncolnak. Nem lehet élesen elkülöníteni azokat, akik csak a modern zenére táncoló helyen vannak, és azokat, akik csak karaokéznak. Lent is, fent is megtalálja mindenki a magának való stílusát. A mosdó nagyon kicsi, és itt is sorban kell állni kb. 15 percet, mire az ember sorra kerül. Tükörből rengeteg van a falon, ezt a lányok előszeretettel használják.

3.2. A Bázis

A klub filozófiája, hogy igényes, magas színvonalú és felszabadult szórakozást biztosítson Debrecenben. A klub missziója így nem is lehet más, mint az európai klubkultúra megjelenítése. Az egyenletesen magas minőség és az igényes zenei kínálat miatt trendi dolog a Bázisban szórakozni. Ehhez a friss, fiatalos és modern szellemiséghez illeszkedik a szórakozóhely belső designja, a futurista glamour stílus is. Az ibizai vagy londoni klubkultúra hangulatát hozzák vissza az interieurön kívül a plazmatévék és rajtuk futó spotok is.[8]

3.2.1. Kik járnak a Bázisba?

Először csupán egy átfogó képet szeretnék adni a helyről előzetes ismereteim alapján. Fontosnak tartom, hogy bemutassam, hogyan is hirdeti magát a diszkó honlapján: *„A közönség azon igényes, divatkövető, de önálló ízléssel és véleménnyel rendelkező fiatalokból áll, akik kulturált és jól szervezett környezetben igényes zene és minőségi italok kíséretében szeretnének felhőtlenül és felszabadultan szórakozni. A helyen egy szombat este több százan is megfordulnak, de rendkívül népszerűek a hétköznapi, különösen az egyetemisták számára szervezett bulik. És nemcsak a fotómodell külsejű pultos lányok miatt... Keddenként itt van a város legmenőbb főiskolás bulija, tele legendásan csinos tanítóképzős lányokkal. A Bázis mára már kedvelt célpontjává nőtte ki magát a belföldi szórakozóturizmusnak is; hétvégenként a fővárosból is sokan választják a 240 km utazást és a Bázist. Péntekenként rendkívül színes a zenei választék, a hét ötödik napján külön szervezett estéken az ország legmenőbb dj-i gondoskodnak a hangulatról. A hét fénypontja azonban a szombat este, amelynek elengedhetetlen „kelléke" a rezidens Dj, aki ilyenkor a város legjobb partyjaihoz asszisztál[9]."*

[7] *Felnőtt filmek főszerepe után a DJ pályát választotta.*

[8] *http://www.bazisclub.hu/*

[9] *http://www.bazisclub.hu/*

8. kép: A Bázis berendezése

Sokatmondóak a honlap mondatai. Legyél igényes, divatkövető, ám az nem baj, ha megvan a saját ízlésed. De ha ez olyan, amely nem felel meg a klub által követelt „előírásoknak" (szó szerint használtam ezt a kifejezést), akkor jobb, ha be sem lépsz a Bázisba. Azonban ha mégis valaki rávenné magát arra, hogy bemegy laza öltözetben, akkor a biztonsági őrök – akik kedvelik a mély dekoltázsokat és a szűk felsőket – megállítanák, és azt mondanák: „Menj haza, és öltözz át". Ezt nevezik „face" vagy „dress code" -nak. Természetesen a táskát itt is átnézik, arra még nem jöttem rá, hogy a különböző szúró, vágó eszközöket keresik-e, vagy ki akarják szűrni azokat a személyeket, akik italt vinnének be magukkal. Nem akarom olyan helynek lefesteni a Bázist, ahová nem érdemes járni, ahol nem számít más, csak a ruha, a pultra kirakott autókulcs, a drága italok (semmi boros kóla – ez itt elvi kérdés). Azonban ez mégis így van. Külön kiemelném az öltözködést. Nem voltam még olyan szórakozóhelyen, ahol enynyire fontos lenne, hogy ki hogyan van felöltözve (bár Budapesten sem lehet egyszerű felöltözni, ha a *Bedben* vagy a *Moulin Rouge*-ban szeretne szórakozni valaki). A Lovarda kapcsán már említést tettem az italokat felszolgáló pultosokról, ez itt sem maradhat ki. Már az internetes szövegben is említik a pultos lányokat, akiknek valóban modell külsejük van, és persze mindig a legújabb trendeknek megfelelő ruhákban pózolnak. Egységes márkát hordanak, a hely tulajdonosa fizeti nekik, mert hát ez hozzá tartozik a hely stílusához:

9. kép: A Bázis pultos lányai

3.2.2. Egy estém a Bázisban

Második megfigyelési pontom a Bázis volt, ahova 2009. április 7-én mentem el. Gondosan figyeltem öltözékemre, nehogy kitűnjek a tömegből. A biztonsági őr elismerő tekintete és a táska megnézése után engedélyt kaptam a belépésre. Azok a lányok, akik előttem mentek be rögtön a mosdó felé vették az irányt a gyors smink- és ruhaigazítás miatt. Itt csak egy ruhatár van, ami nagyban késlelteti a buli elindulását. Bármerre néztem, mindenhol a legjobb és legmárkásabb ruhákat láttam a fiúkon és a lányokon egyaránt. A lányok szűk szárú nadrágot és élénk színű (nyár közeledtével), feszes toppot viseltek, melyet a mellrész alatt egy övvel dobtak fel. A fiúk famert és a legújabb trendeknek megfelelő pólókat és mellényeket viseltek. A lányokon számos ékszer volt, amelyek teljes összhangot képviseltek a többi ruhadarabjukkal. A fiúk többsége is viselt ékszereket a nyakán, kezén, és némelyiknek a fülében is volt fülbevaló, amely hasonlított a lányokéhoz. A pulthoz érve láttam, hogy a fiatalok rövid italokat fogyasztottak, de abból is drága és márkásabb fajtákat (Jägermaister, Unicum, Vilmos). Három lány egy üveg pezsgőt állt körül a bárpultnál, de azt is csak energia itallal (Red Bull 800 Forint) fogyasztották. A pultos lányok tökéletesen néztek ki. A kiszolgálást tekintve elég lassúak, de ezt a kis hibát a szépségük elhomályosította.

A zenét itt mindig ugyanaz a DJ szolgáltatja már 2005 óta, akit Némethinek hívnak. Ő más zenét játszik, mint ami a Lovardában hallható. A

repertoárjában szerepel az igényes modern tánczene, ami a vocal house-tól a pörgősebb elektronikus zenékig terjed. Időtől függően különböző zenei stílusok vannak. Éjfél után 1-2 órával már jobban hallhatunk elektronikus zenét. Meghívott előadók itt is szoktak lenni, híres DJ-k, akik szinte minden második héten itt vendégeskednek. A buli elengedhetetlen tartozéka a buli fotós, aki pillanatképeket készít a helyről és az emberekről. Főleg lányok körében figyelhető meg, hogy vannak különböző mozdulatok, pózok, amelyek divatosak a buli fotókon és ezt minél többen alkalmazzák. A különböző közösségi portálok elképzelhetetlenek egy-egy buli fotó nélkül a személyes képek között. Az interneten minden kép már másnap megtekinthető a hivatalos honlapon, melyet a mosdóban is reklámoznak. A mosdó itt is kicsi, viszont a tükör egész alakos (a lányok nagy örömére). A tánctér is elég kicsi, mindig tele van. Akik nem férnek oda (mert talán nem is akarnak), egy kisebb emelvényen mutathatják meg mozgástechnikájukat.

4. Ifjúsági szubkultúrák – Ellenkultúrák[10]

Yinger (Taylor 1994) használta először az ***ellenkultúra*** terminusát. Értelmezése szerint az ellenkultúra kifejezés egy csoport azon értékeire és normáira utal, melyek éles konfliktusban állnak a nagyobb társadalom értékeivel és normáival. Az ellenkultúrák a következők alapján különbeznek a szubkultúráktól: kifordítják a domináns értékeket, illetve tagjaik elutasítják ezeket, viselkedésük akár nonkonformista vagy deviáns is lehet. Ezzel szemben a szubkultúrák a domináns értékek és intézmények „kompromisszumos változatára" törekszenek, hogy megőrizhessék tagjaik etnikai, vallási, foglalkozás- és osztálybeli egyediségét vagy a csoportidentifikáció egyéb vonásait (Parkin 1971).

A megfigyeléseket két szórakozóhelyen, a **Hét Vezér** és a **Fácánkakas** nevű kocsmákban tettem. Ezeket a helyeket kifejezetten az ellenkultúra képviselői látogatják, akik között egyetemisták is előfordulnak. A két hely kocsmának nevezhető abban az értelemben, hogy nincs bennük tánctér, nem lehet étkezni, csak italt fogyasztani. A **megfigyelési szempontok** mind a két helyen a következők voltak:

- Politikai nézetek
- A kocsmában látható szimbólumok, képek
- A zenegépben lévő zenék
- Öltözködés
- Nemek előfordulása
- Köszönési formák
- Italfogyasztás
- Viszonyulásuk más szubkultúrához tartozó fiatalokhoz

4.1. Hét Vezér

A kocsma Debrecen egyik külvárosi pontján található meg. Belső részében kivetítő van, amelyen sportközvetítéseket szoktak együtt nézni. Van egy külső sörterasz része is, ahova közös bográcsozó helyet is terveztek.

Politikai nézetek szempontjából azt mondhatom, hogy a Hét Vezérbe olyan fiatalok járnak, akik szélsőséges politikai nézeteket vallanak. Jobboldali szélsőségesekről van szó. Ők a Jobbik, szélsőjobboldali párt elveit támogatják és hangoztatják. Beszélgettem egy fiatallal, aki például a Magyar Gárdának is a tagja.

A legtöbb asztalnál, illetve a pultnál is az aktuális politikáról beszélgettek. Kritizálták a kormány intézkedéseit, a roma és a zsidó kérdéseket boncolgatták. A beszélgetések felindult hangnemben zajlottak, és elég radikális megnyilvánulásokat hallottam a romákkal és a zsidókkal kapcsolatban. Történelmi példákat hoztak fel, és különböző radikális hangvételű internetes fórumokat idéztek, amelyekkel mindenki egyetértett.

A **kocsmában látható szimbólumok és képek** alapján is elmondható, hogy a Hét Vezér a jobboldali szélsőségeknek ad otthont. A pult mellett egy nagy magyar címer látható, ami utal arra, hogy a hely csak a magyaroké, és a magyarságtudat tartja össze az itt találkozó embereket. A kocsma oldalfalain nem szerepelnek politikai szimbólumok, csak sima képek italmárkákról. Feltűnő volt, hogy a képek között bekeretezett fotók is vannak, amelyeken a Hét vezér törzsvendégeinek közös bográcsozásai, főzései láthatók. Ebből is látszik, hogy mennyire összetartóak az ide járó fiatalok.

A **zenegépből kérhető zeneszámok** szövegei gyakran tesznek utalást a trianoni eseményekre, Nagy-Magyarországra. Vannak olyanok is, amelyek szövegei kifejezetten politikai tartalmúak, ezek közül is szélsőjobboldaliak. Olyan zenekarok zenéi vannak a zenegépben, mint a *Kárpátia*. Vannak olyan zeneszámok, amelyeket együtt is énekelnek.

[10] *Az esettanulmány Gál Beáta munkája.*

Az öltözködésük elég egyszerű, bár nem mindenkié az. A legtöbben egyszerű, sötét színű farmer nadrágot és pólót viseltek, még a lányok is. Némelyikről, ha nem itt látom, meg sem mondtam volna, hogy ilyen helyre jár, mint a Hét Vezér. Voltak olyanok, akiknek a nézetei és a hovatartozásuk nemcsak az öltözködésükben mutatkoztak meg – mint pl. egy zenekart hirdető póló, vagy hungarista jelképeket ábrázoló póló, acélbetétes bakancs, vagy egy terepszínű katonai nadrág -, hanem a külső megjelenésükben (hajviselet, tetoválás, jellegzetes mozgás) is.

A Hét Vezérben **a fiúk és a lányok aránya** érdekes volt: sokkal több fiú volt, mint lány. Vagyis erre a helyre inkább fiúk járnak.

A **köszönési formákról** azt mondhatom, hogy a fiúk a szokásos módon, kézfogással üdvözölték egymást. A lányok nem adtak puszit sem egymásnak, sem a fiúknak, csak köszöntek egymásnak.

Italfogyasztás tekintetében az volt észrevehető, hogy a lányok csak sört vagy boros kólát ittak, még a fiúk a sör mellett rövid italokat is: magyar pálinkát, Unicumot és Hubertust.

Az utolsó megfigyelési szempontom az volt, hogy a Hét vezérben lévők hogyan **viszonyulnak a más szubkultúrához tartozó vendégekhez.** Tapasztalataim e téren nagyon negatívak. Úgy vettem észre, hogy az itt lévők nagyon zár csoportot alkotnak. Ha valaki nem olyan nézeteket vall, mint ők, vagy, ha nem megfelelő számukra az illető külseje, akkor őt egyszerűen „kinézik" erről a helyről. Nem kötekednek egymással, de egymástól elkülönülve ülnek le. Tapasztalataim alapján úgy látom, hogy itt nem kívánatos személyek például a punkok, a repperek és az idősebb alkoholisták. A hosszú hajú rockerekkel szemben nagyon befogadóak, kedvelik őket.

4.2. Fácánkakas

A másik, általam megfigyelt hely a **Fácánkakas** söröző, amely nincs messze a belvárostól. Debrecenben mindenki csak Fácánnak nevezi. Ide nagyon sok egyetemista jár, de előfordulnak középiskolások is. Ennek a kocsmának nagy belső tere van, ahol a zenegép, a csocsó asztal, a darts és a kivetítő is helyet kap. A Fácánnak van egy sörkertje is, ahol lehetőség van közös bográcsozásra is.

A **politikai nézetek szempontjából** a hely összetettnek mondható. Az idejáró fiatalokat nem jellemzi a jobboldali szélsőségesség. Bár pár éve ez a hely is törzshelynek számított a jobbszélső fiatalok körében, tudomásom szerint őket kitiltották innen, mert túl sok volt az erőszakba torkolló konfliktus.

Ezen a helyen is beszélgetnek a fiatalok a mai politika helyzetéről, általában kritikával illetik a magyar politikát. A különböző nézeteket itt nyugodtan meg lehet vitatni. Ezen a helyen megfordulnak olyan fiatalok is, akik nagymértékben magyar érzelműek, például Nagy- Magyarországot ábrázoló pólót viselnek. Ez a hely a punkok törzshelye is, de előfordulnak „motorosok" is, akikről köztudott, hogy erősen nemzeti érzelműek. Sok itt a hippi is, akik színes ruháikkal és béke szimbólumokkal hirdetik a békét. Az egyik asztalnál gitároztak is, és együtt énekelték a magyar rock zenekarok „lázadó" dalait. De vannak itt olyan fiatalok is, akik nem politizálnak.

A söröző belső és külső részében egyaránt vannak képek. A belső részben rock zenekarok képei vannak kitéve, illetve néhol a falra is vannak festve fantáziavilágot megjelenítő képek. Így egészen hangulatosnak mondható a hely. A Fácán különlegességéhez tartozik, hogy a sörkert belső falára festékkel van felfújva több rock zenész arcképe. Úgy néz ki, mint egy graffiti. Ebből is látszik, hogy itt több szubkultúrának is érvényesülést engednek.

A zenegépben lévő zenék sokszínűek. Pop-, diszkó- és mulatós zenéken kívül szinte minden van. Leginkább a heavy metal rockzene és a hazai rockzene nagyjai közül lehet választani. De találunk hazai repp zenét is. Az én megfigyelésem ideje alatt szólt a Kárpátia nevű rock zenekar is, mivel az idejárók közül akad néhány nemzeti érzelmű fiatal is.

A Fácánban lévő fiatalok **öltözködése** nagyon vegyes. Sokan voltak feketében, farmerben. Sokan viseltek tornacipőt, acélbetétes bakancsot. Voltak, akik katonai málha zsákot hordtak táskaként, köztük a lányok is. Nagyon sok asztalnál lehetett látni zenekaros pólót viselő fiatalokat vagy baseball sapkában lévőket is.

Külső megjelenésüket tekintve az a legszembetűnőbb, hogy sok fiúnak van hosszú haja, szakálla, borostája, lehet látni raszta hajúakat is közöttük. Mindent egybevetve az idejárók egyike sem átlagos kinézetű, nem követik a divatot. A következő kép a Fácán belső részében készült. Ez is mutatja, hogy a hely vendégeinek összetétele elég vegyes.

10. kép: A Fácánkakas vendégköre

A **nemek arányáról** azt állapítottam meg, hogy fiúk és a lányok aránya közel ugyanolyan. Volt olyan asztal is, ahol csak lányok ültek.

A **köszönési formák** változóak voltak. A legtöbb asztalnál három puszival köszöntötték egymást. Volt, ahol csak simán két puszival. Mindkét esetben mindenki mindenkinek adott puszit. Három puszival a rockerek és a punkok köszöntek egymásnak.

Az italfogyasztás nagyon választékos. Mindenki alkoholt fogyasztott. A legtöbben sört (magyar sört) és boros kólát. A pultnál leginkább rövid italokat fogyasztottak. A pultnál állandóan nagy a sor, sokat fogyasztanak, mert itt az ital köztudottan nagyon olcsó. Drága és márkás italok nem nagyon vannak, mivel az idejáró fiatalok nem éppen gazdagok.

A más csoportokhoz való viszonyuk nem semleges. Meglehetősen kritikusan viszonyulnak azokhoz, akik konszolidáltan vannak felöltözve, akik úgymond nem képviselnek semmilyen ellenkultúrát. A szélsőjobb ellenkultúrával nem keverednek szívesen, mert félnek azok agresszív megnyilvánulásaitól, amikre már volt példa a Fácán történetében, amit a fentiekben említettem is.

Összefoglalás

Kutatásunkban megpróbáltuk bemutatni a kocsmák és szórakozóhelyek világát az egyetemisták szempontjából. A vizsgált helyszínek funkcióikban nem különböznek nagyon egymástól, ugyanis a lényeg a kikapcsolódás, a mindennapi stressz levezetése, az ismerkedés, a beszélgetés és az italozás a barátokkal. A különbségek a kikapcsolódás mikéntjében keresendők.

Érdemes belehallgatni egy-két beszélgetésbe. A könnyű, hétköznapi témáktól az aktuálpolitikai vitákig igen színes a paletta. Vannak, akik a zenéről vagy aznapjukról beszélgetnek, de sokszor politikai témák is felvetődnek, és ilyenkor heves viták alakulnak ki (főként kocsmákban), mikor a nézőpontok összeütköznek.

A belvárosi és egyetem környéki kocsmák között az a különbség, hogy az egyetem környékiek közönsége sokkal homogénebb: szinte csak egyetemisták járnak ezekbe, viszont a belvárosiakba, főleg, ha nincs éppen diszkó, idősebbek és fiatalabbak is, és nem feltétlenül egyetemi hallgatók. Vannak olyan kocsmák is, amelyekben jellegzetes szubkultúrák képviseltetik magukat. A szélsőjobboldaliak inkább elkülönülnek a saját kocsmájukban, míg máshol a különböző csoportok (punkok, nemzetiek, hippik) jól megférnek egymás mellett.

Az egyetemista ifjúsági kultúrának elengedhetetlen része a kocsma és a diszkó világa, ahol az egyetemisták kikapcsolódhatnak, szabadidejüket eltölthetik, és a különböző gondolkodású emberek megoszthatják egymással eszméiket. A kapcsolati háló kiépülése gyakran itt kezdődik el, de ha ezt nem is vesszük figyelembe, akkor is fontosak ezek a helyszínek: a hétköznapi életből kiszakad az ember, felfrissül az agya, elfelejti a problémákat, és egy átbeszélgetett éjszaka talán segít is orvosolni a bajokat.

35786 030005 28578

Dusa Ágnes

A vallás mint csoportképző tényező[1]

Bevezetés

Mikor megkaptuk a feladatot, hogy résztvevő megfigyeléssel vizsgáljunk meg és írjunk le egyetemi csoportokat vagy az egyetemen észlelhető csoportképző tényezőket, először azt gondoltam végig, hogy én milyen hallgatói csoportoknak vagyok a tagja. Természetesen része vagyok a harmadéves szociológusoknak, BTK-s vagyok (még akkor is, ha igazából társadalomtudományhoz tartozik a szakom), Debrecenben élek, nem dohányzom, az alternatív könnyűzenét kedvelem, bár nagyon ritkán járok bulizni vagy koncertre. Sok egyetemista barátom van, de nincs olyan nagyobb baráti köröm, mely kifejezetten az egyetemen alakult volna ki – leszámítva a csoporttársaimat és a párom barátait. Azonban van egy közösség, melyben hozzám hasonlóan majdnem mindenki egyetemista: az ifink. Ifinek egy-egy gyülekezet ifjúsági alkalmait nevezik. Ez lehet bibliaóra, de nem feltétlenül ennyire kötött. A legtöbb gyülekezetben van ifjúsági alkalom, illetve egy vagy több, az ifi vezetésével megbízott ifjúsági/egyetemi lelkész vagy pap. Emellett a nagyobb városokban (Budapesten, Szegeden, Miskolcon és Debrecenben) egyetemi gyülekezeteket is létrehoztak, elsősorban az ott tanuló vidéki egyetemistáknak és főiskolásoknak.

A vallásosság komoly csoportképző tényező, s ezért érdemes a kutatásra. Ráadásul az ifi, illetve az egyetemi gyülekezet azért érdekes, mert szemben a deviáns vagy deviánsnak tartott ifjúsági csoportokkal, hagyományos értékeket tart a magáénak. A szülők és a többségi társadalom normáival szemben a csoporttagok nem lázadnak, vagy ha mégis, ez minőségileg másfajta lázadás: nem deviánsnak bélyegzett módszereket választanak a többségi társadalom – szerintük – negatív tendenciáival való ellenszegülésre, hanem egy másfajta életmód és világszemlélet kialakításával (pontosabban továbbvitelével) fejezik ki elkülönülésüket. Az vallásos ifjúsági közösségek éppen ezért egyaránt nagy (anyagi, erkölcsi) támogatásban részesülnek a személyes kapcsolataikon (pl. szülők vagy más felnőttek) és intézményi kereteken keresztül (egyház, gyülekezet, egyházi iskola). Ilyen támogatás például, hogy a templomban, egy gyülekezeti teremben, esetleg külön az ifjúság számára fenntartott épületben tarthatják az ifjúsági alkalmakat. Számos gyülekezetben anyagi támogatást is kapnak a fiatalok, például kedvezményes táborozást, vagy játékokat (pingpong, csocsó), sok hívő szülő pedig kifejezetten ösztönzi a gyermekét, hogy kapcsolódjon az ifjúsági gyülekezetbe.

Elemzésemben szeretnék összehasonlítani néhány ifi órát. Három ifjúsági alkalmon vettem részt megfigyelőként: a nagytemplomi református, a nagyerdei református és az egyetemi evangélikus ifin. A saját résztvevő megfigyelésemet kiegészítettem Varga Tímea és Molnár Viktória Egyetemi Református Gyülekezetben végezett megfigyeléseivel.

1. Vallásosság Magyarországon a fiatalok körében

A rendszerváltást követő időszakban a várt „vallási boom" nem következett be (Rosta 2007). A vallásosak száma ugyan növekedett, a növekvés azonban elsősorban a „maguk módján vallásos" kategóriában jelentős. A vallásosság szabadabb megélésének lehetőségével párhuzamosan más folyamatok is megindultak, melyek egy újfajta vallásosságot hoztak létre. A szekularizációs és individualizációs hatások ugyanis a keresztény tanításoktól és az egyháztól távolodó, saját egyéni világlátásból, az egyes vallásokból egyéni „ízlés" és gondolkodásmód által összeválogatott sajátos vallásosságot hoztak létre (Rosta 2002). Ugyanakkor a történelmi egyházakhoz kötődő, „az egyház tanításait követő" vallásosok száma nem emelkedett jelentősen. A nem vallásosok száma sem változott jelentősen.

A teljes népességhez viszonyítva a fiatalok „jelenlegi felekezethez tartozása" és „vallásgyakorlata" alacsonyabb vallásosságot mutat. Vizsgálatom szempontjából – Rosta Gergely szavaival élve – az *egyházias mag* szociodemográfiai jellemzői, illetve az e csoporton belüli folyamatok fontosak. Ezeket röviden összefoglalva a **nem**eket tekintve az állapítható meg, hogy a fiatalok között is a lányok a vallásosabbak (a keresztelést, a neveltetést, a je-

[1] *Ezt a részt Dusa Ágnes Réka szerkesztette. Az esettanulmányok írói: Dusa Ágnes Réka (5.), Varga Tímea (6.) és Molnár Viktória (6.)*

lenlegi önbesorolást, és a vallásgyakorlást tekintve is). **Kor** alapján tendenciaként mutatkozik, hogy a fiatalabbak vallásosabbak, s az idősebbek is vallásosak maradnak, csupán a vallásosság megítélésének egyik tényezőjében (a hitgyakorlatban) távolodnak el az egyháztól. Rosta szerint ez az individualizációra vezethető vissza. **Település**ek tekintetében a vidéki fiatalok számára a vallás identitásformáló erejű, míg a nagyobb városok fiataljaira ez annyira nem jellemző. Ugyanakkor a vallásgyakorlásban nem mutatkozott ekkora különbség, bár Tomka szerint a vallásosság két különböző típusa jelenik meg a falusi (hagyományőrző) és városi (modern, kisközösségi) vallásgyakorlás során. **Földrajzi régiók** tekintetében – saját kutatásom szempontjából – Észak-Alföld elvallástalanodását emelném ki. Ezt a régiót a protestáns többség jellemzi, akik körében a legerősebb az egyháztól és a kötött vallási keretektől való elfordulás. Ez a protestáns egyházak szabadabb vallásfelfogásából következhet (Rosta 2002)

Az *egyházias magot* kiemelve: a fiatalok 10 százaléka vallotta magát az egyháza szerint vallásosnak mind a 2000-es, mind a 2004-es ifjúságkutatás során. Körükben a családi közvetítésnek volt a legerősebb szerepe a vallási szocializáció során. A vallásossághoz hagyományosan rossz anyagi helyzetet szoktak kapcsolni. Azonban a kutatás szerint az *egyházias magra* előnyös társadalmi pozíciók és fogyasztási javak birtoklása jellemző (Rosta 2002). A vallásosak iskolai végzettsége pedig U alakhoz hasonló, azaz a legmagasabb és legalacsonyabb iskolai végzettségűek felülreprezentáltak, míg a szakmunkások és középfokú végzettségűek kevesebben tartoznak az egyház tanításait követőek csoportjába (Andorka 2006). „Ezek az eredmények nem mondanak ellent annak, hogy a magasabb végzettségű, illetve fiatal csoportokban átlag feletti a kifejezetten vallástalanok aránya is. A 90-es években tehát ebből a szempontból a diplomás és a részben fiatal csoportok polarizációja felerősödött" (Andorka 2006: 659–660).

2. A csoportok, közösségek néhány tulajdonsága

A társadalmi együttélésnek természetes része a csoportok kialakulása. A csoportok lehetnek alkalmi vagy hosszú időszakra társuló közösségek, melyek fontos szerepet játszanak a társadalmi integrációban. A csoportok jellemzői Girán János és Ligeti György szerint a következők: (1) a csoporttagok tisztában vannak azzal, hogy ők az adott csoport tagjai; (2) a tagok rendszeresen találkoznak; (3) van közös ismertetőjük, mely más csoportoktól őket megkülönbözteti; (4) a tagok saját elhatározásukból vesznek részt a csoport működésében (Girán–Ligeti 2000). Ezekhez hozzátehetjük, hogy (5) közös csoportidentitás alakulhat ki a tagok között; (6) sajátos viselkedést várnak el tagjaiktól (Giddens 2003).

Minden csoportban kialakulhatnak státuszok és szerepek. Ezek azért fontosak, mert szorosan összefüggnek azzal, hogy milyen a csoport belső struktúrája. A szerepek közül a legérdekesebb a vezető szerepe lehet, mert a csoport működésére kihatnak az általa alkalmazott vezetési módszerek. Három vezetői módszert különböztethetünk meg, ezek a következők: tekintélyelvű, demokratikus és anarchikus. Természetesen ezek a módszerek nemcsak tisztán, hanem keveredve is megjelenhetnek – ahogyan meg is jelentek az ifikben és az egyetemi gyülekezetben végzett megfigyelések alkalmával.

3. Három debreceni ifi összehasonlítása[2]

3.1. Megfigyelési szempontok

Az első megfigyelési szempontcsoportom a **helyszín** volt. Az első szempont az volt, hogy van-e a csoportnak önálló helyszíne, „terme". Ha igen, hol helyezkedik el a városban, milyen közel található a gyülekezet templomához, milyen az ifi (mint helyszín) nagysága, felszereltsége, berendezése, hangulata, díszítettsége, valamint hogy az ifisek hogyan mozognak ebben a térben.

Másik szempontom a **csoporttagok** jellemzése volt. Csupán a megfigyelés módszerével is érezhető volt az ifin belüli régebbi barátságok ereje, de gyakran a csoporttagok is utaltak rá. Figyeltem a nő-férfi (lány-fiú) relációkat, illetve a csoportnak a vezetőhöz való viszonyát, az életkori megoszlást, a szóhasználatot és az öltözködést is. Sok esetben kiderült, hogy ki milyen szakra jár egyetemre.

A harmadik szempontom az **ifi mint közösség** megfigyelése volt. Ezen belül azt figyeltem, hogy utalnak-e közös élményekre, vannak-e sajátos viccek, becenevek, „jelvényeik".

[2] *Az esettanulmányt Dusa Ágnes Réka készítette.*

Figyeltem az **ifivezetőt** is: hány éves, milyen a kapcsolata a tagokkal, milyen stílusban irányítja az ifit. Feljegyeztem **az ifi menetét**: mi volt az ifi témája, hogyan beszélték meg az adott témát, milyen eszközöket használtak.

Végül szeretném bemutatni az ifik internetes elérhetőségét, azaz a **weblap**jukat.

3.2. A megfigyelt ificsoportok kiválasztása

Előzetes terveim szerint négy ifjúsági alkalomra látogattam volna el: két református, egy evangélikus és két katolikus ifire.[3] Sajnos, katolikus ifibe nem jutottam el. A három protestáns ifi közül az evangélikus kifejezetten egyetemi gyülekezetként működik (bár a tagjai, mint majd látni fogjuk, nem csak egyetemisták), míg a két református ifi az egyetemtől függetlenül, többségében a saját gyülekezetéből gyűjtötte össze az egyetemistákat. A két református gyülekezet a város legnagyobbjai közé tartozik, míg az evangélikus kisebb bázissal rendelkezik. A két református ifit személyes ismeretségre támaszkodva kerestem fel, míg az evangélikus ifjúsági alkalom időpontjáról a templom utcai frontján elhelyezett hirdetőtábláról szereztem információkat. A három ifibe 2009. április 17. és 24. között látogattam el.

3.3. Az ificsoportok összehasonlítása a felsorolt szempontok mentén

Helyszín. Az egyik református (Ref1) és az evangélikus (Evang) ifi a belvárosban található, a másik református ifi (Ref2) az egyetem közelében, mindhárom jól megközelíthető helyen. A *Ref1* ifije a templomtól távolabb, kb. 600 méterre, egy külön épületben található. Az épületet néhány éve kapta vissza az egyház. Az ifi épületével közös telken van az ifjúsági lelkész lakása. Az ifi világos és tágas. Egy nagy közösségi terem, két kisebb szoba, egy nagy zenekari terem, konyha és mosdó vannak benne. A falak mindenütt fehérek. Bibliai idézetek és közös élményeket megörökítő fényképek díszítik a termeket. A folyosóra lépve egy kis hirdetőtábla látható, rajta egy koncert plakátja, és közös kirándulásra feliratkozási lehetőséget adó ív. Az ifi olyan közösségi épület, melyben más gyülekezeti alkalmakat is tartanak, de elsősorban a gyülekezet fiatalabb tagjai birtokolják. A zenekari teremben például régi, lesellejtezett lemezek vannak a falra erősítve, s minden ifis tag kapott egy saját lemezt, melyet kidekorálhatott és ráírhatta a nevét. Ez szerintem nagyon kreatív és mutatós módja a közösségi érzés kifejezésének. Az az ifjúsági alkalom, amin én részt vettem, a legnagyobb teremben volt. A szoba közepén alacsony asztal volt, a fal mentén pedig különböző stílusú és színű fotelek, kanapék és székek voltak elhelyezve. Az ifi elején szükség volt erre a nagy körre, mert az összes ificsoportból ide gyűltek közösen énekelni. Később, mikor a különböző ificsoportok külön váltak, s mindenki a saját termébe átment, csak tizenketten maradtunk a nagyteremben, de egy kis átrendezéssel a kanapékból hamar kialakítottunk egy kört.

Az *Evang ifi* a templommal egy telken, tőle pár lépésre található. Az épület földszintje közösségi tér konyhával, imateremmel, és egy irodával. Utóbbi helyiségben tartották az ifit. A kisebb szobában tizenegyen elfértünk. A szoba berendezése egységes volt. Itt is a középső kisasztalt körülvevő kanapékra, fotelekre és székekre ültünk, kört alkotva. A fehér falakon nem voltak képek, igaz, az egyik falat könyvespolc borította.

A *Ref2* ifijének egy tavalyi év során kibővített, közvetlenül a templom mögötti (s azzal egybeépített) épület ad otthont. Itt van a lelkészi hivatal is. Az előtér egy világos átrium, kicsit kávéházi hangulata van: kör alakú asztalok vannak benne, egy-egy asztal körül négy székkel. Az előtérben hirdetőfalon olvasható az összes állandó (nem csak ifis) közösségi alkalom időpontja és helyszíne (teremszáma), és különleges gyülekezeti, valamint városi kulturális rendezvények plakátjai is vannak itt. Még szintén itt, az előtérben egy könyvespolcon újságok vannak. többségük református lapok (pl. a Confessio) legfrissebb számai, illetve a gyülekezeti újság néhány példánya pár hónapra visszamenőleg. Az ifjúsági alkalom, amin részt vettem, egy kisteremben volt. Számos ilyen kisterem van az épületben, ami elsőre számomra már-már labirintushoz hasonlított, s még maguk az ifisek is megjegyezték, hogy az épület még számukra is új, és elsősorban saját termüket, a konyhát és az előteret ismerik. Az épület modern, a falai fehérek. Az ifis terem az előző kettőhöz hasonlóan volt berendezve: középen kis asztalka, körülötte körben fotelek, kanapék. Utólag kellett behozni pár széket is, hogy mind a tizenegyen elférjünk.

[3] *Az ifiken szereztem tudomást arról, hogy van kifejezetten orvosis bibliakör is, később érdemes lehet azt is felkeresni.*

Mindhárom ifis terem hangulata barátságos volt. A székek-fotelek eleve kör alakban voltak elhelyezve, de ha bővíteni kellett a kört (pl. a Ref2), az ifivezető odafigyelt, hogy megmaradjon ez az alakzat. A régebbi ifisek mindhárom megfigyelés alatt otthonosan mozogtak az épületek egészében és a teremben is. A közösség dekorációban való kifejezése a Ref1 ifiben volt a legszembetűnőbb: a fényképek, a festett lemezek, a zászlók (ezekre később részletesen kitérek) mind azt jelezték, hogy ezt a helyet a sajátjuknak érzik. A másik két ifiben a hasonló dekorációk hiányának egyszerű okai lehetnek: az Evang ifit egy barátságos, de alapvetően iroda jellegű szobában tartják, ami nem az ifjúság sajátja. A Ref2 ifisek pedig igazából még most kezdték birtokba venni az új teret.

3.3.1 A csoporttagok jellemzése

Az ifis alkalomra fiúk és lányok egyaránt eljöttek, s egyik esetben sem különültek el. Az ifit megelőző spontán beszélgetés alatt, az ifi során és az ifit követően is vegyesen ültek le. Párkapcsolatok mindhárom ifiben kialakultak, ami úgy gondolom, természetes egy fiatalokból álló közösségben. A *Ref1* és az *Evang ifi* korosztályt tekintve tág, míg a *Ref2* ifije szűk körből merített. Utóbbi csoportba az ifi vezetőn és rajtam kívül mindenki 20-21 év közötti volt. Ezzel szemben a *Ref1* és az *Evang ifibe* is jár tizenhét éves és néhány harminc éves, de a résztvevők többsége huszonéves volt mindkét esetben. Arról, hogy egyetemisták kérdezni sem kellett őket, az ifis beszélgetés alatt is többször utaltak rá, sok esetben még a szakjuk is kiderült. A *Ref1* tagjai között gyógyszerész, több orvosis, fogorvos, közgazdász, valamint gyógypedagógia, mérnök és nyelvszakos egyaránt volt. Az *Evang ifiben* egy orvosis fiúról és egy gyógytornász lányról derült ki, hogy konkrétan milyen szakra járnak. A *Ref2* csoportban egy fogorvos, két pszichológus és két informatikus egyetemista, valamint egy ifjúságsegítő főiskolai hallgatóról derült ki a szakja.

A fiatalok öltözködésében volt különbség. A *Ref2* fiataljainak öltözködési stílusa többségében alternatív rockzenei stílusokhoz köthető. (Például az egyik lány vászon tornacipőt, kockás, laza háromnegyedes nadrágot, egy szintén laza pólót és egy cipzáras pulóvert viselt.) A *Ref1* csoport tagjai már felnőttesebben öltöztek. (Például az egyik lány kis magas sarkú cipőt, szoknyát, elegáns blúzt viselt.) Nem tudom, hogy ez annak a pár év korkülönbségnek tudható-e be – a *Ref2* fiataljai 20-21 évesek, a Ref1 tagjainak átlagéletkora magasabb, körülbelül 22-23 év –, vagy egyszerűen csak mások a közösségi elvárások, szabályok. Arra gondoltam, hogy mivel mindkét református ifiben az ismeretség több éve tart, folyamatosan, s talán közösen alakították, csiszolták egymás stílusát.

Az ifisek túlnyomó többsége debreceni vagy Debrecen vonzáskörzetében él. Az *Evang* és a *Ref2* ifibe azonban járnak olyanok is, akik csak Debrecenben tanulnak, s távol a saját gyülekezetüktől felkerestek egy itteni ifit. Az is kiderült, hogy a két református ifibe olyanok is járnak, akik debreceniek, de nem Debrecenben tanulnak, hétvégenként azonban hazajönnek, így részt tudnak venni a pénteki alkalmakon.

Érdekes a vallási hovatartozás kérdése: a két református ifibe szinte kizárólag reformátusnak keresztelt, konfirmált fiatalok voltak. Az evangélikus ifibe viszont református, görög- és római katolikus fiatal egyaránt járt az evangélikusok mellett.

Nyelvhasználatukat tekintve mind az ifisek, mind a vezetők az ifjúsági (diák) szlenget keverték a vallásos kifejezésekkel, bár sok esetben a vallásos szleng is megfigyelhető volt. (Két nagyon ötletes kifejezést az evangélikusoktól tanultam: IT [íté] = istentisztelet, valamint az UV-s IT [úvés íté] = úrvacsorás istentisztelet.)

3.3.2 Az ifi, mint közösség

Mindhárom ifiben érezhető volt egy régi „mag" jelenléte, akik akár már több éve is ismerik egymást. Ezt például a becenevekből, régi, gimnáziumi emlékekre való visszautalásokból szűrtem le. A két református ifi esetében ez nem meglepő: a városban található református iskolák alapot jelentenek a későbbi ifiknek. Úgy gondolom, hogy az ifi nem egyszerűen egyházi „intézmény", hanem baráti kör, baráti közösség is. Ezt bizonyítja az is, hogy az ifik tagjai az ifjúsági alkalmon kívül is szoktak találkozni, együtt vásárolni, szórakozni, sportolni, kirándulni, stb.

Az evangélikusoknál az ifjúsági alkalmaknak, a két református gyülekezetben az egyes ifiknek van saját elnevezésük. Ennek egyszerűen az az oka, hogy az evangélikus gyülekezetben egy ifi van, míg a református gyülekezetekben több, így az ifis alkalmakat is el kell különíteni. Azonban a két református

gyülekezet ebben is különbözik. A *Ref1* ifiben a csoportok nem életkor szerint különülnek el, hanem inkább baráti körök szerint. Ezért is lehetséges, hogy a megfigyelt ifire 21 és 26 éves (PhD-zó) egyetemista is jár, szemben a *Ref2* ifivel, ahol szinte egy évfolyamról (egy általános iskolai vagy gimnáziumi osztályból?) származnak a tagok. Ennek hátterében az áll, hogy a fiatalabb korosztály számára szervezett ifiket az általános iskolai és gimnáziumi évfolyamok szerint osztják be.

Mivel a két református gyülekezet saját teremmel rendelkezik, így a berendezésben, a dekorációban jobban meg tudják jeleníteni a közösségi érzést. A Ref1 gyülekezet termeiben például minden ifi kapott egy falfelületet, ahová kifüggeszthette a zászlaját. A zászlókat saját kezűleg festették lepedőre. Minden zászlón rajta van az ifi neve, s valamilyen szimbólum – ezek többsége bibliai szimbólum, de nem feltétlenül az. Például az egyik zászlón az ifisek tenyérnyomai láthatóak a szivárvány összes színében. A zászlókat egy nyári táborozás alkalmával készítették. A *Ref2* ifjúsági alkalmán is szóba került az ifis zászló, melyet pár hete készítettek az egyházmegyei ifjúsági napon, azonban ezt még nem helyezték el.

A két református ifinek volt saját ifjúsági énekeskönyve, az Evang ifiben az evangélikus énekeskönyvből énekeltünk.

3.3.3 Az ifi vezetők és az ifik menete

Mindhárom vezető 30 év körüli, ketten hivatalosan is egyetemi lelkészek, az egyikük pedig ifjúsági lelkész. Talán érdekes megjegyezni, hogy a három ifi vezetőből az egyik nő volt. A kapcsolatuk az ifisekkel baráti, de nem haverkodó, a kis korkülönbség ellenére komolyan veszik őket a fiatalok. Az ifik menetét a lelkészek irányították, azonban három különböző módon. Úgy gondolom, ebben elsősorban a vezetők személyisége volt befolyásoló. A bevezető részben említettem a három vezetési stílust. Ezek keveredve, s nem teljesen tisztán ugyan, de megjelentek a három ifi során. A Ref1 ifjúsági alkalmon a *tekintélyelvű vezetési stílus* dominált. A témát az ifi vezető hozta, elsősorban ő beszélt, az ifisek nem vettek részt aktívan a téma kifejtésében, annak ellenére, hogy például az elhelyezkedésük (kör alakban ültek) lehetővé tette volna.

Az *Evang* ifiben a három stílus közül a legtisztábban a *demokratikus* érvényesült. Ugyan itt is a témavezető vetette fel a témát, azonban bevonta a beszélgetésbe a fiatalokat is, mégpedig a következőképpen: felolvasott egy idézetet Anthony de Mello egyik könyvéből, melyben több kérdés szerepelt, majd megkérte az ifiseket, hogy válaszoljanak a kérdésekre (a gondolatok lejegyzéséhez lapokat és tollakat osztott ki). A második felolvasás után körben haladva mindenki elmondta az első kérdésre adott válaszát. Bárki jelezhette, ha kommentálni szeretné a másik gondolatait, vagy ha kérdése volt. A lelkésznő határozottan, „profi módon" moderálta a beszélgetést: figyelt rá, hogy mindenki szóhoz jusson, de visszaterelte az eredeti mederbe a beszélgetést, ha nagyon elkanyarodtunk a témától. Egy másik demokratikus vezetési stílusra utaló dologra az ifi elején figyeltem fel: a hétvégi közös balatoni kirándulásukat szervezve szóba került, hogy út közben hol álljanak meg pihenőre, s a lelkésznő kérte, hogy vitassák meg, melyik helyszín lenne a legjobb, s ki mit szeretne megnézni.

A *Ref2* ifije alapvetően *demokratikus* volt: az egyik ifis tag tartotta az alkalmat az általa választott témából. (Márai Sándor Füveskönyvéből olvasott fel egy részt.) Az ifi után a lelkész elmondta, hogy az ifi épp önállósodási fázisban van. Ez azt jelenti, hogy pár héten keresztül még ő is bent van az ifiken, de az alkalmakat már az ifi tagjai felváltva tartják, önként vállalva a téma kiválasztását, a felkészülést és az ifis alkalom lebonyolítását. Az evangélikus alkalomhoz hasonlóan az e heti ifit tartó fiatal is tett fel kérdéseket, a válaszokat leírtuk a kiosztott lapunkra, majd egymás utána mindenki elmesélte, hogy mit válaszolt, s miért. A demokratikus alaphelyzet ellenére a hangulat kicsit anarchikus volt: a csoporttagok egymás szavába vágtak, a közös témától eltérve kis körök alakultak ki, akik másról kezdtek beszélgetni. A vezetőnek többször is figyelmeztetnie kellett őket, azonban ezekre a figyelmeztetésekre már csak akkor került sor, mikor kisebb hangzavar támadt. Az anarchikus légkör ebben az esetben szerintem egy-egy spontán baráti beszélgetés kezdetét jelentette.

3.3.4 Az ifik weblapjai

Ugyan ez a megfigyelési szempont már túllép a résztvevő megfigyelés határain, azonban úgy gondolom, hogy egy közösségről a mai világban, ahol a digitális és technológiai javakkal való ellátottság

szakadékot hoz létre az emberek között, sokat elárul, hogy van-e honlapja, s ha igen, milyen.

Mindhárom gyülekezetnek van honlapja, melyen belül elérhetőek az ifjúságra vonatkozó információk, önálló ifis honlapja azonban csak a Ref1 gyülekezetnek van. Ezen az önálló honlapon bemutatkoznak az ifi csoportok és az ifjúsági lelkész, informálódni lehet az ifi alkalmak időpontjáról és helyszínéről, lehet képeket letölteni kirándulásokról, illetve más közösségi eseményről, valamint van fórumuk is – bár ez utóbbit nem nagyon használják. Az egyik fórumban szóba is került az, hogy miért van ez így: az egyik hozzászóló szerint az msn és a telefon gyorsabb. A másik két ifi internetes oldala szervesen illeszkedik a gyülekezet honlapjába, önálló oldalon, de a gyülekezeti honlapon belül lehet információkat szerezni az ifik időpontjáról és helyszínéről.

A Ref1 ifi helyszínét és a honlapját tekintve is jobban elkülönül a gyülekezettől, míg a két másik ifi a templom és a közösségi helyszínek közvetlen közelében van, s az internetes fellelhetőségük is a gyülekezetükön belül található. Ezekből arra következtetek, hogy a Ref1 ifi a „felnőttektől" függetlenebb, önállóbb életet élhet. Az Evang és a Ref2 ifi viszont szerves része a gyülekezetnek.

4. Az Egyetemi Református Gyülekezet[4]

4.1. A megfigyelés menetéről

2009. április 15-én, szerdán 19 órára volt meghirdetve az istentisztelet az Egyetemi Templomban. Mi körülbelül 18: 45-re érkeztünk meg a templom aulájába, ahol a két lelkész „Áldás, békesség!"-gel és kézfogással köszöntött minket. Kaptunk egy, az istentisztelet menetéről szóló programfüzetet, és megmutatták, hogy melyik teremben lesz a szertartás, ahol ekkor már kb. 15 fiatal ült, majd 19 óráig még további 15 fiatal érkezett. Az összes jelenlévő fiatalt igyekeztünk megfigyelni. Az istentisztelet pontosan kezdődött, a női lelkész tartotta, az istentisztelet témája a húsvét volt. A szertartás alatt imádkoztunk, többször énekeltünk a programfüzetben található dalok közül. A dalokat egy-egy fiatal kísérte gitárral, csörgődobbal, orgonával. Az istentisztelet végén a lelkész felhívta a gyülekezet figyelmét arra, hogy a beszélgetés mellett lehetőség van teát és pogácsát fogyasztani az aulában, valamint megemlített különböző programokat, melyeken részt lehet venni (Csillagpont református ifjúsági találkozó, kirándulás Svájcba, filmklub stb.). A teázáson-pogácsázáson kb. 10-12 ember maradt, akik pici csoportokban leginkább az iskoláról, nyári programról, vizsgákról, szórakozásról beszélgettek egymással, és arról, hogy a húsvéti ünnepek hogyan teltek. Mi félóra elteltével távoztunk a templomból.

2009. április 22-én, szerdán ismét részt vettünk az egyetemi istentiszteleten. Ezúttal a férfi lelkész tartotta a szertartást, melynek menete hasonló volt az első alkalommal megfigyelt istentiszteletthez. Ez alkalommal a presbitérium tagjait figyeltük meg elsősorban, s közülük egy olyan lánnyal beszélgettünk, aki betekintést adott a gyülekezet életébe, és sok információval látott el minket.

4.2. Észrevételeink

A csoportképző tényezők alakulásával kapcsolatos résztvevő megfigyelésünk „főszereplője" a Debreceni Egyetem református fiatalokból álló gyülekezete volt. A konkrét csoporthatárokra vonatkozó első álláspontunk azonban némi korrekcióra szorul abban a tekintetben, hogy az első istentiszteletre való ellátogatásunk alkalmával figyelmünket a „rendezvényen" résztvevő összes fiatalra kiterjesztettük. Azonban ezen a ponton kérdésessé vált, hogy valóban beszélhetünk-e csoportról, ha a kiscsoport interakcionista megközelítése alapján az egyik kitételnek azt tekintjük, hogy a csoport tagjai egymással közvetlenül érintkeznek, személyes interakcióba lépnek, kommunikálnak. Ugyanis az volt az észrevételünk, hogy az istentiszteletet követő teázás-pogácsázás alkalmával – amely a személyes beszélgetések terepéül szolgál – két-háromfős klikkek alakultak ki, melyek nem igazán keveredtek egymással. Vagyis nyilvánvalónak tűnt, hogy az imént említett értelemben nem beszélhetünk egységes kiscsoportról.

A második megfigyelés után azonban elmondhatjuk, hogy *van csoportunk*. Méghozzá ez a csoport a két lelkészből és egy tíz egyetemista fiatal által alkotott presbitériumból áll, mivel ők folyamatos interakcióban vannak egymással, heti rendszerességgel találkoznak, kommunikálnak, közös cél elérése érdekében együtt cselekednek. Az istentiszteleteket látogató többi, általában cserélődő fiatalt nem tekintjük az általunk vizsgált csoport szűkebb értelemben vett tagjainak.

[4] *Az esettanulmányt Varga Tímea és Molnár Viktória készítette.*

Azt mondhatjuk, hogy kiscsoportunk felépítése a cselekvéskoordináció szempontjából, illetve a csoporton belüli uralmi viszonyok alapján hierarchikus felépítésű. A csoportban a két lelkésznek van legitim vezető szerepe. Hiszen a közös cselekvést, esetünkben az istentiszteletet a lelkészek irányítják, vezetik, bár meglehetősen aktívan vesznek részt ebben a presbitérium tagjai. Ezek 18-22 év közöttiek, a nemek arányát tekintve egy fiú és kilenc lány alkotja. Érdekes módon a szakot tekintve egyértelműen heterogén a csoport, hiszen van teológushallgató, környezettan, magyar-német, pszichológia, tanító szakos fiatal is. A csoporttagság időtartama 1,5-3 év között van.

Bár hierarchikus szerkezet jellemzi a csoportot, megfigyeléseink alapján azt mondhatjuk, hogy informális csoportról beszélhetünk, hiszen bizonyos értelemben a lelkészek által használt tegező beszédmód, valamint az a tény, hogy a fiatalok tevékeny részesei a szertartásnak is – vannak, akik az énekeket hangszerrel kísérik, például gitároznak közben – egyfajta mellérendeltségi viszonyt sugall a csoporton belül.

A csoportunk célját tekintve azt figyeltük meg, hogy a manifeszt módon megnyilvánuló cél egy fajta „szolgáltatás" nyújtása azoknak az egyetemista fiataloknak, akik a vallásuk gyakorlását saját gyülekezetüktől távol itt is folytatni szeretnék. Talán helyesebb lenne ezt a cselekvést karitatív tevékenységnek minősíteni, hiszen nincs ellenszolgáltatás, a szó financiális értelmében sem. Meg kell említenünk, hogy az istentisztelet mellett a kiscsoportunk filmklubot is szervez minden kedden belépési díj nélkül, bibliaóra is szerepel a tevékenységek között (keddenként), valamint saját újságot is szerkeszt. Másrészt ez a „szolgáltatás" nemcsak magáért a vallás gyakorlásáért lehet fontos vagy hasznos az idelátogatók számára, hanem a közösségi érzés, a lelki támasz szempontjából is. Hiszen a szertartások témái szigorú értelemben véve nem hasonlítanak a klasszikus istentiszteletek prédikációihoz. Ilyen témák voltak például: „Tengés-lengés", „Trendinek lenni". Ezenkívül az istentiszteletre látogató hallgatót már a templomba való belépéskor közvetlen, baráti köszöntéssel és némi útbaigazítással fogadja a két lelkész. A szertartások elején mindenki kap egy kis programfüzetet, melyben az aktuális énekek szövegei is szerepelnek, ezzel biztosítva, hogy a hallgatóság ne érezze idegennek magát, teljes értékű résztvevője lehessen a közös cselekvésnek. Az énekek sem tartoznak a hagyományos istentiszteleteken szereplő dalokhoz, inkább vidámabb, fiatalosabb vallási énekek. Az istentisztelet légkörét és hangulatát tekintve leginkább a református ifjúsági foglalkozásokhoz hasonlít. Azaz a „szolgáltatás" egyértelműen igazodik a „fogyasztók" szükségletéhez. Ezek alapján látens célként fogalmazódik meg az új tagok integrálása a csoportba. Ezt más hasonló kiscsoportokkal kooperálva is igyekszenek megvalósítani, amennyiben más egyetemi gyülekezetekkel együtt szerveznek nyári kerékpáros tábort, nyári kirándulást Svájcba vagy a Csillagpont Református Ifjúsági találkozóra. Látens célhoz sorolható még a csoporttagok az egyéni individuális szükségleteinek kielégítése, az Istennel való találkozás közösségi élménye, a „jó" cselekedet önkép-erősítő, szocializációs funkciója, a saját (keresztény) értékrend erősítése.

5. Főbb tanulságok és tapasztalatok összefoglalása

Az ifjúsági gyülekezet alkalmain való részvétel megerősítette azt a feltételezésemet, hogy az ifiket illetve az egyetemi istentisztelet alkalmát az ifjúsági és/vagy egyetemi csoportkultúrák szempontjából érdemes megvizsgálni. Azért tartom relevánsnak ezeket a közösségi alkalmakat a csoportkultúrákra vonatkozóan, mert ezeknek az egyházi csoportoknak vannak saját szimbólumaik, értékrendjük, nyelvi eszközeik, szertartásaik, hierarchiájuk, közösségi terük/tereik, öltözködési stílusuk, magatartásformájuk.

Az ifikben, illetve az egyetemi gyülekezetben is vannak beazonosítható **közösségi terek**, még, ha ez a tér nem is minden esetben a sajátjuk (lásd Evang ifi), vagy ha osztozniuk is kell rajta (mint a két református ifi esetében). **Öltözködésüket tekintve** egységes „ifis stílusról" nem beszélhetünk, de az egyes megfigyelt ifiknek külön-külön volt egységes „arculatuk" öltözködés szempontjából. Az ifiknek vannak közös **szimbólumaik** az egyházi jelképeken kívül is (pl. gyülekezeti zászló vagy a falra szerelt lemezek, fényképek, saját énekeskönyv), melyek a közösségi érzés kialakulását segítik elő. Van **közös nyelvük**, mely vegyíti az egyetemi diákszlenget és egy sajátos vallásos szlenget. Az egyetemi istentisztelet esetében nem kérdés, hogy csoportképző alkalom a **szertartás**, azonban az ifiket is lehet szertartásként értelmezni, ezen belül a közös éneklés vagy az imádkozás még inkább megerősíti a szertartás

csoportképző erejéről mondottakat. Az ifikben és az egyetemi gyülekezetben is létezett **hierarchia**, de ez nem elnyomó jellegű volt, a demokratikus légkör volt az uralkodó minden alkalommal. Benyomásaim szerint az egyetemi gyülekezeti alkalmak és az ifjúsági alkalmak nem csupán a hitbéli megerősítést szolgálják. Mindkettő olyan helyszín, ahol a fiatal egyetemisták találkozhatnak a barátaikkal – mégpedig azokkal, akiknek ugyanolyan **értékrendjük és normáik** vannak, tehát a hitélet ezen formája erős összetartó kapocs az egyetemisták egy része között, s így a csoportkultúra kialakulásának egy lehetséges tényezője.

Absztrakt

Jelen tanulmány – a Csoportok és határok című tanulmány részeként – azt próbálja feltárni, hogy a debreceni egyetemisták esetében beszélhetünk-e a vallás csoportképző erejéről, s ha igen, melyek azok a tényezők, amelyek mentén a csoportképződés leginkább megfogható. Résztvevő megfigyelések segítségével három debreceni gyülekezet ifjúsági alkalmát, továbbá az egyetemi gyülekezet istentiszteleteit vizsgáltuk meg. A vizsgálatunk eredménye szerint az egyházi csoportok saját szimbólumokkal, értékrenddel, nyelvi eszközökkel, magatartásformával rendelkeznek, melyek mind meghatározó tényező lehetnek egy – akár egyetemista – közösség kialakulásának.

The present study – as a part of Groups and borders study – try to reveal whether we can consider the religious university students as a group. And if is true what are the major factors that generate these communities. We performed participant-observations on three meetings of juvenile congregation in Debrecen and analysed the church service of University of Debrecen. According to our research the religious dimension is also essential in the analysis in terms of symbols, values, linguistic phrases and attitude of ecclesiastical communities that can also determine groups among students.

Balogi Barbara

A pénzhez és hatalomhoz való viszony csoportképző szerepe[1]

Bevezetés

Az eddigiekben a hallgatók életében valójában központi szerepet játszó szórakozóhelyekre, fogyasztásra, kulturális és szabadidős szokásokra és az ezek által létrejövő egyetemista-csoportokra helyeződött a hangsúly. A továbbiakban három esettanulmány alapján egyrészt a pénzszerzés különböző módjairól lesz szó, másrészt a hatalomhoz való viszonyról.

A *szerencsejáték* nemcsak egy szórakozási forma, hanem olyan csoportképző tényező is, mely az együtt játszó kiscsoport tagjainak életmódjára, életstílusára, gondolkodásmódjára is hatással van. A *pénzszerzési stratégiák* a rendszeresen jövedelmet szerző diákok nagyobb csoportját jellemzik, akik egymással nem feltétlenül állnak személyesen is kapcsolatban. Egyetemi éveiket és az egyetemi tevékenységekhez való viszonyukat azonban meghatározza jövedelemszerző tevékenységük.

Az érdekérvényesítés lehetőségei szempontjából többféle csoportról beszélhetünk. A HÖK-ösök kiscsoportot alkotnak: interakciókban vannak egymással, közös a HÖK-ön belüli tevékenységük. A HÖK-höz közeliek nem feltétlenül ismerik egymást, de közös bennük, hogy valamilyen közelebbi kapcsolatban vannak a HÖK-ösökkel. Végül a „HÖK-telenek" nagy csoportjába tartoznak mindazok, akik nem HÖK-ösök, és nincsenek is kapcsolatban a HÖK-ösökkel.

1. A pénzszerzés szenvedélyes útja, avagy a szerencsejáték-függők közössége[2]

A következőkben a szerencsejáték függőség által létrejött közösség jellemzésével foglalkozunk. Ahogy majd látni fogjuk, ebben az esetben zárt csoportról van szó. Az esettanulmány módszere a külső szemlélőként végzett résztvevő megfigyelés, melynek során egy hétfős, szerencsejáték-függőség által kialakult egyetemista csoporthoz csatlakoztam. A csoport néhány tagja ismerős volt.

A kizárólag férfiakból álló egyetemista társaságot fiatalos megjelenés jellemezte. A csoport tagjai nem a külsőségek alapján válogatják ismerőseiket, ezek a dolgok nem jelentenek összetartó kapcsot a társaság kialakításában.

Az este folyamán két kaszinóba látogatott el a csoport, ahol kisebb, általában 2-3 fős csoportokra oszlott. Így rohamozták meg a különböző játékgépeket, a kockás géptől kezdve a hagyományos „nyomogatós gépeken" át egészen a kártyás gépekig. A játék közben a nyerőgépekről való illogikus okoskodások természetesen előkelő helyett foglaltak el a témák között, de megbeszélték a napi dolgaikat, eseményeiket is. Mindez jól jelzi, hogy a közös szenvedély egyfajta összekötő kapcsot jelent számukra, és hogy szenvedélyükön túl az egyéb társasági programokat is közösen végzik. Azonban, ahogy közben átnéztem más (szintén hozzájuk tartozó) kiscsoportokhoz, illetve gépekhez, láttam, hogy ez nem általános. A nagyobb függők teljesen a gépre koncentráltak. Csak a játékgépekről beszéltek, vagy síri csendben, csillogó szemekkel játszottak. Tehát a legszenvedélyesebb játékosok, akik nagyobb pénzekkel játszanak, komolyabban veszik a dolgot, és játék közben nem ismernek tréfát. Minden erejükkel a nyerésre koncentrálnak.

A nyerőgépekkel való játék után a rulett-teremben folytatódott az este. Az itt „felszolgáló" hölgyek ismerősként üdvözölték a társaságot. A fiúk egyfajta otthonosságot éreztek a terembe lépve, amit a rulett asztal melletti kényelmes forgó székek, a „baráti" fogadtatás és a kiszolgálás csak tovább erősített.

A rendszeres szerencsejátékozók körében gyakran esik szó a társaságban teljesen elfogadottnak, általánosnak mondható körbetartozásról és ennek mértékéről. A gyorsan „kieső", pénzét felélő, de még játszani akaró „bajtársuknak" zokszó nélkül adnak kölcsön a több pénzzel elinduló, esetleg a nap folyamán nagyobb összeget „leakasztott" játszótársak. Nem volt nehéz megállapítani, hogy ez

[1] *Ezt a részt Balogi Barbara szerkesztette. Az esettanulmányokat Nótin Tamás (1.), Cselószki Ágnes (2.) és Balogi Barbara (3.) készítette.*

[2] *Az esettanulmány Nótin Tamás munkája.*

a fajta körbetartozás elég erős kötődést, kapcsot, de egyben függést is generál a csoporton belül. Azonban ez megnehezíti a játékból, illetve a társaságból való kilépést.

A kaszinók elhagyása után a társaság egy hangulatos kocsmában folytatta estéjét, ahol a rulett asztal hiányából fakadóan több lehetőség nyílt a különböző interakciók megfigyelésére. Kérdések feltevésére, beszélgetésre is több esély volt, mint mikor a játék fogságában csillogó szemekkel játszó profi játékos közelében voltam. A beszélgetések során kiderült, hogy négy fiúnak elváltak a szülei, illetve, hogy öten szerényebb körülmények között élnek. Ők valójában nem engedhetnék meg maguknak ezt az olcsónak nem nevezhető „hóbortot". Az előbb említett 4-5 fő valószínűleg azért kerülhetett közelebbi kapcsolatba a szerencsejátékokkal, mert a korábbi kapcsolataik, az anyagi és a családi egzisztenciájuk a szülők válása következtében megbomlott.

Két személy azonban lényegesen nagyobb anyagi potenciállal rendelkezik, mint a másik öt. De vajon mégis miért vonzza akkor őket is a meggazdagodásnak e nem túl reális útja? A válasz egyrészt a szenvedélyben keresendő, amit egy idő után már nehéz leküzdeni. Másrészről viszont meghatározó tényező a családi háttér. A beszélgetés során kiderült, hogy az illetők szülei és közeli hozzátartozói az év jelentős részét nem Debrecenben töltik. Valamilyen szinten elhanyagolják őket, még ha anyagilag minden lehetséges erejükkel igyekeznek is segíteni nekik. Talán ennek tudható be, hogy más területen igyekeznek társaságot, célokat keresni. A családi háttérre jellemző még, hogy általában egyedülállók a csoport tagjai, azaz az év jelentős részében nincs, vagy egyáltalán nincs tartós párkapcsolatuk.

A családi változó mellett hangsúlyos szerepet kap az egyetem, illetve az arra fordított idő. A hét személyből négy jelenleg passzív féléven van, de a többiek sem igyekeznek az egyetem minél előbbi elvégzéséért. A passzívon lévő hallgatók egyikének sincs állandó munkahelye, sőt, többségük még alkalmi állást sem vállal. Azt állíthatjuk tehát, hogy az iskolai kudarcok, a túl sok szabadidő, illetve a céltalan életszemlélet is „besegített" abba, hogy a játékgép felé fordultak e csoport tagjai. Egyfajta kiteljesedést jelenthet nekik, mikor játszanak és az esetleges nyereménnyel próbálják kompenzálni azokat a – nem feltétlenül anyagi – kudarcokat, melyek az életben érték őket.

A kocsmai beszélgetés azonban jól mutatta, hogy a vizsgált csoport a játéktermen kívül is összetartó közösséget alkot. A számtalan múltbéli történetet, vicces bulis sztorit, közös összejövetelt hallva megerősítették feltételezésemet, miszerint a csoport tagjai számíthatnak egymásra. Nemcsak a szerencsejáték iránti vonzalmuk csillapítására törekszenek egy-egy összejövetelük alkalmával, hanem közös programok is összekötik őket. És bár alapjában a szerencsejátékból származó függés, az említett körbetartozás tartja össze talán leginkább a társaságot, az általuk elmesélt történetek jól illusztrálták, hogy az évek alatt „játszótársakból" igazi baráttá váltak.

2. Pénzszerzési stratégiák az egyetemisták körében[3]

Annak ellenére, hogy az egyetemisták nagy része a bulizást, szórakozást helyezi előtérbe egyetemi évei során, nemcsak a diákok által kedvelt szórakozóhelyek határozzák meg csoportvilágukat. Az egyetemi tanulmányok mellett folytatott munka és a hallgatói önkormányzat ismerete, tehát az érdekérvényesítés is csoportképző tényezők a hallgatók életében.

A következőkben arról kívánunk képet festeni, hogy az egyetemisták milyen jellegű munkát vállalnak az egyetem mellett, milyen gyakran dolgoznak, illetve, hogy akik dolgoznak, miért teszik. A főbb fogalmak tisztázása után az általam készített interjúk segítségével próbálom feltárni és szemléltetni, hogy a diákok milyen módját választják a munkaszerzésnek.

Ahogyan az eddigiekben, itt is különbséget kell tenni nappali és levelezős hallgatók között. A levelezősök az esetek többségében épp azért tanulnak levelező tagozaton, mert mellette állandó munkát végeznek. Az ő esetükben nem arról van szó, hogy az egyetem mellett dolgoznak, hanem arról, hogy a munka mellett tanulnak.

A másik tisztázni való fogalom a „pénzszerzési stratégia" kifejezés. Pénzszerzési stratégia alatt minden olyan tevékenységet értünk, amellyel a hallgató plusz jövedelemre tesz szert úgy, hogy azért ténylegesen erőfeszítéseket kell tennie. A különböző támogatások és juttatások tehát nem tartoznak ide, sőt, még az ösztöndíj sem. Bár az ösztöndíjért

[3] *Az esettanulmányt Cselószki Ágnes készítette.*

megdolgozik a diák, de ez a kötelessége is egyben, és nem tudhatja előre biztosan, hogy munkáját honorálni fogják-e vagy sem. Tehát dolgozni a pénzért dolgozik a diák. Tudja, hogy a következő hónapban megkapja munkájáért a fizetését, ellentétben a tanulással, melynek nem az anyagi javak megszerzése az elsődleges célja.

A dolgozó egyetemisták nem képeznek homogén és zárt csoportot. Az ő esetükben nem beszélhetünk kulturális értelemben csoportról, de még talán szociológiai értelemben is kétséges, hogy csoportot alkotnak-e, mivel nincs úgynevezett „mi" tudatuk, és nincsenek közös meghatározott céljaik.

A tanulmányaikat folytató hallgatók három csoportba sorolhatók. Először is vannak, akik nem dolgoznak, mert a szülőktől kapott pénzből és a támogatásokból, ösztöndíjakból befolyó összeg fedezi minden kiadásukat (vagy azért, mert sok ez a pénz, vagy azért, mert nincsenek nagy igényeik), vagy pedig azért nem tudnak dolgozni, mert teljesen a tanulmányaikra koncentrálnak, és nincs idejük még heti egy-két napot sem dolgozni.

Másodsorban sokan vannak, akik azért dolgoznak, mert nem tudnák az egyetemhez szükséges anyagiakat előteremteni munka nélkül, vagy éppen már az egyetem utáni életre készülnek. Spórolnak, esküvőre gyűjtenek, vagy egyszerűen csak szeretnének levenni egy kis terhet a szüleik válláról. Emellett azonban nem felejtik el kötelességeiket sem, melyek az egyetemista léttel járnak.

A harmadik és egyben legjelentősebb csoportba azok tartoznak, akik hetente járnak bulizni, szórakozni, sőt az sem ritka, hogy hetente többször, kétszer-háromszor is lerészegedésig isszák magukat egy-egy bulizás alkalmával. Ezt az életmódot azonban finanszírozni is kell valamiből, és keveseknek jut még erre is abból, amit az albérlet, illetve kollégium kifizetése mellett a szülőktől kapnak. Így az egyetlen megoldás valamilyen diákmunka vállalása, aminek elvégzéséért esetleg még a gyakorlati órák kihagyását is vállalja a diák.

Mindezek előzményének tekinthetjük az egyetemisták helyzetének az utóbbi évtizedekben bekövetkezett változását. Régen nem mindenkit illetett meg az a megtiszteltetés, hogy egyetemistának vallhatta magát, hogy felvették az egyetemre. Komoly elhatározás és akarat, elszántság szükségeltetett ahhoz, amihez ma még csak átlagosnak sem kell lenni. Az egyetem presztízsértéke akkoriban a maihoz nem fogható nagyságú volt. Mára azonban alapvetővé vált, hogy a fiam, lányom, testvérem, barátom, barátnőm egyetemista. Ezzel pedig az is együtt jár, hogy az egyetemisták jelentős része nem képes megbecsülni, értékelni és kihasználni a lehetőséget, amit kapott. Nagyon sok egyetemista itt eltöltött öt éve csak a szülőktől való szabadság és függetlenség minél nagyobb kihasználásáról szól. Ezek a hallgatók a szemináriumokon általában még megjelennek, az előadásokra viszont már ritkán járnak be. A jegyzeteket a vizsgaidőszakban kérik el azoktól a csoporttársaiktól, akik bejártak az órákra. Így kerül ki az egyetemista a nagyvilágba öt év bulizás után negyedannyi tudással, mint amit megszerezhetett volna.

Azoknak tehát, akik az egyetem mellett dolgoznak, nincsenek olyan attribútumaik, melyek általánosan jellemzőek lennének. Nem mondható el, hogy az egyes nemekhez, életkorúakhoz, szakokhoz, stb. tartozók inkább vállalnak munkát, mint a másik nemhez, korhoz, szakhoz tartozók. Azonban mégis alkotnak egyfajta csoportot az egyetemistákon belül, és körük egyre inkább bővül, ezért érdemes velük komolyabban foglalkozni.

A diákok tehát munkát keresnek, néhányan pedig felismerve ezt iskolaszövetkezeteket alapítottak, nagyban segítve ezzel mind a tanulókat, mind pedig a munkáltatókat. A következőkben ezekről a szövetkezetekről szeretnénk tisztább képet nyújtani, mivel a diákmunka szempontjából igen jelentősek.

Ezek a szövetkezetek nem tekintenek vissza hosszú múltra, ezért róluk leginkább az interneten tájékozódhatunk. Vezetőik maguk is tudják, hogy a diákok, a potenciális munkavállalók is általában az internetről szerzik információikat, ezért jól áttekinthető, egyszerűen kezelhető és nem utolsó sorban informatív weblapokkal rendelkeznek. A honlapokon nem csak a diákoknak nyújtanak kellő tájékoztatást, hanem a cégeknek is, melyek kapcsolatban lépve a szövetkezettel szerződést köthetnek és jelezhetik igényüket a diákmunkásokra.

A szövetkezetek céljait szinte mindegyik weblapon megtalálhatjuk. Egy igen szépen megfogalmazott és összeszedett példa a célokra a következő: *„Célunk, hogy hidat képezzünk a munkavállalók és a munkaadók azon csoportjai között, akik külső kö-*

rülmények miatt egyébként nem, vagy csak rosszabb feltételekkel találnának egymásra. Ezen belül különös figyelmet fordítunk a fiatalok tapasztalatszerzési és elhelyezkedési lehetőségeire. Ehhez olyan minőségi munkaerő-szolgáltatást kell biztosítanunk, ami erkölcsi tartásra és komoly szakmai tudásra épül, és a teljesített szolgáltatásaink egyaránt szolgálják megrendelőink és fiatal munkavállalóink érdekeit." [4]

Van azonban olyan szövetkezet is, melynek elsődleges célja, hogy az egyetemistáknak szakmába vágó munkát biztosítson az egyes cégeknél, hogy elméleti tudásukat mihamarabb hasznosítva szakmai tapasztalatot szerezzenek – melyet ma már szinte minden cég elvár az állásra jelentkezőktől. Ezeknek a munkáknak köszönhetően az egyetemistának a diploma megszerzése után nem kell álláskereséssel bajlódnia, mert a cég, amelynél dolgozott, tárt karokkal várja a gyakorlattal rendelkező ismerős arcot.[5]

Fontos megjegyezni, hogy az ilyen szövetkezetek csak a 17. életévüket betöltött diákokat közvetítik ki, valamint, hogy a 18 év alatti fiatalok nem dolgozhatnak éjszaka. A munkavállaló és a szövetkezet szerződést kötnek, valamint a diák egyszeri belépési díjat fizet, amit vagy a belépéskor fizet ki készpénzben, vagy az első munkabéréből vonják le. Az esetek többségében országos kiterjesztésű szövetkezetekről van szó, melyek több tízezer taggal rendelkeznek. Ezeknek legalább a fele egyetemista.

Nem esett még szó a munkalehetőségekről, melyek között a diákok válogathatnak. Itt nincs lehetőség arra, hogy minden munkalehetőséget bemutassak, így csupán felsorolásszerűen említek meg néhányat a kínálkozó lehetőségek közül. Íme néhány: polcszerviz, árufeltöltés, szórólapozás, piackutatási tevékenységek, hostess, tolmácsolás, fordítás, idegenvezetés, adatrögzítés, adminisztratív munkák, borítékolás. Mindezek mellett az egyes szövetkezetek kifejezetten szakmai célú munkákat is kínálnak, úgymint programozás, IT support; rendszergazda; honlap-fejlesztés, WEB üzemeltetés, karbantartás.

Tehát, ahogy a világban és az élet minden területén átrendeződtek az értékek, úgy az egyetemista életmód is igencsak megváltozott. Az anyagi javak felértékelődtek, értékét mára már egyre nehezebb követni és megfelelni neki. A fiatalok életében még fontosabb szerepet játszik a divat, a stílus. Náluk már nemcsak az a lényeg, hogy legyen, hanem hogy minél újabb, minél modernebb legyen az adott eszköz, ruha, stílus, egyszóval bármi, ami a külsőségeket jelképezi. Ezt azonban fedezni is kell valamiből. A fiatal, aki mindenhol a külsőségekkel szembeni magas elvárásokkal találkozik, inkább elmegy hetente többször dolgozni – akár éjszaka is –, csak, hogy tudja tartani a társaival a szintet. A középiskolásokra még inkább ez a fajta magatartás jellemző. Számukra még nem fontos a takarékoskodás, a spórolás, a gyűjtögetés, mert tudják, hogy még évekig otthon lesznek. Az egyetemistáknál az ilyen felfogás már kevésbé jellemző. Köztük már sokan vannak, akik teljesen külön élnek szüleiktől, egy forintot sem kapnak otthonról, vagy, ha esetleg még otthon élnek, tudják, hogy az egyetem végeztével – ami tőlük már nem áll olyan távol – elkezdik saját életüket, aminek nem szeretnének üres zsebbel nekivágni. Az egyetem mellett próbálnak találni alkalmat arra, hogy néha elmenjenek dolgozni és minden hónapban tenni egy keveset a „jövő perselyébe".

A fentebb leírt ismeretek bővítésére 12 interjút készítettem, melyek elemzésével még teljesebb képet szeretnék nyújtani a „pénzszerző egyetemisták" stratégiáiról. Az interjúk során problémát okozott, hogy az alanyok öntudatlanul meg akartak felelni az elvárásoknak, valamint a kérdezőnek is. Ez az anyagiakra vonatkozó témában még inkább felerősödik, és lehetséges, hogy nem minden kérdésre válaszoltak őszintén alanyaim, mert nem akartak „szégyenben maradni" a kérdező előtt.

Az interjúban mindenek ellőtt fontosnak tartottam megkérdezni, hogy anyagi szempontból hogyan ítélik meg a családjuk helyzetét. Megkértem őket, hogy családjukat egy ötfokú skálán helyezzék el, ahol az egyes jelenti a legszegényebbet, az ötös a leggazdagabbat. A megadott válaszok 1,5-től 4-ig terjedtek. Ezekből az értékekből azonban csak egy-egy volt. Az esetek többségében a hármast választották, tehát úgy érzik, hogy családjuk anyagi szempontból a középosztályhoz tartozik. Ez az eredmény azonban valószínűleg a fentebb említeteknek „köszönhető", tehát hogy senki sem szeretne rossz színben feltűnni sem azáltal, hogy túl jónak, sem azáltal, hogy túl rossznak ítéli meg családja anyagi helyzetét.

[4] *www.furgediak.hu*

[5] *http://www.schonherz.hu/disz/index.php?page=aboutus_student*

A tizenkét interjúalany egyharmada a *nem dolgozók* csoportjába tartozik. A négy nem dolgozó közül hárman több mint 40.000 forintból gazdálkodnak havonta, aminek jelentős részét két esetben a szülőktől kapják, egy esetben pedig fele-fele arányban a szülőktől és az egyetemtől/államtól támogatások formájában. Így ők azért nem vállalnak az egyetem mellett semmilyen munkát, mert tökéletesen tudnak gazdálkodni a rendelkezésre álló pénzzel, köszönhetően valószínűleg annak is, hogy havonta csupán egyszer-kétszer járnak el bulizni. Egy alany volt, aki a nem dolgozók másik csoportját képviselte, melybe azok tartoznak, akik százszázalékosan az egyetemi tanulmányaikra összpontosítanak, és emellett nincs idejük még részmunkaidős állásra sem, habár szükségük lenne a plusz jövedelemre. Ez a diák sem jár havi két alkalomnál többször bulizni, és nincsenek extra igényei, azonban az előbbi három alanytól eltérően ő csak 25.000 Ft-ból tud gazdálkodni, melyből ki kell fizetnie a kollégiumi díjat, a különórákat és sok esetben a ruhákat is magának vásárolja. Emiatt, habár fontosnak érzi, hogy legyen egy kis megtakarítása, amihez a nehezebb időkben, vagy esetleg baj esetén nyúlhat, nem tud félretenni. Így inkább meggondolja, hogy mire költi a rendelkezésre álló pénzt, de nem megy el dolgozni, mert tanulmányait mindennél előbbre valónak tartja.

Az önmagáért, illetve szüleiért dolgozó csoportot az jellemzi, hogy dolgoznak ugyan, de vagy azért, mert a helyzet, az élet rákényszeríti őket, ugyanis pénz nélkül nem tudnák egyetemi tanulmányaikat fedezni, vagy egyfajta önállóságra törekednek, vagy pedig szüleik válláról szeretnék a terhek egy részét levenni. Öten tartoztak ebbe a kategóriába. Hárman nem kapnak szüleiktől semmilyen anyagi támogatást, de egy alany ki is emelte, hogy azért, mert nem kér. Ebben is visszatükröződik, hogy a pénzkeresést az önállóságra vágyás motiválja. Ketten kapnak otthonról is pénzt, sőt, az egyik diák még a nagyszüleitől is kap havonta 20.000 forintot.

Az, hogy a szorgalmi időszakban hol laknak, teljesen változó. Van, aki otthon, van, aki kollégiumban, és van, aki albérletben. Azonban az utóbbi kettőt a diákok minden esetben maguk finanszírozzák. Mindenképp jelez valamit, hogy bulizni egyikőjük sem jár heti egynél többször. Ezt a választ is csak egy ember adta. A többiek havonta egyszer, maximum kétszer mennek el. Ezek a fiatalok (egyet kivéve) vagy önálló időbeosztásban dolgoznak (fordítás), vagy pedig hetente maximum két alkalommal, de akkor sem nyolc órát, hanem alkalmanként öt-öt órát. Azonban olyan is volt, aki csak nyáron dolgozik. Így róluk elmondható, hogy megtalálták az egyetem és a munka közti egészséges egyensúlyt, nem hanyagolva el tanulmányaikat sem. Egy diák volt, aki mindennap dolgozik, ő azonban a szakmájában teszi mindezt, és mint ahogy az interjújából kiderült, tanulmányai végeztével ugyanennél a cégnél fog főállásban dolgozni. Hozzá kell tenni, hogy ez a fiatal már teljes önállóságban él a szüleitől függetlenül, így minden kiadását önmagának fedezi.

Négy diák említette, hogy rendelkezik valamiféle megtakarítással, vagy azért, mert lakásra vagy esküvőre gyűjtenek, vagy, mert saját erőből szeretnék elkezdeni önálló életüket, vagy azért, mert *„mindig adódnak váratlan kiadásaim, és ha nincs megtakarításom, nem biztos, hogy kapok a szüleimtől"* (Betti, 20 éves lány). Egy diák volt csupán, akinek nincsenek megtakarításai, de nem azért, mert önmagára költi: *„Fontosnak tartanám, mert kell egy kis tőke ahhoz, hogy az ember el tudjon indulni a saját útján, tudjon lakást venni, vagy albérletbe menni, ha el akar költözni a szüleitől. Azonban nálunk én is próbálok itthon segíteni, beszállni a rezsibe is, mert szüleimnek nem valami sok a nyugdíja. Ezért nem tudok megtakarítani."* (Edit, 23éves lány)

Négyen regisztrált tagjai valamelyik iskolaszövetkezetnek, de közülük csupán ketten dolgoznak ennek keretein belül. Jól látható tehát, hogy ezeknek a diákoknak elsősorban nem azért fontos, hogy dolgozzanak, mert sokat költekeznek, hanem azért, mert vagy már önálló életet élnek, vagy tervezik, és arra gyűjtenek. Természetesen ez a csoport is jár szórakozni, de a pénzük nagy részét nem erre költik, hanem azokra a dolgokra, amelyek a mindennapi élethez elengedhetetlenek.

A legjelentősebb csoport, tehát a *szórakozásért, bulizásért dolgozó csoport* legfőbb jellemzője, hogy bár az ebbe tartozók kapnak otthonról segítséget vagy az egyetemtől ösztöndíjat, illetve egyéb támogatásokat, esetleg mindkettőt (otthonról és az egyetemről is), azonban olyan – nem alapvető – igényeik vannak, melyeket ebből nem tudnak fedezni, ezért el kell dolgozniuk.

Az interjúalanyok között volt olyan, aki nagy valószínűséggel az önállóságát akkor is fenn tudná tartani, ha nem dolgozna ennyit, hanem az előadásokra járna be. Azonban neki fontosabb, hogy saját

igényeit ki tudja elégíteni, ezért inkább kihagy egy-két előadást, és megkeresi helyette a számára szükséges pénzt.

További két, ugyanebbe a csoportba sorolható interjúalany is kollégiumban lakik a szorgalmi időszak alatt. Egyikőjük csak a támogatásokra és saját keresetére számíthat, azonban még így is több pénzből gazdálkodik, mint az, aki kap havonta 10.000 forintot a szüleitől, valamint támogatást is, azonban utóbbinak az összege nem haladja meg az 5.000 forintot. Egyikőjük bulizásra, a másik pedig ruhákra költi el a legtöbb pénzét.

Fontos megemlíteni, hogy hármójuk közül csupán egyikőjüknek van megtakarítása, neki is csak egy kevés. A másik két ember egyik hónapról a másikra él. Ketten regisztrált tagjai valamely iskolaszövetkezetnek, azonban csak egyikőjük dolgozik ennek keretein belül. A másik két alany közül az egyik bolti eladó (heti öt alkalommal négy órában), a másik pedig a vérellátó központban segédkezik (havi 2 alkalommal 8 órában).

A fentiekben tehát mindhárom típusra láthattunk példát, bár a köztük lévő határok néha elmosódni látszanak. Ugyanis volt olyan interjúalany, aki nem kap semmilyen támogatást és a szüleitől sem zsebpénzt, mindent önmagának keres meg, így a második csoportba kellene őt sorolnunk. Azonban egyértelmű, hogy számára a vásárlási igényeinek kielégítése az elsődleges szempont, nem a jövőjére gyűjt, nincs megtakarítása. Így ahelyett, hogy áttennénk őt a második kategóriába, inkább kitágítjuk az elsőt, és azt állítjuk, hogy az első csoportba tartozók nem feltétlenül kapnak a szüleiktől és az egyetemtől/államtól pénzt, azonban mindenképp jellemzi őket az, hogy gyakran járnak bulizni, vagy extra igényeik vannak (az átlagosnál gyakoribb vásárlás), nem készülnek a jövőre, és egyetemi tanulmányaikat sem veszik olyan komolyan, mint a másik két csoport tagjai. Tehát az egyes csoportokról való kép megalkotásakor nyitottnak kell lennünk.

Jól látható tehát, hogy ma már természetes, ha egy diák dolgozik. Sok esetben kényszermegoldásról van szó, mellyel a szülőket is nagyban segítik. Azonban fontos lenne, hogy megtalálják az egészséges egyensúlyt tanulás és munka között, mert az egyetemen a tanulás kell, hogy az elsődleges legyen. A diploma megszerzése után egész hátralévő életükben dolgozhatnak még. Arra azonban már minden bizonnyal nem lesz többé lehetőségük (hacsak nem nyugdíjas korukban), hogy nappali tagozatosként a hét majd' minden napján csak a tanulásra fókuszáljanak.

3. Az érdekérvényesítés lehetőségeinek csoportképző ereje[6]

A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatóit három csoportba lehet sorolni a Hallgatói Önkormányzat tagjaival való kapcsolatuk alapján. Külön csoportot alkotnak a Hallgatói Önkormányzat tagjai, közismert néven a HÖK-ösök. Beszélhetünk egy HÖK-közeli rétegről, akik kapcsolatban állnak a Hallgatói Önkormányzat valamely tagjával, illetve vannak azok a hallgatók, akik nem rendelkeznek ezzel a fajta kapcsolati tőkével. Őket nem túl találóan HÖK-teleneknek nevezzük a továbbiakban.

A Hallgatói Önkormányzat formális csoportként definiálható, mivel szervezeti szabályok határozzák meg működését. A felsőoktatási törvény szerint a Hallgatói Önkormányzatnak a felsőoktatási intézmény minden beiratkozott hallgatója tagja, függetlenül attól, hogy tanulmányait milyen oktatási formában végzi. A hallgatói önkormányzat tisztségviselőit és képviselőit a hallgatók választják meg, ennek során minden hallgató választó, illetve választható.

A Hallgatói Önkormányzat egyetemi és kari szintre tagolódik, de minden esetben jelentős teret szentelnek az egyetemen működő kulturális szerveződéseknek, hallgatói szervezetek támogatásának. Feladataik közé tartozik a hallgatók anyagi és szociális problémáinak kezelése. Fontos tevékenységi körük továbbá a kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás az ország más felsőoktatási intézményeivel. A Bölcsészettudományi Kar Hallgatói Önkormányzata 15 fős, és minden képviselőnek saját feladatköre van.[7]

A HÖK-ösök rengeteg közös rendezvény megszervezésében és számos közösséget építő programban vesznek részt. Ezek során lehetőségük van társaik közelebbi megismerésére és barátságok kötésére. Tehát ahogy az informális csoportban, úgy itt is dominálnak a személyes kapcsolatok, szimpátiák és közös érdekek (Andorka 2006).

[6] *Az esettanulmányt Balogi Barbara készítette.*

[7] *http://hok.btk.unideb.hu/?page_id=19/*

A Hallgatói Önkormányzaton belül, mint formális csoportban jellemző a csoporttagok helyzetének differenciálódása, és fennáll egy presztízshierarchia kialakulásának lehetősége. A HÖK-nek van elnöke, vannak alelnökei, az elnök munkáját pályázati, illetve sportügyvivők, irodavezetők segítik. Ezen pozíciók alapján beszélhetünk a HÖK tagjainak státusáról. A pozíciók megszerzésének eszközeiben nagy súlyt képvisel a helyi közéletben való részvétel, a mozgalmi munka, a politikai elismerés megszerzésére alkalmas tevékenység (Andorka 2006).

A HÖK elsősorban a hallgatók érdekeit képviseli, rajta keresztül valósulhat meg az egyetemisták érdekeinek érvényesítése. Érdekképviseletről akkor beszélünk, ha egy beazonosítható kör felhatalmazása alapján végeznek érdekvédelmi munkát, melynek célja a felhatalmazás teljesítése.[8] A HÖK feladatai közé tartozik továbbá a diákélet változatosságáról való gondoskodás, tehát a diákság képviseletén kívül a szakestek és egyéb szórakozást ígérő rendezvények szervezése. Azonban nem szabad megfeledkezni a különböző ösztöndíjak, pályázatok, támogatások, kollégiumi férőhelyek elbírálásáról sem. Az ezekről való döntés szintén a HÖK kezében van.

Tapasztalataim azt mutatják, hogy a debreceni egyetemisták nagy része nincs megelégedve az őket (elvileg) képviselő Hallgatói Önkormányzat munkájával, illetve a különböző ügyintézések folyamatának módszereivel. A HÖK nem képviseli megfelelően a hallgatók érdekeit, és ez többször okoz feszültséget az egyetemisták életében. Csoporttársaimmal azt vettük észre, hogy azok a diákok, akik ismeretségben állnak a HÖK valamely munkatársával, sokkal könnyebben tudják érdekeiket érvényesíteni, mint az ezekkel a kapcsolatokkal nem rendelkező hallgatók többsége.

Már Bourdieu is megfogalmazta, hogy a társadalom szereplői között létrejövő kapcsolatok hasznosítható tényezőt, erőforrást jelentenek az egyén életében. A szerző szerint: *„A kapcsolatháló olyan beruházási stratégiák terméke, amelyek társadalmi kapcsolatok megteremtésére és fenntartására irányulnak, amelyek pedig előbb-utóbb közvetlen haszonnal kecsegtetnek és a kapcsolattartás folyamán az esetleges lekötelezettségek tovább növelik valakinek a tőkéjét"* (Bourdieu 1988).

Coleman is arról ír, hogy egy társadalmi struktúrában a társadalmi tőke megkönnyíti a struktúrán belül a cselekvők bizonyos cselekedeteit, és hozzáteszi, hogy „a társadalmi tőke lehetővé teszi bizonyos, máskülönben elérhetetlen célok megvalósulását" (Coleman 1998).

Tehát az említett három csoport, vagyis a HÖK-ösök, a HÖK-közeliek és a HÖK-telenek nem túl harmonikus rendszerbe illeszkedve egészítik ki és segítik egymást. Az alá-, fölé- és mellérendelő szituációk erősen érzékelhetők, annak ellenére, hogy a HÖK tagjai is egyetemisták. Nem áll fenn a közös célokhoz, együttes tevékenységformákhoz való közös viszony.

A HÖK-ösök és a HÖK-telenek megkülönböztetése eleve kizárja az empátiát. Ezáltal kialakul egy árok, amely elválasztja a két csoportot egymástól. Ezen az árkon keresztül bármit gondolhatnak a HÖK-ösökről a HÖK-telenek, de ha kialakul egy negatív elfogultság egy csoporttal szemben, kevésbé vehetők észre a pozitív jellemzők. Vagyis kialakulhat a HÖK-kel szembeni előítélet, ami azt jelenti, hogy valaki elegendő információ vagy tapasztalat nélkül előre eldönti, hogyan viszonyul a másikhoz, és biztos abban, hogy helyes az értékítélete. A HÖK-telenek ebben az esetben hajlamosak lesznek belekapaszkodni bármibe, ami megerősíti őket kialakított előítéletükben, és figyelmen kívül hagyják azt, ami ezt megcáfolná (Csóti 2006). Pedig egy kapcsolati rendszer minőségét az határozza meg, hogy mennyire állnak közel egymáshoz a csoportok. Két csoport között akkor támad konfliktus, mikor nézeteik vagy szándékaik ellentétesek. A megfelelő lépés ilyenkor valamiféle kompromisszum keresése, amivel mindkét fél nyerhet valamit és elégedett lehet a végeredménnyel (Goleman 2008).

Azonban úgy tűnik, hogy bármiféle konfliktusnak a nyilvánosságra kerülése nem lehetséges az egyetemi életben. Ilyen helyzetben egy adott konfliktus azért is végigvihetetlen, mert már felbukkanásakor az eltűnésén fáradoznak, mégpedig azoknak a szervezeteknek a vezetői, amelyek e konfliktusok megoldására lennének hivatva. Tapasztalatok szerint ez a módszer jellemző a Hallgatói Önkormányzat munkájára is.

Dolgozatom elméleti részének empirikus alátámasztására hat interjút készítettem. Célom az volt, hogy feltárjam, hogyan vélekednek a BTK hallgatói

[8] *www.emla.hu/nosza/konf2_memos/erdekerv.doc*

a HÖK tevékenységéről, és mennyire ismerik annak folyamatait és feladatait. Az elemzés során az anonimitás szabályának megfelelően nem valódi neveket használtam. A mellettük feltüntetett HK, illetve HT jelzések mutatják, hogy a válaszadó HÖK-közeli (HK) vagy HÖK-telen (HT), tehát hogy rendelkezik-e HÖK-ös ismeretséggel vagy sem.

Interjúalanyaim mindegyike 21 és 23 év közötti, a bölcsészettudományi kar eltérő szakjain tanuló harmadéves hallgató volt. HÖK-közeli interjúalanyaim nők voltak, a HÖK-telen alanyok között pedig egy férfi volt.

Az általános adatok lekérdezése után a HÖK tevékenységével kapcsolatban tettem fel kérdéseket. Elsősorban az érdekelt, hogy tisztában vannak-e a HÖK vezetőségének kilétével, tehát ismerik-e (legalábbis névről) a Hallgatói Önkormányzat elnökét.

A HÖK-közeli válaszadók közül mindenki meg tudta nevezni a HÖK jelenlegi vezetőjét, Körösparti Pétert. A HÖK-telen interjúalanyok közül csak tudta ezt az információt. Vagyis valószínű, hogy azok a hallgatók, akik rendelkeznek HÖK-ös kapcsolattal, jobban ismerik a szervezet működését és több információval rendelkeznek működéséről. Azonban nem lehet kizárni azt sem, hogy ennek oka a véletlenszerűen kiválasztott válaszadók általános tájékozottsága, illetve tájékozatlansága volt.

A HÖK feladataival kapcsolatos kérdésre a három HÖK-közeli és a három HÖK-telen interjúalany is belefoglalta válaszába a hallgatói érdekképviseletet, tehát a diákok érdekeinek érvényesítését. A három HÖK-telen interjúalany mindegyike említette a különböző egyetemi napok, bálok, tehát a zenés-táncos rendezvények szervezését, illetve szintén a HÖK-telenek közül ketten a feladatok közé sorolták a szociális támogatás és a különböző hallgatói juttatások elbírálását is. A HÖK-ös interjúalanyok közül csak egy említette a különböző hallgatói programok szervezését, ahogyan ezt az alábbi idézet is tükrözi. *„Én úgy gondolom, hogy bár a HÖK azért jött létre, hogy a hallgatók érdekeinek képviselője legyen, nem szabad elfelejteni a rengeteg programot, ami már többször megrendezésre került. A gólyabálok, sörsátras bulik, különböző előadások. A HÖK feladata az egyetemi élet felpezsdítése is."* (Zsóka-HK)

A hat interjúalany mindegyike tisztában volt azzal, hogy a HÖK-nek rendezvényszervezési kötelessége van, azonban csak két HÖK-telen válaszadó említette meg a hallgatók anyagi támogatásával kapcsolatban ellátandó feladatkört. Úgy gondolom, hogy főleg azok az egyetemisták ismerhetik ezt a tevékenységkört, akiknek már szükségük volt ilyen fajta támogatásra, míg a legtöbb hallgató gyakran előtérbe helyezi az állandó bulizást és szórakozási lehetőségeket az egyetem évek alatt.

Arra a kérdésre, miszerint tapasztalataik szerint megfelelően látja-e el a HÖK az említett feladatokat, megoszlottak a vélemények. Az egyik válaszadó arra utalt, hogy azokat az egyetemistákat, akiknek van kapcsolatuk HÖK-ös hallgatókkal, valószínűleg előnyben részesítik. Kitti szerint: *„Részben megfelelően látja el, bár néha talán az ismerősök több segítséget kapnak, mint akinek nincs HÖK-ös ismerőse."* (Kitti-HK)

Két HÖK-telen válaszadó is úgy gondolta, hogy a HÖK nem megfelelően látja el feladatait. Egyikük példát is említett erre: *„Amikor például az alaptámogatással kapcsolatban menten hozzájuk, hogy információt kérjek arról, hogy hogyan kell igényelni, azt sem tudták, hogy mi az, és küldtek egyik helyről a másikra. Pedig ez jogszabály szerint le van írva, hogy az alaptámogatás mikortól és kinek adható. Mondjuk ez általában elmondható a TO-ról is (Tanulmányi osztály), hogy ők se tudnak szinte soha semmit, és a hallgatókat ide-oda küldözgetik."* (Anna-HT)

A HÖK legfőbb feladatával, az érdekképviselettel kapcsolatban a HÖK-közeli interjúalanyok közül ketten is kiemelték, hogy a hallgatók érdekképviselete csak elméletben valósul meg. Mindketten utaltak arra, hogy a tagok csak saját maguk számára szeretnének hasznot húzni és nem foglalkoznak azokkal az egyetemistákkal, akikkel valóban kellene. Ahogyan ezt az alábbi gondolatok is példázzák: *„Elvileg érdekképviseleti szervezet, de én a 3 év alatt nem hallottam a tüntetéseken kívül, hogy felléptek volna a hallgatók vagy egy hallgató érdekeiben is. A saját érdekeiket viszont a HÖK-ön belül tökéletesen kielégítik. Itt a nyaralásokra gondolok például."* (Zsóka-HK) Egy másik vélemény: *„Érdekképviseleti szervezet kellene, hogy legyen, tehát hivatalosan igen, de a gyakorlat és elmélet között szakadék húzódik, mert amit eddig tapasztaltam, az a HÖK tagok érdekein kívül nem sokat jelent. A kapcsolati tőkének van a legnagyobb szerepe, holott ilyen pozíciókban ennek helye sem kellene, hogy legyen."* (Bori-HK)

A másik két HÖK-telen válaszadó az egyik HÖK-közeli alany (Bori) véleményéhez hasonlóan nyilatkozott. Szerintük is csak elméletben valósul

meg a hallgatók érdekképviselete, és a HÖK-ösök leginkább csak saját céljaik eléréséért tesznek valamit. Az ezzel kapcsolatban elmondottakból idéznék az alábbiakban: *„Nem vettem észre az egyetemen töltött három év alatt, hogy a hallgatók érdekeit képviselné. Inkább csak a HÖK tagok érdekeit."* (Eszter-HT) *„Érdekképviseleti, mert elvileg részt vesznek azokban a szervezetekben, amiket említettem, de mi ebből igazából nem sokat érzékelünk. Vagyis ez nem látványos."* (Anna-HT)

A másik két HÖK-telen válaszadó közül viszont az egyik egyenesen felsőbbrendű hallgatóknak nevezte a HÖK-ösöket, akik szerinte úgy gondolják, hogy az „átlagos" hallgatók felett állnak: *„Felsőbbrendű hallgatóknak képzelik magukat. Szerintem nagyon fent hordják az orrukat."* (Eszter-HT)

A HÖK-telen válaszadók egységesen azt gondolták, hogy nincsen olyan hivatalos nyilvános fórum, ahol jelezni lehetne az esetleges negatív észrevételeket a Hallgatói Önkormányzattal kapcsolatban. Az interjúalanyok közül összesen öt fő vélekedett ugyanúgy erről a kérdésről.

Azzal a kérdésemmel kapcsolatban, hogy milyen pozitív, illetve negatív eseményt tudnak a Hallgatói Önkormányzat munkájához társítani, nem voltak nagy eltérések. Mind a HÖK-közeli, mind a HÖK-telen hallgatók szerint pozitív eseménynek felelnek meg a különböző bálok, egyetemi napok, koncertek, tehát a különböző szórakozási lehetőségek. *„Én nagyon szeretem, amikor tavasszal minden héten szakhetet tartanak valahol, és nagyon sok koncert meg buli van szinte mindig ilyenkor. Ezekre amikor csak tudok, elmegyek. Ezek a legjobb bulik szerintem az évben és úgy tudom, ezeknek a szervezésében is nagy szerepe van a HÖK-nek."* (Zsóka-HK)

Negatív eseményként egy HÖK-közeli válaszadó említette a politikai döntéshozatalt, viszont érdekes, hogy a HÖK-telen válaszadók közül kettő semmilyen negatív eseményt nem tudott mondani, ami a HÖK nevéhez lenne köthető. Annak ellenére, hogy a korábbi kérdésekre adott válaszok alapján legtöbbször negatív megnyilvánulásokat tapasztalhattunk.

Mindhárom HÖK-közeli válaszadó azt mondta, hogy még nem kért segítséget HÖK-ös ismerősétől, bár az egyik interjúalany szerint lehetséges, hogy élni fog ilyen lehetőséggel a későbbiekben. *„Még nem kértem soha semmit, de eddig nem is volt rá szükségem. Viszont ha úgy alakul, lehet, hogy nem utasítanám vissza a segítséget. Más is csinál ilyet, nem hiszem, hogy meglepődnének."* (Bori-HK) Kitti említést is tett egy ilyen esetről, amikor egyik ismerőse fordult HÖK-ös barátjához. Kitti válasza ebben az esetben sem bírálta felül a HÖK-ösöket. *„Én még nem fordultam hozzá ilyen ügyben, de van olyan ismerősöm, akinek az érdekében közbenjártak. De akkor sem én kértem őket erre, hanem az ismerősöm. De amúgy azt hiszem, az ő kérése indokolt volt, csak bebiztosította magát. Szerintem anélkül is kapott volna támogatást."* (Kitti-HK)

Ezután arra kértem az interjúalanyokat, hogy említsenek olyan további eseteket, amikor a Hallgatói Önkormányzat előnyben részesített valakit csak azért, mert ismerte az illetőt. A HÖK-közeliek közül ketten is tudtak ilyen példát mondani, melyek közül az egyiket idézem: *„Igaz, csak hallomásból, de tudok ilyet. A szobatársam mondta, hogy egy HÖK-tag ismerősének 3,5 volt az átlaga, de amikor kollégiumi férőhelyről kellett dönteni, az átlagot egyszerűen átírták 4,5-re, csak azért, hogy kollégista lehessen."* (Bori-HK)

A HÖK-telen interjúalanyok közül is ketten gondolták úgy, hogy előnyt élvezhetnek, akiknek van HÖK-ös ismerősük. Konkrét esetet nem tudtak megnevezni, de a kollégiumba való bejutással kapcsolatban lehet szerintük a legtöbb ilyen példa. A HÖK-közeliek közül senki sem gondolta úgy, hogy helyes lenne az ilyesfajta eljárás, tehát amikor HÖK-tagok előnyben részesítik valamelyik ismerősüket. Ugyanakkor az egyik válaszadó kitért rá, hogy Magyarországon általában minden ember kihasználja, ha valaki könnyebbé tudja tenni a dolgát egy bizonyos ügy intézésében. És be kell látnunk, természetes dolog, ha segítséget kérünk olyan valakitől, aki valóban kompetens egy adott témában. Csak kérdés, hogy mennyire vesszük figyelembe, hogy ezáltal másoknak nagy nehézséget okozhatunk. *„A magyar realitások talaján maradva, sajnos, sok ügyet sokkal-sokkal könnyebb elintézni, ha vannak ismerősök, akik megsürgetik a dolgokat, vagy legalább tudod, hogy odafigyelnek a kérelmedre, ügyedre."* (Kitti-HK)

A HÖK-telenek véleménye az ilyesfajta pozitív diszkriminációról egyhangúan elítélő volt. Mind a három válaszadó, akinek nincs HÖK-ös ismerőse, negatívan véleményezte az ilyen viselkedést és nem

tetszését fejezte ki ezzel kapcsolatban. *„Ha ilyet csinálnak, az negatív diszkrimináció. A valóban rászorult hallgatóktól elveszik a szociális segítségnyújtási lehetőségeket."* (Eszter-HT) *„Ez nem elfogadható dolog. Pont az ő feladatuk lenne minden egyes hallgató érdekének a képviselete. Nem tehetnek különbséget senki közt, hiszen az diszkrimináció. Elítélem, ha valaki ilyet tesz."* (Anna-HT) *„Ha ilyet megtudnék, kivenném a HÖK-ből és lehet, hogy az egyetemen nyilvánosságra hoznám, hogy mindenki megtudja, hogy mit csinált."* (Zoli-HT)

A HÖK-ös ismeretséggel nem rendelkező válaszadók úgy gondolták, ha elítélik a HÖK-tagok diszkrimináló viselkedését, akkor nekik sincs joguk ilyen folyamatokban részt venni, és másoknak hátrányt okozni saját céljaik elérése érdekében. Vagyis a HÖK-közeliek és a HÖK-telenek véleménye erről a kérdésről teljesen ellentétes volt.

Tehát az interjúk alapján azt állapítottam meg, hogy azok, akiknek van HÖK-ös ismerősük, változóan ítélik meg a HÖK-öt. Személyes tapasztalataik és a HÖK-ös ismerősüktől hallott információk alapján viszonylag tájékozottak a Hallgatói Önkormányzat munkájáról.

A HÖK-ös ismerőssel nem rendelkező hallgatók véleménye a Hallgatói Önkormányzatról a legtöbb esetben negatív, annak ellenére, hogy ők kevésbé ismerik a szervezet felépítését, működési folyamatait. Ezek a hallgatók korruptnak, a hatalmukkal kereskedőknek gondolták a HÖK tagjait, akik bármit megtehetnek, mivel szerintük a nyilvános ellenőrzés mechanizmusai nem megfelelően működnek. Mivel azonban a HÖK-telen válaszadók csak kevés esetben rendelkeztek személyes tapasztalattal a HÖK tényleges munkáját illetően, lehetséges, hogy sokszor csak az információ hiánya vezeti hátrányhoz az említett egyetemistákat, nem pedig a HÖK-ösök diszkriminatív viselkedése.

A kutatásban felhasznált irodalom

Agárdi, Péter (1986):
Művészet és közösség,
Budapest, Múzsák Közművelődési Kiadó

Albert Fruzsina – Dávid Beáta (2007):
Embert barátjáról. A barátság szociológiája.
Budapest, Századvég Kiadó

Andorka Rudolf (2006):
Bevezetés a szociológiába.
Budapest, Osiris Kiadó

Bourdieu, Pierre (1998):
Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke.
In (Lengyel György – Szántó Zoltán szerk.):
Tőkefajták. A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája.
Budapest, Aula Kiadó 155–176.

Cohen, Albert K. (1976):
A szubkultúrák általános elmélete.
In (Huszár Tibor és Sükösd Mátyás szerk.):
Ifjúságszociológia.
Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Coleman, J. S. (1998):
Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke.
In (Lengyel György – Szántó Zoltán szerk.):
Tőkefajták. A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája.
Budapest, Aula Kiadó 11–43.

Csóti Marianna (2006): Te és a többiek. A társas kapcsolatok építésének praktikái. Budapest, Pro Die Kiadó

Gans, Herbert J. (2003):
Népszerű kultúra és magaskultúra.
In (Wessely Anna szerk.):
A kultúra szociológiája,
Budapest, Osiris – Láthatatlan Kollégium, 118–142.

Gergely Orsolya (2004):
„Lakásból otthont." Kolozsvári egyetemisták lakásmintái.
Web Szociológiai folyóirat, 2. szám, 39-46.

Girán János – Ligeti György (2000):
Szociológiai alapismeretek.
Pécs, Comenius Bt.

Goleman, Daniel (2008):
Társas intelligencia. Az emberi kapcsolatok új tudománya:
Budapest, Nyitott Könyvműhely

Kacsuk Zoltán (2005):
Szubkultúrák, poszt-szubkultúrák és neo-törzsek. A (látványos) ifjúsági (szub)kultúrák brit kutatásának legújabb hulláma.
Replika 53. szám, 91–110.

Kalmár Magda – Lendvainé Aba Ildikó (1975):
Társas kapcsolatok mikroszkóp alatt.
Budapest, Tankönyvkiadó

Parkin, Frank (1971):
Class Inequality and Political Order.
New York, Praeger.

Rosta Gergely (2002):
Ifjúság és vallás. In (Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László szerk):
Ifjúság 2000. Tanulmányok I.
Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 220–239.

Rosta Gergely (2007):
A magyarországi vallási változás életkori aspektusai.
In (Hegedűs Rita, Révay Edit szerk.):
Úton... – Tanulmányok Tomka Miklós tiszteletére.
Szeged, SZTE BTK Vallástudományi Tanszék, 297–311. (A cikk internetes elérhetősége: http://www.faludiakademia.hu/?m=3&am=29%20-%2013k, utolsó látogatás: 2009-09-03)

Szapu Magda (2002):
A zűrkorszak gyermekei. Mai ifjúsági csoportkultúrák.
Budapest, Századvég Kiadó

Taylor, R. L. (1994):
Subcultures and Countercultures.
In: R. E. Asher, J. M. Y. Simpson (eds.),
The Encyclopedia of Language and Linguistics.
Volume 8. Oxford, New York, Seoul, Tokyo, Pergamon Press. 4385–4390. Magyarul:
Taylor, R. L. (2002):
Szubkultúrák és ellenkultúrák.
In (Várnai Judit Szilvia – Kis Tamás szerk.):
A szlengkutatás 111 éve. Szlengkutatás 4. sz.
Debrecen, 361–73.

Vitányi Iván (1997):
A magyar társadalom kulturális állapota.
Budapest, Maecenas

Wessely Anna (1998):
A kultúra szociológiai tanulmányozása.
In (Wessely Anna szerk.):
A kultúra szociológiája.
Budapest, Osiris Kiadó, 7–27.

Williams, Raymond (2003):
A kultúra értelmezése.
In (Wessely Anna szerk.):
A kultúra szociológiája,
Budapest, Osiris Kiadó – Láthatatlan Kollégium

A Bázis honlapja: http://www.bazisclub.hu/, utolsó látogatás: 2009-08-30.

A Lovarda honlapja: http://www.lovarda.hu/, utolsó látogatás: 2009-08-30.

Összefoglalás

A felsőoktatásba való felvétel a fiatalok önállósodásának kezdetét is jelenti. Ehhez azonban szükség van egy biztos anyagi háttérre, amelyre alapozva az egyetemisták tervezhetik közeli, illetve távoli jövőjüket. Ebben nyújtanak segítséget a különböző diákszövetkezetek, melyeken keresztül a hallgatók dolgozni szándékozó nagy része sikeresen munkát találhat. Kérdés azonban, hogy a pénzért megdolgozók mire fordítják munkájuk „gyümölcsét", és mennyire helyezik a munka mellett háttérbe egyetemi tanulmányaikat. Kutatásunk szerint külön csoportot alkotnak, akik gazdálkodnak, takarékoskodnak pénzükkel, illetve akik egyetemi tanulmányaikra fordítják a munkájuk során megkeresett összeget. Emellett létezik egy olyan csoport is, melynek tagjai az állandó bulizásra, rendszeres vásárlásra vagy éppen szerencsejátékra költik a munkájukért vagy akár szüleiktől kapott pénzt.

Az egyetemistákat képviselő Hallgatói Önkormányzat tagjai körében is változó, hogy „hatalmukat", tehát bizonyos helyzetekben megkövetelt döntéshozó jogkörüket hogyan és milyen módon alkalmazzák a hallgatók körében. Ettől függően beszélhetünk olyan egyetemista csoportról, melynek tagjai ismeretségben állnak, illetve olyanról, mely-

nek tagjai nem állnak ismeretségben a Hallgatói Önkormányzat valamely tagjával, és egy harmadik csoportot alkotnak maguk a Hallgatói Önkormányzat tagjai. A három csoport között fennálló változatos viszonyok jellemzésére is sor került a fentiekben.

Tehát a pénzhez és a hatalomhoz való viszony az egyetemisták körében meghatározó tényezők. Pénzre – különösen egyetemi tanulmányaink alatt – mindig szükség van, hiszen a kollégium illetve albérlet, az étkezés, a tandíj, a tankönyvek mind-mind költségeket okozó tényezők, melyek pénzért megvásárolhatók. Ezzel ellentétben az egyetemen szerezhető élmények és tapasztalatok – és nem utolsó sorban a tudás – megfizethetetlenek. Ezért fontos, hogy a munka mellett se hanyagoljuk el tanulmányainkat, és rátaláljunk a munka és tanulás közötti egyensúlyra, mert egyetemistaként büszkének kell lennünk eddig megszerzett tudásunkra, és mert szorgalmunk nagyobb mértékben befolyásolja további életünket, mint gondolnánk.

Abstract

This paper – the title *Groups and borders*– presents different groups of students at the University of Debrecen. The topic of the research has been to reveal factors that generate communities of university-students.

By communications with other students, regular meetings, common interests and collective activities along the years at university students become members of varying groups. The purpose of study was to identify and to examine these communities and the factors that shape them.

The paper is based on studies made by 16 students –attending sociology– in spring 2009. The first chapter tries to clear the major theories and key-concepts of the theme by preparing bibliography. The next chapters analyze results of the participant-observations and interviews to afford a complete image on colorful culture of the university-students in Debrecen.

The research is unique from the aspect that we are students at the university in Debrecen, so we tried to reveal a well-known world by the methods and concepts of the sociology and anthropology. The 16 studies hang around 4 dimensions (cultural consumption, entertainment, religion, money and force).

The second chapter is about *cultural consumption* that is a group-generator factor as well. This issue presents significant function of art- and culture-consumption, music, clothing, sport, life in the student hostel and media-consumption in university students' life. The chapter analyzes the relevance of standards and rules and it measures these models from the aspect of university students' group-cultures. The third chapter examines an indispensable part of the university-youth culture that is *recreation and leisure time activities*. We tried to demonstrate the sub-cultures of bars, discos and other pleasure-grounds from the viewpoint of university-students in Debrecen. The fourth chapter assays group-cultures in the context of *religion*. This dimension is also essential in the analysis in terms of symbols, values, linguistic phrases and attitude of ecclesiastical communities that can also determine groups among students. Finally, the last chapter brings out the magnitude of *money and power* at university involving the students who are dependent gamble-players, the students who are employees and the students who are the members of the university-government.

To sum up, we examined and analyzed the group-cultures of the students at Debrecen University according to the above-mentioned 4 aspects. We attempted presenting a specific segment of the 16 case-studies as we saw in spring 2009. We hope outcomes can provide a base for further explanation of the issue.

Kovács Klára

Küzdelmek a ringben – és azon kívül

Szerepkonfliktusok az élsportoló ökölvívó nők életében

Bevezetés

Számos genderszociológiai mű vizsgálta, hogy a történelem során a nők hogyan léphettek be olyan területekre, amelyek addig csak kizárólagosan a férfiak kiváltsága volt. Dolgozatomban egy olyan sportágat vizsgálok meg, amely eddig szélsőségesen maszkulinként élt a köztudatban, ahová a nők egészen a 20. század végéig nem nyerhettek bebocsátást. Ez a sportág az ökölvívás.

A sport területén az eddig lefolytatott vizsgálatok azt mutatják, hogy kevesebb anyagi és erkölcsi megbecsülést kapnak a sportolónők, akár amatőr, akár profi szinten foglalkoznak sporttal. Helyzetüket tovább nehezíti, hogy a kőkemény edzés, amelyet néha munka mellett végeznek, és a kiváló eredmények elérésére tett erőfeszítések mellett az olyan, hagyományos női szerepeknek is meg kell felelniük, mint például az anyaszerep. A hagyományos női szerepek sokszor nem vagy csak igen nehezen egyeztethetőek össze sportolói tevékenységükkel. A sportolói szerep konfliktushoz vezethet környezetükkel, valamint a sportág férfitagjaival, akik úgy érezhetik, hogy egy addig általuk uralt területre léptek be a nők, átvéve az ezzel járó tulajdonságokat is. Számtalanszor értéktelennek tekintik az egyes sportágakban elért eredményeket, melyek nemcsak a sportolónők sikerei, hanem sokszor az egész ország hírnevét is növelik. Különösen érvényes ez egy olyan tipikusan férfias (küzdő)sportban, mint az *ökölvívás*, amelyet vizsgálni fogok.

A kutatásom során megpróbáltam kideríteni a fent említett jelenségek okait, különös hangsúlyt fektetve a nőkkel kapcsolatos sztereotípiákra. Azt is vizsgáltam, hogy milyen tulajdonságokkal, elvárásokkal jár a sportolói szerepek felvétele: mi tekinthető ezek közül férfiasnak és nőiesnek, s hogyan egyeztethetők össze ezek az élsportoló nők más szerepeivel. A sztereotípiák közül ki kell emelnem azokat az attitűdöket, melyek szerint „a nők helye a konyhában, a fakanál mellett van", s legfőbb tevékenységük a család és a gyerek(ek) gondozása kell, hogy legyen (melyeket tipikus női szerepeknek tekintek). Emellett elvárják tőlük, hogy tartsák magukat távol a férfiak világától, melynek szerves részét képezi az olyan tipikus férfias vonásokat (agresszivitást, akaraterőt, kitartást) magába foglaló versenysport is, mint az ökölvívás.

Véleményem szerint a téma kutatatása legfőképpen épp ezért fontos, mert a női ökölvívók egy addig minden szempontból férfiak által uralt, maximálisan maszkulin területre törtek be, és értek el férfitársaik számára meglepően kiemelkedő eredményeket. Tették ezt mindannak ellenére, hogy a harc, különösen a „face-to-face" küzdelem már évezredek óta a férfiak kiváltsága és társadalmi szerepe volt, illetve a mai társadalmi normák szerint is az. Úgy gondolom, hogy ebből a szempontból párhuzamot vonhatunk a harc és az ökölvívás között, hisz ebben a sportágban is a legfőbb cél az ellenfél legyőzése a megfelelően kivitelezett, pontos és erős ütések által, csak éppen szabályok által meghatározott mérkőzés keretében. Úgy gondolom, hogy a sportágból fakadó férfias tulajdonságoknak és az abból eredő szerepeknek való megfelelés elengedhetetlen a női versenyzők számára, ha sikeresek akarnak lenni. Ugyanakkor a hagyományos női szerepeknek való megfelelés társadalmilag determinált, így az ökölvívó élsportolónőknek mindkét szerepnek eleget kell tenniük. Ez konfliktusokkal járhat környezetükkel és a sportág férfitagjaival, akik nem szívesen adnak át egy újabb, általuk instrumentálisan uralt területet a hölgyek számára

Kutatásom eredményei hasznosak lehetnek a hasonló tevékenységeket, területet vizsgálók számára. Sok mindent elárulhatnak arról, hogy (1) mennyivel elfogadóbb a 21. század társadalma, mint 100 évvel ezelőtt volt, (2) a társadalom hogyan viszonyul a nők újabb és újabb maszkulin területre való bevonulásához, s (3) hol van az a határ, amelynek az átlépése már konfliktusokhoz vezet a nők és férfiak között, és ezek miben nyilvánulnak meg. Eredményeim reményeim szerint túlmutatnak azon a szűk populáción, amit kutatni szeretnék.

1. Hipotézisek

Két hipotézist fogalmaztam meg.

(1) Egyrészt feltételezem, hogy az ökölvívás instrumentálisan agresszív jellege miatt a bokszolónőknek egyaránt meg kell felelniük a férfi és női szerepeknek, amelyek a társadalmi sztereotípiák miatt sokszor összeegyeztethetetlenek, sőt, ellentétesek egymással. Ez konfliktusokhoz vezet önmagukkal, szűkebb mikrokörnyezetükkel és a sportág férfi tagjaival.

(2) Feltételezem továbbá, hogy az ökölvívónők úgy érzékelik: a sportág férfi tagjainak szemében a bokszoló, mint sportoló szerep (organizációs szerep) és a női nemi szerep (pervazív szerep) összeegyeztethetetlenek, és ezt a vélekedést a sportág férfi tagjainak attitűdjei is megerősítik. Ez a helyzet konfliktusokhoz vezet a sportág férfi tagjaival, ami abban nyilvánul meg, hogy kevesebb anyagi és erkölcsi támogatást kapnak a férfibokszolókhoz képest.

2. Módszer

A fent említett kérdéskör megvizsgálásához azt a kritikai feminista megközelítést használtam, mely szerint az autentikus női lét és helyzet legjobb feltárása csak úgy lehetséges, hogy magukat a nőket kérdezzük meg, s a kutatás során az ő narratívájukból indulok ki. Mivel az érintettek tudják elmondani a leginkább azokat az érzéseket, tapasztalatokat, amelyeknek részesei nap mint nap, a sportoló interjúalanyaim mindegyike nő. De emellett az objektivitás megőrzése érdekében a férfiak perspektívájának bemutatását is fontosnak tartottam. Ezért úgy gondoltam, hogy férfiedzőket is megkérdezek, akik férfi és női ökölvívókat egyaránt edzenek, s így megfelelő rálátásuk lehet arra, hogy milyen szerepeknek kell megfelelniük a lányoknak, s ez milyen konfliktusokkal jár számukra. Így, remélem, eleget tudok tenni a tárgyilagosság kritériumának is, és megvizsgálhatom azt is, hogy a nők által érzékelt konfliktusok és hátrányos megkülönböztetés hátterében a férfiak oldaláról milyen attitűdök és vélemények állnak.

A kutatás során interjúkat készítettem jelenlegi vagy volt *élsportoló versenyzőnőkkel*, akik ökölvívással foglalkoznak/foglalkoztak, illetve olyan *férfiedzőkkel* és a *szövetségi kapitánnyal*, akik több éve vagy évtizede foglalkoznak női ökölvívókkal, és rendelkeznek tapasztalatokkal ezen a területen. Fontos megjegyeznem, hogy dolgozatomban elsősorban a tőlük elhangzott narratívumokat kívánom elemezni, az ő perspektívájukból és véleményükből kiindulva kívánom bemutatni helyzetüket, megítélésüket, s ezek okait. Emiatt nem állíthatom, hogy ez a valós helyzet. Csak azt mutathatom be, hogy a női ökölvívók általam kiválasztott csoportjának tagjai hogyan látják ezt. A férfiedzőkkel készített interjúk segítenek árnyalni a bokszoló nők véleménye alapján kialakult képet, és a „másik oldal" véleményének megjelenítésével jobban meg tudom közelíteni a feltételezett konfliktus lényegét.

Emellett nemcsak arra voltam kíváncsi, hogy a sport világában hogyan viszonyulnak hozzájuk és elért eredményeikhez férfitársaik – akár sportolóról, akár edzőről vagy vezetőről van szó –, hanem arra is, hogy a szűkebb, illetve tágabb mikrokörnyezet miként reagál(t) sportolói tevékenységükre, illetve arra, hogy éppen ezt a sportágat választották. Ennek érdekében az alábbi elemzési dimenziókat alakítottam ki:

1. A családi háttér és szűkebb mikrokörnyezet dimenziója
2. A barátok dimenziója
3. Az iskola dimenziója
4. A munka dimenziója
5. A sporttársakkal és edzőkkel való viszony dimenziója
6. A jelenlegi magánélet dimenziója
7. Jövőkép, az olimpiai szereplés hatása a női ökölvívásra és ökölvívók megítélésére.

Földesiné Szabó Gyöngyi definíciója alapján élsportolónak tekintem azokat a személyeket, akik tevékenységének gerince az edzés, a versenyekre való felkészülés és bizonyos mértékben a társadalmi struktúrában elfoglalt helyüket is ez határozza meg (Földesiné Szabó 1983, 7). Az ökölvívók körében azokat tekintem élsportolónak, akik világ- és/vagy Európa-bajnokságon érmet szereztek, valamint/vagy legalább háromszoros magyar bajnokok, illetve a magyar női ökölvívó válogatott tagjai (voltak).

3. Kutatások a témában és elméleti háttér

3.1. Sportolónőkkel kapcsolatos kutatások

A magyarországi nőkutatások társadalomtörténeti és szociológiai szempontú elemzései eddig csak érintőlegesen foglalkoztak a nők sport területén való érvényesülései lehetőségeivel és helyzetével (Bodnár

2003, 116). Bodnár Ilona olyan edzőnőkkel készített interjúkat, akik valaha szintén élsportolók voltak. Arra próbált fényt deríteni, hogy az addig nagyrészt férfiakból álló edzők világában milyen helyzetben voltak az edzőnők, hogyan fogadták őket. Az interjúk összegzése után arra a következtetésre jutott, hogy a szakmában való elismertségnek csak egy feltétele volt (van) — a siker. A teljesítmény csak egy eszköz, amivel a sikert el lehet érni, ráadásul a környezet dönti el, hogy ki mit ismer el sikernek. Az edzőnők pályájának egyik kulcsmomentuma az volt, hogy nem a nyilvánvaló anyagi megkülönböztetés fájt nekik a legjobban, hanem az, hogy kevés szakmai, erkölcsi elismerésben volt részük. Ezen a területen volt leginkább tetten érhető a sportvezetők és kollégák által működtetett foglalkozás sztereotip, férfias felfogása (Bodnár 2002, 234-236).

A mostanában készült kutatások gyakran irányulnak a média által közvetített és befolyásolt sporttevékenységekre, különös figyelmet fordítva arra, hogy a médiában hogyan jelennek meg az élsportoló nők. Egy amerikai posztmodern tanulmány eredményei szerint, amelyben több száz sportolóról készült címlapképet vizsgáltak meg, a női sportolókat szignifikánsan gyakrabban mutatják olyan pozícióban, sminkben, frizurával, öltözetben, amelyek tipikusan a női szerepekhez tartozó erotikus kisugárzást tartalmaznak, míg a férfiakat inkább sportolás közben fotózzák le, ami viszont – a közhiedelem szerint – a tipikus férfiszerepekhez (mint a versenyszellem, küzdelem, agresszió) tartozik (Buysse et al. 2004).

A hazai szakirodalomban Gál Andrea vizsgálta meg a női és férfi sportolók reprezentációját három újságban – a Népszabadságban, a Magyar Nemzetben és a Blikkben – kvantitatív és kvalitatív tartalomelemzéssel, újságírók, sportújságírók, illetve sportolónők véleményének feltárásával. Leginkább arra volt kíváncsi, hogy a hazai írott sajtóban menynyire játszanak szerepet a külső jegyek abban, hogy egy sportolóról közöljenek hírt, amit „Kurnyikova-szindrómának" neveznek (Gál 2007, 7-13). A vizsgálat eredményei szerint a női sportolók alulreprezentáltak a sajtóban férfitársaikhoz képest, s ez megmarad az olimpiai ciklus alatt is, annak ellenére, hogy ekkor valamivel több cikk és kép jelenik meg róluk

Jól példázza a női ökölvívók helyzetében lévő szerepkonfliktust Carlo Rotella egy sikeres amerikai ökölvívónőről, Liz McGonigalról szóló esettanulmánya, melyben kijelenti, hogy sokszor a női boksz azért vonzza a közönséget, mert paradox módon férfiasabbnak hat, mint a férfi boksz, ugyanakkor nőiesebbnek is. A női boksz egy egyszerű egyenletet alkot: női test plusz heves agresszivitás egyenlő pornográfia. Lehetne érvelni amellett, hogy a férfi boksz is hasonlóképpen szexualizált és a pornográfiához kapcsolódik, de van egy nagy különbség: a férfiak és a nők gondolatainak sokaságát alapul véve a ring látványosságairól és a gesztusairól csak a női bokszot lehet úgy látni, mint pornográfiát. Jimmy Finn, a WIBF (Women International Boxing Foundation) volt titkára egy alkalommal így nyilatkozott: „Itt a szexizmus, homofóbia és a világ legkülönlegesebb férfi klubjának fenyegetettsége áll a háttérben. Ha egy csoport prostituáltat vinnék be a ringbe, elfogadottabb lennék" (Carlo Rotella 1999, 590-592).

A szerepeknek való megfelelést nemcsak a férfiaktól várják el – számukra ez leginkább a férfiszerepek túlzott dominanciájával egyenlő –, hanem a bokszoló nőktől is, ha sikeresek akarnak lenni. Ebben az esetben sikeren a versenyeken való jó szereplést értem, azaz minél jobb eredmény, helyezés elérését hazai, de legfőképpen kontinensviadalokon. „A különböző kutatások nagy megegyezéssel arra az eredményre jutottak, hogy az intellektus magas szintjét, az alkotó tevékenységet, a társadalomban való sikeres részvételt nemenként eltérő személyiségvonások segítik. Mégpedig az ellenkező nemre jellemző személyiségjegyek. A személyiségjegyükben (és nem szexuális kapacitásukban) „férfias" nők és „nőies" férfiak érik el a legjobb eredményeket" (H. Sas 1984: 25).

A témához szorosan kapcsolódik a sport feminista kritikája. Ennek lényege, hogy a szexizmus a sportban kulturális és strukturális interakciós formákban jelenik meg. A strukturális különbségek egyértelműek a női diszkrimináció különböző fajtáiban. Az egyenlőtlenségek e típusai a programok, a lehetőségek és a felszerelés finanszírozásában, az edzőképzésben, az egészségügyi és edzési lehetőségekben és kiszolgálásban, a sportaktivitások számának növelésében, az ösztöndíjak folyósításában és a média által sugallt képekben nyilvánulnak meg (Coakley idézi Theberge 1981, 343). A szexizmus kulturális manifesztálódását a nők társadalmi dinamizmusának a sportban megjelenő anomáliája tükrözi Felshin szerint. Az anomália szerinte abból ered, hogy a sport kulturális koncepciói maszkulin természetűek, amelyben nincs helyük a nőknek. Véleménye szerint a női szerepek akkor legitimálódnak a sportban, ha ezek az anomáliák eltűnnek

(Felshin idézi Theberge 1981, 343). A feminista álláspontú írások segíthetnek annak megoldásban, hogy milyen lehetne a nem szexista sport. Természetesen az első kritérium az egyenlőség, továbbá újra kellene definiálni a sport szervezeteit a férfiasság viszonylatában, és így a sport intézményi és kulturális megjelenése kevésbé lesz instrumentális és versenyközpontú (Sabo – Runfola idézi Theberge 1981, 344).

A sport feminista kritikája alapján tehát kijelenthető, hogy (1) ha az általános sport szintjén bebizonyosodott, hogy a férfiak és nők a lehetőségekhez nem egyenlően jutnak hozzá, akkor (2) az élsportoló ökölvívónők esetében is vizsgálható az, hogy férfitársaikhoz viszonyítva kevesebb anyagi és erkölcsi megbecsülést kapnak, ami abban nyilvánul meg, hogy a lehetőségekhez nem egyenlő mértékben jutnak hozzá. Ez utóbbi a női bokszolók esetében a *férfi-női szerepek és foglakozási szerepek konfliktusából* ered. Ezt továbbá alátámasztja Coakley kritikája a sport feminista kritikájáról. Véleménye szerint jelenleg a legjobb megközelítés az lenne, ha egyenlő számú női ős férfi sportolói csapatokat hoznának létre, azonos finanszírozással és a források egyenlő elosztásával (Coakley idézi Theberge 1981, 350). Bár a feminista kritika kritikájában elhangzik, hogy még nem tudják, mi lenne a legjobb módszer a források újraelosztásához a társadalmi nemek közötti egyenlőség megvalósulása érdekében, de ennek kiemelkedő fontosságában mindenki egyetért.

Jennifer Hargreaves a sportolónőkről szóló történeti és szociológiai vizsgálatokat áttekintve arra a következtetésre jutott, hogy a sportnak még mindig vannak szélsőségesen maszkulin területei, amelyekben évszázadok óta benne rejlik a hatalommegosztás a férfiak és nők közötti egyenlőtlensége. Véleménye szerint a női sport integrálja a kulturális hatalom viszonyainak összességét, amely magába foglalja a férfiak és nők közötti hatalmi viszonyokat. A nők és férfiak közötti kapcsolatok sokkal változatosabbak és összetettebbek olyan változók mentén, mint a kor, osztály, nemzetiség, szexualitás. Továbbá ugyanilyen komplex az autonómia és az ellenőrzés a sport területén. Nincsenek autentikus, teljes mértékben autonóm sportágak a nők számára, hanem a nők vagy egyszerűen passzív befogadókká válnak, vagy pedig lehetetlen helyzetbe kényszerülnek a rossz anyagi körülményeknek köszönhetően (Hargreaves 1994).

Látható tehát, hogy számos területen bizonyították be a külföldi és hazai kutatók egyaránt, hogy a nők a sport világában is hátrányban vannak férfi társaikhoz képest. Úgy gondolom, hogy szükség van egy olyan kutatásra is, amely egy jellegzetesen maszkulin sportág élsportolónőinek véleményei és tapasztalatai alapján próbálja bemutatni ezt a hátrányt.

3.2. Elméleti háttér

Kutatásom során arra szeretnék választ kapni, hogy az ökölvívónők hogyan látják saját helyzetüket és megítélésüket a bokszolók (férfitársaik, edzők és vezetők) világában és szűkebb környezetükben. Mivel az ökölvívás szélsőségesen maszkulin jellegű sportág, a női ökölvívók sajátos helyzetbe kerülnek: egyrészt, ha eredményesek akarnak lenni, akkor fel kell vállalniuk az edzések, a felkészülés és a versenyek küzdelmeiben azokat a tipikus férfias tulajdonságokat, amik már évezredek óta jellemzik a férfiakat – agresszivitás, erő, küzdelem, kitartás. Viszont nem tudnak kilépni női mivoltukból sem, hisz ez egy biológiai adottság, ami az egyént születése pillanatában meghatározza, így valamilyen mértékben a tipikus női szerepelvárásoknak is meg kell felelniük. Ez konfliktushoz vezet saját magukkal, a mikrokörnyezetükben, illetve sportolói környezetükben. A saját magukkal való konfliktust Buda Béla szóhasználatával frusztrációnak tekintem, amit belső feszültségként értelmezek. A különböző szerepek definiálásához szintén a Buda Béla kategóriáihoz nyúltam.

Témám szempontjából a *pervazív* a *családi* és rokonsági, illetve a *foglalkozási* szerep a legfontosabb. A pervazív szerephez tartoznak az olyan alapszerepek, mint a nem, az életkor stb., melyek befolyásolják a többi szerepet, mint amilyen pl. a foglalkozás (Buda 1985, 100). A családi (szülői, gyermeki) szerepek is rányomják bélyegüket életünk többi szegmensére, attól függően, hogy mi a feladatunk és milyen a helyzetünk a családi struktúrában. A családi szerepek mellett a másik legfontosabb szerepcsoportot az organizációs vagy foglalkozási szerepek jelentik. Ezeket Buda elsősorban a szervezeti rendszerekhez való viszony, illetve az azokban elfoglalt hely alapján határozza meg. Ezek is lehetnek természetesen pervazív jellegűek, amilyenek a már említett hivatások foglalkozási szerepei, de lehetnek egészen felszínesek is. A női ökölvívók esetében a pervazív szerep közül a nemi szerep a legfontosabb, ez nagyban meghatározza sportolói pályafutásukat és eredményeik elismerését, hisz nőként kell helyt állniuk úgy, hogy közben tipikus férfiszerepeket kell magukra ölteniük. Ugyanakkor egy-egy meccs után

otthon női szerepeiknek is eleget kell tenniük: párjuk számára társsá, háziasszonnyá, míg munkahelyükön vagy az iskolában alkalmazottá, tanítványná válnak.

A sztereotípiákon azokat a torzításokon, túlzásokon és leegyszerűsítéseken alapuló negatív elképzelések, előítéletek együttesét értem (Andorka 2006, 375), mely szerint a nőknek az olyan, hagyományos női szerepek mellett kellene maradniuk, mint amilyen például a családgondozás, a házi munka és a gyereknevelés, nem pedig olyan sportágat kellene választaniuk, ami eddig a férfiak kiváltsága volt évszázadokon keresztül. Úgy gondolom, hogy a női ökölvívók megítélését férfitársaik részéről nagyban befolyásolja, hogy a bokszolónők a társadalmi elvárástól eltérő, tipikusan férfi szerepet igénylő sportágban tevékenykednek. A női szerep elsődlegesen a női viselkedésjegyek, normák előírásrendszere, amely azokat a szabályokat írja elő, amely leginkább a férfiakkal szemben, illetve kisebb részben más szerepartnerekkel szemben való viselkedésre és kommunikációra vonatkoznak. Ezek többnyire nem tudatosak, hanem automatikusak, belső késztetésként érvényesülnek. Ha az egyén eltér a társadalmi nemére vonatkozó szabályoktól, akkor környezete bizonyos fokú és formájú szankcióját kell elviselnie. A női szerep esetében ez a külső kontroll jellegzetesen érvényesül: a tradicionális női szerepet előíró közösségben a férj vagy partner hiába enged eltérést az ott divatos viselkedéstől, a közösség elítélően reagálhat arra. A szerepek megtanulása egy nő számára számos választás, döntés eredménye. A választás köre azonban több szempontból is korlátozott: egyrészt mindenki csak azok közül a szerepvariációk közül választhat, amiket megfigyelhetett és elsajátíthatott, másrészt korlátoz az aktuális környezet is (Buda 1985, 99-103).

A társadalmi munkamegosztás átalakulása módosította a hagyományos szerepfelosztást a családon belül és kívül. Az átalakult viszonyokhoz való alkalmazkodás a két fél eltérő helyzete és érdekeltsége, illetve a tradíciók továbbélése miatt konfliktusokkal terhelt. A férfiak és nők közötti különbségek nem feltétlenül jelentenek diszkriminációt, társadalmi hátrányt, hanem az adott társadalmi struktúrában, ennek meghatározott érték- és hatalmi viszonyai alapján válnak hátránnyá (H. Sas 1984, 28). Férfiak és nők egymás versenytársaivá válnak, s ez utóbbiak meg is fogalmazzák és követelik az élethez, a teljességhez való jogot. Megszűnik a férfiak teljes kiszolgálása, s ezt a férfiak veszteségként könyvelik el, amely miatt frusztrálva érzik magukat (Buda 1985, 108).

A feminista álláspontban elsősorban kritikai megközelítés jelenik meg, főleg ideálkritikai formában. Főleg azokat a tételeket, elméleteket vizsgálja, amelyek a férfiak társadalmi előnyeit, s a nők hátrányos helyzetét konzerválják. „A nők esetében az identitás elsősorban szerepidentitást jelent a női szerep jegyében. Ezt a feminizmus szélsőséges áramlatai kifogásolják, és a lehetséges identitásformák számára ugyanazt a szabadságfokot igénylik, amit a férfiak identitásában látnak" (Buda 1985: 107). Ezért a feminizmus egyik súlyos hibája Ferge Zsuzsa szerint, hogy a férfiak társadalmi helyzetének rejtett problémáit nem engedi felismerni: a náluk is létező identitászavart, azt, hogy ők veszteségként élik meg a nők újonnan szerzett jogaiból származó helyzetet, s ez valószínűleg megnehezíti új szerepeik kialakítását (Ferge 1985, 78).

Mindezek ellenére úgy gondolom, nagyon fontos a nők helyzetének, szerepeinek a feminista nézőpontot jellemző kritikus értelmezése is. A pervazív szerep közül a női szerep, a családi szerep közül az anyaszerep és a sportolói, azon belül is a bokszoló szerep, mint organizációs szerep közötti konfliktus leginkább a magánélet területén mutatkozik meg. A párkapcsolatokban ugyanis a nőknek a mai napig eleget kell tenniük a hagyományosnak tekinthető női szerepeknek. A munkamegosztás megváltozásának megfelelően a nők bevonulnak a férfiképességekre szabott keresőmunka világába, s ez mindkét nem elé olyan feladatokat állít, amelyek a korábbi évezredek rögzült szokásaitól különböznek, az eddigi szerepkészlettől eltérnek. Az új helyzetben mindkét nem szerepkonfliktusba kerül (Koncz 1985, 244). „Ha a szerepek élesen elválnak és betöltésük feltételei nincsenek összehangolva, akkor a nők valóban nem lehetnek egyszerre jó anyák, ideális házassági partnerek, teljes értékű munkavállalók, hatékony közéleti emberek. Választaniuk kellene, hogy mit adnak fel miért, de minden választás kárt okoz valakinek – vagy a gyereknek, vagy a házasságnak, vagy a férjnek, vagy a nőnek önmagának" (Ferge 1985: 76). Ez a férfiaknál is az azonosságtudat zavarához vezethet.

A kutatás során genderszociológiai megközelítést alkalmazok. Ennek kiindulási pontja, hogy a férfiak és nők között nemcsak biológiai, hanem társadalmi különbségek is vannak. Ezek az eltérő férfi-női szerepek, elvárások, minták és szocializáció által jöttek létre és hagyományozódnak tovább. Szinte mindenben más a nő viselkedése, mint a férfié, és az is biztos, hogy ezek a különbségek nem a biológiai vagy lélektani nemből erednek, hanem szociálisan

tanult jelenségek. A nemi viselkedés elsajátításában alapvető szerepet játszik a szocializáció.

4. Az interjúkutatás eredményei

A kutatáshoz 10 interjút készítettem. Az alanyok között 5 élsportoló ökölvívónő, illetve 4 férfiedző volt, akik egyaránt foglalkoznak férfi és női bokszolók felkészítésével. A tizedik alany különleges státusszal bír, mivel nemcsak többszörös világ- és Európa-bajnok, érmes és magyar bajnok, hanem jelenleg, ökölvívó pályafutása végeztével, a női ökölvívó válogatott vezető edzője. Az interjúkat két módon készítettem el: személyesen, az alanyokat otthonukban vagy az edzőteremben meglátogatva, illetve a Skype segítségével az interneten keresztül. Az elhangzottakat diktafonnal rögzítettem. Az edzők és versenyzők egyaránt nagy lelkesedéssel és örömmel fogadták kérésemet, s szívesen álltak rendelkezésemre, hogy megosszák velem véleményüket, nézeteiket, tapasztalataikat.[1]

A bokszolónők mindegyike 22 és 35 év közötti, legalább középfokú végzettségű, és több szakmával rendelkezik. Egy ökölvívónő Budapesten él, de felnőtt korában költözött oda, a többiek és az edzők is egyaránt vidéki nagyvárosban élnek. A sportolók közül ketten főállásban foglalkoznak az ökölvívással, a többiek alkalmazottként dolgoznak, vagy jelenleg állást keresnek. Az edzőknek is van más foglalkozásuk: alkalmazottak, vagy vállalkozásuk van. A szülők is dolgoznak, de arra nem tértek ki külön az alanyok, hogy konkrétan mi a munkájuk. A téma szempontjából releváns a szülők sportmúltja. Néhány alany esetében egyáltalán nem sportoltak a szülők, mások esetében viszont igen, sőt, két sportolónő édesapja bokszolt.

Bár technikai okok miatt nem lehetett minden jelenlegi és volt élsportoló ökölvívónőt megkérdezni, de a minta így is magában foglalja a legeredményesebbeket. Úgy gondolom, az edzőkkel készített interjúkkal együtt az élsportolónőkkel készített interjúk alkalmasak arra, hogy kirajzolódjon belőlük az ökölvívónők helyzete. Azért nagy jelentőségű, hogy sikerült épp ezekkel a bokszolónőkkel interjút készítenem, mert az általam meghatározott élsportoló definíciónak mindegyikük eleget tett: (a) minden ökölvívónő válogatottként képviselte Magyarországot világ-, és/vagy Európa-bajnokságon, s (b) ott négyen akár több alkalommal is érmet szereztek, a többiek pedig ötödik, illetve hetedik helyezést értek el, és (c) minden sportolónő többször nyert országos bajnokságot vagy ért el helyezést.

Az edzők mindegyikének eredményes női bokszolója van, de férfi ökölvívókkal is foglalkoznak, akik között szintén vannak magyar bajnokok és helyezettek, így megfelelő rálátással rendelkeznek ahhoz, hogy össze tudják hasonlítani a két nem közötti viszonyt az edzőteremben, illetve ismerik azokat a lelki és fizikai tényezőket, jelenségeket, amelyek együtt járnak egy felkészüléssel, versennyel. Emellett fontos tényező az is, hogy ezek az edzők az ellenkező nemhez tartoznak, ezért kiküszöbölhetőek azok az esetleges torzítások, melyek az ökölvívónők saját nemükkel kapcsolatos elfogultságból, szubjektivitásából eredhetnek.

4.1. Az ökölvívás és a pályafutás kezdete – női szemmel

Az interjúkból kiderült, hogy az alanyok mindegyike valamilyen más sportággal foglalkozott a bokszoló pályafutás megkezdése előtt. Ezek részben atlétikaszámok, de többségük más küzdősportágakat is kipróbált (karate, kickbox és kungfu). Tehát az eredményes ökölvívó pályafutást nagyban befolyásolják az egyéb küzdősportban szerzett tapasztalatok. A sportoló interjúalanyokat már kezdettől fogva érdekelték a harccal kapcsolatos sportágak. Egyrészt az önvédelem iránti érdeklődésük miatt, másrészt nagy hatással voltak rájuk azok a távol-keleti harcművészeteket bemutató filmek is, melyeket a 90'-es évek közepén láttak, akkor, amikor a női ökölvívás megjelent Magyarországon. Interjúalanyaim, a ma már legeredményesebb bokszolónők ekkor kezdték el az ökölvívósportot úzni.

Arra a kérdésre, hogy milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie egy ökölvívónak, hogy sikeres, eredményes legyen a sportágban, a sportolónők és edzők egyaránt ugyanazokat sorolták fel, melyek bármely más sportághoz is szükségesek: kitartás, akaraterő, szorgalom, a sportág szeretete. Nem látnak különbséget a tulajdonságok között abból a szempontból, hogy melyik tekinthető közülük férfiasnak, nőiesnek – ezekkel minden élsportolónak rendelkeznie kell ahhoz, hogy eredményeket érjen el. A sportág sajátos jellegzetességéből adódóan nagyfokú agresszivitást igényel, ami az edzők szerint kevésbé van jelen a lányoknál, mint a fiúknál, de ezt ellensúlyozza a lányokban lévő makacsság, akaratosság, illetve a bizonyítási vágy, egyfajta „azért is megmutatom" érzés, ami viszont az edzők és bok-

[1] *Az anonimitás megőrzése érdekében fiktív monogramokat használtam.*

szolónők szerint a nőket nemükből eredendően jellemzi. A sportolónők ezeket a motívumokat megpróbálják hasznosítani, beépíteni az edzésmunkába, sőt, az élet más területein is. Viszont az edzők szerint bizonyos lelki, érzelmi eredetű problémák hátráltatják az edzésre való teljes odafigyelést. Az edzők véleménye szerint másképpen reagálnak az esetleges konfliktusokra, amelyek közöttük alakulnak ki, érzelmileg szorosabb kapcsolatok vagy ellentétek jellemzik őket a csapaton belül, mint a fiúkat. Az egyik edző szerint még az okoz esetleg problémát a számukra, hogy a lelki gondok jobban megviselik őket, mint a fiúkat, ami hatással van a teljesítményükre az edzéseken, illetve versenyeken.

Ennek ellenére az élsportolónők inkább azt elemelik ki, hogy a boksz által magabiztosabbak, határozottabb lettek, mint azok a nők, akik nem sportolnak, sőt egyébként is jellemző ez rájuk. Így nem, hogy nem okoz számukra problémát, hogy ilyen férfias sportágat űznek, hanem ez megegyezik az életfelfogásukkal, s inkább segítette őket az élet más területein. Az edzők szerint sem előnyös, hogyha felvesznek fiús vonásokat a bokszoló lányok: nem kell fiús kinézettel, esetleg testfelépítéssel rendelkeznie egy bokszoló lánynak ahhoz, hogy jó ökölvívó legyen. Akkor érhetnek el sikereket, ha beépítik a női mivoltukat, s az ezzel együtt járó tulajdonságokat – pl. a konokságot – az edzésmunkába. Az egyik edző beszámolt arról, hogy természetesen előfordulnak ebben a sportágban is fiús kinézetű lányok, akik a megjelenésükkel együtt felvettek bizonyos férfias tulajdonságokat (járásukban, beszédstílusukban, esetleg viselkedésükben), de az ökölvívónők többsége elhatárolódik ettől, s nem veszik szívesen, ha olyan, és ehhez hasonló kijelentésekkel illetik őket, mint „harcos amazon". A civil életben a viselkedésük tekintve igyekeznek ugyanolyan finomak, illedelmesek, nőiesek maradni, mint bármelyik hétköznapi nő.

4.2. Anyaság és párkapcsolati problémák a női ökölvívók életében

A megkérdezett női bokszolók nem zárkóznak el a hagyományosnak tekinthető női szerepköröktől: hétköznapi életükben elvégzik az otthoni teendőiket, fontos számukra a család, az anyaság is. Megoszlottak a vélemények a családalapításról: a legtöbben nem tartják lehetetlennek a gyerekvállalást, de egyikük sem adná fel a sportkarrierjét ennek érdekében. Beszámoltak arról, hogy vannak példák erre – de csak a megfelelő családi háttérrel, főleg a partner segítségével oldható meg a gyermek felügyelete, amíg az édesanya edz vagy táborban van, de mindenképp nehézséget okoz. Mivel az első és legfontosabb dolog az életükben jelenleg (vagy amíg sportoltak) a boksz (volt), és a gyerekvállalásról is az a véleményük, hogy teljes odaadást igényel, úgy gondolják, hogy amíg lehet, inkább sportkarrierjükre fordítják minden mozgósítható energiájukat. Az edzők véleménye is az, hogy napjainkban egy nőnek – függetlenül attól, hogy sportoló-e – nemcsak az anyaság és az otthon területén kell eleget tennie az elvárásoknak, hanem a munka és karrier világában is, hogy sikeres legyen az életben. Az itt kitűzött célokat kell elérnie, hogy elégedett legyen önmagával, illetve megfeleljen környezete elvárásainak, ami tanítványaik esetében a képességüknek megfelelő sporteredmény elérését jelenti.

A bokszoló szerep, s az ezzel kapcsolatos kötelezettségek, sztereotípiák a párkapcsolatokra is hatással vannak. Az alanyok többsége úgy gondolja, hogy csak egy sportoló képes megérteni, elfogadni tevékenységüket, s az ezzel együtt járó nehézségeket, amik hatással vannak a kapcsolatukra, mint például a versenyek, edzőtáborok miatti távollét, fogyasztás miatti változékony hangulat stb[2]. Ezért többségüknek sportoló, sőt, versenysportoló vagy edző a párja, aki meg tudja érteni az élsporttal együtt járó nehézségeket. Többen arról is beszámoltak, hogy az előző, szakítással végződő párkapcsolatokban pontosan ezek a tényezők okoztak konfliktusokat. Emellett sokan a sportágválasztást sem tolerálták, mivel nem tartották nőknek való sportágnak, s ez már önmagában okot adott arra, hogy ezt a férfit ne engedjék magukhoz közel. A sporthoz való ragaszkodás, az ebből is fakadó makacsság, határozottság is megriaszthatja a férfiakat, ami miatt nehéz megfelelő társra találni, s vannak olyanok, akik a mai napig nem találták meg az „igazit". H. L. így nyilatkozott erről:

„Szóval addig voltak ebből konfliktusok és viták. Nem tartotta annyira jó dolognak, hogy én bokszolok, és persze én meg is értettem őt, de ne-

[2] *A fogyasztás kifejezést azokban a sportágakban használják, ahol súlycsoportokba vannak beosztva a versenyzők, s ezek alapján küzdenek meg egymással. Az eredményesség érdekében mindenki olyan súlycsoportot választ, amit egy-két, vagy akár több kg-os súlyveszteséggel ér el. A verseny első napján minden versenyző egy hivatalos bírói bizottság előtt mérlegel, ahol nem lépheti át súlycsoportja felső határát. A felkészülés sikeressége, és erőnlét megőrzése érdekében a versenyzők minél rövidebb időn belül, koplalással, vízelvonással, szaunázással, sok edzéssel stb. igyekeznek az adott súlyhatárt elérni, ami ingerlékenységet, türelmetlenséget, feszültségek okozhat.*

kem akkor mindenem a boksz volt. Szerintem, ebben közrejátszik, hogy a boksz egy férfias sport és a bokszolónők óhatatlanul is felvesznek egy bizonyos fokú férfias viselkedést: határozottabbak, tán egy kicsit agresszívabbak lesznek ettől, és ez mindenképp kihat a párkacsoltra, mert eközben veszítenek a nőiességükből, s ez a kapcsolat rovására megy, mert nem tudja ezt minden férfi tolerálni."

Az interjúk alapján tehát megállapíthatjuk: az első hipotézis abban a tekintetben igazolódott, hogy az anyai és élsportolói szerep nem igazán, csak nehézségekkel egyeztethető össze, és a párkapcsolatban, az élettársi/házastársi szereppel kapcsolatban is konfliktusokat okozhat a bokszoló szerep felvétele.

4.3. Családi háttér, a családban látott szerepek, a családtagok, barátok viszonyulása a bokszhoz

Az alanyok mindegyike átlagosnak nevezte családját, viszont két esetben a szülők még gyerekkorukban elváltak, illetve egy alany édesapja meghalt. Minden esetben az édesanyák látták el az otthoni teendőket a tipikus női szerepeknek megfelelően: a gyerekek gondozását, a háztartási munkát, de emellett dolgoztak is, míg az édesapák fő feladata a pénzkeresés volt, s nem igazán vették ki részüket az otthoni munkákból. Többen említették, hogy az édesanya vállára így nagyobb teher hárult, mivel ő is dolgozott, emellett pedig sokszor az édesapát is ki kellett szolgálni Az ökölvívónők mindegyike elhatárolódik ettől a mintától, s a saját életükre vonatkozóan semmiképpen sem tudják elképzelni azt, hogy édesanyjuk életfelfogását kövessék. Úgy gondolják, hogy a mai modern világban még több területen kell önállónak lennie egy nőnek, ahhoz, hogy a hétköznapi életben (is) sikeres legyen, pl. a karrierben, és az ő esetükben pedig a sportban is. Ehhez nélkülözhetetlen egy olyan családi háttér, párkapcsolat, amiben tökéletesen mellérendelő viszony van a felek között, s igazságos, fele-fele arányú munkamegosztásban végzik el az otthoni teendőket. J. M. alanyban a következő vélemény alakult ki:

„És a nőkkel szembeni elvárás szerintem sokkal összetettebb a mai modern korban, mint bármikor eddig, akár a társadalom részéről, akár esetleg a férj részéről elvárás, hogy vezesse a háztartást, nevelje a gyereket, ha esetleg van, legyen egy jó munkája, mondjuk annyi fizetéssel, mint a férjéé, és még emellett jól is nézzen ki, és adjon magára és mindig legyen mindenhez kedve".

A szülők sportmúltját vizsgálva nem találtam egyértelmű összefüggést a gyerek sportkarrierjével: a szülők között volt olyan, aki soha nem sportolt, és olyan is, aki igen, sőt, ökölvívással foglalkozott. Viszont az egyértelműen kijelenthető, hogy mindegyik szülő ellenezte, hogy lányuk bokszoljon vagy más küzdősporttal kezdjen el foglalkozni. Az alanyok mindennapos konfliktusokról számoltak be, melyek során sorozatos viták, veszekedések árán, vagy titokban mehettek csak edzésre. Természetesesen ebben fontos szerepet játszott a szülők féltése, mivel olyan sportágról van szó, ahol a felek sérülést okoznak egymásnak, viszont egyértelműen közrejátszott az is, hogy olyan sérüléseket is szerezhetnek, amelyek esetlegesen eltorzíthatják az arcukat. Tehát a szülők összeegyeztethetetlennek tartották lányuk bokszolói tevékenységét a jó megjelenésű, nőies arcú nőideállal, mivel azt gondolták, hogy ez a férfiak világa. A következő idézet Z. F. édesapjának reakcióját mutatja be, amikor megtudta, hogy a lánya bokszolni szeretne:

„Hát az anyu nagyon ellenezte, azt mondta, hogy önvédelmi szinten ez nagyon jó, az apu is, de amikor meghallotta, hogy én versenyezni akarok, akkor kitért a hitéből. Hogy én ezt hogy gondolom, az ő lányát ne verjék össze a ringben, és ehhez hasonlók, meg, hogy inkább manökennek menjek, ne versenyzőnek".

A sportolónők makacsságuknak, akaraterejüknek és kitartásuknak köszönhetően ennek ellenére sem adták fel, s minden eszközt bevetettek ahhoz, hogy továbbfolytathassák az ökölvívást, míg végül az első versenyeken való részvétel, majd pedig a további, nemzetközi és hazai sikerek meghozták az eredményeket. Ezeket látva a szülők egyre inkább megnyugodtak, és megváltozott a véleményük: örömmel fogadták lányuk sikereit, és már nem ellenezték, sőt, néhány esetben buzdították gyereküket és lelket öntöttek beléjük, ha abba akarták hagyni sportpályafutásukat.

A barátok dimenzióját vizsgálva az ökölvívónők egységesen arról számoltak be, hogy a sport egyértelműen meghatározza a barátok körét: legtöbbjük barátja a sportág tagjai közül kerül ki. Ennek oka, hogy velük találkoznak a legtöbbet edzésen, illetve közös az érdeklődési körük, mindannyian tudják, hogy mennyi munkával, olykor szenvedéssel jár az élsport. Ezek a lelki tényezők nagyon erős érzelmi és lelki kötelékeket jelentenek, amik szerintük egy életre szólnak. Természetesen vannak barátok a sporton kívül is, de ők, mivel nem sportolók, nem tudják úgy átérezni és megérteni az edzéssel járó kö-

telezettségeket: a mindennapos tréningeket, a szórakozásról, bulizásról való lemondásokat. Viszont ők nagy lelkesedéssel és kíváncsisággal, bár némi furcsasággal fogadták azt, hogy barátjuk ökölvívással kezdett el foglalkozni, ennek ellenére támogatták, szurkoltak neki, büszkék voltak rá, hogy ilyen barátjuk lehet.

A családok és barátok dimenzióját vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy az első hipotézis családra vonatkozó része igazolódott: a család számára a bokszolói szerep felvétele az adott női szerep mellé legtöbbször konfliktusokkal terhelt volt. A barátok viszont szinte kivétel nélkül lelkesedéssel fogadták barátjuk sportolói tevékenységét és sikereit.

4.4. Iskolai tanulmányok – sportolói pályafutás és tanulás

Az általam megkérdezett élsportolónők mindegyike több szakmával rendelkezik. Jellemzően középfokú végzettséggel rendelkeznek, gimnáziumot, szakközépiskolát vagy szakiskolát végeztek, ahol valamilyen szakmát szereztek: kereskedelmi, vendéglátói, varrónői, számítástechnikai, közgazdasági, banki ügyintézői stb. Egy fő jelenleg folytatja felsőfokú tanulmányait. Emellett mindegyikük megszerezte a közép-, illetve felsőfokú szakedzői és/vagy bírói képzettséget.

Egy alany iskolai tanulmányai befejezése után kezdett el ökölvívással foglalkozni, így ő nem tudott arra vonatkozó tapasztalatokról beszámolni, hogy hogyan tudta összeegyezetni a tanulást és a versenysportot. Viszont a többiek — egy alany kivételével — problémákról és konfliktusokról meséltek. Nagyon sok problémát okozott a számukra, amikor verseny vagy edzőtábor miatt hiányozni kellett az órákról, vagy nem tudtak kellőképpen felkészülni. Bár nem mindenki ellenezte a versenysportot, sőt, az igazgatók, testneveléstanárok támogatták is őket és örültek neki, hogy válogatott sportolóként Magyarországot képviselik külföldi versenyeken. A tanárok viszont legtöbbször nem tolerálták a sorozatos hiányzásokat, s volt rá példa, hogy rosszabb érdemjegyet adtak annál, amit az interjúalany megérdemeltnek vélt. A sportolók azt is tapasztalták, hogy a tanárok intellektuálisan kevesebb értékű, s kisebb intelligenciájú embereknek tartották őket, ezért volt közöttük olyan, aki nem mondta el, hogy ő ökölvívó élsportoló. E. B. egy idő után annyira megelégelte a folyamatos konfrontációkat a sport miatt, hogy inkább nem tanult tovább:

„... nem volt sikerélményem az iskolában, nem tudtam úgy tanulni, egyre inkább jöttek ezek a rossz élmények, és akkor úgy döntöttem, hogy inkább abbahagyom, és a sportra koncentrálok".

Az organizációs szerepek közül a diák és a sportoló szerep összeegyeztethetetlensége leginkább a tanárok számára okozott problémát, de többen arról számoltak be, hogy az ő esetükben azt sem fogadta el a tanár, hogy nő létükre bokszolnak, és emiatt kaptak általuk rosszabbnak ítélt érdemjegyet. A tanár álláspontja az volt, hogy egy nő ne bokszoljon, s a tény, hogy tanítványa mégiscsak ezzel foglalkozik, ráadásul verseny szinten, csalódást okozott a számára.

A sportolónők nem gondolják úgy, hogy az élsport összeegyeztethetetlen a tanulással, hisz több példa is van rá, hogy akár felsőfokú végzettséget is lehet szerezni. Akik megszakították tanulmányaikat, arról számoltak be, hogy valószínűleg ez az ő hibájuk. Választani kellett a sport és tanulás között, s mivel a boksz volt számukra a legfontosabb, nem volt kérdés a döntés kimenetele. Esetükben a választás kényszer is volt, mivel az edzőtáborok, versenyek miatt folyamatosan csúsztak a vizsgákkal, majd pedig a félévek teljesítésével, ami olykor anyagi áldozattal is járt. Emiatt döntöttek úgy, hogy inkább az ökölvívásra fordítják minden kapacitásukat.

A diáktársak, egy fiatalabb generáció tagjai inkább pozitívan fogadták, hogy osztálytársnőjük egy ilyen, addig a nők számára ismeretlen területen ér el kiemelkedő eredményeket. Tehát az első hipotézis az iskola, mint mikrokörnyezet szempontjából részben igazolódott: a diák és sportoló szerep között figyelhető meg konfliktus, s kevésbé a diák és bokszoló szerep között, bár erre is van példa.

4.5. Munkahely és élsport

A munka a sportolók életében mindig is problémás abban az esetben, ha nem a sport a főállásuk. Mivel azonban a megfelelő életkörülmények megteremtéséhez megfelelő anyagi háttér szükséges, ezért sokszor a sportolóknak munkát kell vállalniuk. Ugyanakkor a napi nyolcórás, vagy több műszakos munkabeosztás mellett nehéz úgy edzeni, hogy teljes mértékben fel tudjanak készülni egy-egy fontos versenyre. Emellett, ha alkalmazottként dolgoznak, kompromisszumot kell kötniük a munkahelyi vezetővel annak érdekében, hogy meg tudják oldani az edzőtáborok, versenyek miatti akár több hetes távolmaradást a munkahelyről.

Az élsportoló ökölvívónők a munka alapján három csoportra oszthatók: (1) akiknek fő állásuk a sport, s ezért fizetést kapnak az egyesületüktől (az egyik sportoló interjúalany elmondása alapján létszámuk három fő egész Magyarországon), vagy (2) munka mellett dolgoznak, illetve (3) olyan munkát keresnek, ami mellett akár napi két edzésen is részt tudnak venni.

Az első csoportba tartozóknak természetesen nem okoz gondot összeegyeztetni a sportot a munkával, hisz a kettő ugyanaz. Az okoz leginkább problémát a számukra, hogy az a fizetés, amit ezért a tevékenységért, illetve az eredményekért kapnak, nagyon minimális, s emellett nem igazán tudnak egy élsportoló számára megfelelő életkörülményeket teremteni. Beszámoltak arról, hogy bár ők kivételes helyzetben vannak, hogy nem kell még külön munkát vállalniuk, de mindenhol a lehető legtöbbet, legjobb eredményeket várják el tőlük, miközben a lehető legkevesebbet áldoznak a támogatásukra.

Többen említették, hogy diákmunka mellett sportoltak, ami nem okozott problémát a számukra, mivel ez a munkatípus rugalmasabb az állandó munkahelyekhez viszonyítva, így könnyebben tudták összeegyeztetni a sporttevékenységekkel, s a vezetőkkel is meg tudták beszélni, ha edzés vagy verseny miatt korábban kellett elhagyniuk a munkahelyet. Bár azt is megemlítették, hogy olykor nehéz fizikai megterhelés érte őket — például, amikor több műszakban kellett dolgozni —, s emiatt inkább az ezt elmesélő sportolónő felhagyott az adott munkával, és a sporttal foglalkozott a továbbiakban. Hasonló helyzetbe kerültek azok az élsportolónők, akik az edzés mellet főállásban is dolgoztak. Mindenhol közölték a munkahelyi vezetővel, hogy válogatott sportolók, így olykor a versenyek, edzőtáborok miatt hiányozni fognak, ha ebbe ő is beleegyezik. Eleinte egyik vezető számára sem okozott ez problémát, de amikor egyre többször fordultak elő a hiányzások, előbb-utóbb menniük kellett. Soha nem maga az ökölvívás okozott konfliktust, sőt, a sportágválasztást inkább pozitívan fogadták, hanem az élsporttal együtt járó akár több hetes hiányzások. Így választani kellett a sport és munka között, és mivel nekik a sport volt a legfontosabb az életükben, nem volt kétséges a választás kimenetele:

„Az az igazság, hogy én nagyon sokáig nem dolgoztam. Pontosan azért, amit az elején is említettem, hogy mennyire nem összeegyeztethető a sport meg az anyaság, hogy aki sikeres sportoló akar lenni, az 100%-os odafigyelést igényel. Vagy edz az ember, vagy dolgozik. Ezért, amikor felkerültem Pestre, eladóként kerültem föl, akkor muszáj volt dolgozni, mert másként nem ment. De az sem ment sokáig, kb. egy hónapig, mert nem tudtam rendesen edzeni. Annyira összeegyeztethetetlen volt, hogy sehogy nem tudtam megoldani az edzést, és ezért a bunyót választottam."

Egy másik interjúalany elmondta, hogy inkább másik munkát választott, majd pedig önálló vállalkozásba kezdett, az interjúrészletben szereplő sportoló alany pedig egyáltalán nem dolgozott tovább.

Van arra is példa, hogy valaki kezdettől fogva ugyanazon a munkahelyen dolgozott, s a munkahely vezetője teljes mértékben elfogadta, sőt, támogatta versenysportolói pályafutását. Ebben nagyon fontos szerepet játszott a vezető sportolói pályafutása, ami alapján meg tudta érteni az élsporttal együtt járó kötelezettségeket. Ebben az esetben leginkább a kollégák voltak kevésbé toleránsak, s előfordultak konfliktusok, leginkább amiatt, hogy nem nyíltan fejezték ki rosszallásukat, de összességében a munkatársak inkább pozitívan álltak a sporthoz.

Edzők és sportolók is beszámoltak arról, hogy milyen nehéz olyan munkát találni, ami mellett élsportolói tevékenységet lehet folytatni: minden nap akár kétszer edzeni, több napos vagy hetes edzőtáborokban, versenyeken részt venni. Nem tartják lehetetlennek az ilyen munkát, de mindenképpen szükségesnek tartják, hogy toleráns legyen a munkahely vezetője, s hogy bizalmi viszony alakuljon ki közte és az alkalmazott között, hogy elhiggye: el fogja végezni a rábízott feladatokat, akkor is, ha egy ideig nem tud bejárni a munkahelyére.

Következtetésképpen elmondható, hogy a munka világára vonatkozóan az első hipotézis részben igazolódott: az alkalmazotti és sportolói, nem pedig bokszolói szerep között alakul ki konfliktus, ami további konfliktusokat, problémákat okoz a munkahelyi vezetőkkel, olykor a kollégákkal:

„Mindenhol mondtam, hogy nekem időnként edzőtábor meg verseny van, és olyankor el kell mennem egy időre, ebbe mindenhol bele is egyeztek, jó, persze, megoldjuk, majd valaki helyettesít, majd megbeszéljük. És egyszer-kétszer működött a dolog, de aztán harmadszor vagy negyedszer, amikor mondtam, hogy hétvégén megint verseny lesz, vagy edzőtábor ekkor meg ekkor, akkor már nem lehet, most nem jó, vagy dolgozol vagy, nem. A végén meg mindig az lett, hogy akkor elmegyek. Nekem mindig a sport volt az első, de soha nem okozott gondot másik munkahelyet találni."

4.6. A sport világa: férfi és női bokszolók, edzők, vezetők viszonyulása női ökölvíváshoz

Az általam megkérdezett női ökölvívók mindegyike a válogatott tagja jelenleg, vagy volt a sportpályafutása alatt: egyesek kezdettől fogva oszlopos tagjai, mások, a fiatalabbak később kerültek be. Összetartó csapatnak tartják a válogatottat, ahol segítik és ösztönzik egymást, de természetesen kisebb konfliktusok előfordulnak, mint mindenhol, ahol többen vannak egy helyen. Ennek okát egyrészt a nőkre jellemző érzékenységben látják. Az edzők szerint könnyebben megsértődnek, s haraggal tekintenek egymásra például egy kesztyűzés után. Nem mindig sikerül kettéválasztani a ringen belüli és kívüli érzéseket. Problémát okozhat az is, ha olyan személy kerül be a csapatba, aki személyisége, tulajdonságai miatt kevésbé tud beilleszkedni. Az edzők véleménye szerint a konfliktusok feloldásában fontos, hogy legyen egy férfi, aki „egy másfajta szemléletet képvisel, és hallgatnak rá".

Egészen más a viszony a férfi és női válogatott tagjai között. Ennek jellemzésére a következő kifejezéseket használták a versenyzők és az edzők: „nem túl jó", „feszült", a „lehető legrosszabb", „nincsen". A férfiak azokat a nézeteket képviselik, amiket edzőjüktől hallottak: mire kellenek ide a nők, „inkább maradnának a fakanál mellett", ez a számukra „nem lehet egy komoly sportág, csak egy zsírégető torna", mivel „fizikailag képtelenek arra, hogy bokszoljanak". Ez leginkább azokra jellemző, akiknek az egyesületénél nincsenek lányok, így nem láthatják, hogy ők is ugyanolyan keményen tudnak edzeni, mint a férfiak.

Az edzők és bokszolónők szerint is természetesen vannak olyan férfiökölvívók, akik nyitnak a lányok felé, s érdeklődnek eredményeik, versenyeik iránt, de a két nem viszonya még nagyon messze van a más sportágakban tapasztalható viszonyoktól, amelyekben szintén később alakult ki a női szakág (kickbox, judo, súlyemelés stb.). Itt a két nem versenyzői együtt készülnek a versenyekre, edzőtáborokban segítik egymás felkészülését, együtt rendeznek a számukra versenyeket. Ahhoz, hogy az ökölvívásban is ilyen jó viszonyban legyenek a férfiak és a nők, elsősorban arra van szükség, hogy ne zárkózzanak el egymástól, tiszteljék és értékeljék egymás munkáját, teljesítményét, s idővel talán egyenrangúnak tekintik majd egymást.

Szinte teljesen más a helyzet az egyesületekben a két nem viszonya egymással: ahol vannak férfiak és nők is, az edzők nem tudtak beszámolni konfliktusokról, maguk a versenyzők is azt mondták, hogy bármilyen eredményt hoznak, klubtársaik örömmel és büszkeséggel fogadták őket.

Az edzők megítélése a női ökölvívásról nagyon sokat változott az évek során, de megoszlik. Az interjúkban elhangzottak alapján az a kép rajzolódott ki, hogy az ökölvívóedzők három típusba sorolhatók: (1) akik elutasítják a nők edzését, (2) akiknek régebben ez volt a véleményük, de megváltozott, és ma már foglalkoznak lányokkal is, illetve (3) akik kezdettől fogva edzenek lányokat.

Az interjúalanyok beszámoltak arról, hogy az edzők egy csoportja, akik leginkább az idősebbek generációjához tartoznak, s a szövetségi vezetők egy része is, még mindig rosszallóan tekint a női ökölvívásra, s azt gondolja, hogy „a nőknek nincs helyük a bokszteremben, inkább otthon kellene maradniuk, és a házi munkával, gyereknevelléssel kellene foglalkozniuk". Okként a férfiak és nők közötti biológiai különbségeket hozzák fel: gyengébbek, törékenyebbek, fizikailag kisebb a teherbíró képességük. Ezek az edzők a fizikai különbségeken továbblépve a nőket mentálisan és intellektuálisan is alkalmatlannak tartják a bokszra, mint ahogy az egyik sportoló alany interjújában is olvasható:

„Elsősorban, hogy fizikálisan nem képes ugyanannyit elvégezni egy nő, mint egy fiú, másodsorban úgy gondolja, hogy túl összetett a boksz ahhoz, hogy egy nő átlássa és átérezze, mert egy nőnek nincs olyan taktikai és technikai érzéke, mint egy fiúnak. Tehát genetikailag alkalmatlan arra, hogy elsajátítsa az ökölvívás technikáját, legalábbis annyira, mint egy fiú. Nem tudja megtanulni a küzdelmet úgy, mint egy férfi".

Ahogy teltek az évek, a magyar női ökölvívó válogatott egyre több kontinens- és világversenyen vett részt, s sorban jöttek az eredmények: szinte minden világ- és Európa-bajnokságról hoztak érmeket. Ezt az egyik alany elmondása szerint a női boksz kritikusai az eredmények semmibe vétele mellett azzal magyarázták, hogy kicsi és képzetlen a mezőny, így könnyebb érmet szerezni, elég hozzá egy kis szerencse is a sorsolásban. Csakhogy „egyre több ország és versenyző kapcsolódott be a női ökölvívás vérkeringésébe, miközben a meglévők folyamatosan fejlődtek technikailag, míg hazánkban folyamatosan csökkentették a versenyekre, edzőtáborokra fordítható támogatások összegét", és még így is, a mai napig a magyar válogatott valamelyik tagja szinte minden alkalommal hoz dobogós helyezést a világversenyekről. Vitathatatlan, hogy ha összehasonlít-

juk a férfi és női mezőnyt, még mindig kisebb a női résztvevők száma – ez látható a nemzetközi tornák, kontinensviadalok női versenyzőinek számán a férfiak számával összehasonlítva. Azonban mindkét esetben sok a jól képzett, kitűnő képességekkel rendelkező ökölvívó, így mindenkinek – nemtől függetlenül – a lehető legtöbbet kell tennie, edzenie ahhoz, hogy eredményt érjen el. Mind az élsportolónők, mind az edzők egy bizonyos fokú féltékenységnek, irigységnek tulajdonítják ezt a negatív hozzáállást, aminek legfőbb oka, hogy a nők betörtek egy addig teljes mértékben maszkulin területre, s sikereket érnek el benne. Az ilyen edzők továbbá már nem rendelkeznek megfelelő toleranciával, türelemmel ahhoz, hogy több figyelmet fordítsanak a lányok lelkiállapotára, önbizalmuk fejlesztésére, amire „sokkal jobban szükségük van és igénylik érzékenységük miatt, mint a férfiversenyzők".

Az interjúalanyok elmondása szerint hazánkban az edzők egy másik jelentős csoportját képezik azok, akik eleinte kétkedve fogadták a nők megjelenését a boksz világában. Eleinte furcsának tekintették, hogy egy-egy lány letéved az edzőterembe, sőt, maguk is azt gondolták, hogy „mit keresnek ezek itt", de fontosnak tartották, hogy adjanak egy esélyt nekik, mert igényelték a foglalkozást, és nagy lelkesedéssel, szorgalommal végezték el a feladatokat az edzéseken. Hozzáállásukkal, kitartásukkal, olykor makacsságukkal pozitív csalódást okoztak az edzőjüknek, ami ahhoz vezetett, hogy ezek az edzők a női ökölvívás pártfogóivá váltak, s örömmel fogadták az érkező, leendő női tanítványokat. Ezek az edzők is egy olyan generációhoz tartoznak, akik abban szocializálódtak, hogy a boksz a férfiak világa, s nem egyeztethetőek össze a hagyományos női szerepkörökkel, így semmi keresnivalójuk nincs az ökölvívás területén, mégis képesek voltak arra, hogy megváltoztassák véleményüket, s elfogadják, majd pártfogolják a női ökölvívást.

Az ökölvívónőkkel és edzőkkel készített interjúk alapján az edzői társadalomról az a kép alakult ki, hogy a legkisebb létszámú csoportot azok alkotják, akik életkoruk miatt is már teljesen természetesnek tekintik, hogy „a nőknek ugyanolyan joguk van bokszolni, mint a fiúknak", s bennük látják a legújabb olimpiai sportág fiatal reménységeit. Rájuk hárul az a nagy felelősséggel bíró feladat, hogy edzőtermükben baráti viszonyt alakítsanak ki a tanítványok között – nemtől függetlenül –, a fiúkkal elfogadtassák a női ökölvívás létjogosultságát, a lányoknak pedig megtanítsák, hogyan kell viszonyulniuk a fiúkhoz azért, hogy elfogadják őket.

A sportág szövetségi és szakosztályi vezetőivel kapcsolatban az a vélemény alakult ki az egyik edzőben és tanítványában, illetve más bokszolónőkben egyaránt, hogy mivel többségük férfi, nem várható el tőlük, hogy támogassák a női ökölvívást. Egy részüknek ugyanaz a véleménye, mint az edzők fent említett első csoportjának. Nekik az az érdekük, hogy a női ökölvívók a lehető legkevesebb kevesebb ráfordítással minél jobb eredményeket érjenek el. Az ökölvívónők tapasztalatai szerint a női szakágnak csak minimális támogatást juttatnak, így minimális fővel tudnak edzőtáborozni – akik általában a nagy súlykülönbségek miatt nem igazán tudnak együtt dolgozni –, külföldi versenyeken indulni. Emellett ismerve a lányok kitartását a vezetők úgy gondolják, hogy így is mindent megtesznek az eredményesség érdekében. B. G. edző a következőképpen vélekedik a vezetőkről:

„...azok a vezetők, akiknek ezzel kellene foglalkozni, ... úgy szeretnének eredményt elérni, hogy egyáltalán ne támogassanak minket. Legyen az eredmény, amiért ők lefölözik a jót, de hogy legyen eredmény és támogatni kellene, biztos nem tesznek érte semmit."

Tehát következtetésképpen elmondható, hogy a második hipotézis, mely szerint a női szerep és bokszoló szerep összeegyeztethetetlen a sportág férfi tagjai számára, és ez van annak hátterében, hogy a női bokszolók kevesebb anyagi és erkölcsi megbecsülést kapnak a férfi bokszolókhoz viszonyítva, részben igazolódott. A sportág férfi tagjai egy része számára a női és a bokszoló szerep összeegyeztethetetlen, ezért nem fogadják el a női bokszolók eredményeit, ezeket kevésbé tartják értékesnek, így a sportolónők nem kapják meg a nekik járó erkölcsi megbecsülést és anyagi támogatást. Azonban az elmúlt évek során egyre több edző kapcsolódott be a női ökölvívók edzésébe, így egyre többen hagynak fel azzal a tévhittel, hogy a nők képtelenek a bokszra, s maradjanak inkább a „fakanál" vagy a „gyereknevelés mellett".

4.7. Jövőkép

Amikor a jövőről kérdeztem az interjúalanyokat, mind a sportolónők, mind az edzők elsőként azt említették, hogy a női ökölvívásra és a bokszolók helyzetére a legnagyobb hatással a NOB augusztusi döntése lesz, mely szerint a 2012-es londoni nyári olimpiai játékokra felveszik a női ökölvívást három súlycsoportban: az 51, a 60 és a 75 kg-ban, kategóriánként 12 fővel. A világon nagyon sokan,

köztük a magyar versenyzők is évek óta azért küzdöttek, hogy a világversenyeken bebizonyíthassák, a női boksz is képvisel olyan magas színvonalat, hogy olimpiai sportággá váljon. Voltak már ígéretek az athéni és pekingi olimpiai szereplésre vonatkozóan, akár bemutató sportágként, de végül mégsem vehettek részt a női ökölvívók ezeken a játékokon. Bár nagy örömmel fogadják mindazok a sportolónők, akik életüket tették fel arra, hogy kijuthassanak az olimpiára, s edzők, akik tanítványaik olimpiai szereplésében reménykedtek, mégis némi csalódást okozott a három súlycsoport. Igazságtalannak tartják a más súlycsoportban bokszolókkal szemben ezt a döntést, mert így az esélyt sem adják meg a számukra, hogy részt vehessenek az olimpián, mivel sokan képtelenek lefogyasztani a megfelelő súlycsoportba, vagy nagy hátrányba kerülnek azokkal szemben, akik az adott súlycsoport tagjai, ha feljebb lépnek a súlykategóriában. C. R. edző a következő véleményt fogalmazta ezzel kapcsolatban:

„Elég kevés a létszám abban a három súlycsoportban, mert egyáltalán csak három súlycsoportot engedtek, és ebbe a három súlycsoportba is világszerte csak tizenketten kvalifikálhatja magát. Úgyhogy én bízom benne, hogy sikerülni fog a lányoknak a kvalifikáció bármely súlycsoportban is, és mindenképpen előrelépés lehet ez, és remélem, hogy a következő olimpiára az összes súlycsoportban is ott lehetnek a lányok, nemcsak háromban."

Az edzők és élsportolók egyaránt úgy vélik, hogy mindenképpen meg kell becsülni, s lehetőleg ki kell használni az olimpiai szereplésre kapott lehetőséget, s mindent meg kell tenni ahhoz, hogy sikerüljön érmet szerezni, mert egy olimpiai érem sportágtól függetlenül az egész ország dicsősége, és nem mellékesen reklámlehetőség is a támogatók számára. Mindenki abban reménykedik, hogy emiatt talán nő a női ökölvívás támogatottsága, több lehetőség nyílik edzőtáborozásra, versenyekre, így a magyar ökölvívás ledolgozhat némi hátrányt a többi országokhoz képest, akik már évek óta tudatosan nevelik leendő olimpikonjaikat.

Összegzés

Kutatásomat élsportoló ökölvívónők körében végeztem. Arra próbáltam fényt deríteni, hogyan boldogulnak a legeredményesebb bokszolónők egy szinte kizárólag férfiaknak fenntartott világban, illetve hogyan tudják összeegyeztetni a hagyományos női szerepeket a sportágra jellemző férfias tulajdonságokat magába foglaló sportolói szereppel.

Két hipotézist állítottam fel, melyeket több dimenzióban vizsgáltam. Az első hipotézis a vizsgált dimenziókban részben igazolódott. A magánélet dimenziójában, amelyhez legfőképpen a párkapcsolat, anyaság tartozik, a sportolónők véleménye szerint az anyaság és a sportolás nem egyeztethető össze. A párkapcsolatban is okozott konfliktust a nők bokszolói tevékenysége mindaddig, amíg nem találtak olyan társat – legtöbb esetben szintén sportoló személyében –, aki elfogadta azt. A családban akkor voltak a legnagyobb problémák, amikor a szülők megtudták, hogy lányuk ökölvívással szeretne foglalkozni, de az aggodalomból eredő tiltások, viták idővel abbamaradtak, miután bekövetkeztek az első sikerek. A munkahely és az iskola dimenzióját vizsgálva azért igazolódott részben a hipotézis, mert leginkább a sportolói szereppel együtt járó versenyek, edzőtáborok miatti hiányzások okoztak konfliktusokat, nem pedig a sportágválasztás.

A második hipotézist tekintve arra a következtetésre jutottam, hogy bár még mindig vannak olyan férfiedzők, vezetők, akik nem képesek elfogadni, hogy a nők is lehetnek kiemelkedő bokszolók, de egyre többen változtatják meg véleményüket, s kezdenek el lányokat edzeni. Ennek megfelelően az edzők három csoportját különítettem el: (1) akik elutasítják a nők edzését, (2) akiknek régebben ez volt a véleményük, de megváltozott, és ma már foglalkoznak lányokkal is, illetve akik (3) kezdettől fogva edzenek lányokat.

Dolgozatommal a gender- és sportszociológia kevésbé kutatott területein végeztem kutatást. Remélem, sikerült eredményeimmel hozzájárulnom a nők életében előforduló szerepkonfliktusok feltárásához, valamint olyan nők helyzetének, problémáinak bemutatásához, akik egy jellemzően maszkulin területre léptek be. Bízom benne, hogy kutatásom kiinduló pontja lehet további kutatásoknak, amelyek más sportágakban vizsgálhatnák a női sportolók szerepkonfliktusait, illetve a férfisportolók viszonyait, kapcsolatait és konfliktusait női sporttársaikkal, valamint hozzájárulhat egyéb sportágon belüli, egymással és a másik nemmel kapcsolatos csoportdinamikai jelenségeket feltáró vizsgálatokhoz.

Kutatásommal szerettem volna bemutatni, hogy ökölvívónőkkel foglalkozni nem azért fontos elsősorban, hogy minél többet megtudjunk róluk, hanem az ő történeteikből, nehézségeikből értékes tudást nyerhetünk arról, hogy mennyire nehéz

a nőknek a férfiak által uralt területekre betörni a 21. század elejének Magyarországán. Eredményeim nemcsak a bokszolónőkre irányuló kutatások számára szolgáltathatnak fontos meglátásokat, részadatokat, összehasonlítási alapokat és támpontokat, hanem más, hasonlóan maszkulin területen tevékenykedő nők csoportjainak vizsgálatában is felhasználhatóak lehetnek.

Felhasznált irodalom

Andorka Rudolf (2006):
Bevezetés a szociológiába, Budapest, Osiris Kiadó.

Bodnár Ilona (2002):
A nők és az edzői pálya, avagy a nőket „megedzik".
In: Pető Andrea (szerk.): Társadalmi nemek képe is emlékezete Magyarországon a 19-20. században,
Budapest, a Nők a Valódi Esélyegyenlőtlenségért Alapítvány, 221-247. oldal.

Bodnár Ilona (2003):
Társadalmi diskurzus a női sportról a múlt század első felében.
In (Földesiné dr. Szabó Gyöngyi és Gál Andrea szerk.): Sport és társadalom,
Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság, 116-133. oldal.

Buda Béla (1985):
Női szerep – női szocializáció – női identitás.
In (Koncz Katalin szerk.): Nők és férfiak, hiedelmek, tévhitek, Magyar Nők országos Tanács,
Budapest, Kossuth Kiadó, 93-110. oldal.

Buysse, Joann M. – Embser, Melissa Sharidan – Herbert (2004):
Concstuctions of gender in sport: An analysis of intercollegiate media guide cover photoraphs,
Gender and Society, Vol. 18, No. 1. (feb., 2004), pp. 66-81.

Ferge Zsuzsa (1985):
Biologikum és nemek közötti egyenlőség.
In. (Koncz Katalin szerk.): Nők és férfiak, hiedelmek, tévhitek, Magyar Nők országos Tanács,
Budapest, Kossuth Kiadó, 68-92. oldal.

Földesiné Szabó Gyöngyi (1983):
Élsport és társadalmi esélyegyenlőtlenség,
Szociológiai füzetek.

Gáldiné Gál Andrea (2007):
Sport és társadalmi nem a 21. század elején a média tükrében.
Forrás: http://phd.sote.hu/mwp/phd_live/vedes/export/galandrea.m.pdf, utolsó látogatás: 2009. 09. 26.

Hargreaves, Jennifer (1994):
Sporting Females, Critical issues in the history and sociology of women's sports,
New York,Taylor & Francis e-Library.

H. Sas Judit (1984):
Nőies nők és férfias férfiak. A nőkkel és férfiakkal kapcsolatos társadalmi sztereotípiák élete, eredete és szocializációja,
Budapest, Akadémiai Kiadó.

Koncz Katalin (1985):
Nők (és férfiak), Hiedelmek – tények – távlatok.
In. (Koncz Katalin szerk.): Nők és férfiak, hiedelmek, tévhitek, Magyar Nők országos Tanács,
Budapest, Kossuth Kiadó, 236-260. oldal.

Rotella, Carlo (1999):
Good with Her Hands: Women, Boxing, and Work,
Critical Inquiry, Vol. 25, No. 3, pp. 566-598, The University of Chicago Press. Forrás: http://www.jstor.org/stable/1344190, utolsó látogatás: 2009. 10. 19.

Theberge, Nancy (1981):
A Critique of Critiques: Radical and Feminist Writings on Sport.
Social Forces, Vol. 60, No. 2, Special Issue, pp. 341-353, University of North Carolina Press. Forrás: http://www.jstor.org/stable/2578439, utolsó látogatás: 2009. 10. 19.

Absztrakt

Kutatásom célja, hogy az élsportoló ökölvívónők helyzetének vizsgálatával bemutassam, hogy mit jelent nőnek lenni egy olyan szélsőségesen maszkulin területen, ami a 20. század végéig a férfiak exkluzív klubjának számított. Szeretném felderíteni a sportág férfi és női tagjai közötti konfliktusok eredetét, okait és megnyilvánulási formáit. Kutatásommal választ keresek azokra a kérdésekre, hogy milyen tulajdonságokat, s azokkal együtt járó szerepeket kell magukra ölteniük az ökölvívónőknek ahhoz, hogy sikeresek legyenek a sportágban, s mennyire okoz problémát a maguk, illetve mikrokörnyezetük számára ezeket összeegyeztetni az addig hagyományosnak tekintett női szerepkörökkel. A dolgozatban kritikai feminista és genderszociológiai megközelítésből vizsgálom meg, hogyan viszonyul a család, az élettárs/házastárs, a barátok, a munkahelyi vezetők és kollégák, a tanárok és diáktársak, valamint a sportág férfi tagjai a női ökölvívókhoz, s ahhoz, hogy ezt a sportágat választották.

Tárgyszavak: ökölvívás, férfi és női szerep, szerepkonfliktus, hátrányos megkülönböztetés.

Abstract

The aim of this paper is to present what it means to be a woman in an extremly masculin area, which was regarded as men's exclusive club until the end of 20th century. We wish to investigate the origins, causes and manifestation of the conflicts between boxing men and women. We wish to examine the characteristics and roles necessary for women to be successful in sport, the degree of problem caused by reconciliating these with traditional female roles as far as women themselves and their microenvironment are concerned.

Key words: boxing, male and female role, discrimination.

József N. Szabó

Kulturdiplomatische bestrebungen von Ungarn: 1945 – 1948

Zusammenfassend kann festgestellt werden, dass die Kultur-diplomatie von dem neuen, demokratischen Ungarn während der Zeit 1945-1948 die Bestrebung hatte, sich auf den verschiedensten Gebieten der Kultur für Ungarn solche Positionen zu erwerben, mit deren Hilfe ein Ausbruch aus der internationalen Absonderung am schnellsten ermöglicht wird, wodurch eine gegenseitige Beziehung der ungarischen und Weltkultur zustande gebracht werden kann und gleichzeitig die Beziehungen zu den Nachbarstaaten auf Grund der Gegenseitigkeit neugestaltet werden könnten.

Ein eigenartiger Bereich der ungarischen Kultur war die Musik. Sie hatte auch deswegen eine betonte Bedeutung in der Kulturdiplomatie von Ungarn, weil Ungarn mit seinen Komponisten und Musikern ein richtunggebendes Land im internationalen Musikleben war.

Die kulturelle Regierung der Nachkriegszeit hoffte darauf, dass die internationalen Positionen von Ungarn durch die Musik verbessert werden können und dadurch sich Ungarn an die Weltkultur anschliessen kann. Sie hatten auch die Hoffnung, durch die Musik, vor allem durch die Tätigkeit von Bartok und Kodaly, eindeutig zu machen, dass die Musik die Völker des Karpaten-Beckens zusammenbindet. Die hiesigen Völker können durch ihre musikalischen Wurzeln einander treffen. Die Vergangenheit kann diesen Völkern klar machen, dass sie nicht nur eine gemeinsame Vergangenheit, sondern auch eine gemeinsame Zukunft haben.

Nach 1945 war sehr wichtig die wegen des Krieges unterbrochenen internationalen Bibliothek-Kontakte wieder auszubauen beziehungsweise eine Zusammenarbeit zustande zu bringen, die es früher nicht gab. Die neugestalteten, internationalen Beziehungen zwischen Bibliotheken bedeuteten nach dem Krieg keine einfache „Bibliothekarproblematik". Die Anschaffung von Büchern und Zeitschriften wurde eine aktuelle Aufgabe der Kulturdiplomatie und Kulturpolitik. Das war ein Bereich, das nicht nur von Fachleuten und Gelehrten, sondern auch von der Parteienpolitik unterstützt wurde.

Die betonte Präferenz von Bibliothek-Beziehungen hängt vor allem damit zusammen, dass es in Ungarn wegen der kriegerischen Isoliertheit die Herausgabe von fach- und schönliterarischen Büchern sowie während dieser Zeit herausgegebenen Zeitschriften, nachzuholen war. Weiterhin musste das internationale Beziehung-system wiederhergestellt werden. Diese Problematik bekam wegen der Reform der Akademie der Wissenschaften von Ungarn und der Umgestaltung des wissenschaftlichen Lebens eine wissenschaftspolitische Dimension. Infolge der Veränderungen im wissenschaftlichen Leben entstand ein bisher nicht gestelltener Anspruch auf neue, vor allem naturwissenschaftliche Fachliteratur. Die Bibliothek-Beziehungen, neben der Ergänzung, waren auch von erhobener Bedeutung, weil von der ungarischen wissenschaftlichen Elite die riesigen Umgestaltungen in der Welt-Wissenschaft zu Eine waren.

Nach dem II. Weltkrieg wurde das Zentrum der Weltwissenschaft statt Deutschland die USA, weiterhin liess sich eine neue wissenschaftliche Macht, die Sowjetunion, sehen. Ausser den oben genannten Fällen, fand eine Umgestaltung auch im Bereich der Fachwissenschaften und Redaktionswesen sowie in der wissenschaftlichen Weltsprache statt. Das übte auf den auszubauenden Verhältnis einen Einfluss aus und motivierte den Ausbau einer neuen Orientierung. Nach 1945 stieg der Anspruch auf Anschaffung von Büchern und Zeitschriften auch deswegen, weil es von der neuen unga¬rischen Kulturdiplomatie für eine zentrale Aufgabe gehalten war, die kulturellen und wissenschaftlichen Beziehungen zu den Ländern des Karpaten-Beckens auszubauen.

Da sich die kulturellen Beziehungen zwischen Ungarn und den Nachbarnstaaten zwischen den ersten und zweiten Weltkrieg auf ein Minimum reduzierten, musste deshalb eine Bücher- und Zeitschriftensammlung angeschafft werden, die die wichtigsten kulturellen und wissenschaftlichen Informationen tragend einem perspektivisch guten Verhältnis beitragen konnten. Auch ein gut funktionierender Bücheraustausch war auszubauen, der die gute Zusammenwirkung förderte. Infolge der Probleme im Bereich der Beziehungen zwischen Bibliotheken und der Schwierigkeiten nach dem Krieg sowie der sehr schweren finanziellen Lage wurden die zwischenstaatlichen Bibliothek-Beziehungen zu einer wichtigen wissenschaftspolitische Frage. Um die fehlende internationale Fachliteratur

nachzuholen Instand eine eigenartige Form der diplomatischen Tätigkeit.

Viele ungarische Diplomaten wirkten in der Bücher- und Zeits-chriftenanschaffung mit. Es war zu begrüßen, dass mehrere Politiker in ihren Parteiprogrammen ein Bücheranschaffungsprogramm betonten, in dem sie diese Tätigkeit für eine Pflicht der in Deutschland und an den westeuropäischen Universitäten Studierenden erklärt haben. Die führende Intelligenz hielt die Bücheranschaffung für ihre moralische Verpflichtung. Die einzelnen Fachgelehrten und Forscher, ihre zwischenstaatlichen Verbindungen ausnutzend, hielten das Erwerben von Fachbüchern und Literatur für ihre wichtigste Aufgabe. Die außergewöhnliche Lage der Nachkriegszeit holte seltsame Lösungsformen.

Die Literatur war ein wichtiger Bereich der Kulturdiplomatie. In der Literatur eines kleinen Volkes ist es immer eine ewige Frage, wie sie sich in die Weltliteratur integrieren kann, beziehungsweise, ob es eigentlich eine Chance gibt, ein Teil der Weltliteratur zu werden. Im weltliterarischen Kreislauf zu erscheinen, ist nicht ausgesprochen eine Niveau-Frage. Ein bedeutendes Hindernis kann die Sprache-problematik sein. Die nicht auf einer Weltsprache geschriebenen literarischen Werke adaptieren sich nicht entsprechender Weise in der Weltliteratur. Die Schriftsteller und das literarische Leben der kleineren Länder hat deshalb die Bestrebung die Ausbruchspunkte zu finden, und mit wichtigen Persönlichkeiten des weltliterarischen Lebens in Kontakt zu kommen.

Die nationale Literatur, also die Literatur der einzelnen Völker kann auch ohne weltliterarischen Einfluss mit der Literatur anderer Völker Kontakte finden. Eine Gegenseitigkeit kommt zustande, wo es gemeinsame Wurzeln gibt, die ein Anspruch auf das gegenseitige Erkennen ihrer Literatur schaffen. Diese Wurzeln ernähren sich au einer gemeinsamen historischen Vergangenheit, aus der Angehörigkeit zu einen ähnlichen Kulturkreis, aus der sprachlichen Verwandtschaft, aber auch der nationale Charakter des Volkes kann bestimmend sein. Die Verbreitung der Literatur einer Nation in einem fremden Land hängt auch davon ab, ob das „Einnahme-Land" Symphatie für das andere oder Hass gegen das Land hat.

Einen bedeutenden Einfluss hat auf die literarische Anwesenheit auch die Kulturpolitik, die die fremde Literatur präferieren kann, oder sie dagegen Wiederstand entfalten kann. Für die Literatur bleibt die politische Lage in der Welt auch nicht ohne Einfluss. Wenn die Weltordnung stabil ist, befestigen oder entkräften einander diese Faktoren im Verhältnissystem der nationalen Kultur und Weltkultur. Unter instabilen Verhältnissen, wenn die internationale Zivilisation Krise leidet, dann haben sowie die größeren als auch die kleineren Völker eine Identitätsstörung. In solchen Zeiten nehmen der Toleranz, Unverständnis und Hass die Stelle.

In der Zeit der weltgeschichtlichen und weltpolitischen Veränderung hat die Literatur eine andere Funktion und die Schriftsteller bekommen eine andere Rolle in dem veränderten System der internationalen literarischen Beziehungen. Diese Veränderung galt für Ungarn nach dem II. Weltkrieg, wo die internationale Isoliertheit wegen des verlorenen Krieges mit einer tiefen Identitätsstörung der Ungarn hing. Die internationale Verurteilung des Landes wurde durch das von den Ungarn gestalteten negative Bild zerstört. Das musste unbedingt verändert werden. Im Aufheben der Vorurteile und Stereotypien hatte die Kultur eine wichtige Rolle.

Im Bewusstsein dessen, dass es möglich ist, durch die Literatur die falsche Auffassung der Nachbarvölker bzw., das negative Ungarn-Bild der westlichen Länder zu korrigieren, nimmt die Literatur in Ungarn nach 1945 eine wichtige Rolle auf sich. Die Kulturdiplomatie der Zeit, mit der Unterstützung der Mehrheit der Schriftsteller fängt mit einer bewussten Literaturdiplomatie in der Hoffnung an, dass das Bekannt machen dem Verständnis unter den Völkern beiträgt, das Humanisieren der Welt fördert und eine günstigere Lage für Ungarn bei dem, die neue Weltordnung abschliessenden Friedensvertrag schafft.

Beim Ausbruch aus der Isoliertheit nimmt die ungarische Politik die verschiedensten Gebieten der Kultur in Anspruch, so wird auch den bildenden Künsten eine wichtige Rolle gegeben. Aus dem Charakter der bildenden Künste folgt, dass sie nur selten eine direkte politische Rolle spielt, aber die einzelnen Ausstellungen, Künstleraustausche eine politische Aussage haben können. Die Bildungspolitik hat auch politische Ziele im Falle, als von ihr einige Länder präferiert, andere dispräferiert werden. Kulturdiplomatische Überlegungen stehen im Hintergrund der Kontakte, zu den Zielländern, von denen eine Kunstorientierung unterstützt wird, beziehungsweise im Interesse der einzelnen Kunstschulen die Zusammenwirkung mit den Künstlerkreisen eines bestimmten Landes ausgebaut wird. Wegen seiner internationalen Isoliortheit zieht die

ungarische Kulturdiplomatie nach dem Krieg alle richtgebenden, „salonfähigen" Richtungen und Schulen in den internationalen Prozess ein.

Die ungarische Kunstdiplomatie wurde die zwischen dem 1.- und 11. Weltkrieg von der Kulturpolitik unterstützten und zu den Antanten-mächte enge Beziehungen habenden Richtungen in den Hintergrund gestellt. Sie unterstützten aber die Künstler die in dem vorigen politischen System, beziehungsweise von dem internationalen Faschismus beiseitigt oder verfolgt waren. In der neuen Lage bedeuten diese Schulen für Ungarn eine potentielle beziehungschafftende Fähigkeit und ein Forum dazu, dass die Ungarn in der isolierten Welt anders gesehen werden.

In einer Krise wird von den für das Schicksal der Nation Verantwortung fühlenden Kräften jedes der Lösung und der Verminderung der Probleme dienende Mittel in Anspruch genommen.

So war es nach dem II. Weltkrieg auch in Ungarn, wo die ungarische politische und kulturelle Elite alle ethisch und moralisch beweisbaren Schritte macht, im Interesse dessen, dass die internationalen Beziehungen von Ungarn besser gemacht werden und dadurch der Demokratisierung und Modernisierung des Landes geholfen wird. Im Interesse der Rettung des Landes bekommt die Emigration in den Plänen der zeitgemäßen politisch und geistig führenden Kräfte eine wichtige Rolle. Die Hilfe der emigrierten Ungarn wird in Anspruch genommen.

Die Bedeutung der Emigration wird auch dadurch größer gemacht, dass die Mehrheit der Emigrierten in den Ländern lebte, die nach dem II. Weltkrieg die richtunggebenden Kräfte der neuen Weltordnung waren, beziehungsweise sie in neutralen international anerkannten Ländern tätig waren.

In Ungarn der Nachkriegszeit glaubte man, dass ein Teil der Emigrierten nach Hause kehrt und an der Aufblühung des Landes teilnimmt, und diejenigen die im Ausland bleiben, werden von dort aus bei dem Wiederaufbau und Modernisierung helfen. Die Erwartungen der ungarischen Führung waren richtig, da die Emigrierten wussten, warum sie der ungarischen Kultur, den Schulen, die ihren fachlichen oder künstlerischen Karriere halfen. Viele hatten in Ungarn nicht nur Erinnerungen aus ihrer Jugend, sondern auch Verwandten. Die Tatsachen, dass um eine Hilfe gebeten wurde, war eine Art moralisches Rehabilitieren diejeniger, die aus religiösen oder politischen Ursachen aus Ungarn weggejagt waren. Die Erwartungen gegenüber der Emigration waren auch groß, weil sie in den Einnahmeländern beziehungsweise in der Welt anerkannte Persönlichkeiten des kulturellen und wissenschaftlichen Lebens wurden. Ein Teil der Parteien des ungarischen politischen Lebens und die Kulturdiplomatie verfügte über einen nach 1945 ausgearbeiteten Emigranten-Vorstellung und sie machten einen Plan, in dem sie mit der Hilfe der Emigranten, beziehungsweise durch sie mit der Hilfe des Einnahmelandes bewusst rechneten.

Bei dem Ausbruch aus der internationalen Isoliertheit unternehmen die nicht staatlichen Institutionen, die Zivilorganisationen eine wichtige Rolle. In der nachkrieglichen demokratischen Atmosphere, mit den Mitteln der Demokratie lebend brachte die Gesellschaft die verschiedensten Organisationen zustande. Eine Eigenschaft der Emigrationskonzeptionen der Nachkriegszeit ist, dass sie für die westliche Emigration „gemacht" wurde, obwohl zwischen dem und II. Weltkrieg eine große Anzahl von Emigrierten in der Sowjetunion lebte. Diese Einseitigkeit ist damit zu erklären, dass es seit der Begründung der Provisorischen Nationalversammlung klar wurde, dass die Mehrheit der Emigrierten aus der Sowjetunion zurückkehrt. Deshalb ist damit im späteren nicht zu rechnen. Da die Mehrheit der kulturell-wissenschaftlichen Emigration in Westen lebte formulierten sich die wichtigsten Vorstellungen von ihnen. Den kulturdiplomatischen Zielsetzungen des demokratischen Ungarn entsprechend, hatte die ungarische wissenschaftliche Führung mit den in den verschiedenen Ländern lebenden Emigrierten verschiedene Zielsetzungen. Kein „Zufall", dass von einem Teil der Emigration von der „die Wiederherstellung" des guten Rufes des Landes erwartet wurde. Von der in den frequentierten Ländern lebenden Elite wurde eine kulturelle Mission erwartet.

Die Forschungen beweisen, dass die Emigration eine gewisse Hilfsbereitschaft hatte, bis es klar wurde, dass sich in Ungarn eine Diktatur ausbildete. Dieser Wendepunkt war 1947. Ab Herbst 1947 waren nicht nur die bürgerliche Alternative vertretenden Politiker in die Emigration gezwungen, sondern auch die Gelehrten und Künstler, die ab 1945 mitwirkende Teilnehmer der demokratischen Neugestaltung und des Wiederaub aus des Landes waren.

1947 war auch ein Wendepunkt im Leben der Emigrierten, weil eine Emigrationswelle begann. Vom Kreis der kulturellen und wissenschaftlichen

Elite gehen viele nach Westen, weil sie ihre kulturelle Autonomie, und die Freiheit der Wissenschaft durch die „neuen" politischen Kräfte gefährdet fühlen. Von der dem demokratischen Ungarn früher helfenden Emigration wird die Volksdemokratie nicht mehr unterstützt. „Die Zusammenwirkung zwischen der Altheimat und der Emigration hört für 2 Jahrzente auf.

Die auf Grund einer politischen Vielfarbigkeit aus den verschiedensten Schichten der Gesellschaft zustande kommenden Gesellschaften waren vor allem Intelligenz-Organisationen. Die Elite Intelligenz - Gelehrte, Künstler, Schriftsteller - hatten besonders großes Verantwortungsgefühl für die Ungarn bei Formulierung der neuen Weltordnung. Obwohl vor 1945 „der Verrat der Schriftsteller" nur für einige Prozente der Intelligenz typisch war, trotzdem fühlte die ganze Intelligenz Verantwortung. Die während der Nachkriegszeit Rolle spielende Intelligenz fühlte die schwere Lage der Nation, die Gefahr der Isoliertheit, deshalb versuchte sie Ausbruchspunkte zu finden, die Kriegsverantwortung des ungarischen Volkes zu hindern. Sie sahen es möglich, zu beweisen, dass das ungarische Volk mit den Katastrophe verursachenden führenden Kräften ist, nicht identisches dass das ungarische Volk ein wertvoller Teil der demokratischen Weltordnung ist, wie die anderen Völker.

Die Aktionen, kulturelle und politische Veranstaltungen dieser Organisationen demonstrierten die Menschlichkeit, Zusammengehörigkeit, die Völkerfreundschaft und vor allem Einverstanden mit den gemeinsamen humanistischen Werten. Die Kultur- und Zivilgesellschaften suchten nicht nur in der Kultur, sondern auch auf den verschiedensten Gebieten Treffpunkte. In der die Barbarei erlebten Welt, im Kreis der gegeneinander Hass entbrennenden Länder konnten die von diesen Gesellschaften „vermittelten" Kenntnisse die persönlichen Begegnungen, sowie die neuen, positiven Eindrücke in der Bekämpfung der Vorurteile und des falschen Bewusstseins eine bedeutende Rolle spielen. Durch diese Organisationen konnte die Kultur Völker zusammenbinden. Die gegenseitige Erkennung konnte dem Erkennen der Werte anderer Völker beitragen.

Bei der Formulierung der freundschaftlichen Gesellschaften spielten die Ungarn in aller Welt, vor allem die in den Nachbarländern lebende ungarische Minderheit und die überall in der Welt lebende ungarische Emigration eine große Rolle. Es ist kein Zufall, dass sich die ungarischen Kontakte mit Ausland beeinfliessenden Gesellschaften dort herausbildeten, wo eine große Anzahl von erfolgreich wirkenden Emigrierten lebten. Die Entstehung der Gesellschaften wurde auch von den direkten politischen Interessen beeinflusst. Obwohl die verschiedenen freundschaftlichen und Kulturgesellschaften Zivilorganisationen waren trotzdem spielten bei ihrem Entstehen die politischen und kulturdiplomatischen Hinsiechte eine grosse Rolle. Die Elite gab ihre Autonomie nicht auf, indem sie in der schweren Lage des Landes zur Hilfe der Politik kam. Das war eine moralische und intellektuelle Pflicht von ihrer Seite.

Die Intelligenz durfte nicht in den „Elfenbeinturm" zurückziehen, da sie mit ihrer Stellungnahme, mit ihrem Wissen und Beziehungen bei der Ausfaltung der Kontakte zwischen Ungarn und den verschiedenen, früher feindlichen, beziehungsweise miteinander keine Kontakte habenden Völkern einen Einflussausüben. Die wichtigen politischen Interessen des Landes erkennend. ist nicht zufallig die erste internationale Zivil¬organisation die Ungarisch-Sowjetische Kulturelle Gesellschaft.

Neben den Initiativen der politischen Kräfte in der Richtung der Sowjetunion begann auch die Zivilgesellschaft Kontakte zu ihr auszubauen.

Von der ungarischen Kulturdiplomatie waren die Instituten Collegium Hungaricum für sehr wichtig gehalten. Die im Ausland funktionierenden Kulturinstituten (Lehrstühle, Lektoraten, Bibliotheken) haben vor allem eine kulturelle und wissenschaftliche Rolle. Einerseits representieren sie das kulturelle und wissenschaftliche Leben ihres eigenen Landes, andererseits dienen sie zur zusammenbindenden Beziehung zwischen den Ländern. Ab und zu haben sie sogar eine Inter- und multikulturelle Funktion. Die vor allem aus kulturellem und wissenschaftlichem Ziel aufgestellten Institute können zu besonderen Situationen besondere weit über ihren Aufgabenkreis zeigende Funktionen bekommen.

So war es auch mit den „Ungarischen Instituten" nach dem II. Weltkrieg. Im Laufe der Geschichte der ungarischen Kulturdiplomatie standen die ausländischen ungarischen Institute zweimal im Zentrum der Interesse und wurden zur wichtigen Stelle der Kulturpolitik. Jedesmal stieg die Wichtigkeit der „ungarischen Institute" als das Land isoliert war und das Ungarnbild im Ausland sehr negativ war. Die ungarischen Institute hatten immer eine grössere Bedeutung, als der aussenpolitische Bewegungsbereich des Landes wegen des verlorenen

Krieges eng wurde, deshalb war das Ungarnbild durch traditionelle diplomatische Mitteln nicht oder kaum zu ändern.

Außer den kulturpolitischen und wissenschaftlichen Zielen dienten die ungarischen Institute auch kulturdiplomatischen und kulturpolitischen Interessen. Mit der Gründung eines Instituts hat die Kulturpolitik die Präferenz gekennzeichnet und darauf hingewiesen, dass für sie das gegebene Land und Kultur wichtig wurde. Es ist kein Zufall, dass von den politischen Verhältnissen abhängend, also davon determiniert einige Institute im Vordergrund, andere im Hintergrund standen. Der Primat der Politik ist auch dadurch festzustellen, dass Institute auch ohne wissenschaftliche und kulturelle Gründe gegründet wurden.

Diese Arbeit sucht die Antwort darauf, was die Kulturpolitik nach dem II. Weltkrieg von den Ungarischen Instituten erwartet und welche kulturdiplomatische Rolle das Instituten Netz in der Formulierung des Ungarn-Bildes hat. In der Arbeit wird gezeigt, welche Institute „nur" kulturelle und wissenschaftliche Aufgaben zu erledigen hatten. Hier wird auch vorgestellt, ob es in der neuen Weltordnung nach dem II. Weltkrieg präferierte Länder, oder Mächte gab, die von der ungarischen Kulturpolitik in den Vordergrund gestellt waren, beziehungsweise wo und mit welchen Bedingungen die Ungarische Führung ein neues Ungarisches Institut zustande bringen wollte. Die Forschungen haben früher noch nicht klar gemacht, was für eine Rolle die Collegium Hungaricums im wissenschaftlichen und kulturellen Leben nach dem II. Weltkrieg spielten.

Die ungarischen Institute standen schon in der Nachkriegszeit im Zentrum der Kulturpolitik. Als Kuno Klebelsberg Minister für Religion und Bildung war, hatten die CH-Institute in der Bekanntmachung der ungarischen Kultur und in der Veränderung des negativen Ungarn-Bildes eine wichtige Rolle. Die ungarischen Institute von Wien, Berlin, Paris und Rom spielten aber auch in der Ausbildung der ungarischen Wissenschaftlichen und Kunstelite eine wichtige Rolle. In den wissenschaftlichen Beziehungen ist die wissenschaftliche Zusammenarbeit immer bedeutend. 1945 hielten sowohl die Koordinatoren als auch die Gelehrten die internationalen Beziehungen für wichtig. Es war auch nicht weniger für die ungarischen Forscher wichtig, die ausländischen Ergebnisse kennenzulernen, und mit der Weltwissenschaft Kontakte zu haben. Der erste Schritt war die Ausbildung der Kontakte mit der Sowjetunion.

Für die ungarische Wissenschaft wurde die Sowjetunion nicht nur aus politischen, sondern auch aus wissenschaftspolitischen Gründen wichtig. Die Mehrheit der ungarischen Gelehrten sah die neuen wissenschaftlichen Weltrichtungen richtig und aus dieser Hinsicht waren die Sowjet-Kontakte wichtig. Vor allem hatte die wissenschaftspolitische Vorstellung, die die Freundschaft mit den Nachbarnländern betonte, eine politische Bodeutung. Die ungarische Kulturdiplomatie behandelte mit betonter Wichtigkeit die Zusammen¬arbeit mit den Völkern des Karpaten-Beckens.

In Ungarn wurde erkannt, dass das wissenschaftliche Weltniveau nur im Falle zu erreichen ist, wenn sie mit den das höchste fachliche Niveau erreichten Ländern Kontakte aufnehmen. Ein Modernisieren war nur so vorzustellen, wenn man mit den entwickelten Ländern zusammenarbeitet. Von großer Bedeutung waren die „englisch-sächsischen" Länder. Im Interesse eines Modernisierens war es für die Gelehrten nicht gleich, ob sie die Beispiele finden die als Modell dienen können. Ein anderer wichtiger Punkt war der Ausbau der französischen Kontakte, der Zusammenarbeit der Universitäte. Eine bedeutende Rolle spielte in der Wissenschaft die Beziehung zu Schweden. Die ungarischen Gelehrten fanden schnell in dem nach dem II. Weltkrieg globalisierten internationalen wissenschaftlichen Leben ihre Stelle. Sie lernten die neuen wissenschaftlichen Ergebnisse und Richtungen kennen, von denen die Forscher nach dem II. Weltkrieg getrennt wurden. Nach 1947 kam die Weltspaltung und das war auch für das wissenschaftliche Leben nicht ohne Einfluss.

Im der Aufhebung der Isoliertheit von Ungarn und in der Formulierung des neuen Verhältnisses zur Weltkultur spielten die verschiedenen Elitgruppen eine grosse Rolle.

Nach dem II. Weltkrieg wie für alle Forscher auch für die Historiker wurde die Neugestaltung der wegen des Krieges unterbrohenen wissenschaftliche Kontakte bzw. der Ausbau neuer Kontakte wichtig. Die Teilnahme der Historiker an dem internationalen kulturellen Leben bedeutete mehr als wissenschaftliche Frage. Ihre Tätigkeit gilt als politische Aufgabe. Während der Zeit der internationalen Isoliertheit machte ein Teil der ungarischen geistlichen und politischen Elite - darunter auch die Historiker - alle ethisch und moralisch beweisende Schritte im Interesse der Verbesserung der ungarischen Positionen. Im Vergleich zu anderen Gruppen der Elite bekamen die Historiker eine

ziemlich wichtige Rolle in der Kulturpolitik und in der Formulierung eines Ungarn-Bildes nach dem II. Weltkrieg.

Eine unterstrichene kulturdiplomatische Präferierung der Historiker und der Historiewissenschaft ist damit in Zusammenhang zu bringen, dass die Geschichtswissenschaft, als eine osteuropäische „ideologische" Wissenschaft bedeutend in der Formulierung des Nationalen Bewusstseins der Völker dieser Region ist Der Historiker und die Geschichtswissenschaft können für die Politik und die Entscheidung treffende Argumente bringen. Mit ihrer Stellungnahme und mit ihrem Wissen, mit ihren ausländischen Kontakten konnten sie das Aufeinandertreffen von Ungarn und anderen früher oft feindlichen Völkern sichern. Die Kulturdiplomatie hatte die Hoffnung durch die internationalen Auftreten die politischen Positionen des Landes zu fördern. So kann sich Ungarn in die neue Weltordnung besser integrieren. Sie hofften auch darauf, dass die Ergebnisse der Historiewissenschaft klar machen, dass die Völker das Karpaten¬beckens nicht nur gemeinsame Vergangenheit, sondert auch eine gemeinsame Zukunft haben.

Deshalb spielten die Historiker der Epoche eine aktive Rolle in der Gründung verschiedener Zivil-Organisationen, deren Ziel war, die Förderung der Näherung der Völker, die Aufhebung der feindlichen Verhältnisse, die Entfernung des falschen Ungarn-Bildes und die Schaffung einer neuen Welt. Die meisten Historiker aktivisierten sich und unternahmen eine Rolle in der Humanisierung nach dem Krieg damit sich die „Tragödien der Vergangenheit" nicht wiederholen. Im Kennen der Vergangenheit sahen sie die Nation bedrohenden neuen Gefahren, deshalb suchten sie Ausbruchspunkte. Kein Zufall, dass die Historiker in der Zeit der schlechten Beurteilung von Ungarn durch das Ausland die meisten Initiativen in der Richtung der die neuen Weltordnung bestimmenden Länder machten.

Sie hatten die Hoffnung, dass die wissenschaftlichen Veranstaltungen, die persönlichen Treten und die neuen positiven Eindrücke der Aufhebung der Vorurteile und des falschen Bewusstes beitragen können. Sie hofften auch, dass die Bekanntmachung der ungarischen Geschichte im Ausland dem gegenseftigen Verstehen der Völker beiträgt. Mit ihren einfachen Mitteln kann sie die Humanisierung der Welt fördern und eine bessere Lage für Ungarn bei dem eine neue Weltordnung machenden Friedensvertrag schaffen.

Hinter dem „öffentlichen Auftreten" der Historiker standen in erster Linie kulturdiplomatische Überlegungen. Kein Zufall, dass von den ungarischen Historikern einigen Ländern Präferenz gegeben wurde, andere wurden aber in Hintergrund gestellt. Die ausgesprochen wissenschaftlichen Gesichtspunkte wurden bei solchen Ländern geltend gemacht, mit den Ungarn keine politischen Probleme hatte die von den ungarischen Forschern traditionell besucht worden sind, beziehungsweise die als potentielle Basis für die Geschichts- und Archivwissenschaft waren.

In der wissenschaftlichen Elite neben den Historikern schlossen sich die Ärzte an das wissenschaftliche Leben der Nachtkriegszeit. Das internationale Auftreten der Ärzte erfolgte vor allem mit dem Ziel, um sich ins wissenschaftliche Leben zu integrieren, und die beruflichen Kontakte zu pflegen. Dieses internationale Auftreten hatte auch eine kulturdiplomatische Wichtigkeit. Die während der Zeit der internationalen Isoliertheit erreichten wissenschaftlichen Erfolge in der Medizinwissenschaft verbesserten das Image des Landes. Damit wurde die Anpassung von Ungarn der neuen Welt gefördert.

Infolge des kalten Kriegs wurden die 1945-46 ausgebauten, vielseitigen Kontakte einseitig und die Zusammenwirkung mit den westlichen Ländern bauten ab. Auf der Ebene der Retorik wurde noch die Nötigkeit der vielseitigen Kontakte betont. Die Werte der bürgerlichen Kultur waren noch hochgeschätzt, aber in den meisten Fällen war das nur noch eine Deklaration. Ab Frühling 1947 halten „die Volksdemokratien" für die wichtigste Aufgabe ihrer Politik und Kulturdiplomatie eine auf gemeinsamen politischen Interesse und ideologischen „Werten" liegende Zusammenwirkung. einen gemeinsamen Kampf und gemeinsame Verteidigung gegen den Imperialismus sowie das gemeinsame Auftreten gegen das Eindringen der westlichen Kultur.

Auf Grund der gemeinsamen Interessen schliess Ungarn seine kulturelle Verträge mit den „Volksdemokratien" ab.

A. Gergely András

A szeretet, mint a transzkulturáció formája

/Empirikus megfigyelések a kortárs kapcsolati kultúrák rendszeréről, tartalmairól/

Bevezetés

Szeretni... Sűrű és mély érzelmi kapcsolatban lenni, vagy legalább erre vágyni, törekedni, ezt remélni két ember közötti kölcsönhatás kiteljesedéseként... Álom, terv, avagy valóság...?

Nincs, nem s lehet univerzális képlet erre, miként nem lehet univerzális sem egy ember, sem egyetlen emberi viszony sem. De talán lehet eszménye, teljessége, méltó érzelmi pompája a párok, emberek, habitusok, közösségek, kultúrák közötti kölcsönhatások rendszerének...?!

A szeretet transzkulturális. Akármilyen emberek és akármilyen kultúrák között lehetséges, akármilyen szimbolikus világok hullámait, áthatásait, interferenciáit képes uralni, s olykor talán felülmúlni, eltörölni, szétmosni is.

A szeretet (és-vagy szerelem) mint embertől emberig ívelő egyensúlya a világnak, avagy alapképlete a létezni érdemes állapotnak, minden elsöprő is lehet (e tekintetben végzetes, kíméletlen, kizárólagos és elviselhetetlen is), meg olyan észrevétlen alapringása a kapcsolati kultúráknak, amely nélkül csak merev, görcsös és repedni képes struktúrákba rendezettség válhat jellemzővé.

Ugyanakkor a szeretés mint művelet, a harmonikus cselekvések intim rendszere, épp annyiféle, ahány alkalmi szereplője van. Irányulhat látszólag „tömegekre", közösségre, családra, hozzátartozókra, barátokra, ismerősökre is, de lehet a legintimebb magánlét széles tartománya. Ennek módja, mértéke épp az átérzéstől, az émikus alapállásból értelmezhető sajátosságokból látható be igazán. Étikusan, formális feltételekre figyelve ezt a tartalmi sokszínűséget, formai gazdagságot, kölcsönös harmóniát nem lehet, vagy legalábbis nem érdemes szemléln. Egy kicsit mégis el kell merészkednünk erre a térségre is, ha a kölcsönös ritmikáját, a hatás/ellenhatás egységét vagy túlsúlyait és hangsúlyait kívánjuk belátni.

A szeretet mint társadalmi vagy egyéni cselekvés, eseti és nem könnyen rendszerezhető a lélektudományokon kívüli szférákban. Nem lehet kilóval, centivel, köbméterrel mérn, szívdobogással is csak bizonyos típusát. A test-lélek-szellem egységét kifejező unverzumokban lehetséges előfordulása akár ima, akár tánc, akár hit, akár elköteleződés, barátság, szerelem, kötelezettség, felelősség, gondoskodás, lelkesedés formájában is – ezek mérhetőségére alig sikerült eddig „tudományos" apparátusokat fölállítani. Most mégis ezzel foglalkozunk, kísérletképpen, kérdések formájában, megfontolnivalók során át.

Ezek egyike a szeretet „érzeményén" túl a megjelenítés vagy megjelenés módja. A szeretet kinyilvánítása éppúgy, mint az etnicitásé vagy az istenhité, részint a „hihetőség" minőségében elfogadott (mert látható, sugárzásában talán még mérhető is), részint azonban (s vélhetően nagyobb része jéghegyszerűen rejtett) olyan külsődlegességek függvénye, amelyek látni-láttatni engedik, vagy rejteni-titkolni parancsolják. Érdemes itt az egyes kultúrákban ismeretes érzelemkifejezés konvencióira utalni, vagy ezek (kívülállók számára megtapasztalható) sajátlagosságára asszociálni...!

Saját kísérletem ezúttal sem más, mint megfigyelési, beszéltetési, odahallgatási alapon gyűjtött ismeretek alkalmi csokorba foglalása. S hogy ne csupán folyama, sodra legyen a szavaknak, megpróbáltam egy dimenzióba terelni, egy ágba sodorni a sokféleséget: alapul vettem az *időt*, mely a kölcsönkapcsolatokat a térben is tagolja, a folyamatot is szabályozza, olykor az „eredményét" vagy virtuális lehetőségeit is korlátozva. Az időt, amely a szeretetnek nemcsak körvonala, de teresedése is, feltétele és garanciája, próbája és korlátja nemkülönben...

Idő és társadalmi ritmus: egy pár-kapcsolat

„...Szétmentünk, vagy legalábbis úgy néz ki, mert mindig dolgoznia kell... Ráadásul nekem is azt kéne – ezt aláírom –, de nem teszem 'minden áron'... Most gondold el, órákig együtt voltunk, frankó volt, lazán, zenével, finom borral, kávékkal, csemegéket eszegetve, apró ajándékokkal és gesztusokkal, ... igazán minden 'olyan' volt, hogy utána lett volna a legjobb... Akarta volna is... – úgy éreztem... És akkor egyszercsak elkezdi, hogy neki mennie kell, mert még reggelre két cikket kell megírnia... Hát nem ér rá? Nem! Nem halasztha-

tó? Nem! Nem tudok segíteni? Nem lehetne éjjel megírni...? Nem, ő már különben is fáradt ilyenkor ... Este fél nyolc volt, érted, kora nyáron... Mitől fáradt...?"

Koranyár, vagy a szerelem ideje, szentiváneji ábrándozás és kobold-varázslat időszaka, ideje a kapcsolatnak, a kikapcsolódásnak, avagy a valamibe bekapcsolódásnak... Társadalmi idő, amelyet másként és másként élnek meg korosztályok, más és más szerepeket vagy cselekvésmódokat építenek bele nemek és korcsoportok, más és más jelentést hordoz kinek-kinek... Munkaidő, szabad idő, pihenőidő, élményidő... – döntési szabadság arról, hogy mi kényszerű és mi függ tőlünk... Nyárközépi merengésben erről próbálnék most szólni, ha nem is többet, néhány apró töredéket legalább. Drámainak látom, sürgetőnek érzem az arról szóló elgondolkodást, hogy miként is élik át, vagy élik meg az idő szerepét és kezelésének élményét azok, akiknek koruk, nemi identitásuk, élethelyzetük vagy törekvéseik alapján a leginkább módjuk volna eldönteni, mi fontos az időből, mi tartalma és értéke lehet az időnek, milyen időgazdálkodás jellemezze az egyéni életvezetést, s milyen idői találkozások múlnak-múlhatnak személy szerint rajtuk is, és hogyan áradhat által ez időn a szeretet és kötődés állandósága, éltető energiája...

Merthogy úgy tűnik: mivel a társadalmi időképzetek sosem voltak egységesek, sosem lehettek egyenlően elosztottak, ezért sokaknak nyílt módja kiváltságos időgazdaságot működtetni, és megint más tömegeknek csupán az idő múlásának kényszerű elszenvedése jutott. Mi változott ebben mostanság, s miképp, miért, mi módon van másként, mint korábban volt...? Ha a szeretet nem tér-függő, ha nem föltétlenül kultúra-specifikus vagy nemi gyökerezettségű, akkor milyen idői határok között él, mikor pusztul el, vagy mikor hanyatlik az érvénytelenségbe, a viszonzatlanságba...?

Magas, nyitott-értelmes arcú, kimérten mozgékony húszéves srác. Színésznek készül. Szerepeket vesz föl, zordat és szerelmest, hihetőt és fagyosat, lelkeset és közömböset, mikor mi kell. Heti háromnégy színház, mozi is belefér főiskolás létébe. Ha leszáll a sötét, mintha automatikusan kikapcsolna, fél tízkor már önmaga árnyéka, negyed tizenkettőkor kimúlik... Párja, még olvasna, programja lenne, fél négyig dumálna akár, de sötét kell legyen, aludni térni evidencia, még ha keskenyebb is így az ágy, hát az „együtt" kényszeres élményével küzdve nyeli, ami jutott... Fogynak az energiák, húszévesen az ember nem cikázhat már...

„Bőven elég, ha egy héten kétszer itt van, úgyis csak fáradt, meg nekem is kellene néha egy kis szabadság, rendbe rakni magam, egyedül lenni kicsit, tévét nézni, vagy aludni egyszerűen... Mindenesetre semmi jó nincs abban, hogy már majdnem minden nap itt alszik, két éve tart a kapcsolatunk, és már szinte itt lakik... Akkor mégis mikor éljek...? Vagy rajta kívül nincs más élet? Jó, nem mondom, szeretem, de ennyi azért mégis sok, jobb lenne, ha kevesebbet kellene egymáshoz alkalmazkodni, és mellesleg úgyis sokszor van, hogy neki reggel korábban kell fölkelni, akkor most én is keljek föl, csináljak teát, aztán már nincs értelme visszaaludni, akkor már el van szúrva a nap... Akkor inkább legyünk ilyenkor külön, úgy nem is zavarjuk egymást annyira..."

„Bőven elég", ha ritkábban van, vagy ha egyáltalán nincs is... – mondja a húszéves lány. Nem a szexusról beszél, nem egy kellemetlen viszonyról, nem egy elpancsolt és kényszerű házasságról, amiről a szülők döntöttek anyagi megfontolásból, s mégcsak nem is a konvencionális női-férfi szerepnormák határozták meg, hogy mit tehet, kivel és mikor. Ráérő ideje sok lenne (-lehetne), de másként szabná ezt is. Érzékeli, hogy nem illik mondania, mikor elég már, de magában zsörtölődik, máskor morog félhangosan, esetleg hisztizik vagy csapkod is, mert „nem úgy" élvezheti szabadságát, ahogy képzelte...

Dehát hogyan is képzelte? A francia házasságok között – főként a középosztályi-értelmiségi, s még inkább az elit-szférában feltárt tapasztalati arányszámok alapján – minden harmadik-negyedik válással végződik, azt megelőzően (ennél aránytalanul több is) megcsalással, a szexuális-lelki-intimitási kapcsolatok sokszorozásával terhes. A családválság egyúttal morális válság is: a megcsalások hazugságokkal, bujdoklással, tudatos félrevezetésekkel, mentális cselekkel, önmegtévesztéssel, környezetmanipulációval és barátok-rokonok-hívek megosztásával, cinkos vagy ellenséges szerepre késztetésével járnak. Ez se jobb megoldás. És a magyar statisztika a különösen intenzív párkapcsolati kultúrával vádolt-jellemzett olaszokat, spanyolokat, franciákat kezdi immár durván meghaladni...!

Szerkesztő egy kiadónál. Nyolc-félkilenkor kezd, félötig-hétig ül a monitor mögött, aztán „hazaviszi még a melót", azért jöhetett el előbb, hogy otthon még megcsinálja, holnapra kész kell legyen... Másnap ugyanígy, ötödnap ugyanígy, hat hónapja tán egy könyv nem került a kezébe, egy kiállítást nem nézett, egy mozit nem látott. Barátai elfolynak, „mindenkinek megvan a maga munkája,

nincs idejük találkozni". A hazaút a munkahelyről még háromnegyed óra, vásárlás csak kapkodva, vagy autóval a hét végén, otthon félkésőn vacsora, rossz lelkiismerettel lefekvés, *„nem mozgok egész héten semmit, megint csak egyre hízik a fenekem..."* Reggel félhatos ébresztő, zuhany alatt ébredés, készülődés közben egy háttér-zenehallgatás, *„nem tudom otthagyni, mindig azért kell rohannom, reggelizés helyett is inkább hallgatom, amíg készülődök..."* Szombat-vasárnap vidéki szülőkhöz, olykor személyeskedésen, életvitelen, apró-cseprőségeken civakodva, vasárnap este már megint holtfáradtan haza, *„hétfőn már megint jön a hétfő...!"*

És telik-múlik a személyes idő. Nem az episztemológiai értelemben definiált, nem a hegeli vagy kantiánus időfogalom szerinti, de nem is a művészeteké vagy az irodalomé. Az az idő pusztul, amely a perszonális létnek lenne-lehetne terepe, amelyet ki-ki úgy él át, ahogy teheti, s ki-ki úgy értékel, ahogy normái, családi konvenciói, életvezetési gyakorlat-felfogása engedi. Azazhogy nem is pusztul az idő, csak megroggyannak határai, lefolyik az asztalról, mint Dali zsebórái... Határtalanná válik annyiban, hogy nem tartható kézben, nem is befolyásolható, személyiségen kívülivé válik, s a haszonvétel, a megtérülés és újrabefektetés reménye, amely a létezésben a jövő garanciáit adja, teljességgel lehetetlenné válik. Elfoszlik az emlékezés ideje is, hiszen nincs mire emlékezni, nincsenek élmények, nem történnek események, időlegesek a kapcsolatok és hatások is. Emlék és lét-tudat nélkül csakis a kívülről meghatározottság marad... – ez lesz azután sajátta, tudottá és vállalttá, kényszerűen elfogadottá és utálatossá is. A saját idő javát elorozza a társadalmi időgépezet, az időkerék forgatására áldozott energiák viszont nem az idői létet, hanem az időkívüliséget, időfosztottságot eredményezik...

„...Barátnőmet várom, most dél van, megpróbáltam rácsörögni, de nem veszi fel, valószínűleg alszik..., nem baj, csak biztos szídja az anyámat, ki ébresztette föl. Pedig se munkája, se nem tanul, néha fél éjszaka olvas... Nincs egy krapekja négy éve, pedig már ideje lenne, csak hízik iszonyatosan, meg olvas ugyan rengeteget, de ha elhívom egy buliba, három órát késik, mert nem bír összeszedelőzködni... Egyszerűen nem érzékeli az órát...! A sajátja még hagyján volna, de azt sem érzékeli, hogy az én időmet is hazavágja, mert nekem kell rá várni..."

Érték-e az idő? S ha az, kinek mit ér? Mire jó? Mi határozhatja meg, s ki bátorkodhat érvényeset mondani arról, mi a fontos az időélményben, mi lehet átélhető az idő múlásában, mennyi az egészséges arány a személyes idő, a közös idő, a társadalmilag „kalibrált", hasznosítható és hasznosuló idő, vagy az értékét vesztő, „eldobott", eltékozolt idő között. „Az eltűnt idő nyomában..." már nem egy korszakos irodalmi mű született, időiség nélkül az emberi történelem, művészet, tudomány, hit, életvezetés mind-mind reménytelenül nem létezhet. A tékozlás *mértékét* látom azonban változni, s az indokait keresem, meg azt az értékrendet, amelyben mindez már „pásszé", amolyan nemkérdés-kérdés, melyre valódi választ soha senki sem vár...

„Minden nap negyed hatkor..., na maximum fél hatkor kelek. Ha sietek is, másfél óra, mire összeállítom a toalettemet, több mint egy órát utazom Pest másik felébe, a fodrászat nyolckor nyit, úgyhogy tuti elkésem... Este hatig ott, másfél óra vissza, mire elkezdenék élni, este kilenc van. Anyám már akkor mindig sípol: ...ne menj el már ilyenkor kislányom, nem való az! Úgyhogy jó, ha hét végén kialszom magam, de egy krapek már nem fér bele az életembe... Különösen, ha agilisabb..."

Áldozható-e a megélhetés, a létfenntartás ideje épp annak, amiért mindez zajlik? Fenntartott létezésmód-e, hogy energiákkal és időráfordítással áldozunk annak, amelynek a legkevésbé az örökkévalóság az ára, de a percnyi lét, az „egynapélő" emberi sors inkább...? Vesztes-e, aki időt nyer önmagától, hogy áldozhasson valamennyi időt önmagára? Nem az idő bérrabszolgája-e – sztrájkjog és szakszervezeti érdekképviselet nélkül! –, aki csupán naponta újratermeli a létezéshez szükséges-elégséges energiáit, hogy szétfolyassa másnap, s a történelem idejét vagy sodrát immár csak akkor érzékelje, ha szemráncai, barázdái, elpuhulófélben lévő bőrredői jelzik immár a visszafordíthatatlant? S nem szerencsésebb-e még így is, ha nem terheli mindezt kórság, baleset, családi dráma, életviteli nehézség, munkátlanság, megélhetési frász...?

Az időben elsimuló vagy bonyolódó események sűrűje, amely (Dilthey felfogásában az élet mint modális fogalom, mint az „én" személyes tapasztalataihoz tapadó individuális szempontok folyama az élettapasztalat egész folyamatában) az interszubjektív eseménysorok (ha nem is csupán külső függési, de okvetlenül) interperszonális átélését tartalmazza. A másik másságának, az ő élete folyamának élménye, akár megosztja valakivel, akár nem, a múlt-emlékek és a jövőre vonatkozó pillantás harmóniájában teljesedhet csak ki. Az időhorizont azonban, mely a közösségek összetartozását is visszaigazolja, szétesett mostanság. Az „én", amint

magát a jelenben jelenlétként tételezi, fizikai érintkezések-események közvetítettségére épül. Ezek hiányában, vagy csekély voltuk, esetleg kívülről vezéreltségük miatt, pontosan a jelenlét tartalmára, a partikularitásban rejlő összhangzásra vetít árnyékot. Lehetséges ezt a partikularitást megtagadni, de a személyiség akkor is csupán a történelemben, vagy a mikrotörténetben nyerheti el a legszimplább visszaigazolását is annak, hogy be nem teljesített összhangja a többiekkel mennyiben segítette vagy akadályozta „én"-ként létezését. (Bővebben lásd Biczó 2004).

A „másik"-ra mint „idegen"-re vonatkozás, a más(ok)ért vagy egymásért élés, a „közös"-ért való idő tehát nagymértékben individuális ugyan a döntések, az élmények vagy az intenciók-akaratok felől nézve, de óhatatlanul hatással bír a mások időátélési élményére. Ha úgy tetszik, az „individuális idő" a „közös idő" ellentéte, annyiban, amennyiben és ahogyan az „én-idő" aránylik a korhoz-korszakhoz. Az átélés érzékletes finomsága, vagy éppen az ettől való megfosztottság élménye azonban egyre durvább alakzatokat ölt:

Autóbuszon zsörtölődő, még jobb éveit őrző intelligens arcú, de szigorú tekintetű hölgy, vele szemben lazán elterülő férjének-pasijának...: *„Most mondd, mit lehet erre válaszolni? Mégis a fönököm..., hát tudja jól, hogy nem lehet folyamatosan huszonnégy-órázni..., de mégis, beoszt, és nem érdekli semmi...! Hogy az ember mikor aludjon, vagy mikor mosson, vásároljon, vagy hol van akkor még a családja, ez érted egyáltalán nem érdekli...! És nemcsak velem, mindenkivel ilyen... Hát, mondom, mostmár tényleg megmondom neki, hogy ebből elegem van. Hát mit képzel? De hiába remélném, nem veszi észre magát. Nem mondaná, hogy kirúg, de szerintem nem venné jónéven... Most akkor mit csinálsz vele...? Elképesztő, mit gondolhatnak ezek, hogy ennyire nem érdekli őket semmi..., az ember az »ennyit« sem számít..., érted...?!"*

A sértett, de a nélkülözhetetlenség fontosságát is magukban rejtő mondatok mögött a személyes lét, a személyiség regenerálódásának jogosultsága rejlik evidensen kimondva. A személyes a „boldog békeidős szocializmusban" a tiltott létszféra volt, s a rendszerváltó mentalitások most immár toronymagasan fölértékelik a személyiség létfeltételeit. A munkakényszer és a munkaláz ilyen egyidejű találkozása lehetővé teszi egyrészt a munkavégzés kivételességének, fontosságának felmutatását, meg az ebben való nélkülözhetetlenség többletét is, ugyanakkor ennek hátrányait nem vállalva deklarálja mindenki a megsértettség méltatlanságát...: kikapcsolódni a bennelétből, ez kényelmes, de veszélyes is, hisz a teherbíróbb, az aktívabban adaptálódó kerülhet nyerőbb (munka)piaci helyzetbe. „Munkával dícsérd a nappalt!" – kikapcsolni tilos. Szolgálj, állj rendelkezésre, hisz ezt várják tőled, s ebben nincs helye családnak, rokon temetésének, szamárköhögéses gyermekednek, szívinfarktusos férjednek, vagy az „Adriára leruccanni" hívó barátodnak. A függetlenség és önállóság szabadságát pedig vedd ajándékként, még ha nem is az, de éld át akként...! Ha nincs időd a szerelmedre, majd legalább nem fogod megunni... Ha minden este hideg lábbal fekszel le, de közben háromszor sms-ezel, kétszer telefonálsz és öt emilt írsz neki, az most a lét *normál rendje*. Legalább hozzá nem kell már alkalmazkodnod, úgyis annyi mindenkihez meg igen...! S ha hideg lábbal kelsz majd föl, az is része a rossz közérzetnek... – de hát a Te hibád, miért nem vagy ennek ellenére „heppy"?!

Sőt: bekapcsolódni a kikapcsolásba, átadni magad a pillanat élvezetének – ez a korszak jövőképtelennek tetsző generációs világképe. Feledd a mát, de a holnap sem lesz különb, így az, ami köztük van, lehet csak Tiéd...! A köztesség a temporalitás egyik állapota – normálisan persze leginkább csak akkor, ha van időtáv valami és valami között, ha van cél, amely felé ez a létállapot mozoghat. De amikor a *köztes időiség*, a köztes lét alapformává válik, anélkül, hogy a mozgás iránya, tempója, ritmikája átélhető lenne, akkor az individuális idő is elveszíti tartalmait. A társas tempó, ha munkaláz, akkor társakra találhat, ha építő, akkor eredményes lehet, ha illeszkedésre késztet, akkor az „együttes élményt" kínálja. A *társtalan tempó* azonban céltalan, érdektelen, fárasztó és lehangoló. Nincs miértje ("kiért"-je), nincs érdemi visszaigazolása annak sem, hogy mire jó ez a másiknak. Ettől azután még fárasztóbb... A tartós partnerkapcsolati létformák átalakulóban vannak, miközben az életszakasz vagy életút során elért kapcsolati eredmények nemcsak „tesztjei" a kapcsolatok milyenségének, s nemcsak „a szétfoszló közösségi térben" megfigyelhető életjelenségek vagy életvezető értékek mérhető komponensei (v.ö. Pongrácz–Spéder 2003), hanem válságközvetítői is a „kiüresedő tekintetnek". Illetve, ha a tekintet korábban sem volt elbűvölt, esetleg már nem is érzékelhető a kiüresedés, csak a megfáradtság, egykedvűség, érdektelenség... Ez az az utcai pillanatfelvétel, amelyen rokonszenves ifjú pár andalog, egymástól szinte karnyújtásnyi távolságra, s egyik jobbra, másik balra beszélget mobiltelefonján..., korántsem bizonyos, hogy egymással.

„Most én nem tudom már, mi a rend. Vagy mi a 'norma'. Amikor én ennyi idős voltam, akkor meló is volt, suliba is jártunk, minden lehetséges programon ott voltunk, sétálni is ráértünk a Szigeten, hajnalig szeretkeztünk, aludtunk másfél órát..., vagy éppen táncolni voltunk, és akkor még annyit sem, de másnap fényesen, sőt annál úgyabbul ment minden tovább. És mindenki így volt vele, egyszerűen nem ismertük azt a fogalmat, hogy fáradtság. Hét végén meg 'szocialista szombat' volt, vagy a haverékhoz mentünk házat alapozni a Velencei-tóra..., szóval nem létezett a fáradtság fogalma, és akkor még hihetetlenül tiszteltük a nagyszüleink generációját, akik ugye megjártak két háborút, kitelepítést, szocialista iparosítást, államosítást, mindent, s kezdhették elölről a negyvenes vagy ötvenes években fölépíteni a személyes életüket, de még nyolcvanhat éves korukban is annyi energiájuk volt, mint ma két negyvenévesnek sincs..."

A társ(as)kapcsolat, generációs metszetben szinte sosem úgy tárgya a társadalomkutatásoknak, hogy az érintések, pillantások értelmét, célját, üzenettartalmát, folytonosságát és jelentőségét is ábrázolni tudnák általa. A szociometria társasság-képletei ugyan sok mindent elárulnak, de például a tekintet ívét, a kifejezés mélységét, a visszaigazolás interszubjektív élményét is csak ritkán tudnák megmutatni. Holott olykor a puszta számszerűség is vallomásos értékkel bír, a szereplők háttérismerete pedig még súlyosabb következtetésre sarkall: az *együttlét kváziközössége*, a „találkozzunk ritkán és akkor is csak felszínesen!" viselkedési parancsa nem a szeretői viszonyt, nem az élettársi közösségre vágyást, nem magát a „közösséget" tekinti normának, vágyott állapotnak, létformának. Állj ki egy közép-budai lakás erkélyére, és számláld meg, hány (még családanya-kor előtti) leányért jön lovagja mobiltelefonon házhoz rendelt autóval, hányat hoznak haza éjjel egy és négy között, és hányan jönnek haza egyedül. Vagy ülj föl az éjszakai 4-es/6-os villamosra ugyanezzel a céllal, s meglepődsz majd, mekkora tömegeknek nem kell már az együttlét hétköznapibb formája, sem élettársi, sem együttélési gondja...!

„Határás voltam, de csak kényszerből, mert igazából a két egyetem mellé ez nem jön be, alig tudok az órákra bejárni, vizsgaidőszakról nem is beszélve, ... de most, hogy fölajánlották, hogy legyek munkatárs, nem mondhattam nemet. Namost, így sincs erőm estenként hazavánszorogni, meg kedvem sincs vacsorázni, pedig egész nap semmit nem eszem, egy kis csokit esetleg délután hatkor, dőlök be, már alszom is, még a kedvenc sorozatomba sem tudok belenézni, mert ráalszom az első öt percre... Szombaton csak délutánig vagyok, de többször vasárnap is be kell menni... – jó, tényleg megfizetik, de mikor érnék én rá, ha családom is lenne? Hogy tudnék egy gyerekkel vagy férjjel magyarázkodni, hogy nem vállalok túlórát, mert beteg a gyerek...? Akkor inkább nem kell egy pasi se... Elvagyok a macskámmal, épp elég utána takarítani, a szállásadóim úgysem szeretik, pedig nekik is van, de a kisházat csak egyedül bérelem, oda szinte senkit nem vihetnék... Szóval hát szingli vagyok, de most mit csináljak, most ez van. Már háromszor hagyott ott az is, akivel alig egy éve ismerjük egymást, mert ez neki nem megy így..."

Az együttlét és/vagy együttélés jelensége mindemellett nem biztos, hogy a fáradtság-értékekkel mérhető elsősorban. A fáradhatatlannak tűnők közül is találtam példát:

„Ebben a két hétben biztosan nem érek rá, talán utána tervezzünk valamit. Most négy szigorlatom van, minden péntektől vasárnapig vidékre utazom az egyetemre, van egy zenekarunk is egyre több fellépéssel és próbával, amire még készülnöm is kell, közben van egy állásom, ott is kellene lennem, ráadásul tök jó, amit csinálunk, kezdetben nem hittem, hogy sikerülhet beilleszkednem, de abszolút összejött azután, sikereink vannak... Namost ezt a Jocó nem bírta. Ő egy bankban húzza az igát, többször jön haza tizenegykor, mint nyolckor, néha hétvégeken is be kell mennie, szóval ha véletlenül ráérnék egy pár órára, akkor is kettőnknek négy életünknek kellene lenni, hogy véletlenül találkozzunk egy kicsit... Abszolút megvan a szerelem, jó is, de inkább akkor külön legyünk, és amikor ráérünk, majd akkor találkozunk, mert annak semmi értelme, hogy vasárnap autóval vásárolunk, 'ezt hozzád, azt nekem', utána meg mindenki egyedül rágja otthon a kalácsvéget, mert nincs időnk együtt lenni..."

A *különlét mint együttes élmény* ugyanakkor nem tiszta hazugság vagy önmegtévesztés, sokkal inkább tűnik olyannak, ami a másik szemével bizarrnak vagy visszatetszőnek tetsző jelenségeket csukja ki a közös létből. „Ne érdekeljen a munkám, elegem van belőle odabent, minek meséljek róla!?" Vagy: „Nincsenek közös élményeink kellő számban, ezért vagy nem beszélünk semmiről, vagy csak olyasmiről, ami a másiknak nem unalmas...". Mindenesetre a létezés mindennapi gondjaiba való beavatás nem célja az együttlétnek, nem eszköze a kapcsolatnak, s még kevésbé megosztható a másikkal. Ha ez a „Társ" feltétele, akkor hiába is vágyik társra az egyik, értetlen vállvonogatásra vagy elutasító definícióra számíthat csupán. Társ most az, aki bulira visz, leszalad velem a Balatonra, hoz egy üveg kávélikőrt... – de ne

akarja, hogy együtt éljünk, egyáltalán ne akarjon belelátni a fürdőszobámba vagy jégszekrényembe, ne kérdezze, hogy mikor érek rá a nyár folyamán, és inkább ne emlékezzen a névnapomra vagy a megismerkedésünk évfordulójára, mert ez szentimentális... Ne szeressen szeretettel, mert akkor csak rám terheli a viszontszeretés kényelmetlenségét...!

A kapcsolathiányos kapcsolatok persze nem okvetlenül simulnak bele egy esszenciális vagy strukturális időfogalomba és időkezelésbe. A párkapcsolati viszonyokat jócskán eluralják a munkacentrikus életek, s nemcsak a kényszerűen vállalt „huszonnégy-órázások", hanem a munkamániás létformák is...:

„Na jó, én még hajlandó volnék, sőt akarnék is váltani. De saját magam darálom bele a napi tizennyolc-huszonegy órai munkába... Már a számítógép kezd kancsalítani, annyit ülök szemben vele... De hát most mit mondjak, ezt élvezem, na, és örülök, ha csinálhatom...! Aha, hát hogy kérdezed, igen..., kicsit nehézkes velem együttélni, el is hagyott a feleségem három éve, mert sikerült megteremteni annyi minimumot, hogy megtehette, hogy határás legyen, és aztán nagyon ráért... Azazhogy nem rám, de ez már részletkérdés..., mellesleg egy ugyanilyet sikerült találnia, amilyen én vagyok, csak tíz évvel idősebbet, és kicsivel többet is utazik, meg felesége is van és nagyok a gyerekek már... Ez most a világ trendje, holnap nincs, tegnap már nincs, ami ma van, az az élet...! Ezt pedig a haszonelvű társadalom értéktöbblet-termelést simán lefölöző haszonlesői ab-start kihasználják. Nem azért dolgozol, hogy megélj – mert annyit azért nem kapsz érte...! –, hanem csupán remélheted, hogy megélsz, ha ennyit dolgozol. Megfordult az értékrend, de nemcsak a szocializmus óta és nemcsak nálunk, hanem svájci haverom is ugyanígy él, holland orvos-barátom is, meg a román falusi bótos is... Korjelenség. Mondhatod, hogy nem tetszik, vagy ennek így nincs értelme... – de csak a borotválkozó-tükrödnek, mert a többiek már elmentek dolgozni, nincs aki meghallgasson...!"

A munkavégzésre hangolt életek (melyeket hajlamosak sokan betegségnek nevezni, korjelenségként minősíteni, vagy éppen irigyelni), nemcsak a vállalkozói rendszerváltás időszakában vitték félre a fogyasztás-orientált irányba azokat a sorsokat, amelyek a társkapcsolatok hiányával megvertek. Megvoltak ezek korábban is, toronyőr és udvari bolond, csendőrőrmester és tengeri halász, tibeti bonc és gyimesi birkapásztor egyaránt a hiányos társkapcsolati élettérben egzisztált. De a „jóléti folyamatok" immár végképp megroggyantották a hagyományosnak mondott férfi/női szerepmegosztások korábbi rendszerét is: a menedzsernők sorsa, a titkárságvezetők, a politikusnők, a PR-menedzserek, a rendszergazda-típusú vagy szolgáltatói szférában állást találó egzisztenciák időháztartása sem kedvez éppen a párkapcsolatok konvencióinak vagy akár az „új típusú élettársi kapcsolatok" (Pongrácz–Spéder kifejezése) nyitottságának...

„Nem kötelező megértened, de legalább fogadd el: nem lehet mindenki 'alkotó örömmel, önszántából és megszállottan' munkaőrült...! Aki reggel kilenctől áll a pult mögött egy plázában, annak hat-félhétkor kell kelnie, ritka az a hely, amelyik kilenckor bezár, vagyis mire hazamegy, addigra ... bocs, de elfárad...! S ha még otthon két gyerek várja, megfőzi a másnapi ebédet, kikészíti a saját tízóraiját, bedobja a mosást, beköti a gyerek füzetét és megeteti a kutyát esetleg... – az nem fog neked esti programot vállalni, sem vastag regényekbe temetkezni vagy kulturális antropológia és informatika szakra iratkozni az egyetemen... Annak ez a léte, és ha senki nem boldog ettől, akkor is ez van, nem lehet mindenki alkotó értelmiségi, na...! Az emberek nyolcvan százalékának ennyi az élete, és még jó, ha van munkahelye, ha nem beteg a mamája vagy a tengerimalaca, vagy nem reped meg a vízcső, mert nem tudná mikor kihívni a szerelőket, hogy éppen otthon tudjon maradni..."

A párkapcsolatok átformálódása, az időhasználati és időérzékelési gyakorlat megmásulása ugyanakkor egy sor olyan jelenséggel is összefügg, amelyek mélyebb szféráiban nem csupán a társadalmi struktúraváltozás, a munkaerőpiaci kihívások vagy a globalizációs trendek kultúraváltozást eredményező hatásai vannak jelen. A „történeti múltba vesző" párválasztási és családalapítási formák, melyek ugyan még ma is dominánsak (bár a válások számának növekedése igen komolyan elvitathatóvá teszi a házasságpártiak érveit), ám kiegészülnek olyan jelenségekkel, amelyek a „formabontó" családközösség jelentőségét éppen a közvetlen környezet visszaigazoló hatásának elmaradásával teszik magyarázhatóvá: a konvencionális házasság egyben rokoni kötelékbe kerülést, kapcsolatháló-formálódást, kölcsönösségi közösséget, ajándékokat és viszonzásokat is magába foglalt, s ezek most javarészt elmaradnak. Emiatt azután párkapcsolati válsághelyzet, válás, vagy akár építkezés, lakásvásárlás, rokoni kapcsolattartás szempontjából fontos időpillanatokban semmiféle háttér, támogató közeg, védő-óvó közösség nincs a háttérben, s a megoldási készletek,

életvezetési ismeretek, kiútkeresési módok többsége roppantul hiányzik. A kialakult egzisztenciális biztonság nemléte viszont védtelenebbé teszi még a jóhiszeműbbeket is, a félsz, a gyanakvás, a tartózkodó elköteleződés sokkal gyakoribb jelenségek, mint a rendszerváltást megelőző történeti időszakokban. Hogy csak két – hamis általánosításra fel nem jogosító – jelenséget említsek: a japán vagy éppen a Magyarországra átjött fiatal erdélyi női párkeresők korosztályuk életkor-átlagát jócskán meghaladó korú partnereket részesítik előnyben, függetlenül attól, hogy a várható kapcsolati közösség milyen kényszerű kompromisszumokat, életút-elkanyarító hatásokat, sikertelenségi esélyeket tartalmaz majd... E kultúra- és korosztály-közi kompromisszumok (gondoljunk itt vallási, normakövetési, hagyománytartási, értékrendi, életvezetési, presztízs- vagy életmód-formáló másságokra, amelyek összeegyeztetése jószerivel generációnyi átállási folyamatot igényelhet, s ha kizárjuk a primer érdekházasságokat, akkor is más és más időgazdálkodási hagyomány mentén elgondolt értékekre szerveződik, vagyis időigényes átmeneti szakaszt-szakaszokat rejt magában..., esetleg ketyegő bombaként a mielőbbi válást is). Eliade utal arra, hogy a társadalmi ritmus követésében, a folytonosság érzete nemcsak az időegységek definiálásából épül fel (pl. egy kapcsolatban a találkozás, a teljesedés, a válságok, a névvel bíró jeles korszakok, az emberélet fordulói stb. fontosak), de a közös(ségi) élet biztosítékait megleljük az időszakos megtisztulások szakaszaiban, a biokozmikus ritmus egyes fázisaiban, a „kozmológiai cselekedetek" megismétlésében is. Mármost ezek hiányában a kezdet és a vég éppoly definálhatatlan, mint az időiség absztraktnak tűnő egész felfogásmódja (bővebben lásd Eliade 1998:79-137; Gelléri Lázár Márta szerk. 1990:7-14; A.Gergely 2000:5-18). Az időtudat új formája pedig, amely egyfajta irány nélküli változásnak tetszik inkább, mint a perszonálisan befolyásolható idő alakzatának, igencsak bomlasztóan hat a kimunkált, hosszú távra tervező, stabil alapokra felhúzott együttlét-élmény ellenében.

Amit mindezen futó élmények, alkalmi megfigyelések, eseti interjúk nyomán a párkapcsolati pillanatszerűségről mondani merészelhetek, aligha lehet több, mint önkritikus reflexió: a más dimenziókhoz szokott, az iránynélküliséget is evidens velejáróként kezelni képes magatartás számára is kétségbeejtő, vigasztalanságra késztető, eligazodás-képtelenséget és alkalmazkodási képtelenséget sugalló mindaz, ami a kapcsolati kultúrák jelen korszakának ezt a szegmensét jellemzi (bővebben lásd pl. Utasi Ágnes munkáiban!). Fölmerül ezért a kérdés, az ismeretek és érzékenységek avulási fázisaira vonatkozó dilemma: miként is lehetne hát kezelni, értelmezni, s ha nem is befolyásolni, legalább megérteni az időkezelés kortárs stratégiáit. A kérdés persze csak addig marad kérdés is, amíg ebben a történeti-szociológiai-antropológiai dimenzióban még egyáltalán kérdéseket lehet fogalmazni valaki(k)nek. Merthogy az időtlenség élménykö-zegében, a reflektálatlanságban, a transzkulturális elmagányosodásban e kérdésfeltevések csakis a „passé" kategóriába sorolható emberekből csendülnek föl, az is bizonyos... A közeli jövőt és az éppcsak-tegnap-múltat egyaránt érvénytelennek minősítő kortárs idővilágban ilyesfajta kérdések ugyanis csak azoktól eredhetnek, akik még emlékeznek arra, hogy valahonnan jönnek, valami felé tartanak, s e helymeghatározás egyúttal az időbeli elhelyezkedésükről is vall valamiképpen. De ha már nincs kinek valljon, nincs miért, és ha maximum a nyitott jövőben a gyorsulás energiájával mozgó egyedeket érintheti meg csupán, akkor a párkapcsolat magánmonológgá, egyszemélyes spektákulummá válik. S mint ilyen, teljességgel érdektelenné mállik...

A szeretet magánmitológia

A szeretet antropológiáját megírhatja-e egy magányos? Kell-e szeretve lenni ahhoz, hogy elbeszélje valaki, miképpen működtetett tünemény ez a szeretet? Kell-e legalább a képzet, az emlék, a virtuális élmény ahhoz, hogy átélhető hiányról, vagy kölcsönös kiszolgáltatottságról, kölcsönadott és visszakapott hatásokról beszéljünk?

Minderről nem lenne tanácsos szentenciákat közölni. Merthát úgy is gondolom, a szeretet élménye, esélye, lehetősége nemcsak az interperszonális kapcsolati zónában van jelen, hanem egy tágabb miliőben is. Hiszen a vallások például, a próféták hite, a krisztusi jótétemények, isteni elrendelések vajon nem szeretet-alapúak-e? S hol van itt akkor a kölcsönösség, ha nem is létező, avagy mindenütt létező, s ha nem is perszonálisan egzakt viszonyban van jelen a szeretet? Ha azt halljuk egy szerartásvezető, vallási specialista megszólalásából, hogy „Jézus szeret Téged!", vagy azt valljuk ima közben, hogy „szeretem az Urat!", vagy a szeretet szimbólumait gyűjtjük és osztogatjuk jelen-kivételes (olykor ritualizált alkalmakkor is, akkor vajon nem a szeretet antropológiáját műveljük?

A kérdés költői, mert hát persze hogy sokszor erről van szó. De konkretizálva, egyúttal mégis formalizálva, nem annak átélését keretezi maga a szeretet kinyilvánítása, amit egy interperszonális viszonyban két vagy több ember egymás iránti pozitív sugárzásából, s ennek kölcsönhatásaként a közöttük megerősödő viszonylatból bizonyosan kiolvashatunk? Hisz a szeretet talán egyike ama kivételes tartalomból, amely nem elfogy, amikor osztogatják, hanem sokszorozódik...! Talán egyedül a tudás hasonló még ehhez, nőttön növekszik, minél többet osztogatnak belőle, annál kevésbé forog fenn az esélye elfogyásának. S vajon nem egy sajátos „ökonómia" alakul itt, amely a mauss-i ajándéknál is ökonomikusabban, s még kevésbé a viszonosság elvén nyugvóan érvényesülhet?

Meggyőződésem, hogy a bizalom-alapú emberi kapcsolatok szerete-alapja minden egyéb energetikai összhangnál tartósabban és hatékonyabban képes organizálni az emberek közötti kapcsolatokat. Lehetséges, hogy ez alig több, mint valamifajta magánmitológia, az adomány lehetőségének és feltételeinek környezettől, időtől és tértől függetlenített alakzata, s kissé öntetszelgő formája is annak a reménynek, hogy beteljesíthető, komplexebbé tehető az interkulturális, vagy még inkább transzkulturális kölcsönhatás. De ha emberi energetikai hátterét, „mögötteseit" keressük, kevéssé valószerű, hogy egyetlen momentumban képesek volnánk megnevezni a szeretés-energiák keletkezésének okát és módját. Bizonnyal személyiség-függő is, de vajon hogyan „áll össze" az a személyiség, amely képes és hajlamos szeretet-sugárzásait folytonosan fenntartani, közreadni, szétosztogatni, ujratermelni, s közben mégis egységben marad, konzisztenciában él tovább önmagával...?

E kérdések nem szimpla válaszra várnak most. Csupán közreadni, s nem választékos okoskodás formájában elosztogatni próbáltam őket. Csak arra törekedtem, jelezzem annak lehetőségét, hogy kutatásainkban ne csupán a tudományos komolysággal megragadható „derivátumokat" körvonalazzuk, gyűjtsük, tipizáljuk vagy hasonlítsuk össze. Hanem keressünk elő mindennapi kérdéssorainkból olyan „szimpla" hétköznapi alapkérdéseket is, amelyek hvatkozható szakirodalma sokszor nem az evidenciákban, nem az írott forrásokban van, hanem épp az ember belső víziói, magánmitológiái, önképei, értékvonzalmai között. Miért szeretjük a szeretetet, miért nem a szeretetlenséget? Miről szól a szeretet, ha nem mutatkozik, ha rejtve marad, ha nem kap teret a megnyilatkozáshoz? Van-e szeretet az emberközi relációkon kívül is? Van-e, lehet-e szeretet a szerethetőség, az ideálok, az eszmények megfogalmazásában? Szeret-e a szeretet olyasmit is, ami nem szerethető? Szeressük-e a szeretetet olyankor is, amikor nem kölcsönösség a kiteljesedésének megvalósulási formája, hanem például az önösség, az önszeretet, a nárcisztikus elfogultság? Vagy amikor vak a szeretet, akkor „önmaga"-e, vagy akkor épp önmagán kívül van?

Megosztott kérdések, elajándékozott problémák ezek. Továbbadom őket – csupa szeretetből is...

Irodalom

Bergmann, Werner 1990 Az idő a szociológiában. Szakirodalmi áttekintés az „időszociológiai" elmélet és kutatás helyzetéről. In Gelléri Lázár Márta szerk. *Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 117-174.

Biczó Gábor 2004 *Az asszimiláció hermeneutikája és etimológiája.* MTA PTI Etnoregionális Munkafüzetek, No. 96. Budapest.

Eliade, Mircea 1998 Az idő megújítása. In *Az örök visszatérés mítosza.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 79-137.

A. Gergely András 2000 Időiség és emberélmény. Antropológiai szempontok a társadalomtudományok időfelfogásáról. *Kultúra és Közösség,* 2-3:5-18.

Gell, Alfred 2000 Idő és szociálantropológia. In Fejős Zoltán szerk. *Idő és antropológia.* Osiris, Budapest, 13-34.

Gelléri Lázár Márta szerk. 1990 *Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 7-14

Kohli, Martin 1990 Társadalmi idő és egyéni idő. Gelléri Lázár Márta szerk. *Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 175-212.

Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt 2003 Élettársi kapcsolat és házasság. Hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle,* 3:55-75.

Utasi Ágnes 1992 Vallási házassági homogámia és kulturális reprodukció. *Szociológiai Szemle,* 2:45-59.

Utasi Ágnes 1996 Házasság és válás középosztályi identitással – praxis és attitűdök. *Szociológiai Szemle,* 2. http://www.mtapti.hu/mszt/19962/utasi.htm

Utasi Ágnes 2003 *A társadalom atomizálódása.* www.nepszabadsag.online.hu/

Utasi Ágnes 2003a *Önzők társadalma – a trendi szinglik.* www.tv2.hu/cikk.php

Utasi Ágnes 2004 *Az élet egyedül. Szinglik társadalma:*

http://www.pointernet.pds.hu/managermagazin/2004/01/managermagazin_29.html

Jegyzetek

A transzkulturáció Fernando Ortiz elméleti rendszerében a tartósan egymás közelében és kölcsönhatásban élő kultúrák közötti hatásegyüttes fogalma, eltér az antropológiai értelmű akkulturációtól, mivel nem az egyiknek a másikhoz való alkalmazkodása a fő sajátossága, hanem a kölcsönösség és viszonosság, avagy a „reflexivitás".

Absztrakt

A szeretet antropológiája
Kapitány Gábor születésnapjára ajánlva[1]

A párkapcsolatok átformálódása, az időhasználati és időérzékelési gyakorlat megmásulása egy sor olyan jelenséggel függ össze, amelyek mélyebb szféráiban nem csupán a társadalmi struktúraváltozás, a munkaerőpiaci kihívások vagy a globalizációs trendek kultúraváltozást eredményező hatásai vannak jelen. A „történeti múltba vesző" párválasztási és családalapítási formák, melyek ugyan még ma is dominánsak (bár a válások számának növekedése igen komolyan elvitathatóvá teszi a házasságpártiak érveit), ám kiegészülnek olyan jelenségekkel, amelyek a „formabontó" családközösség jelentőségét éppen a közvetlen környezet visszaigazoló hatásának elmaradásával teszik magyarázhatóvá: a konvencionális házasság egyben rokoni kötelékbe kerülést, kapcsolatháló-formálódást, kölcsönösségi közösséget, ajándékokat és viszonzásokat is magába foglalt, s ezek most javarészt elmaradnak. E kultúra- és korosztály-közi kompromisszumok (vallási, normakövetési, hagyománytartási, értékrendi, életvezetési, presztízs- vagy életmódformáló másságok) összeegyeztetése jószerivel generációnyi átállási folyamatot igényelhet, más és más időgazdálkodási hagyomány mentén elgondolt értékekre szerveződik, vagyis időigényes átmeneti szakaszt-szakaszokat rejt magában..., esetleg ketyegő bombaként a mielőbbi válást is. Egy-egy kapcsolatban a találkozás, a teljesedés, a válságok, a névvel bíró jeles korszakok, az emberélet fordulói stb. fontosak még talán, de a közös(ségi) élet biztosítékait megleljük az időszakos megtisztulások szakaszaiban, a biokozmikus ritmus egyes fázisaiban, a „kozmológiai cselekedetek" megismétlésében is – ezek hiányában viszont a kezdet és a vég éppoly definiálhatatlan, mint az időiség absztraktnak tűnő egész együttlét-élmény felfogásmódja. Fölmerül ezért a kérdés, az ismeretek és érzékenységek avulási fázisaira vonatkozó dilemma: miként is lehetne hát kezelni, értelmezni, s ha nem is befolyásolni, legalább megérteni az időkezelés kortárs stratégiáit. Merthogy az időtlenség élményközegében, a reflektálatlanságban, a transzkulturális elmagányosodásban e kérdésfeltevések csakis a „passé" kategóriába sorolható emberekből csendülnek föl... A közeli jövőt és az épp csak-tegnap-múltat egyaránt érvénytelennek minősítő kortárs idővilágban ilyesfajta kérdések ugyanis elsősorban azoktól eredhetnek, akik még emlékeznek arra, hogy valahonnan jönnek, valami felé tartanak, s e helymeghatározás egyúttal az időbeli elhelyezkedésükről is vall valamiképpen. De ha már nincs kinek valljon, nincs miért, akkor a párkapcsolat magánmonológgá, egyszemélyes spektákulummá válik. S mint ilyen, teljességgel érdektelenné mállik... De konkretizálva,

[1] *Írásom Kapitány Gábor 60. születésnapjára lett volna köszöntő. Lekéstem a szerveződő kötetet, így folyóirat-cikké lett. Aztán a folyóirat késte le az időbeni megjelenést... Így hát maradt emlékanyag, de együttal tisztelgő írás is. Szándéka azonban ettől még nem lett visszafogottabb.*

egyúttal mégis formalizálva, nem annak átélését keretezi maga a szeretet kinyilvánítása, amit egy interperszonális viszonyban két vagy több ember egymás iránti pozitív sugárzásából, s ennek kölcsönhatásaként a közöttük megerősödő viszonylatból bizonyosan kiolvashatunk? Hisz a szeretet talán egyik ama kivételes tartalomból, amely nem elfogy, amikor osztogatják, hanem sokszorozódik...! Meggyőződésem, hogy a bizalomalapú emberi kapcsolatok szeretetalapja minden egyéb energetikai összhangnál tartósabban és hatékonyabban képes organizálni az emberek közötti kapcsolatokat. Lehetséges, hogy ez alig több, mint valamifajta magánmitológia, az adomány lehetőségének és feltételeinek környezettől, időtől és tértől függetlenített alakzata, s kissé öntetszelgő formája is annak a reménynek, hogy beteljesíthető, komplexebbé tehető az interkulturális, vagy még inkább transzkulturális kölcsönhatás.

Anthropology of affection /Birthday greetings to Gábor Kapitány/

In a curious anthropological way, observation of consciousness begins as the feeling of what emotion take up classic topics in psychocultural studies and a variety of theoretical orientations – phenomenological, symbolic, psychodynamic, adaptive, cultural models of mind in a historical contexte – contributors make obvious the relations between individuals and their sociocultural communities, without or within our living organisms. Individuals' psychologies, anthropology and in many cases biochemistries, shape and are shaped by social, cultural, and historical processes. What are the constraining effects of mentalities, cultures, histories, and social structures on the ecceptionel qualities of personal emotions and emotional expressions? In other words, how do people are capable of calculating ourselves as „feeling machines" in diverse cultural settings experience and interact with people who express multiple cultural and historical forms of learning, cognition, emotional stimulate, logically minded, indignation, or joy. In light of our pervasive concern with emotional feelings, it is possible argued that the dominant modern creed ought to be called emotivism. In our daily lives, until quite recently anthropology has had very little to say about how emotions are interpreted, how they differ cross-culturally, or whether affections have any universal character, the disciplinary neglect of such a crucial aspect of the wonderful distillations of the complicated interpersonal dimensions of the relationships in our culture and our time. We see the rather combination of consumption, and function manifested by such watches attests to time being more than human awareness of the relationship of duration, sequence, and cycles. Time engages some nature, culture, and experience, making the study of time a fruitful domain for exploring the relationship of natural and cultural cycles and sequences mediated through individual and collective aspirations. The cultural concepts of time link human ideas and activities to the biological/personal versus cultural diversity cycles, time generates a problem for anthropologists as a people a manifestation of the time differently around the world, but they have tended to treat social time as a paradox, seeming to be both culturally relative and universal, psychic unity versus cultural diversity, and outline how the meanings includes the relates to the kinds of theoretical issues, empirical evidence for its presence or absence? More implicitly, culture was also defined in terms of personal language, mental illnesses, psychologic, linguistic, and social-historical perspectives on individuals and their communities, in many ways, lessened interpret, translate, internal and external experiences, and language process or content, and are shaped by the tensions between narrative improvisation and sense, including speech, gesture, and other non-verbal structures.

MTA Könyvtára

A. Gergely András (Budapest, 1952):

Az MTA PTI tudományos főmunkatársa, az ELTE Társadalomtudományi Kar és a Zsigmond Király Főiskola oktatója, kutatásai az etnoregionális problémákról, a politikai antropológia és a városantropológia nézőpontjának alkalmazásával a kortárs kisebbségkutatások témakörében formálódnak.

Balogi Barbara

Egerben született 1987-ben. A Debreceni Egyetem szociológia BA szakán végzett, jelenleg ugyanitt elsőéves szociológia MA szakos hallgató. Érdeklődési területe az ifjúságszociológia. A tanév második félévére szóló Erasmus-ösztöndíj elnyeréséből kifolyólag szakdolgozatában a Cork-i (Írország) és a debreceni egyetemisták ifjúsági kultúrájának hasonlóságaival és különbségeivel kíván foglalkozni.

Dusa Ágnes Réka

Debrecenben született 1986-ban. A Debreceni Egyetem szociológia BA szakán végzett; jelenleg ugyanitt elsőéves szociológia MA szakos hallgató. Érdeklődési területe az oktatás- és ifjúságszociológia, illetve az információs társadalom. Szakdolgozatát a homoszexuálisok megítéléséből írta.

Gál Éva

Debrecenben született 1986-ban. A Debreceni Egyetem szociológia BA szakán végzett. Érdeklődési területe a szociálpszichológia. Szakdolgozatát az óvodások szocializációjáról írta.

Sőrés Anett

Nyíregyházán született 1988-ban. A Debreceni Egyetem szociológia BA szakán végzett; jelenleg ugyanitt elsőéves szociológia MA szakos hallgató. Érdeklődési területe a kultúra-, oktatás- és ifjúságszociológia. Szakdolgozatát az általános iskolai szelekció és szegregáció témakörében írta, ilyen irányú kutatásait a mesterképzés alatt is folytatni kívánja.

Kovács Klára

Kovács Klára (Beregszász, 1987) a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolájában PhD hallgató

N. Szabó József

N. Szabó József (Nagybörzsöny, 1949): történész, politológus, egyetemi tanár. Fő témaköre a magyar értelmiségtörténet.

2010 NOV 28.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA